

JÓKAI MÓR

ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

LIX. KÖTET

EGÉSZ AZ ÉSZAKI POLUSIG!
★
A KI A SZIVÉT A HOMLOKÁN HORDJA

. BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1896

EGÉSZ

AZ ÉSZAKI POLUSIG!

★

A KI A SZIVÉT

A HOMLOKÁN HORDJA

JÓKAI MÓR

8 - OCT. 1913

EMLEK

SZENTKATOLNAI BIRÓ JÓZSEF

KEDVES SÓGOROMTÓL

CSIKIAPLÓCZAI LÁZÁR LÁSZLÓ

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK TULAJDONA

AZ ÉSZAKI POLUSIG.

AZ OTTFELEDETT MATRÓZ.

Valamelyikén ama nevezetes banketteknek, melyek hirhedett északi utazóink tiszteletére a kettős monarchia két fővárosában adattak, egyike a megtisztelt hajósoknak, a kebleket megnyitó szőlőnedv befolyása alatt sub rosa őszintén megvallá, hogy ők bizony egy pajtást ott felejtettek a Tegethoffon. Egy Pietro Galiba nevű dalmatiai születésű magyar fiut.

A dolog úgy történt, hogy a matróz fagydaganatban szenvedő kezeit és lábait oly nagy mértékben betalálta dörzsölni dr. Kepes hazánkfia fagybalsamával, hogy attól nemcsak a kezei és lábai, de ő saját maga is elaludt.

Szerencsétlenségére még a hajózáslótartónak nem volt gyertyája, mikor az útrakelendők neveit összeírta s tévedésből Pietro Galiba neve kimaradt a lajstromból s midőn másnap reggel felolvasták a névsort, egy «itt vagyok»-kal kevesebb hangzott a rendesnél.

Csak később, mikor már öt nap mulva reggeledni kezdett, jött rá a hajóskapitány, hogy egy embernek hiányozni kell. A mit így számítottak ki.

Voltak egy meter hosszúságú füstölt kolbászok, a mik akként osztattak fel, hogy minden ember harapott belőlük egy darabot. Huszonöt emberre voltak számítva. Egy ember szájába négy centiméter kolbásznál több be nem fér, és így épen ki kellett ütni az egy méternek. Azonban a csónakrakelés óta a kapitány úgy tapasztalá, hogy négy

centiméter kolbász mindig fönmarad. E négy czentiméter kolbásznyi plus kiderítette az egy embernyi minust.

Visszatérni az otthagytórt egészen hiábavaló munka lett volna, miután az alatt ennek okvetlenül meg kellett már halnia éhen és szomjan : semmi ét- és it-szer a hajón nem hagyatván.

Ekként maradt le a vonatról a jámbor Pietro Galiba, a mi megtörtént már elég emberen, a ki vasuton, gőzhajón utazott s elaludta az időt.

ltthon azt mondták rá, hogy meghalt s a feleségének penziót adtak, a mivel az nagyon meg volt elégedve.

A KITALÁLHATATLAN IRAT.

Mint nagyon tisztelt barátom, dr. Kepes törzsorvos egyik érdekes felolvasásában bizonyítja, a vadludak azon utazási szenvedélylyel megáldott madarak, melyek a világon mindenfelé eltekintenek, úgy hogy nem ritkán találkozhatni ugyanazon vadludakkal a jeges tenger partjain, melyeket a Balaton mellől valami koczapuskás elriasztott. Eljárnak azok még Amerikába is, túlrepülve lúdbátorsággal az északi poluson.

Ezelőtt mintegy hat héttel Quebec tartományban egy vadludat lőtt meg egy buconier, ki, a mint azt koppasztani kezdé, bámulattal tapasztalá, hogy a lud farka tollainak mindegyikére rá volt húzva egy másik tollnak levágott üres hengere s mikor egy ilyen tollburkot lehuzott a másik tollról, abból egy vékony összegöngyölt hártya bujt elő, a minek valami sajtyszerű barna piszkos színe volt.

A bucanier felvitte a ludat Quebecbe s megajándékozta vele dr. Smollist, a hirhedett természetbuvárt.

Dr. Smollis mindjárt tudta, hogy mivel van dolga. Ez a vadlúd egy galambposta. Helyesebben lúdposta. És azok a piszkosnak látszó összegöngyölődött hártyácskák ott a két tollüreg közé szorítva, nem egyebek, mint vékony collo-diumlapok, a mik photographia segélyével megkicsinyített iratok másolatát viselik.

A tudós természetbuvárnak semmi sem volt könnyebb, mint ezen collodiumlapokat egy kétezerszer nagyító nap-microscop segélyével egy szemközt álló fehér lepedőre lemásoltatni, mely eljárás után azoknak betűszerinti tartalma olvashatóan kitűnt.

Nagy volt azonban a tudós professor kétségbeesése, midőn az olvasott sorokban semmiféle ismeretes nemzet idiomájára rá nem talált.

A kezdő sor így szólt:

«Garbalirbibarba Perbetirbi jérbég arbalarbattirbi nar-baplorbojarba.»

Ez csak indus nyelven lehet írva! Ilyen hosszú szavakat csak Keletindiában eresztenek.

Dr. Smollis nagy fáradsággal lemásoltatá egymás után a kitalálhatatlan nyelvű jegyzeteket s megküldé azokat a calcuttai tudóstársaságnak s a mexikói és rio-janeirói nyelvészeti társulatoknak. Azok nem tudtak velük elbánni s áthelyezték a jeddoi és pekingi akadémiákhoz. Azok is beletörték a késüket s egyik sanscrit nyelvnek, másik ladino jargonnak nyilvánítá a megfejthetlent. A szentpétervári akadémia a bisbariba nyelvet vélte benne felismerni s utasítá a helsingfjördi akadémiahoz, onnan a finn rokonság révén átszármaztak a budapesti magyar tudóstársasághoz, a hol ott heverték három esztendeig. (Igaz, hogy csak három hete, hogy odajutottak, de a három hét alatt heverték három esztendőre valót.) Végre megoldás végett a nyelvtani osztálylyal közöltetvén, a mi kezünkbe jutottak s a «Hon» szerkesztőségében közszemlére kitétettek.

A Hon szerkesztősége, mint tudva van, az universalis karaván-szerailja az «ambulans-szerkesztőségeknek». Egy szegletben szövik az Igazmondót, amott írják az Üstököst, A Bolond Miska, ha a pusztából megérkezik, itt pakolja ki a málháit. Ha a Figyelőnek sietős cikke van, itt írja meg. Néha Vadnay is megír itt egy ujdonságot. Ha Gyulai el akar késni a Budapesti Szemlével, idejön disputálni; a Magyar Polgárnak itt írják a pesti dolgokat, Egyessy itt stenographiázza a gyors hireit, a Vasárnapi Ujság fele itt terem. Egy szóval, itt vagyunk mindig sokan. És a kik vagyunk, mind értünk valamihez.

Hegedüs tud angolul, Száthmáry Gy. francziául, Törs

lengyelül, György Aladár olaszul, Bakesi székelyül, Moldován oláhul, Mudrony ért a chiffrekhez, Frecskai a kotákat ismeri, Beksics tud spanyolul, Visy görögül, Erődy mester a török és perzsa nyelvekben, Szatmáry K. érti az ékirást, Jakab Elek az ódon írásmódot, magam meg tudok a fehér sorok között olvasni, de ezt a rejtelmes nyelvet egyikünk sem birta megérteni.

Szerencsére van egy életrevaló ember a szerkesztőségünkben, a kit úgy hívunk, hogy «A Sándor». Legszükségesebb tagja az újságcsináló irodának: a ki a legtöbb kéziratot szolgáltatja lapunkhoz. A míg ő meg nem érkezik, addig hozzá nem foghatunk a szerkesztéshez.

Egyszóval életrevaló ember «A Sándor». (Csak olyan sok pénzt ne kérne gyertyára, fára!)

A míg ott vesződünk a megoldhatatlan rejtélylyel, ő belepillant s elneveti magát.

— Enyje urak! Hisz ez madárnyelven van írva! Úgy kell olvasni, hogy «Galiba Peti jég alatti naplója».

Ime! felfedeztük! A mi a világ minden tudós akadémiájának nem sikerült.

De már most, ha mi fedeztük fel a rejtélyt, nem is adjuk azt ki kezünkből; hanem az egész jégalatti naplóját a Tegethoffon otfeledt tengerésznek magunk fogjuk közölni az Űstökös hasábjain.*

A JEGESMEDVÉK RAREYJE.

Mikor fölédtem, egyesegyedül találtam magamat a hajón.

Kiabáltam társaim után, a doktor után, a kapitány után: semmi viszhang.

Engem ittfelejtettek.

Összejártam a hajó egész üregét kétségbeesetten. Sehol

* Idegen nyelvre fordítás jogát fentartjuk magunknak.

egy halapás kétszersült nem maradt hátra, sem egy doboz gulyáshus conserve; de bár egy palaczk tokajit felejtettek volna itten abból a Jálícsféléből. Az a kettős veszedelem állt előttem, hogy ha nem eszem, meghalok éhen s ha tokajit nem iszom rá, skorbutot kapok.

Még azonfölül a puskákat is úgy elvitték magukkal, hogy nekem egyet sem hagytak, a mivel magamat a vadak ellen védelmezem s a mivel magamnak valami pecsenyét lőjek. Ágyuval csak nem lőhetek medvét.

Az ágyuról egy mentő gondolatom támadt. Az ágyukat csak itt hagyták! Megyek s kisütögetem őket egyenkint. Talán nem mentek el nagyon messze. Itt e helyen az ágyulövés napijáratra elhallik. Talán megneszelik a segélylövéseimet s visszatérnek értem.

Ezzel a szándékkal léptem át a tüzér-kamarába.

Ott várt rám a legnagyobb ijedelem.

A mint kinyitám az ajtót, egyszerre nekem rohan egy óriási medve.

Az ágyuablakon bűjt be bizonyosan.

És én ráismertem a jegesmedvére.

Anyamedve volt, tegnapelőtt lőttem el a kis fiát s ugyanakkor, a midőn a maczkót elejté a golyó, az égő fojtás az anyja hátára esett s kiperzselte egy foltot a bundájából. Erről a perzselésfoltról ismertem rá.

És én megettem ennek az asszonyságnak a fiát. Most ez fog megenni engem.

Védtelen voltam. Rémültömben átrohantam a kémiaiak és naturáliák kabinetébe s annak az ajtaját bereteszeltem.

Csakhogy ez vajmi gyöngye ellenállásra számított akadály.

A medve pusztá tenyerével képes lesz a deszkából egy táblát beütni s azon bejön.

Veszve vagyok. Nem tehetek semmit a védelmemre. Legalább megkönnyítem magamnak a rám váró legiszonyúbb kinhalált. Hogyan? Hát azzal a szerrel, a mivel a

doktorok szokták a kínos operatiók alatt a patientst elaltatni. Chloroformot szívok be. Az van itt egy nagy üveggel.

Már tele volt a szivacs a kezemben a veszedelmes altatóval, midőn a jegesmedve betörve az ajtó felső tábláját, azon bedugta rettenetes fejét, borzasztó fogait felém vi-csorgatva.

— Ejh! gondolám akkor magamban, mért szívjam én fel ezt a hangyhalvagot? szidd fel te medve!

S ezzel odacsaptam a pofájához a szivacsot.

A jegesmedve abban a perczen elbódult s ott maradt az ajtónyílásban kétrét hajolva. Feje és első lábai benn voltak a szobában. Tökéletesen elaludt s hogy édes álmai lehettek, azt arczának mosolygó kifejezéséből s talpainak czirógatásra idomult mozdulataiból kivehettem.

— Lásd, mondám neki, én most neked levághatnám a nyakadat, lehuzhatnám a bőrödet s a husoddal beérhet-ném két hónapig. De én azt nem teszem opportunitási szempontokból. Magyar vagyok: hozzá szoktam a ki-béküléshez. Itt rekedtem (pedig nem is Árpád apám ho-zott ide), már most honfitársak lettünk: együtt kell lak-nunk a Ferencz-József földön. Ha én téged most meg-ennélek, ellenem jönne az egész atyafiságod; nagy mino-ritásban vagyok: ők megennének engem. Lépjünk alkura. Te ne bánts engem. Én nem bántalak téged. Aztán keres-sünk egy harmadikat, a kivel jól lakjunk mind a ketten.

A híres lószelidítő Rareynek volt egy titka, a mely most már nem titok. A legvadabb lovat tíz percz alatt engedelmes, szelíd báránynyá alakította át s az egész mestersége abból állt, hogy chloroformot szivatott fel vele. Ettől az állat elbódult s mire felocsudott, egészen át volt változva s azontul, a mint megszelidítője ruháin vagy kezén megérezte a hangyhalvag szagát, hagyott magával mindent tenni.

Ez volt a világhírű Rarey titka.

Most én azt medvét kísérlettem meg.

Hanem annyi elővigyázattal mégis voltam, hogy a kábultság ideje alatt a két első lábára két hatalmas matróz téli keztyüt huztam fel, a mi körmeinek gyakorlatba vételét lehetetlenné tette.

Kísérletem tökéletesen sikerült.

A mint a chloroformozott jegesmedve kábultából felocsudott, nem volt az a fenevad többé, a ki az elébb. Elkezdett gyöngéden nyihogni, mint az ajtón bekérezkedő kutya s mikor közel mentem hozzá, szépen megnyalta a kezemet, a tenyerével pacsot adott, mint a kis kutya s az orrát oda dörzsölte a térdemhez.

Én ezen még csak nem is csodálkoztam. Ha lehetett a rettenetes vadkanból szelid disznót idomítani, miért ne lehetne a vad medvéből szelid medvét? Már látom előre, hogy fog e vívmányom tért foglalni az egész világon? Hogy fognak nyáj számra legelni ezek a szép medvék az erdőben s ügetni hazafelé a faluba a medvepásztor dob és tilinkó szava mellett. Nyáron gyapjút fog róluk nyírni a gazda, télen kukoriczára fogják kihizlalják. Milyen permanens rovat lesz a Pester Lloydban: einschurige Bärenwolle: steigend; Bärenfett: starke Nachfrage; — Bärenhäute: in ministeriellen Bureaus sehr gesucht! — Aztán kocsi elejébe is lehet őket majd fogni. Az lesz az igazi földes úr, a ki majd ilyen négyes fehér medvefogattal rukkol be a karczagi vásárra! A gazdasszonyok pedig medvetejet fognak fejni.

Megfejni a medvét? És miért ne? Ha őseink ihattak lótejet! Hát aztán a szamár valami szép állat? Még is megiszszák a tejét. Genovévának a fiát, pedig princz volt, egy szarvas dajkálta az erdőben s Ugolinot, mikor éh-halálra volt itélve, alattomban a menyecske leánya táplálta tejével, le is festette azt Rafael. Hát engem mért ne táplálhatna, a jégsivatagban éhhalálra elhagyottat egy anyamedve!

Megpróbáltam és sikerült. Csak az a kár, hogy nem látta ezt a jelenetet Rafael, hogy mindjárt lephotographiázhatta volna!

Most már tehát a fehér-medve még fiának is fogadott; annyira megszelidült Rarey mester titkos rendszerétől.

Ez azonban csak egy medve. De hát a többi? Künn a hajó körül már hangzik rettentő ordításuk. Percz mulva ellepik a hajót, fenn vannak a födélzetén s dörömböznek a csapóajtókon. Az én szelíd fehér-medvém remeg. Reszket az én életemért.

— Ne félj Báb! (Ezt a nevet adtam neki.) Én beszélni fogok a te hazádfiaival.

Bábi érzékeny szemmel tekintte fel rám, mintha szánakoznék rajtam.

Oh, tudom én annak a módját. Minden embert meg lehet vesztegetni, még a fehér medvét is.

A természeti ritkaságok kabinetjében ott álltak sorba rakva széles szájú üvegekben azok a mindenféle ritkaságok és csodák, a miket tudósaink az európai muzeumok számára spiritusba tettek, aztán itt hagytak, még a sokat emlegetett rózsaszínű tengeri kutyát is.

Azokat én beleraktam két háti kosarba s a két kosarat a Báb hátára nyergeltem. Magam pedig felvettem egy fehér-medve bundát (si fueris Romæ, romano vivito more), azt befecskedeztem köröskörül chloroformmal. A mellett orromat, számat átkötöttem eczetbe mártott kendővel, nehogy a chloroformtól magam is megszelidüljek s ekként Bábít bocsátván elő, felnyitám a födélzetre vezető ajtót.

Akként okoskodtam, hogy a medvék rögtön neki fognak esni a háti kosaraknak s akkor megtudom, hogy melyik közülök a király? Az fogja elvenni a legnagyobb csemegét: a spirituszba tett rózsaszínű fókát. Akkor aztán csak annak a barátságát kell megnyernem.

A hogy psychologicce kiszámítottam, úgy lett. A lépcsőn felkapaszkodó Báb! kosarai egy percz alatt ki voltak űritve. Egy hatalmas, nyolczadfél láb magas medve-óriás volt az első, a ki a küldött ajándékokból a medverészt magához ragadta, a többiek valószínűleg miniszterei vol-

tak; azok is kikeresték a javát; a legapróbbak, holmi spirituszba tett egerek, már csak a velük jött kék rókának jutottak. Nehány fehérmedve protestált nagy bömbölve s a karfákra és árbozczokra mászott, képezvén az ellenzéket. Ezek csak a fejeikhez vagdalt üres üvegeket kapták.

Mikor aztán el volt költve minden csemege s kiszürösölve minden spiritusz: akkor a medveóriás elkezdett lassú mormogás hangján beszélgetni az én megszelidített medvémmel; a ki viszont félreérthetlen gyöngédséggel nyalogatá meg a medve fejedelem pofáját s a fogaival gyöngéden beleharapdált a nyaka szőrébe.

Ez a medvenagymogul felesége!

Hüh! Lánczos milliomm! A fehérmedvék királynéja maga volt az, a kitől én — tejet kölcsönöztem!

AZ ÉJSZAKA ELÉSTÁRHÁZA.

A medvefőnök előtt, úgy látszik, nagyon gyanusak a téli keztyük, a mik Bábí első lábaira voltak huzva. Ezekre morgott legjobban. Bábí elővette az engesztelés minden asszonyi praktikáját, végre midőn semmi sem használt: odafutott hozzám s fejével intett, hogy jöjjelek elő a lyukból.

Csak akkor léptem ki a földéletre. Biztosan éreztem magamat a chloroformozott bundában.

Minden oldalról rohantak rám a fenevadak, de a mint közel értek hozzám, egyszerre elbódultan dülöngéltek erre arra s nem bántottak.

A medveherczeg elszörnyedve udvarának e szolgálalelkűségén, saját legmagasabb fogaival indult nekem, hogy összetépjen, hanem aztán ő is úgy tántorodott hanyatt, hogy ha hitvese karjai föl nem fogják, a földéletre esik. Egy tekercs hajókötel feküdt az árbozcz mellett, arra

hanyatlott, mint egy trónusra s fejét aztán Babi ölébe nyugtatta.

Én pedig hirtelen előránték bundám zsebéből egy tilinkót s jól tudva, hogy ennek a hangját szokták a medvék megérteni, rákezdttem egy keserves nótára. A tilinkóhangra a megjámborult medvék kezdtek ébredezni, a fejedelem, a kinek én Marzipán nevet adtam, eleinte csak lábait rángatta, majd a füleivel billegett a nóta után, végre felugrott a helyéből s maga kezdé el a tánczot, két lábon állva s a tenyereit lelógatva, míg utóbb, a példán felbuzdulva, egész udvara belevegyült a polkába s tánczoltak mindaddig, a míg csak én fujtam. Akkor odajöttek hozzám gratulálni mindannyian s csóválták volna a farkukat, ha lett volna. A medvefőnök épen oly kegyes volt, hogy megölelt; csakúgy ropogtak bele az oldalbordáim (már akkor elpárolgott a chloroform a bundámról) s oda ültetett a kötéltrónra maga és Babi közé.

De nem a gratulációkra s kitüntetésekre volt én nekem szükségem, hanem egy nagyon praktikus eszme létesítésén törtem ugyanakkor a fejemet.

(Az anyám olasz volt: innen van a véremben a spekuláció!)

Igy okoskodtam. Ez az ezer meg ezer fehér-medve itt a jégsark alatt csak nem élhet a levegőből! Olyan állat pedig, a mivel az éhséget elverje, ide csak ritkán vetődik. Az esztendőnek három hónapján át ugyan van szüretje; akkor a czethalászok itt hagyják számára a fogott czethalaknak minden husát, a mi csak medvének való. De mit esznek a többi kilencz hónap alatt?

Kell, hogy a mindenről gondoskodó természet állított fel légyen a számukra egy-egy kifogyhatatlan tárházat: egy-egy nagyszerű jégbarlangot, a hol az özönvízelőtti állatok vannak eltéve jég közé bőröstől, hústostól, mind e mai napig épen megtartva. Van rá élő példa: a szentpétervári természettani muzeum nagy mammuthesontváza. Annak a gazdáját ép hussal megtartva lelték meg —

épen a fehér-medvék — a siberiai jégbarlangok egyikében s felét meg is ették, mire az emberi szem ráakadt s a mammoth-hus még akkor is friss volt.

Tehát én oda spekuláltam, hogy ha én ezeket a fehér-medvéket úgy megszelidíthetném, hogy ezek elvezetnének engem ahhoz a jégbarlanghoz, a honnan ők és őseik élde-géltek eddig, keservesen kaparva fel a jeget az eltemetett húskincsek fölül, hát majd csinálnék én nekik csákány és puskapor segélyével olyan nagyszerű államkölsönt, hogy mindennap karácsonjuk lenne tőle s még nekem is ma-radna öreg napjaimra. Az éhhalál minden félelme meg-szűnne az egész Ferencz-József földön örök időkre (nem úgy, mint azon a másikon a Duna-Tisza között), ha ez az özönvízidei husbánya embernek föl lenne fedezve.

Ide el fognak engem vezetni az én medvéim.

Sőt talán el is visznek!

Hátha behagyják magukat fogatni egy szánkába, mint kutyák s repülünk a kamatbiztosítástalan vasuton a gőz-vonat sebességével!

E terv kiviteléhez is egész diplomatie fogtam hozzá. Mert az embernek, mikor medvékkel van dolga, mindig azon legyen a főfigyelme, hogy azt hitesse el velük, mi-szerint minden indítvány a közjöllét előmozdítására s a fejedelem tekintélyének megszilárdítására, nem pedig az indítványozó személyes érdekeinek előmozdítására czéloz-tatik.

Most tehát legelső feladatomból volt azt a nagy szánkót melylyel sarkutazóink hatvannapos nagy expeditiójukat megtették, megrakni mindennemű szükségletekkel, a mik vállalatombhoz előreláthatólag megkívántattak. A hajóról kitélt minden. Volt ugyan egy kis bajom új szövetségeseim kíváncsiságával, kik minden előttük ismeretlen tárgyhoz hozzányultak. Marczipán herczeg a repetitionstheodolithot minden áron fel akarta törni a fogával, azt gondolta: dió; hanem aztán, mikor a nagy teleskopiumot előhoztam, akkor kotródott mellőlem mindenki. Marczipán herczeg

maga is felszaladt ijedtében az árboczra. De Bábi nem futott utána: a téli keztyüktől nem tudott fára mászni. Mikor minden fel volt málházva, következett már az előfogat-kérdés.

Mint tudva van, a Tegetthoff egy óriási nagy jégtorlat tetején áll megfenekelve; a torlat vetekedik a Szentgellérttel. A hajó orrával felfelé emelve, fődélzetével egy planum inclinatumot képez, egy nemét a pirutsádnak, melyen alá szánkázni nagyon könnyű. A hajóról a jéghegy aljáig ismét hasonló csuszkapálya van már készítve serpentina alakban, a min szintén magától megy le a szánka, csak az orrában kell ülni valakinek, a ki lelógatott lábaival a járművet kormányozza.

Ismervén a medvéknek a majmokkal közös kíváncsisági és utánzási ösztönét, bizonyos voltam felőle, hogy a mint én megkezdem a szánka-csuszást a hajóról, egyszerre ott teremnek az én polgártársaim s teleülnek az én szánkámat. A mi úgy is lett. A hajó aljához leérve, már az első kanyarodónál tele volt a szánkám. Serenissime odaült a hátam mögé s a vállamra tette a fejét. Bábi pedig valóban sikoltozott örömeiben, mikor a szánka repült a csuszkapályán.

Hanem ez egyszer aztán véget ért s a szánka nem akart magától tovább menni. Serenissime azt hitte, hogy a rajta ülő polgártársak akadályozzák a haladást. Nehány legkegyelmesebb pofon nagyon hamar letisztítá őket a szánkáról.

Mindig azt tanultam, hogy semmi sem oly háladatos munka, mint olyankor, a mikor a fejedelem megharagszik valakire és azt üti, mellé állni és segíteni a verésben. Megfigyeltem, melyik medve kapott pofont Marcipántól, azt fülön csiptem, a csizmaszárból előrántottam a korbácsot, jól rá vertem. Mikor aztán nagyon meg volt hunyászkodva, akkor nyakába akasztottam a hámot, a mit a vontató kutyáknál szoktunk használni s odakötöttem a szánkához. Ekként sikerült hat gyönyörű medve-mént be-

fognom a szánkába, mire magam a szán elejébe ugrottam, kieresztettem az ostort, nagyot durrantottam vele s azzal neki iramodott a hatos fogat s vitt bennünket a jégsíkon tova, mint a szélvész. Serenissime ordított örömében s Bábi végig feküdt a szánkában, kényesen szükölve. Öt idegessé tette e gyors szánkázás.

A többi medvekiséret pedig, ki elől, ki hátul nyargalt a szánka mellett — bandérium gyanánt.

Számításom igen természetes volt. A medvék egyenesen haza fognak velem szánkázni. Mert valahol csak laknak. Az a lakhely bizonyosan egyike azon jégbarlangoknak, a miket már említeni szerencsés voltam.

Óránkint húsz angol mértföldnyi sebességgel közelítetünk a Zichy-előfok felé. Ezt igen jó előjelnek vettem. A Ferencz József föld kincsei szerinti a magyar területre esnek.

Gyönyörű északfénynél érkezünk meg a rezidenciába. Innen még jókora kaptatón kellett felvontatnunk a megterhelt szánkót s mondhatom, hogy ez alkalommal az általam inaugurált előfogat rendkívül hasznavehetőnek bizonyította be magát. Ezen a jeglejtőn csupán az ő körmeikkel lehetett felkapaszkodni; minden más vonómarha nyakát törte volna rajta.

A hegyoldalban tátongott egy félkerek lyuk, alig ember magasságnyi s nem nagyobb, mint hogy épen a szánka beférhessen rajta. A hozzá felvezető tört út igazolá sejtelmemet, hogy ez az egész medve-nemzetség tanyája itt. S egy tekintet az onnan alávonuló hegyszakadékba meggyőzött a felől, hogy a mit kerestem, azt megtaláltam. Az a völgy tele volt már a barlangból kihurczolt őszállatcsontokkal, a mik közt fölismertem az ősbövény és ásatag iramszarvas vázait.

De mielőtt e barlangba belépnénk, álljunk meg előbb és fejtsük meg, hogy jöhetett ide ez a jégbarlang ez őszállatokkal együtt.

Tény ugyan, hogy mammuthokat találnak a jeges ten-

ger jégtorlaszai között, de miután az ős elefánt forró ég-alj lakója, a ki bambusznál kisebb füvet nem legelész, itt pedig jég van és fű nincs : tehát kérdés, hogyan ment be a mammoth a jégbe? vagy hogy ment rá a jég a mammothra?

Ezt a nehéz kérdést én ekként oldottam meg :

A plocene korszakában a föld felszíne még igen erős emelkedésnek és szállásnak volt kitéve. Hisz még az újabb időkben is tapasztaltunk ilyen hullámzást a föld szilárd kérgén a puzziolai Jupiter Serapis templománál, mely egyszer ölnyire alámerült a tengerbe, másszor ismét kétszer olyan magasra emelkedett ki belőle : az oszlopaiba befurakodott modiolák, pholas kagylók s egyéb lithophagok bizonyítják, hogy milyen mélyen járt a tenger alatt.

Tehát egy ilyen földkéreg-hullámzásnál a horpadás színelhelyéről a megrémült földlakók siettek az emelkedőben levő földrészre menekülni. Az állati ösztön a rémekkel teljes ég alól a barlangok sötétjébe vezette őket.

A barlangban már most tehát benn volnánk. De hogy jön a nyakukra a jég?

Következik az is.

A földkéreg hullámzásával együtt járt annak több helyütt megrepedezése s rétegenként fölválása. A mély repedésekből a földkebel tüze rontott elő, míg ugyanakkor a horpadásokra ömlő tengerözön betöltte a repedéseket. Ebből a víznek rögtöni tömeges elpárolgása származott. Az pedig természettani szabály, hogy mikor egy cseppfolyós test hirtelen párává alakul át, sok meleget leköt, hideget támaszt. A ki erről meg akar győződni, nézzen meg egy mesterséges jéggyárat, hogy készítik a jeget — fűtött kemenczével?

Tehát e gyors elpárolgás által támadt rögtön a jég. Az emelkedésben levő földkéreg felfoszlott rétegei alatt megfagyott az oda betódult víz.

Mikor azután rövid idő múlva ugyanazon földkéreg-háborgás miatt az elébb fölemelt réteg hirtelen alásülyedt,

megtelt a barlang egyszerre vízzel s az odamenekült élőlények belefuladtak.

Úgy, de a földréteg alá betódult víz már jéggé volt fagyva s mint tudjuk, a jég, pondus specificuma miatt nem engedi magát a víz fenekére lenyomatni. Az tehát kiemelte a hátán az egész fölötté levő földrészt s lett abból egy úszó sziget, melynek tutaja jég.

Már most tudjuk azt, hogy a tengernek van egy áramlata déltől északnak. Ez az áramlat abban az időben még erősebb volt s tény az, hogy a Florida-szigetek támadása, miket a korallok építenek nagy lassan, térítette el utóbb némileg a Golfstreamet.

Ez az áramlat vette fel az uszó szigetet s vitte azután egész odáig, a hol az északi jeges tenger torlaszai között elvégre fönnakadt. Így jöttek ki a mammuthok barlangostól.

Nekem már akkor meggyőződésém volt, hogy ez a mi szárazföldünk itten jég hátán áll s a jégen alól van még a tenger. Mely sejtésem később fényesen igazolva lett az események által.

A barlang benyílása előtt egy vén medve állt őrt, közeledtünkre jelt adott a barlangba, melynek azután irtóztató ordítás lett a következménye; künn és benn. Egy csoport fiatal medve úrfi rohant elő legelőbb is az oduból, kik a szánról leugráló fejedelmi párban, úgy látszik, hogy családfejükre ismertek s hengerbuczkákat hánytak örömmükben.

Én egyedül maradtam most a szánon s kezdtem aggódni vakmerő vállatom kimenetelén. Ez a barlang tele van olyan medvével, a kik még ninesenek megszelídítve. A befogott hat medve pedig nyargalvást visz a barlang szájának s én nem tudom, hogyan kell nekik megállást parancsolni! Nincs is az orrukba karika huzva.

Egy igen természetes gondolat kisegített a bajból. Hirtelen elővettem Drummond-féle könenylámpásomat; egy csavar elfordításával meggyújtottam azt, úgy, hogy a mint

a barlangba bevágtattunk, ez teljes villamfény-ragyogás mellett történt meg.

A siker bámulatos volt. A rögtön támadó fényre nem csak az én hat befogott medvém esett egyszerre guggoló helyzetbe, de a benn levők is ijedten elballgattak s csuszó mászó tömegeik igyekeztek meglapulva árnyékos helyre vonulni.

De még magamat is egészen elvarázsolt ez a látvány.

Egy óriási dóm tárult fel előttem: magasabb Szent-Péter templománál, melynek falai, oszlopai, boltozata, talapja jég. A könenylámpa fényében ezüsből látszik az egész építve lenni s az árnyék benne smaragd s ultramarin. Fantastikus torzalakú jégtömegek csüngnek alá a szédületes padmalyból s szeszélyes alakú ívboltok egész portikusán látni végig egy barlangoldalba. Merész karzatok futnak körül a magasba, resipkés párkányokkal s a barlang közepét ketté választó szédületes örvényen egy ördöghíd vonul át, kristálytisza jégtömegeből, míg a hátsó falról, mintha egy irtóztató fehér kárpit csüggne alá, mely egy titáni orgonát takar el. Azt a csepegő jég csapjai alkották, de fenyőszárai jégcsapok. S a barlang legmélyén: az ember azt képzei, hogy az a templom oltárrésze, áll egy óriási rémkép: egy bálvány, egy csontváz: egy álló őselefánt simára tisztított ivarfehér csontváza.

Erről csak a húst tudták letisztogatni a medvék; csontjait nem bírták szétezepeelni.

S fölötte a fényes padmalyhoz odafagyva, látszik függni, mint egy rettentő dombormű: egy húsz öles plesiosaurus, egy pánczélos krokodil, hosszú, hattyunyaka, százfogú állkapczával, gyűrűs farkkal; a jég be vonta az egészet ezüsttel, úgy függ ott a falon, mint egy alászálló Leviathán.

Nem csodálom, hogy e látványtól magok a medvék is meg voltak lepetve. A csodálatos, a nagyszerű még az állatra is szelidítőleg hat. Ők itt eddig csak sötétben dolgoztak; csak szaglás után ismerték barlangjuk kincseit.

S mily végtelen kincsek voltak azok!

Köröskörül minden falból, az átlátszó jégen keresztül az özönvízelőtti világ csodaállatainak körrajzai tüntek elő. Állatok, melyek még osztályozva nincsenek. Néme-lyiknek csak szörnyfeje látszik meg, a többi részét a jég nem engedi látni.

S ezeknek a húsa még mind megehető. Húszezer év óta vannak a jégben eltartva.

Meg sem igen látszik, a mit a medvék elpusztítottak a megmérhetlen éléstárházból. Szegényeknek nagyon meg kell szolgálniok minden falatot. A nyelvükkel nyalják le a jeget az eltemetett martalékról. Rettenetes robot! A szerecsen rabszolgák munkája ehhez képes dárídó! — Én meghoztam számukra a szabadságot.

Épen abban fáradtak, hogy egy kövér mastodon tetemét olvaszszák ki a tömör jégsziklából. Keserves szolgálat. Szerencsémre még épen nem jutottak hozzá. Mert az nagy különbség. Még a lázi állat is haragszik és megharapja a legjobb emberét is, ha evés közben háborítja; de ellenben megszeli a leggonoszabb fenevad is, ha azt látja, hogy enni adnak neki.

Én legelőbb is szánkámra az által biztosítottam netaláni megtámadások ellen, hogy egy háromlábú vas serpenyőbe szenet téve, tüzet szitottam s azt a málhák tetejébe tettem. A tűz tiszteletteljes távolban tartotta a polgártársakat. Akkor aztán fogtam a csákányt és a fészítő rudat, a lámpát a hátamra akasztottam s nekiálltam a mastodon kiszabadításának. Alkalmas eszközeim segélyével könnyű munka volt rám nézve akkora rést vágni a jégen, hogy a mastodon egyik czombja kiszabadult.

Húszezer esztendő s sonka!

Tudván, hogy az elefántfélének legizletesebb falatja a talp, azt legelőbb is lefűrészeltem róla: a talp maga volt huszonöt font. Azután taglóval levágtam róla a félczombot. Még egészen piros volt a húsa.

Az egész medvenemzetség ez alatt ájtatos félelemmel ülte körül tetteim színhelyét, amphitheatralis félkört ké-

pezve körültem s csak a száját nyalogatta éhtürelmetlenségében.

Már pedig szépen várniok kellett. A hol nyugtalankodást tapasztaltam, elég volt a lámpásnak egy odairányozása. A koncentrált vakító fénytől a legmérgeesebb fenevad is meghunyászkodott.

Legelső volt a medvenagymogulpárnak kiadni a maga civillistáját. Ez a mastodon talp. Előbb megkóstoltam magam. Az ize nem lett volna rossz; hanem rágni kellett, mint a kautsukot. Ugy láttam, hogy nem fogok közös konyhát tartani a polgártársaimmal.

Azután kifűrészeltem annyi darabot a húsból, a hányan voltak a megrareyzott medvéim; legelőbb is azokat elégittem ki. Legnagyobb darabokat kaptak az előfogat egyéniségei. Azokat le kellett. magam iránt köteleznem. Könnyű volt őket a többiek közül kiismernem arról a halzsirhagyta örvről, a mi a hám után maradt a nyakukon.

A többi aztán a publicumé. Az igazgató-tanácsot kielégítve, az osztalékot ott hagytam a részvényeseknek: azok rögtön neki is estek s addig ott nem hagyták, a míg a csontot nem érték.

Én azalatt háborítatlanul nézhettem saját vállalatom után. Tervem rögtön kész volt.

Vakmerőségemnek sikerült idáig mentő ötletekkel kivágni magamat a kényes helyzetből; de huzamosb ideig nem állanám ki, hogy egy ilyen civilizálatlan félbarbar medvenép megbizhatlan barátságára legyek utalva. Elvégre is valamelyik elszánja magát s lehuzza a fejéről a bőrt. A kosztot sem állom ki.

Az én tervem ez volt.

A barlang közepén tátong egy mély örvény, zegzugos jégsziklák merednek ki belőle; épen olyan, mint egy óriási kaszabörtön.

Egy hosszú, ívbehajló jégtömeg fekszik hid gyanánt az örvény felett.

Én e hídra vontattam fel szánomat.

Hoztam magammal egy önemelő gépet a hajóról, hasonlót azokhoz, a minőkkel nagy városokban a kőművesek szokták magukat relesavargatni az utcázáról az emeletbe. Ezt a hid közepén egy levert vasrúdhoz megerősítém s azzal az ereszkedő géppel, és annyi málhával, a mennyit még az megbirt, lebecsátkoztam a mélység fenekére.

Első gondom volt egy jó védett helyet keresni ki állandó tanyául.

Megjegyzendő, hogy itt e jégbarlangban épen nem volt olyan hideg, mint a Tegethoff szobáiban. A Tegethoffon fűtetlen szobában 28 fok hideg volt, a szabadban 32. A barlangban a hévmérő már csak 12 fok hideget mutatott, s ez egész 8 fokig alászállt, a mint a barlang fenekén észleltem; a mi nagyon meglepett, minthogy a meleg fölfelé törekszik s itt mégis megfordítva; áll az okára rájöttem később.

Most tehát legelőbb jöt el kellett helyezkednem.

Két egymásra dülő jéglap mintegy természetes alcovent képezett számomra, melybe minden készletemet elhelyezhetém. A míg ezeket egyenkint le nem hordtam magammal, addig tovább körül sem tekintettem a jégbarlang alsó osztályában.

Tizenötször kellett a kerekés gépet fel és lehajtanom, míg szánkám tartalmát mind raktáramba lehordhattam.

Akkor aztán elmondhattam, hogy az egész üzletem jégre van építve.

S mi volt ez az üzlet?

Legelőször is, a mi legszükségesebb volt rám nézve: gulyáshús conserv-készítés.

Elhoztam magammal azt a papinféle párábanfőző katlant, melyben még a csont is kocsonyává fő össze. Ezt a katlant, minthogy lábakon áll, akárhova felállíthatom a jégalapon, s fűthetem minden veszedelem nélkül.

De hol veszem hozzá a fűtőszert?

Annak vagyok csak leginkább bővében! Az a kevés kő-

szén és fa, a mit magammal hoztam, csak alágyujtani való. A fűtőszer lesz maga az ásatag hús. Hogy ez milyen tüzelő szerszám, azt már az angolok is tudják, a kik Egyiptomban a gőzkazánok alá mumiákkal fűtenek. A legfinomabb és megemészthetőbb részét az ösvilági húsnak megfőzöm; a szívósabbal tüzelek.

Mikor ezzel készen voltam, akkor aztán lámpámat mellemre akasztva, elindultam húsbányámban körültekinteni. Valóban húsbánya volt az.

A barlang fenekét sík jégtaalaj képezte. Olyan volt az, mint egy óriási tánczterem, egyetlen tükörlappal padló helyett.

S az átlátszó tükörlapon át lámpám fénye egy egész beláthatatlan muzeumot világított be. Az ösvilági állatok, miket a betóduló víz a barlang mélyébe sodort alá, egymásra halmozva feküdtek rendezetlen gomolyban. Szörnyetegek labirintija! Idomtalan lomha tömegek, madárnak kezdett, krokodilnak végzett korösszülöttei a természetnek, vastagbőrű, pikkelyes gyűrűpánczélos csodák, óriások, négyszáz mázsányi testtel, két öles agyarakkal, iszonyú szarvakkal, és közöttük az állatvilág rejtélyes kétalakúi, a kik repültek és másztak, madarak voltak és négy lábuk volt, vagy szőrt viseltek, de szárnyaik voltak hozzá. Kigyó-alakú szörnyek, homlokukon szarvakkal, előrészükön patkóidomú lábakkal; teknőczök, miknek hosszú farkaik, békák, miknek fogas állkapczáik vannak.

De nem a ritkaságok gyűjteménye érdekelt itt engemet; hanem a nagyszerű vadpiacz, a miben csak válogatni kellett.

A nagy vadaknak békét hagytam, azt már tudtam, hogy a dinotherium meg az anoploterium húsa csak a medve fogának való. Ez utóbbinak legfeljebb ha egy malaczára akadok, azzal teszek kísérletet. Az is lesz akkora szopós korában, mint mai világban egy kinőtt vadkan. A legkarcsubb állatot kerestem ki: egy ösvilági szarvast. Lőport

és Bikfordgyutacsokat használtam a jég szétvettetéséhez, s a mint az összarvashoz odajutottam, taglóval kivágtam a szügyéből egy darabot. Az éhség szorgalmazott.

Visszatérőben pedig mégis meg kellett állanom egy újabb felfedezés miatt. A jég alatt egy gyönyörű példány pterodactylust pillantottam meg. Alakja ugyan nem igen megnyerő. Feje madárfej, de csőrében krokodil fogakkal; nyaka gémnyak, teste szörtelen, mint a yorkshirei disznóé, négy lába madárkarmokkal ellátva s denevérszárnyakkal összekötve. Repülő szörny. Ez az őszállatok között az egyedüli faj, melynek zsirja van. A nélkül pedig nincs íze a sültnek. Kiástam a jég alól. Legfeljül feküdt, kövérsége fentartotta. A tapintása elárulta hájtermő minőségét. Bőre vékony volt, mint a pergamen, s a késnek is engedett. Hátán valóságos szalonna volt; megkóstoltam, kissé hasonlított az ize valamelyik halzsír és avas sajt között; talán a főzésnél majd elveszti a szagát.

Siettem teleményemmel vissza a katlanomhoz. Az összarvas szügyének egyes darabjait felhasználhattam fűtőszernek; a világosabb színű belsejéből koczkákat aprítottam s közéjük szeldelve a pterodactylus szalonnáját, lezártam a papinféle fazékba.

A hús tüzelőszernek csakugyan pompásan bevált; de annál kevésbé vált be gulyáshúsnak.

A mint felnyitottam a papin-fazék födelét, majd leütött a lábamról a fertelmes pézsmaszag. Ez az őspecsenye pézsmaszagú. De még milyen émelyítő, undorító szagú! Megkísértettem egy falatot lenyelni belőle, az orromat befogva. De ez a lenyelt falat még azután is protestált a gyomromban a bekebleztetés ellen. Második falatra nem voltam képes rászanni magamat. Ugy voltam vele, mint a tengervízzel a hajótöröttek: inkább meghalnak szomjan, mintsem abból igyanak.

Már bizonyos, hogy valamennyi emlős állatnak az ősvilágból mind pézsmaszagú húsa van. Nem eheti azt meg más, mint a jegesmedve.

Keressünk a muzeumunkban madarat.

Az ugyan az özönvizelelőtti korszakban nagyon kevés volt; de a mi volt, az aztán megérdemelte, hogy madárnak nevezzék.

Ha egy dinornist találhatnék, az nekem épen elég lenne egy esztendőre. A londoni sebészeti muzeumban van egynek a csontváza, a mi tizenhét láb magas.

Sokáig kóboroltam a jéglapon alá s fel, minden eredmény nélkül s már azt kezdtem hinni, hogy a nagy világbontó kataklizma alatt madárfélet nem hajtott a rémület a barlangba, midőn egy véletlen fölfedezés az ellenkezőről győzött meg.

A mit a jéglap alatt megpillantottam, az egy tojás volt. De minő tojás!

Akkora, mint egy nagy disztök. Hatszorta nagyobb a strucez tojásánál, hegyen rótbarna s tompa fele lapja zölddel márványozott.

Ez nagyobb volt még a párizsi muzeumban levő epior-nis tojásánál is; pedig abba hatszáz közönséges tyuktojás tartama fér bele.

Hogyan nem törött össze ez a tojás itt a jég között, holott azt a vizár messziről hozta ide?

Erre a kérdésre megfelelt a tojás maga, a mint a jég alul kiástam. Csak a baltafokkal birtam feltörni a héját, mely négy millimeternyi vastagságú volt, s még hozzá ruganyos.

Tartalma egészen szilárd tömeg volt, mint a sajt. Megizlelém. Ez az egy nem volt rossz. Érett sajt íze volt, egy kis egérszaggal vegyítve. Ez még nem nagy hiba. Tudjuk, hogy a chinaiak egyik kedvencz csemegéje az olyan tojás, mely három esztendeig volt a földbe elásva s azalatt valami sajttömeggé idomult át. Ezt Chinában csak a gazdagok ehetik. Tehát delicatesse. Vigasztaljuk magunkat ezzel a népismeai adattal.

Ez a táplálék hónapokig eltart nekem.

Azonban ha a tojása ide jöhetett, akkor a madár maga is itt lehet. Tovább fürkésztem.

Egyszer eszembe jutott, hogy a barlang hátterét képező óriási jégcsap orgonához közeledjem, s a mint annak átlátszó pillérei közé világítottam lámpásommal, e ragyogó szikrázó tömeg között látszott egyenesen állva, mint egy királyi kísértet, a «dinornis».

Kinyújtott fejével teljes három öl magas madár.

A vizözön elől egy magasabb bércztalpra menekült föl, kurta szárnyaival, öles lábszáraival, s aztán ott várta be, helyéből meg nem mozdulva, míg a jégcsapok körökörül betakarták.

Gyönyörű állat volt. Három ujju lábának szárai emberczomb vastagságuak, egész teste arasznyi hosszú fekete sertével bevonva, mely kemény és vastag, mint a sodrony, míg nyakát és fejét fehér borosta bozontosítja. Csőre fölött magas húsikinövés, mely koponyájáig felhuzódik, mint egy sisaktaréj.

A mi pedig rám nézve legérdeklőbb, az öt láb szélességű mell. Micsoda «chevalier de peulardokat» lehet ebből szabni.

Csakhowy nagyon nehéz volt hozzájutni.

Ezt a jégorgona építményt csak csinján lehet megbontani. Olyan ez, mintha egy góth építészetü münster tornya hegyével le volna építve, úgy hogy a csücskéi érik a talajt, s a talapzata van odafenn. Itt ugyan vigyázni kell, hogy egy oszlopot úgy mozdítson ki az ember, hogy aztán az egész épület a nyakába szakadjon. Akkor aztán szépen várhatnak újabb tízezer esztendeig, míg valaki engem is fölfedez a jég alatt.

Tehát itt a lőport nem vehettem segélyül; csákánynyal, vésővel kellett hozzá fognom, hogy a jégoszlopok között akkora rést nyissak, a mekkora elég lesz, hogy a dinornis szügyéből kóstolóba ki lehessen vágni egy darabot. Előbb meg kellett tudnom, hogy ehető-e? mielőtt az egész tetem kiszabadítására elvesztegetném az erőmet. A csákányütések, mikor azt a roppant jégoszlopzatot érték, olyan hangot adtak, mintha a moskvai Weliki Iván harangot ütö-

getné valaki s e borzasztóan ünnepélyes carillon-játékot a mint a jégsziklák visszazengték, úgy éreztem magamat, mintha a hang összeszorítaná agyamat s szívdobogásomat siettetné. Hogy elhallgatott minden állati ordítás odafenn. A medvék mind kiszaladtak a barlangból.

Végre hozzájutottam a dinornis szügyéhez. A hús nem volt oly szálkás, mint az ősemlősöké; de barna és porhanyó. Egy darab hússal és a dinornis-tojással siettem vissza konyhámbhoz.

A papinfazekat kimostam (vizet csináltam jégből), a dinornis húsát bele aprítottam s most már a szarvashús szeleteit csak tüzelőnek használtam hozzá.

Mikor felnyitottam a fazék födelét, aggodalommal szimatoltam a belőle kijövő illatot. Pompás étvágyingerlő szag volt az. Semmi pézsmaszag, semmi assa foetida, semmi arum-crinidum bűz, — haut gout: valódi gulyáshús illat.

Előveszem kanálamat s nagy delectálással kóstoltam bele.

S aztán felugrottam és elkezdtem táncolni és rázkodni minden tagjaimban, mintha egyszerre shakerquakker lett volna belőlem. Olyan volt az a lenyelt falat, mintha lichen izlandicumban lett volna kifőzve s aztán chininnel megsózva.

Ez már jó szagú volna, de keserű!

Ebből sem csinálhatok gulyáshús conservet. Legalább magamnak nem. Nem marad más nyereményem eddigi fölfedezéseimből, mint a dinorni-stojás és a pterodactylus szalonna. Annak is megkísértém a húsát megfőzni: csak a czombjai voltak használhatók, más része nyersen is valami émelyítő békabüzt árul el; de a használható része is nagyon czethalhús ízű; erre csak eszkimógyomor vállalkoznék.

No ha ilyen volt az özönvízelőtti állatvilág, akkor az embereknek csakugyan nagy okuk volt vegetárianusoknak lenni: ha ugyan voltak már akkor emberek.

Legutolsó kísérletem volt az ursus peleussal. A planigradák húsát s különösen a talpát odafenn is inyencségnek tartják. Egy óriás medvetalp vándorolt a papinfazékba. Az meg egészen kocsonyává főtt benne. De legalább nem volt sem émelyítő, sem undorító. Ezt bátran elrakhattam a velem hozott üres bádogdobozokba, miket aztán beforrasztottam ónnal.

De hát mi okom volt nekem erre a nagy előgondoskodásra? Mit törekedem én ezt az én cadaveremet évek sorára ellátni, épségben megtartani: itt az örök tél hazájában, eltemetve egy jégbarlang fenekére, körülvéve poláris fenevadaktól? Mit reménylettem még? Mi ösztön dolgozott bennem?

Hát a hajótöröttek ösztöne. Azt reméltem, hogy talán az eltávozottak szerencsésen hazatérnek. Talán megindul egyszer majd egy újabb éjszaksarki expedíció. Talán az felfogja találni az elhagyott Tegetthöföt. Talán a felfedezők meglelik azt a palaczkot, melybe leveletem bedugaszoltam néhány sorral megnyitva, hogy itt vagyok, hogy nem veszttem el. Talán ki is menekülhetek innen s visszajuthatok a hajóra. Talán hírt adhatok magamról. Talán — ki tudja mi minden történhetik talán?

Én élni akartam.

A KIRÁLYT NEM SZABAD MEGENNI.

Csak későn vettem észre, hogy pokoli kotyvasztásaimmal micsoda nagy bajt csináltam én odafenn a felvilágban?

A medvének valamennyi vadállat között a legerősebb szimatja van. O, a ki mérföldnyi távolból megérzi, ha a czethalászok zsákmányt ejtettek s a húsát otthagyták a jég közt, valódi önkívületbe kellett hogy jöjjön, mikor én ott alant a jégörvényben sütöttem, főztem, és még milyen illatú süteményeket! Pézsmailat és pecsenyeszag együtt! Hisz ez az embert is megböszíti!

Azon vettem észre, hogy míg én odalenn az emberiség javára működöm (annak egyedüli képviselője levén), az alatt a jegesmedvék nemzete közt kiütött a forradalom!! Marakosznak!

Addig, a míg keservesen kellett minden falatért megszenvedniök, szép engedelmes alattvalók voltak; de a mint egyszerre jóllaktak s megtudták, hogy több is van, felbomlott közöttük minden társadalmi rend.

Betódultak kívülről mindenünnen a pusztázó martalócok, s az én megszelídített medvéimet elkergették a kikezdet mastodon mellől.

Nem használt már a jégoszlopokkal való harangozás. A medveordítás együtt énekelt a jégorgonával.

Nekem ugyan az egész medvezendüléssel egy cseppet sem kellett volna törődnöm, hozzám nem hatolhattak le elevenen. Ötven méternyi mélység választott el tőlük s a mélység falai simák, mint a tükör és éles jégcsipkével fegyverzetek.

Valami oktalan bátorság még is arra kényszerített, hogy emelő gépemmel felvontassam magamat a hidig. Azt képzeltem, hogy helyre tudom állítani ismét a bomlott medvei rendet. Voltak eszközeim hozzá. Rarey titka a chloroformmal, vakító fényű lámpásom és a húsfalatok.

Hanem a mint a híd magaslatáig fölértem, az a látvány, a mi élém tárult, elvette minden kedvemet a medvenemzet ügyeinek rendezéséhez. A megvilágított felső plateaun, mely tulajdonképen az örvénynek egy széles karzatát képezte, száz meg száz fehérmedve marakodott egymással, s lábaik alatt egész serege a szentelen kék róka fajzatnak csetlett-botlott. Olyan zürzavar volt ott, hogy abba nem volt kedvem elegyedni. A szelid medvék sem voltak szelidek többé. A lámpafény sem volt már rájuk semmi hatással. A csoportok közé hajigált koncokat fel sem vették. Egymás hegyén hátán hemperegtek; valóságos rebellio volt.

Hanem egy medve mégis rám ismert. A szegény Bábi.

Ő nem elegyedhetett a viadalba, mert a keztyüi miatt nem volt harczképes, csak meghúzta magát egy jégtömeg mögé, melynek tetején állt a hős Marczipán fejedelem maga s veszett dühvel hajigálta le onnan a hozzá felkapaszkodó lázadókat.

A mint Bábi meglátott, egyszerre elhagyta menedékét, s körülszaladva az örvény párkányzatán, odatörekedett hozzám a hidra.

A mint ezt Marczipán herczeg észrevette, ő is menten leugrott a trónjáról s szaladt a társa után: üldözői a sarkában. Mindannyian a híd felé tartottak.

Ebből nem jó lesz! mondám magamban s siettem visszaeresztelni az emelő gépet az örvénybe.

De még alig ereszkedtem alá öt méternyire, midőn Bábi odaért a gépem fölé s oly szánalmas szemeket tudott rám vetni, hogy kegyetlen voltam rajta könyörölni s megállítottam a gépet. Nem is gondolkozott sokáig: egyenesen leugrott hozzám a hídról. És én, mikor láttam, hogy nem tud kapaszkodni a keztyüi miatt, még segített rajta, megfogva a nyakán a bőrt s úgy húzva fel az emelőgép hídjára.

Hanem most azután hadd fusson az a gép; mert ha még egy medve le talál rá ugrani, azt a gép kötelei meg nem bírják. Pedig azok aligha utána nem csinálják Bábinak ezt a salto mortalét.

Ettől a világos veszedelemtől épen csak Marczipán király hősi önfeláldozása mentett meg. Megérdemli, hogy királynak nevezzem; mert derék, bátor férfi módjára viselte magát.

Mikor meglátta, hogy Bábi menekül a mélységbe: ő megállt a hidon s az egész üldöző csoporttal szembeszállt, mint egy második Bayard lovag. Hatalmas toppancsaival borzasztó csapásokat osztogatott ellenfelei fejére, két hátulsó lábára felállva. A jéghíd gerince keskeny volt; nem férhettek hozzá, csak épen szemtül szemben. S ő csak nyomról-nyomra engedett nekik tért foglalni. Mikor

a marakodó csoport már csak három méternyire volt attól a vasrudtól, melyhez gépem kötelei voltak hurkolva, akkor egyszerre vég elszántsággal ellenfeleire veté magát: egyet átnyalábolt közülök, a másiknak átharapta a torkát s azzal harmad magával, mint egy második Dugovics Titusz, lerohant a mélységbe. Az összefogózott tömeg ott kalimpázott el mellettem, a légben is egymásba harapva magát.

Szegény derék Marcipán!

Ő tette lehetővé menekülésemet: alig értem le az alsó jéglapra, mikor gépem kötelei utánam hullottak. A bőszült fenevadak dühökben elrágta a kötelet odafenn. Ha ez öt perczel hamarább történik, a nyakamat töröm.

No de most azután igazán egészen «itthon» vagyok; mert el van zárva az utam a felvilágra visszatérhetni arrafelé, a honnan idejöttem. Emelő gépemet nem tartja odafönn semmi többé.

Gazdag kárpótlásom van ellenben a leesett három medvében. Azok természetesen mind agyonzúzták magukat. Egy-egy nyom kétszáz kilogrammot; a fejedelem legalább hármat.

Ez már friss hús. No már ennél nagyobb fürjek Mózes vándornépének sem hullottak le az égből a pusztában! Ebből én három esztendőre ellátom magamat conservvel.

Neki is türköztem mingyárt, fogva a késem.

Ámde egy ellentállásra nem számítottam: a Bábiéra.

A hű teremtés felismerve a három holt alak közül a maga társát, a mellé lefeküdt, elkezdte annak a fejét nyalni, keservesen nyöszörögni, és a fogait vicsorgatta rám, mikor feléje közeledtem.

Ez tiszteletreméltó fájdalom. Igaza van Bábinak: a királyt nem szabad megenni. A hőst, kinek életem megmentését többszörösen köszönhetem, nekem is tiszteletben kell tartanom.

Csak a másik kettőt vontattam el a közeléből; a kiket

azután szépen megnyúztam, és feldaraboltam műértőleg. (Az apám szalámikészítő volt.)

E naptól fogva pompásan éltem ide alant. És a mellett gondom volt rá, hogy a megholt fejedelem hátrahagyott özvegyét meg ne sértsem azzal, hogy neki a friss húsból találjak : hisz ez kannibalismus lett volna ! Bábi számára felhordtam a válogatott cervus primigenus, pterodactylus és dinornis pecsenyéket (a mik meg nekem nem kellenek.) S a jámbor teremtés, valahányszor egy ilyen hatalmas ősvilági koncot felhozta eléje, mindannyiszor odavitte azt a megholt társnak, letette a fejéhez, leült mellé és várta, hogy az mikor kel fel a lakomához ? maga addig nem akart enni.

Attól féltem, hogy étlenségében elpusztul.

Igazán féltem. E retentő elhagyatottságban jól esett egy élő állat közelléte, a ki legalább hallgatja, hogy mit beszélek, ha nem felel is rá, s úgy féltettem, hogy elhal, mintha legkedvesebb atyámia volna.

Végre azt gondoltam ki, hogy egyszer ismét elkábitom chloroformmal, s az alatt, a míg aludt, Marczipán hulláját odahuztam egy jéglap mellé, mely haránt dülve állt ki a magasba. Itt a jégbe már eleve vágtam egy tágas sarcophagot, melyben a hulla épen elfért, a jéglapot fölötte töben kivágtam a csákánynyal, az lezuhant s betakarta az öreget.

Mikor aztán Bábi fölédredt, s nem találta a társát, elkezdett ordítani keservesen. Én aztán odamentem hozzá s elvezettem Marczipán fejedelem mauzoleumához. Ott a medvenő megkisérté elébb lábaival a jéglapot felemelni s miután az lehetetlen volt, sírt, nyöszörgött keservesen, s lefeküdt a jéglapra. S ez átlátszó táblán keresztül bámult az eltemetettre.

Hanem azután, hogy a lámpást kioltottam, s csak a kandallóban vereslő tűz világított még, ő nem láthatta többé Marczipán alakját, akkor visszatért hozzám a tanyára s meghagyta magát vendégelni.

Ettől fogva nem hordta a falatjait többé Marczipánhoz, csak azt tette, hogy el-ellátogatott hozzá s nyalta a sirja fölött a jéglapot.

Hozzám pedig úgy ragaszkodott, mint egy kutya. Ha aludni mentem, ő is odajött, lefeküdt mellém s az nekem igen kellemes volt, mert meleget tartott ez örök jég közepett.

EGY BÖRTÖNNEL ODÁBB.

Soha sem nyugodott meg abban senki, hogy élethosz-
 zig tartó fogságra legyen elítélve. Minden rabnak az az
 ébren és álmában örökké visszatérő gondolatja, hogyan
 törhesse keresztül a börtöne falait? Egyik egy patkó-
 darabbal, másik egy ráspolylyal, harmadik egy üvegcserép-
 pel fog hozzá. Nekem minden készletem meg van
 hozzá; hanem az én börtönöm fala valamivel vastagabb
 is, mint a többieké. Aztán hova innen?

Elég időm volt az elmélkedésre.

Egész nap hagytam égni a tüzet, rakva rá a húshasá-
 bokat. Bábit anynyira tudtam már vinni, hogy tudott
 valamit segíteni rajtam. Elhúzta a hússal megrakott
 szánt, s aztán a felhasogatott szeleteket két mancsa közé
 fogva, rárakta a tüzre; rálehetett hagynom, míg magam
 kémszemlélni jártam.

Reménységem alapja volt az a nagyszerű jégcsap
 tömeg.

Arra, hogy a jég olvadásnak induljon, valahonnan ok-
 vetlenül a zerus fokon felül levő hőmérséknek kell rá
 hatni. Ez a meleg lég valahonnan alulról jó fel; a mi
 lehetővé teszi, hogy a barlang fenekén négy fokkal kisebb
 legyen a hideg, mint a felső karzaton, a minek a termé-
 szet rendje szerint megfordítva kellene állani.

Ennek a meleg légnek okvetlenül a jégorgona háta
 mögül kell előjönni.

Magyarországon is vannak hirhedett jégbarlangok; de azoknál az a nevezetes, hogy csak nyáron vannak jéggel beburkolva, télen elolvad az bennük. Ebben a barlangban örökké tart a jég és mégis örökké olvad.

A boltozatról a talapzatig leérő jégoszlopok egész labirinthot képeznek; néhol boltozattá alakulnak át, melyet ezernyi hegyes jégcső alkot, miknek megannyi másik jégoszlopca felel meg idelenn; a felső jégcsap lassú csepegése addig növeszti mind a kettőt, míg végre összeérnek. Néhol pörölylyel kellett magamnak utat törnöm e jég alhambrában. Végre a véletlen segített rá arra, a mit kerestem. Egyszer beszakadt alattam a jégkéreg, s én leestem egy mélységbe.

Esésemben több rendbeli szerencsém volt. Az egyik az, hogy a derekamra volt hurkolva egy kötél, melynek végét odafenn egy jégoszlophoz erősítettem, ez tehát nem engedett egészen a mélység fenekére lebuknom. Másodszor, az örvény torkolata nem volt függőleges, hanem haránt, s én inkább csúsztam, mint estem; még pedig valami tükörsima pályán. De a legnagyobb szerencsém az volt, hogy a villámfényű lámpámat most épen nem hordtam magammal; mert azt bizonyosan összetörtem volna. A helyett egy Davy-lámpát akasztottam az övemre; arra is gondolva, hogy robbanó gázba juthatok bele. Azonkívül volt a táskámban két font magnesium sodrony, mely meggyújtva épen oly fényt ad, mint a villanylámpa, s nem jár annyi előkészülettel.

Az enyhe légmérsék bizonyítá, hogy torkolatában vagyok egy alagutnak, mely egy mélyebben fekvő barlangba vezet. Davy-lámpám fényénél annyit kivehettem, hogy a szűk nyílás fenn stalactit alakulásokkal van rakva.

A derekamra hurkolt kötél feltartóztatott a tovább csuszásban, e kötélen visszakapaszkodtam a jégbarlangba.

Elég volt egyelőre annyit tudnom, hogy van innen kijárat egy más üregbe.

Ez a sziklaüreg lehet igen terjedelmes; minő Erdélyben a székelyföldön a homoród-almási, melyben két mértföldnyire lehet előre hatolni, s tizenhárom nagyobb ürege jön össze. Annálfogva el kellett magamat látnom élelmi szerekkel és a sziklamászáshoz való eszközökkel.

Bábinak nem szóltam semmit, pedig olyan okosan nézett rám, azokkal a zöldfényű szemeivel, mintha kérdezte volna: hát engem itt hagysz? Gondoltam, hogy vissza-jövök még ide: hisz itt van az egész raktáram. Ez itt a főhadiszállás.

Felkötöttem a szeges talpakat saruimra, fegyverül vittem egy csáklyát meg egy vasrudat, övemből lógott le csákányom, kötélhágcsóm a derekam körül keritettem s bundás öltönyeimet ezuttal lerakva magamról a torkolat lejárataánál, most már óvatosabban csusztam alá a sik meredélyen, folyvást a lébocsátott kötélnélbe kapaszkodva, a míg a meredély véget ért s aztán egy folyosó tárult fel előttem, mely mészsziklába volt vájva. Egy kis tejfehér patak csergedezett az egész folyosón végig. A felső jégbarlang olvadmánya volt az, mézliszttel vegyülve. Hegytejnek hívják a bányászok.

A tejfehér patak nemsokára eltűnt egy oldaltátványban, s innen a folyosó ismét meredeken ment fölfelé, és talaja többé nem volt sikamlós. Oldalfalaiban a siluri alakitás kövületeit fedeztem fel.

Hévmérőm e helyütt már nyolcz fokot mutatott a zérus fölött.

A hogy delejtűm mutatta: a folyosó északnyugat felé huzódott; tehát erősen a Zichyhegy előfokán túl fekvő völgybe.

E növekedő melegséget nem tudtam összeegyeztetni azzal a nézetemmel, hogy ezt az egész darab száraz földet egy úszó jégtutaj hozta ide. A continensen van oka a föld mélyében növekedő hőmérséknek; de itt, ha néztem igaz, (pedig most már utólagosan bizonyos, hogy az) akkor fölöttem éjszaksarki tél, alattam örökkétartó jég:

honnan jön tehát a kettő közé szorult sziklába a nyolcz foku melegség? Vegytani, vagy más okok idézik-e azt elő? Ide már nem hat a föld centrál tüze.

A míg ezen törtem a fejemet, egyszerre véget ért a folyosó.

Egy nagy alaktalan ür tárult föl elém, melynek sötétjébe az én Davy-lámpám mécsvilága be nem hatolt, s lábam előtt tátongott egy mélység, a melynek nem láttam a fenekét.

A Davy-lámpa nyugodt lobogásáról láthattam, hogy itt nincs robbanó gáz, bátran elővehettem a magnésium sodronyt, melyből két szálat összecsavartam, hogy kettős fényt adjon, s aztán meggyújtottam azt.

A magnésium tiszta fehér fényénél egy félkerek, hosszú átmetzésben D alakú üreg tárult elém, mely függő átmetzésében tölcser alakot képezett. A D betű egyenes vonalát egy meredek aláfutó diorit/szíkla-fal képezte, meg-megszakítva, vagy beburkolva, feloldatra dült agyagpala és kén-savas rétegekkel.

Az agyagpala és diorit között egy sötét üreg szádja volt kivehető; valószínűleg folytatása annak a síkátornak, melyen idáig haladtam. Semmi egyéb nevezetes nem volt rajta.

Hanem aztán a félkör alakú fal, az valami tündéri látvány volt. Egy mozaik épület, a minőt a hegylakó lidérczek emelnek királyi palotájokul.

Az agyagpala képezi az alapot, de az be van vonva fehér gipsz és zöld tajték malachit kéreggel: közben a leggyönyörűbb eres zöld malachitdarabok több száz mázsányi nagyságban. Azok közt találtam egy oly roppant malachit sziklát, mely a hirhedett Nizsne Tagilszki malachitbánya hatszáz mázsás szörnyetegét háromszorosan felülmulja. Egész fal ez már. Kápolnát lehetne belőle faragni. S hogy ez óriási füzöld drága kövek még jobban kitünjenek, körülöttük, mint sötét bársony alap, képződött az indigókék rézlazur s az a bársony ismét behintve ragyogó csillagok-

ként rézveressel, megszakgatva ereken végigcizkázó vismuth fénylével, barackvirágszín kobaltvirággal, egy helyütt egy egész sáv asbest hasítja végig, mint ezüst csilámú szalag e fejedelmi trón kárpitját, s aztán, hogy a hímzés se maradjon el róla, ott ragyognak rajta a réz csodaszép kristályozatai, négyszögű vagy granát idomú csillagokban, vagy dendrit alakzatban, mint fák, szétágazó bokrok. S e rettenetes pompájú trónterem aljában, mintha egy földalatti király számára fölállított trón volna, áll húsz méternyi magasságban, kilencz méternyi szélességben egyetlen szilárd réztömeg: nagyobb mint a Lake Superioron a Cliffmineban talált óriás; és gazdagabb annál, mert sötét-veres alapján, mely néhol szivárványt játszik, vastag kékes-fekete arabeszkek cikáznak végig, az meg mind tömör ezüst, — s rózsaszínbe játszó ezüstfehér cikornyák: az a selene réz. S e királyi trónhoz, mint egymásra hányt lépcsők vezetnek fel tíz-húsz mázsányi malachit darabok.

Száz meg száz milliót érő kincs fekszik előttem!

S ha a Zichy-hegy tizenöt fokkal alább feküdnék az egyenlítő felé, húsz év múlva a fölöttem terülő völgyben épen olyan aranykupolás tornyokkal ragyogó város emelkednék fel, a minőt Nikita Demidoff, a hercegek őse, a hajdani rabjobbágy kovácslegény építtetett a Tagil mellett, Tagilszki Nizsne név alatt. Az huszonötezer embernek ad most kenyeret, s unokáinak milliókat, az által, hogy a véletlen egy ilyen barlangba vezette, a milyen most előttem feltáru.

Nekem pedig hát nem volt semmi örömöm e száz milliókat érő kincsben. Nekem ez csak egy újabb börtön.

A mi engem e tündér-palotában érdekel: az csupán az átelleni kopasz diorit sziklában lévő repedés, melynek tátongó ürege engemet innen valahová kivezet.

A folyosóról könnyű volt leszállni az üregnek azon részébe, melyet a rézbánya idomított. Félig átlátszó tömegek, mikben chalcedont ismertem fel, vezettek alá, természetes

lépcsőként az üreget körülfutó karzatig. A chalcedon néhol szőlőfürt alakot mutatott, másutt keverve volt achattal.

A félkör egész könnyűséggel összejárható volt; felmászhattam a malachitsziklákra, ráállhattam a titáni réztrónra; hanem ahhoz a dioritsziklában támadt repedéshez nem férhettem hozzá.

A tölcserüreg fenekét egy tó foglalta el, a dioritlap semmi összeköttetésben nem volt a rézbánya félkörével.

Nekem ezen a tapon kellett volna keresztül mennem.

Hiszen az igen könnyű feladat lett volna.

Az a tó tökéletes sötétkék volt. E szélesendes légben, a magnesiumvilágítás mellett úgy látszott az, mint egy fekete tükör, csak a midőn egy követ hajítottam bele, tünt fel a fellocsesanó víz olyannak, mintha olvadt zafir szökellne fel s aztán a gyűrűző hullámok ragyogása mutatott indigó kéket.

Nekem csak bele kellene lépnem ebbe a tóba, s szépen átázolhatnék rajta a szemközti szikláig, a nélkül, hogy övön alul merülnék el benne. Ez a tó rézvitriolból áll.

Nem tudom miért, de nem volt kedvem a bőrömet kékre festetni. Az ember jól tudja, hogy a rézvitriol nem kén-savany; de azért csak mégis vitriol az, s nem hisz neki.

Valami jármű alakítására kellett gondolnom.

Miből csináljak azt itten? Fa nincs. De van kő. Kötutajjal szálljak a vízre? De hiszen ez nem víz, hanem rézgaliczolvadék; ennek a tetején az agyagpala is úszni fog mint vizen a deszka.

A KÖVEK FÉNYBOGARAI.

A szorultság találékonynyá tesz.

Az asbestréteg felfedezése vezetett egy gondolatra. A hol a fonható kőselyem, az amianth jelen van, ott rendszeren az asbest kristályok más fajtái is találhatók szoktak lenni. Hiszen mindenik tremolit anyag. Egyikét ezeknek úgy

híják, hogy «hegyibőr» vagy «hegyi para». Ez oly könnyű neme az ásványnak, hogy közönséges víz színén is úszik.

Elindultam a turzásra.

Otthagytam a gyönyörű szép amianthréteget, mely puha tapintatú volt, mint a selyem. (Milyen szép éghetlen ingeket lehetne ebből készíteni! talán még arra is ráérek). Mellette volt egy tajték malachittal és főszzel bevont réteg, annak a kérgét a mint kibontottam, kitünt alóla a kagylómész alakulás, milliárd miliolitának nevezett csigahéj maradványával, mik közt gyönyörű orsó alakú cerithiumok, hegyes süveg formájú turbók is voltak elszórva, miknek némelyikén még csillámlott a gyöngyház zománcz s a csigamész között rétegenként összesajtolva feküdt az asbesttel rokon hegybőr.

Neki álltam csákányommal, hogy kiszabadítsam azt a mész közül, mely igen porhanyó. Könnyű munka volt, hanem a mészréteg alatt aztán agyagréteg következett. Kékes szürke weldiagyag, ez is teletömve csigahéjakkal.

Ha olyan nagyon el nem lettem volna fogulva annak az örömétől, hogy a hegybőr-réteget feltaláltam, úgy bizonyára eszembe kellett volna jutni annak a veszélynek, mely egyszerre előttem termett, s elővigyázattal kellett volna a munkát folytatnom. A helyett hebehurgia mohósággal estem neki kurta nyelű csákányommal az agyagrétegnek, a miből az lett, hogy egy percz alatt kialudt a Davy-lámpásom, én magam pedig hanyatt estem élettelelenül, mint a kit a guta megütött.

Bizonyára ott is maradtam volna örökre, ha valaki segítségemre nem jön.

Az ilyen csigamaradványokkal kevert agyagban sok szén-sav fejlődött ki s a mint azt megbolygatják, a vigyázatlan munkást, ki közel ment hozzá, egyszerre leüti a fojtó lég, mint ezt a budapesti kőbányai víztartók ásásakor gyakran tapasztalták.

Mély kábulatomból arra ébredtem fel, hogy odahaza vagyok, s a czigánykovácsból promoteált borbély ráspolylyal

borotválja a pofámat s közbe nagyokat prüsszent egyenesen az ábrázatomba. Először azt hittem, hogy álmodom. Azután, hogy felnyitottam a szememet, akkor láttam, hogy ébren vagyok, s az, a ki a pofámat ráspolylyal borotválja, az én jó Bábit. Az ő nyelve az, mely engem életre serkent, s még inkább köszönhetem azt az ő prüsszögéseinek. A fojtó lég, mely nehézségénél fogva a föld felé száll, az ő hatalmas constitutiójának nem ártott meg oly mértékben, mint énnekem; nála legfeljebb is hatalmas prüsszkölést idézett elő, a mi nekem is javamra vált, mert szétrebbenté rólam a szézenyt, a mit még nem nagy adagban szivtam be. A jámbor állat utánam szökött s addig jött, a míg rám talált. Nála nélkül bizony ásatag ember lett volna belőlem. Így pedig felugrottam fektemből, kiköhögtem és prüsszköltem magamat kegyetlenül, aztán nyakába borultam Bábinak s megcsókoltam a füle tövét, a mire ő viszonzásul akkorát nyalt a nyakamon, hogy u vér kiserkedt utána.

De hát hogy láttam én mindezeket? hisz az imént mondtam, hogy a Davy-lámpát is kioltotta a szézeny!

Az ám. És mégis világos volt. Most volt rajtam még a bámulat sora. Lábaim alatt és a sziklafalban körüllem egyes elszórt kövek világítottak.

Homályos fény volt az: mint a reves fa, vagy a szentjánosbogár csilláma, de mégis elég arra, hogy a tárgyak körrajzai kivehetők legyenek.

Ezeket a köveket úgy hívják, hogy «fénymágnesek», ilyenek a bolognai kavicsok (lapis bononiensis); az ilyen könek elég öt perczig a napon lenni, hogy azután a sötétben világítson. S nemesak a nagy sugaraknak, de az erős lámpafénynek is az a hatása van e köre: tele szija magát fényvel, aztán sokáig sugárzik utána a sötétben. Az én magnesium világításom hatása volt e kősugárzás a fénymágnesekből. Nekem most ezek becsesebbek voltak a világ minden karbunkulusainál. Nélkülök nem tudtam volna a földalatti sötétségben, merre van előre, merre hátra? alig találtam volna meg a tarisznyámat és felöltönyömet, me-

lyeket a munkámhoz kezdve letettem valahová, s abban volt minden tűzszerszámom. Így azonban egy világító nagy követ kezembe véve, annak a derengése mellett felkerestem a batyumat s akkor aztán ismét meggyujthattam a lámpásomat.

Most volt aztán még csak igazi öröme Bábinak.

Felhúzta az inyét a fogairól; úgy nevetett rám s nagyokat taszított az orrával az oldalbordáim közé tréfás jó kedvében. Hanem aztán volt annyi esze, hogy elment a prűszköltető lég hordtávolából, felült egy magas malachit sziklára, onnan nézte, hogy mit csinálok tovább? Szép papirosnyomtató bolondság volna az egy íróasztalra: egy jegesmedve egy tizmázsás drágakő-talapzaton.

Most már aztán okosabban fogtam hozzá a munkához. Messziről vasruddal feszítettem fel az agyagrétegeket; a kifejlő gáz egyszerre leszáll a földre, az nem terjed két lábnyinál tovább. S aztán elvegyül az atmosphærai légben. Hat órai munka után sikerült kifeszíteni az agyag és mészréteg közül hat darab másfél méter átmérőjű és huszonöt centiméter vastagságú hegybőr lemezt.

Előbb egy tenyérnyi darabbal kísérletet tettem a tavon. Belehajítottam azt s a kölemez rögtön feljött a tó színére és úszott fölötte, mint a fadarab.

Most tehát csak össze kellett tákolnom kötelekkel és hajóeszkábákkal a hat egymáshoz illesztett kődarabot.

Az, hogy magam hogy megyek át? nem aggasztott annyira, mint az, hogy mint bírja meg a tutajom az iszákomat, mely vállalatom sikeréhez szükséges eszközeimmel volt tele.

Egy csusztatót kerestem ki a kőparton s onnan aláeresztettem a tutajt; szépen libegve maradt az a kék vitriol-tó felszínén.

Iszákomat odatettem a tutaj közepére; az lehetett huszonöt kilogramm, csak hét centiméternyire merült el benne, s csak három centiméterrel nyomta alább a tutajt. E szerint, ha magam is rászállok, vasrudammal, csáklým-

mal, csákányommal együtt hetvenöt kilogramm: akkor még kimarad a vízből hat centiméternyi a tutajból. Nem sok, de elég.

Már ide Bábit csakugyan nem vehetem föl. Megmagyaráztam neki, hogy csak várjon szépen itt rám: majd nemsokára visszajövök. Belenyugodott, lefeküdt szépen s fejét a két első lába közé dugta.

Én neki indultam Isten hírével a tónak.

Valami háromszáz méternyi távokra kellett átvándorolnom.

Nem lett volna nehéz, ha csak egy evezőm lett volna. Azzal egyenesen keresztül hajtottam volna a tutajt a tavon a diorit sziklafalig, s épen a barlang nyílásánál kötöttem volna ki. Így pedig, nem lévén más hajószerszámom, mint egy csáklya, annak a segítségével köröskörül kellett part mentében vezetnem a járművemet, a sziklába kapaszkodva, s nagyon nem is tánczolhattam a tutajon, nehogy az elveszítse az egyensúlyt, s a tóba vesszen az iszákom.

Nagy fáradsággal csáklyáztam a part mentében, fel-felakadva egy-egy kiálló ércdarabban, mely a rézgáliczból jegezült a sziklaparthoz. Kis lámpám igen kevés tért világított meg körülöm s a magnesiumvilágításhoz most semmi kedvem sem volt.

Több órai küzdelem után eljutottam odáig, a hol az agyagpala a dioritfallal érintkezik. Észrevettem, hogy a dioritfal meredélyén egy körülbelül félméternyi széles előugrása a sziklának elég biztos párkányt képez, hogy azon a barlang szádáig felkapaszkodhassam. A tutajomat ott hagyhattam, a hol volt. Itt sem szél, sem vízfolyás nincs, mely azt innen tovább vigye. Ha visszajövök, azon a helyen fogom találni ismét. El nem megy ez innen egy csáklya-vetésnyi távokra.

A sziklafolyosó szádához felkuszva, még egyszer visszapillantottam a barlang tulsó oldalára. A nagy fejedelmi pompa teljes sötétség gyászfátyolával volt már behúzva; de a sötétségen keresztül ragyogtak még most is itt-amott

elszórva a pislá fényű kavicsok; a fénymágnesek úgy világitottak át, mint a lidérezfény, mint a bolygó tűz, mint a sírbolti lámpák.

A földalatti éjszakának ilyen csillagai vannak.

S mindezek a fénymágnesek visszatükröződtek a nagy sötétkék tó aczélsima lapján.

Iszákomat ismét hátamra véve, neki indultam a folyosónak, egy halk «Isten segíts!» sóhajtással.

De alig tettem tíz lépést előre, egyszerre csak megmerevedtem a rémülettől! Fülemet egy fenevad morgása s szememet annak a látása lepte meg egyszerre.

Szemközt jött rám a sziklafolyosóból.

Egy vadállat, a minőt még ember nem látott soha; a minőt sem Cuvier, sem Oken, sem Buffon, sem Schütz nem irtak le, a kerekföld minden élő állatjai között: egy heted-félláb magas szörnyeteg, melynek bundája gyönyörű szép buzavirágszínnel pompázik. Madárnak van ily égszín tollazata, de négylábú állat nem viselt ilyet soha. Ez egy csoda! Ez talán a föld alatti koboldok királya, a ki abban a réztrónban szokott uralkodni? S jön egyenesen nekem, dörögve és morogva s félföldalát neki feszítve a sziklafalnak, végig dörzsölőzik rajta.

A rémség és bámulat minden erőmet elvette. Elmeresztve szemeimet, tartám mintegy védelem gyanánt a Davy-lámpást magam elé. Fegyverem nem volt. Csáklýámat ez a hatalmas fenevad egy legyintésével pozdorjává törí. És nem ijed meg a lámpástól. Jön egyenesen reám. S mikor egészen odaér hozzám, mikor már engem a halál verítéke izzaszt, akkor felhúzza a szájáról az inyét, rám mosolyog, s az orrával gyöngéden oldalba taszít.

Hisz ez Bábi!

S hogy egyszerre kitaláltassa velem a rejtélyt, megrázódik kegyetlenül előttem s azzal nekem szemem szám tele fecskendi gáliczvizzel.

Jó barátném, a szerencsétlen, mikor látta, hogy a folyosó fele tartok, kapta magát, megelőzött; egyenes irányban

keresztül úszott a rézgálicz tavon, hamarább ideért nálamnál s most itt áll előttem buzavirág színűre festve.

Dejszen dörzsölheted már a bundádat a sziklafalon, soha se megy az le!

S már most én aztán, hogy vállaljam el a felelőséget a teremelőtt azért, hogy az ő világának állatországát egy új fajjal megsaporítottam.

Ime egy buzavirágszin medve!

Szegény Babi! Milyen hűséges a medve: — a míg négy lábú.

A BAZALT SZÜLETÉSE.

Azt a földalatti folyósót, mely előttem megnyílt, két egymásra dülő kőnem képezte: a diorit, melyről szóltam s a dolerit, mely azt később mind jobban hátra szorította. E kettőnek az összetódulása tart fen aztán mindenféle tekervényeiben azt a folytatolagos üreget, mely nagyon keveset távozott el a vízirányes vonaltól.

E sziklafolyósó több rendbeli kisebb-nagyobb barlangok által volt megszakgatva, a mik néhol alá is mélyedtek; úgy hogy elébb alá kellett szállnom a fenekeikre s onnan megint felkapaszzkodnom a tárnafolyósó nyílásáig.

Itt nagy könnyebbségemre volt Babi barátsága. A mászással nem kellett magamnak vesződnöm. A mint a magnesiumsodronyt meggyújtva, kiszemeltem, merre van a tovább vezető folyósó száda, odamutattam Babinak, s azzal felültem a hátára, s folyvást bevilágítottam magunk körül az utat, míg a hatalmas állat esodaügyességgel kuszott meredek sziklákön fel s alá, s ugrált velem mély örvényeken keresztül bámulatos erővel. A mely utat én egész napi fáradsággal tettem volna meg, ő átnyargalta velem egy óra alatt.

És a mellett nem evett semmit.

Mikor én leültem étkezni, ő csak nézte. Talán tudta, hogy conservem medvehusból van? a jeges medvék

egyábiránt úgy vannak szoktatva, hogy egyszerre nagyon sokat tudnak enni, s aztán sokáig elkoplalnak vele. Van több mázsányi hájuk, a miből táplálkoznak. Valódi tevői a jégsivatagnak, ha egykor utazási célokra fogják őket használni.

A közbeeső barlangokon nem találtam semmi nevezetést.

Csupán az ötlött fel előttem, hogy mentül tovább haladtam, a hőmérő annál lejjebb szállt. Utóbb már csak négy fokot mutatott 0 fölött.

Azt hiszem, hogy a malachit barlang melegét a folytonosan vegytani működésben levő vitrioltó idézi elő, s a mint attól jobban eltávolozunk, a két jég közé szorult földtömeg is annál inkább elnyeli a szűk folyosón terjengő melegkisugárzást. Bánni kezdtem nagyon, hogy a téli ruhámat a jégüregben hagytam s nagy szükségem volt rá, hogy alvás közben Babi meleg bundáját érezzem közelenben.

Később egy más tünemény lepett meg. Delejtüm, melynek segélyével számítottam ki addig a tekervényes sziklafolyosó irányát, egyszerre csak elkezdett semmit se mutatni. Lógott előre hátra, vagy szökéseket tett s mutogatta az éjszaksarkot a szélrózsa minden irányában.

Itt vagy vasbánya, vagy bazalt tömegek vannak közel.

A sziklafal csupa dolerittömeg volt, mely a bazaltnak egyik alkatrésze ugyan, de ez még nem bir delejességgel.

Később azonban a dolerit közül labradorjegeczek csilámlottak elém, a mik szinte a bazalt alkatrészei.

Egy gyönyörű példány labradorjegecztől nem tagadhatam meg, hogy fel ne vegyem tehernek a tarisznyámba; soha sem láttam gyönyörűbb színjátékot. Szemközti lapjai zöld, veres, kék és sárga ellentétes színeket mutattak, s a színes lapokat a tompa éleken széles fekete sávok választották el élesen egymástól, s a mint a fény más irányban esett rájuk, egyszerre a lapok lettek feketék s közöttük az elválasztó vonalak csillogtak a szivárvány minden színeiben.

Hatvan órát töltöttem már ez előhaladásban, a midőn utam véget érni látszott.

Ismét egy rengeteg nagy barlangba jutottam. Nem annyira magassága képezte terjedelmét, mint inkább széle és hossza.

Feketésege jellemezte a barlangot. Oldalfalait mágnes vassziklák képezték, felváltva közletről tarkabarka magvas, messziről zöld augitsziklával; a dolerit alkotta a boltozatát.

Az egész barlang fenekét egy csendesen nyugvó tó foglalta el.

Daczára a magnesium-fénynek több órai vizsgálódásba került, míg a vasfekete sziklák között valami olyan üregszádát fedeztem fel, mely folytatását engedte sejtetni az eddigi sziklasikátornak.

Az a fekete tó-tükör annyira megtöltötte a barlang téri-méjét, hogy partjain csak egyes kiálló sziklákon át lehetett a tulsó tárna száráig eljutni, néhol öles ugrásokat kockáztatva a sima mágnesvas sziklákra.

Én ezt az utat nagyon nyaktörőnek találtam.

Tanácsot tarték elébb Bábival, hogy mit tegyünk?

Talán czélszerűbb volna egyenesen keresztül usztatni a tavon, mint azon a másikon tevé. Ezuttal velem a hátán. Nincs már szükségem tutajra.

Beleegyezni látszott. Én felültem a hátára, s aztán lelovagoltam, az az, hogy lemedvegéltem a tó partjáig.

Bábi itt megállt egy vasszikla tömegre felállva s belé nézett a tó sima tükrébe.

Már most nem tudom: asszonyi hiuság volt e az nála, hogy a mint meglátta magát a tükörben, megsajnálta az újdonatújkék tolettjét egyszerre feketére befestetni? vagy pedig az állati ösztön sugallata volt, mely az emberi kiszámításnak előtte jár? nem akart a tóba beleugrani.

Az igaz, hogy annak a tónak a látása bennem is valami olyan sajátszerű állati iszonyodást gerjesztett. Sohasem láttam én ilyen csendesen, mozdulatlanul nyugvó víz-

tükröt, melynek fekete felszine a távolban a magnesium fénytől szivárványt játszott.

Bábi nem volt neki biztatható az uszásnak; megrázta a fejét s leült a két hátulsó lábára, a legvilágosabban tudatva velem, hogy a hajóm horgonyt vetett.

Hát nem bánom, legyen belőle szárazföldi alkalmatosság. Azzal megfordítám a fejét s a partot összekötő szikla sorozatra mutatva, biztatám, hogy menjünk tehát köröskörül.

Erre vállalkozott.

Pedig keserves fáradság volt az. A sziklák távol voltak egymástól. Minden erejét megfeszítve kellett ugrani a hátán vitt teherrel, s gyorsan megkapaszkodni körmeivel, hogy le ne csuszszék. Ő maga is érezte a feladat komolyságát s minden ugrás után megpihent.

Az út felén nyelvét kiöltve lihégett.

Én elővettem csutorámat s eczettel vegyített vizemet megosztottam vele. Ez újra felélenkíté. Most már gyorsabban ugrált velem tovább. Egyszer aztán kimaradtak az összeköttetést képező sziklák, s még mintegy ötven méternyi távolban volt a tárna ajtaja tőlünk.

Az állat megint lenézett a vízbe: uszásra vegye-e a dolgot? Összerázkodott, s inkább a meredek sziklafalt kémlelte nyihogva, megkisértve, hogy fel tudna-e rajta mászni.

Én kitaláltam a gondolatját. Leoldtam derekamról kötélhágsómat, annak a kötélhurkát az ő derekára bogoztam s azzal neki biztattam, hogy másszék fel a falon.

Gyönyörű tornász volt az én Bábim: akárki tanította rá! oly sima sziklafalon, a hol ember alig talált volna megkapaszkodási támpontot, ő felmászott s fölveté roppant természetét a felső sziklapárkányra.

Most aztán nekem csak utána kellett másznom a kötélhágsón, mely az ő derekához volt hurkolva. A medve lehetett kétszáz kilogramm.

Az a sziklapárkány aztán egyenesen a folyosó szádához vezetett.

Daczára a négyfoknyi hőmérséknek, egészen át voltam izzadva, nem annyira a fáradságtól, mint a folytonos rettegéstől.

A mint a folyosó nyílásába bejutottam, első gondom az volt, leülni étkezni. Annyira Bábi is rávehető volt, hogy a kiüritett conserves bádogba beledugja a toppancsait s aztán a tenyereiről lenyalogatta a pterodactiluszsírt. Ez volt az ő estebédje.

Azután még egy kicsit szunnyadtam s felébredve neki kerekedtem a továbbutazásnak.

De ugyan keservesen kiábrándultam merész reményeimből.

A sziklafolyosó néhány percz mulva véget ért; zsák-utcza volt az, térjmeg-utcza, a honnan nem lehetett tovább menni. Az augit és dolerit sziklák véget értek s a bennük támadt repedést elzárta keresztben egy csillámpala-réteg.

A csillámpalán keresztül nem vezet sziklafolyosó. E vékony s egész a papírfoszlanvig szétszedhető lapok úgy fekszenek egymáson, mint egy játék kártya.

A csillámpala közt csak egy esetben képződhetik valami üreg: ha «hegykristálypincze» alakult benne. Ezt a turzó bányászok úgy szokták felfedezni, hogy mikor kovarezeret fedeznek fel a palakőrétégben, kalapáccsal ütögetnek a csillámpalasziklára, ha nem ad-e döngő hangot? Némely hegykristálypincze százezreket érő kincseket rejt.

Az én börtönöm fala siketen viszhangzott a kalapács-ütésre. Tömör sziklaréteg áll előttem, mely messzire elzárja a tárna folytatását. Ezt én keresztül nem törhetem.

Elkeseredetten gondoltam vissza, átlátva, hogy örökre fogoly vagyok a föld alatt s nincs mit tennem, mint visszaterni a jégbarlangba s vegetálni, míg élelmi szeremben tart.

Mikor újra kiértem a tárna nyílásához, s letekintettem arra a kék aczél-tükörre, elbúsult haragomban felkaptam a lábam alól egy követ s belehajítottam azt a tó közepébe.

Ekkor történt aztán körülém valami, a minék leírására nincs az emberi szótárakban megfelelő kifejezés.

Az a tó egy óriási bazalt-tömeg volt még híg állapotban, de már a kristályosodás végrehajtásához teljesen szaturálva.

Csak egy hulló kavics kellett e szaturált tömegnek, a mire talán századok óta várt már.

A mint e kavics a tó felszínét érte, egyszerre vakító villám-fény tölté be a barlang üregét, minő a kristályképződést szokta megelőzni s midőn az ellobbant, oly hangrobaj támadt, mintha ezer villám csapna le egy pillanatban; de a mennydörgésnek zengő ereje volt, mintha a harangkondulás, az üvegcsengés venné fel az égcsattanás mérveit, s követné azt a vulkánkitörésnek földrengető robogása.

E pillanat alatt szemem előtt rohantak fel a mélységből az új óriások, kiknek én voltam keresztapjuk, két méternyi átmérőjű hatszegletű oszlopok, organasipokként egymás mellé sorakozó összelógott tömegek, mint Isten kezébe markolt liktor fáscesek lövelltek felfelé, egyszerre egy pillanat alatt s az óriási oszloptömegek nem álltak meg a barlang kőboltozatánál: keresztül törték azok a dolerithegyboltozatot, emberi észtől át nem mérhető erővel: az e perczen született bazalt oszlop, mely a mult perczen még híg folyadék, vagy talán csak rezgő-kocsonya volt, úgy járt keresztül a kemény kövön, mint a vas a nedves agyagon! s a következő perczen bizonyosan ott meredt fel már a Zichy-hegy homlokán az új alkotás képlete, mint egy óriási fésű, mint egy taraj, vagy egy várrom.

S az irtóztató lökés és dörzsölés következtében az egész dolerittömeg, melyen a bazalt keresztültört, mintha szélvész hirdető alkonyég volna, úgy kezdett el izzó fényben tündöklenni, maguk a bazalt-oszlopok is, a hol a dolerittal érintkeztek, messze izzók voltak a kölcsönösen adott tűzcsóktól; a tűzességtől átlátszóknak tetszetek, az egész

barlang egy lángverem látszott lenni: egy belülről égő planéta ürege.

Egyszerre oly pokoli hőség támadt a barlangban, hogy abban minden állati organismusnak el kellett pusztulni. A mikor egy cseppfolyó test jegezcze alakul, a kötött meleg elszabadulása által különben is hőség támad körüle; de itt a hegyáttörés dörzsereje egész vulkáni izzást idézett elő.

Hogy én és hű utitársam e hőségben még is megmaradtunk, az nem annyira valami csudának, mint pusztán egy geologiai eredménynek tulajdonítható.

Hanyatt estünk mind a ketten, az igaz. Én szerencsémre a medve fölé, mert különben a falhoz ragadok, oly erős volt a légnyomás, mely a földhöz sujtott, a fejemet úgy éreztem a dörgés alatt, mintha egy elszabadult gőzgép szélvitorlája rázna teljes erővel. Ezek már oly hanghullámok voltak, hogy egy perczig, a míg sötét volt, «látni» véltem a hangot, mint a villanyinductio-gépből kisugárzó fényt: a hang-hullám csillámolt szemeim előtt, mint a pávafark.

A következő perczben aztán félig meg voltam vakulva és kimerülve.

Az volt hátra, hogy egészen meg is süljek a forró légben. Ez azonban nem történt meg velem. Az erőszakos légnyomás belökött a barlang-szádába több méternyi messzeiségre s én egyszerre úgy éreztem, hogy ez üregből hideg szél süvölt elő.

A barlang levegője a forrponton felül emelkedett már, a folyosó lege pedig folyvást négyfoku lehetett. A hidegebb lég bömbölve tört át a befűtött pokolba.

De hát honnan jön az a hideg lég?

Nem tudtam mozdulni, de egészen eszméletemnél voltam. Valami veszedelmes kíváncsiság lekötve tartott. Látni akartam még többet e nem emberi szemek számára való tüneményből: hogy hull a barlang tetejéről a tüzeső alá? az bizonyosan jaspissá zománczosult kötörmelék, hogy

hajlanak meg a szélső bazaltoszlopok, a mik legutóbb emelkedtek elő, s a frissen támadt oszlopok hogy repedeznek meg keresztben, minden repedésnél olyan pattanó hangot hallatva, mintha harangok hullának a tengerbe?

Bábi megragadta a galléromat s úgy vonszolt magával befelé a barlangfolyosóba. Ideje volt.

Pedig a folyosóban sem volt kellemetes megállapodás.

A mint megkísértettem, hogy felálljak, azt tapasztaltam, hogy ez a legkivihetlenebb mesterség a világon.

Ha a bazalt-barlangnak háttal akartam megállni, akkor előre estem, mint a ki bortól részeg; ha szemközt a nyilással akartam felállni, akkor meg hanyatt estem, mint a ki sertől részeg. Valaki olyan erővel vitte a fejemet délnek, a lábamat meg éjszaknak. Ez a valaki a kettős légáramlat volt. A bazalt-barlangból nyolczvan fokú Sirocco, a folyosóból meg négy fokú Bora fujt keresztül, utoljára azt találtam ki, hogy felfeküdtem Bábinak a hátára, ott a két áramlat kiegyenlítette egymást. Neki is meg kellett ugyancsak vetnie a négy lábát, hogy szél ellenébe előre hatolhasson.

A lámpám még sem aludt ki.

De hát honnan jön ez a szél? hisz ez a folyosó egy zsák-utczában végződik.

Nem sokára megkaptam e kétségemre a nagyon is örvedetes kiderítést.

A bazaltáttörés hegyromboló erőszaka az én utamat elzáró csillámpala-rétegben is nagy változást idézett elő. Az addig nyugodtan egymás hátán fekvő palakölapok most egymásnak hegygyel, éllel voltak kuszáltan feltornyosítva, s a mint így két palaréteg, mint két egymásnak támasztott kártya, megtörte az egész tömeget, azoknak a helyén egy sátoralakú háromszögű nyílás támadt mintegy három méternyi magasságban; ezen keresztül süvöltött át ama hideg lég, mely eddig szélcsendben nyugodott idelenn, s most egyszerre viharrá alakult, a mint a bazalt-barlang hő legével találkozott.

Tehát a felgyűrődött palarétegen keresztül is van már út, s hogy ott még nagy térnek kell lenni azontúl, azt bizonyítja az erőszakos légroham, melylyel szemben csak a falhoz kapaszkodva lehet előre haladni.

A LABYRINTH ÉS LAKÓI.

Egy nagy csalódás várt rám.

A nagyszerű hegyrombolás ugyan széttörte az utamat álló csillámpala-tömeget; de a törés nem úgy ütött ki benne, mint más tömör sziklában, hogy egy hosszú és folytonos repedést szakított volna benne: — e helyéből kitolt palatömeg össze-vissza kuszált lapjai egy szerteszt ágazó labirinthot képeztek előttem. Jobbra és balra, alá s fölfelé tátongtak előttem a nyílások, a mint az első delta-alakú üregnek végét értem s nekem nem volt más útmutatóm a tömkelegben, mint a mindig szemközt fújó szél. Erről találhattam ki, hogy melyik kürtölyük lesz az, a mely a közelebbi nagy üreghez vezet. Most már nem folyosókról, csak kürtölyükről volt szó, mikben nekem is négykézláb kellett másznom, mint Bábinak.

A medve ment elől. Barlanglakó volt. Hozzászokott, hogy ő a sötétben is lásson. Egyszer, a mint egy ilyen folyosó mentében haladunk egymás nyomában a la quadrupede, Babi elordítja magát rémületesen s háttal visszafelé keresztül iramodik rajtam. Én, a ki térden és tenyeren állva sokkal alacsonyabb voltam, keresztül csúsztam a megfutamodó alatt s aztán szemközt találkoztam azzal a rémalakkal, a mi a medvét megkergette.

De engem nem ijesztett meg ez a rémkép, melyet lámpám megvilágított. Csak csontváza volt az egy gyönyörű szörnyetegnek, melyet már ismertem.

— Jer vissza Babi, biztatám medvémet; nem bánt ez már téged. Hires nevezetes földalatt lakó csoda volt ez. Második a világon. Az elsőt, mint egyetlent a párizsi Jar-

din des plantes-ben őrzik. Ez a hirhedett Mosaesaurus, melyet a tudós Hoffmann fedezett fel a mastrichti kőbányában s kiemeltetett nagy költséggel s elnevezte azt a maga nevéről Mosaesaurus Hoffmanninak. A mastrichti apátur aztán pert indított a Mosaesaurusért, hogy az, mint özönvíz előtti csoda, az egyházat illeti. A hosszú pörnek az lett a vége, hogy elvették a tudóstól a Mosaesaurust s odaitélték a papnak. A szegény Hoffmann e fölötti bánatában úgy elbúsulta magát, hogy belehalt. Aztán jöttek a francziák, a forradalmi hadseregek; ostromolni kezdték Mastrichtot. Az egész világ minden geologja és paleontologja összeröfönt a franczia tábornoknál: bezzeg interveniáltak most, nem úgy, mint Páris ostrománál, hogy az Istenért rá ne lőjjenek a pap házára, a melyben a Mosaesaurus lakik! Nem is lőttek arra a tájra a francziák, s mikor elfoglalták a várost, hadisarczul egy millió frankot kértek, — vagy az eldugott Mosaesaurus csontvázát. Az apátur inkább a csontvázat adta oda. Hallod ezt Bábi? Egy millió frankot érő barom ez, a ki most itt elötünk fekszik. Ha elvihetjük Párisba, vagy Berlinbe, annyi ezüstöt kapunk érte, a mennyit nyom. Azért sem viszzük oda; hanem hazaviszzük Budapestre, odaajándékozzuk a muzeumnak s még mi köszönjük meg, hogy helyet adnak neki. S akkor aztán, ha még egyszer valaki bombáztatni akarja Budapestet: egész Europa tiltakozni fog ellene a második Mosaesaurus érdekében. Ilyen hatalmas állat ez, Bábi!

Egy hosszú, keskeny üregben feküdt, melynek falait kristályképződés takarta. Egy huszonöt méternyi hosszúságú gyil, óriási fejjel, melynek szemcsontjai napraforgóvirág alakú karikákat képeztek, hátgerinczének százharmincz forgó csontja volt, s farkának alkotása bámulatos; olyan volt az, mint egy széles kormánylapát, élével felfelé fordítva s ez az él végig futott az egész hátán, mint egy iszonytató fogas fésű, mint egy fűrész. Lábai már csak csontvázak voltak, de a kőben, mely lágy volt akkor,

mikor őt eltemette, ott látszottak a lába nyomai, mikor még uszó hárttyát viseltek. Akkor! Mikor? Még a mammoth-irtó özönvizet is messze megelőzött világban.

Már most ez a kincs is az enyim: csakhogy nem vihetem magammal. S az a nagyobb baj, hogy az megint úgy elzárta a keskeny útat a labirintban, hogy vissza kell fordulnom, s más kijárást keresnem.

Ebben is megbecsülhetetlen volt rám nézve négy lábú utitársam. Nem kellett neki Ariadne-fonál, hogy a tekervény utból visszataláljon: — a szag után elment. Nem tévedhettem el vele.

Egy másik kürtő-utat megint egy titáni nagyságú che-lonia zárt el előlem. Ez egy teknőcz, hosszú kigyónyakkal. A teknője még most is teleragadva balánokkal.

Egy harmadik kürtő dűledékei közül csak a feje látszott ki hosszú előretolt nyakával egy iguanodonnak: a mi ősapja lehetett a krokodilnak, csakhogy nem volt elég neki a két borzasztó fogsor, még két egyenes szarva is volt a homlokán.

Egész muzeum volt, amit összejártam. A felbomlott palarétegek közt falevelek, egész galyak lenyomatai, az őskor bogarai, a finom libellák; aztán halak, madarak maradványai, repülő gyíkok. Ki keverte ezeket így össze ez óriási gyűjteményben? A szárazföld, az édes vizek s a tengerfenék lakóit? légben repülőket, földben gyökerezőket?

A csillámpala nemes érczeket is szokott rejteni magában. Több helyütt akadtam oly gazdag ezüst-erekre a kőzetben, melyek túltesznek a kansbergi ezüsthordó csillámpala zsákmányzatán, egész megcsavart szalagok szín ezüsből, s egy helyen gyönyörű szép rutaalakú termésarany kristályzatok ragyogtak elém a sötét kőhasadás közül. — Ott hagytam aranyat és ezüstöt. Én levegőt kerestem — és vizet.

A HEGYKRISTÁLY-BARLANG.

A csillámpala-réteg nem tartalmaz vizet. Víztartómnak pedig már csak a fenekén volt valami. Nem számítottam ilyen hosszú útra. Mindössze tizenkét liternyi víz fért bele s én eleinte nagyon is bőven bántam azzal.

De honnan is remélek én itten vízre találni? Hát van a fölöttem levő világban csapadék? Fölöttem örök jég van. Itt nem képződhetnek források, hisz nincs eső, nincs olvadt víz soha.

És mégis számítottam rá. — A hogy a jégbarlangból olvadékot csapol le a mélyebben fekvő rézbánya melege, ép úgy megtörténhetik az, hogy a bazaltkitörés által okozott meleg egy egész hegyoldalt úgy keresztül melegített, hogy arról minden jégnek le kellett olvadni, s a fejem fölött szivárgó víz a sziklák rétegein valahol bizonyosan át fog törni.

Ezt nem csak hinni, ebben biznom kell. Mert az elhagyott jégbarlangba készleteim megújítása végett vissza nem mehetek, utam el van most zárva a bazaltüreg által. Ez izzó vermen át nem hatolhatok, a míg a többi szikla-üregek hidegebb lege ki nem egyenlíti a benne támadt hőmérséket; vagy legalább az alsó rétegekben embertől elviselhető hőfokra le nem szállítja azt.

Előre kellett hatolnom.

A felbomlott palarétegnek egy nyílása haránt kezdett alávezetni, s később csaknem kémény-egyenesen vitt lefelé s minthogy ez a nyílása is lap mentében támadt, tehát nem volt miben megkapaszkodnom. Kénytelen voltam ismét a kötélhágcsóhoz folyamodni, azt ismét a már kipróbált módon a medve derekára kötve; s míg ő fenmaradt és megkapaszkodott, addig én leszálltam a hágcsón, ő aztán utánam csúszott kényelmesen, körmeivel kötve

kereket. Visszatérett (ha erre kell visszatérnem) ismét ő fog a sima kürtön felkapaszkodni a kötélhágcsómmal.

Legnagyobb bajom volt a podgyászommal, a mit a legszűkebb kürtökön át is magam után kellett vonszolnom.

Húsz méternyi mélyen vitt alá a függőleges szikla-kémény s alulról egyre fujt a szél. Mikor feneket értem, akkor egyszerre megszűnt a légáramlat.

Egy szűk oduba jutottam, melyben épen csak annyi tér volt, hogy ketten utitársammal elférhettünk benne.

S innen semmi kijárási többé.

Bábi félelmesen nézett rám, füleit előre hegyezve.

— Ne félj semmit Bábi. Nincs semmi baj. Hallod, hogy döng a kalapácsom alatt ez a fal, a mi utunkat állja? — Nem mesze van a szabadulás. Ezt a falat holnap keresztül törjük. De előbb ki kell pihennünk magunkat. Harminczhat órája, hogy nem aludtunk.

Tehát ott néhány órai éjszakát csináltam. Hármaz éjszaka volt. Szememen az álom éje, fejem fölött a földboltozat éjszakája s a föld felett az északsarki féléves éj. . .

A három közül az egyik megvirradt. Fölebredtem.

Háló szobánk, mely leszálltunkkor csak két fok meleget mutatott, felébredtemkor tíz fokig melegült vendégei kipárolgásától. Viszont annyival fojtóbb volt benne a lég. Öt óra alatt a légenyt erősen fölemésztették tüdőink. Sietni kellett a börtön tágításával.

Az nem volt olyan könnyű munka, a milyennek hittem.

Az utamat álló fal döngése tanusítja, hogy túl rajta tágas üreg van. De a mint csákánnyommal hozzá fogtam e falba rést törni, tapasztalám, hogy a csákány nyele minden ütés után úgy visszarúg a tenyerembe, mintha tűzköbe vagdálnék vele. A csillámpala kovarecz tömegekben végződik.

Órahosszat vesződtem egy akkora lyuk kifűrésán, a mekkorába a kezem befér. Hogy pusztán csákánnyal, feszítő ruddal itt keresztül nem török, annyi bizonyos volt. Hatályosabb és merészebb eszközhöz kellett folyamodnom.

Hoztam magammal nitroglycerin töltényeket. Egyet elővettem és belé illesztettem a vésett lyukba. A töltény óraművel volt ellátva, s kiszámított időre önmagát robbantotta fel. Ez idő alatt Bábival együtt felhúzódtam a kürtöbe, hogy fedve legyünk a robbanás elől.

Az eldördülő pukkanást mélyen és soká visszhangzó tompa dörömbölés követte, mintha sziklatömegek gördül-
nének alá a boltozatos üregbe.

Ekkor leszálltam ismét. A gyutacs füstje nem a kürtő felé huzódott, hol én rejtőztem, jeléül annak, hogy másfelé talált kijárást.

Most aztán ismét elővettem a magnesium sodronyt s meggyújtottam azt, bevilágítva vele az előttem támadt másfél méternyi gömbölyű nyíláson.

Az ezeregyéjszaka mesélői álmodhattak ilyent, mikor legpazarabbul megterheltek képzeletüket drága kövekből álló barlangokkal!

Egy alul is felül is és köröskörül gömbölyű üreg tárult fel előttem, melyet úgy hínak, hogy «kristálypincze.» Hasonlókat találtak Courtesnél a Mont Blanc alatt, aztán a Lauterau jéghegyei alatt, és Natersnél felső Wallisban; — de ez mindannyit felülmulta pompában, nagyszerűségben. Ez a madagascari kristály-barlanggal vetekedik.

Felső boltozata vakító fényű fehér volt. Azt apró fehér jegeczek boríták, talán csak a kovany párázatából tapadva oda; alább hajolva, a boltozat mindinkább megrakodott hatszegű kristályokkal, mik a világításban izzani látszó-
tak; mintha gyémántzsarátnokból volna az egész kupola, míg az oldalfalak már félméternyi hosszú prizmákkal voltak befedve, a mik csoportokban meredeztek elő, s végül a barlang feneke rakva volt négy-öt méternyi hosszúságú, egész méternyi szélességű kristályoszlopokkal, hatszögű pyramidokkal és kettős gulákkal; a titánok drágakövei néhol egymásra düledezve meredtek szét, másutt két kristályoszlop keresztül tört egymáson s egy darabot képezett, az óriások ismét egyes oldalaikban be voltak vonva

apróbb jegecekkel. Köröskörül tündökl, szikrázik, szivárvány színeket játszik mélység és magasság; minden fény visszavert fényt támaszt, árnyék nincs sehol, csak más színű fény. Semmi más érez, föld, kő nem lakik itt: egyedül a kristály, ez, a minek mellékeve a kövek között az «örökké-való.» S abba sem vegyül semmi más színű válfaj, sem sárga Citrin, sem barna füsttopáz, sem fekete Morion. Tiszta vízként átlátszó kristály az egész. S e tündöklő gömbalakú üreg átmérője legalább száz méter!

Oly félve, oly félelemmel léptem az üregbe, mint egy ismeretlen földalatti istenség templomába. S valóban nagyobb szerű volt az minden templomnál, mely valaha a föld felett épült. Embertől kigondolhatatlan pompa. Sugárözön, szivárványmozaik minden falon, s lenn a mélyben az egymásra dülő vastag kristályoszlopok, mintha templomi székek volnának, láthatatlan ájtatos nép számára, néhol egy góthidomú karszék, mintha előkelőbb szellemekre várna ott; egy feltornyosodó jegecsoport katedrát képez, lépcső fokokkal, mennyezettel; egy karzaton mintha orgona volna, egymás mellett álló sipokkal s a templom hajójában óriási nagyságú kristálytömbök egymásra támaszkodva, düledezve: ez az oltár.

Áhitattal közelítettem felé.

AZ ŐSEMBER A KRISTÁLYBAN.

A kristály-oltárt egész csoportja képezte az egymásra támaszkodó s egymásból haránt kimeredő hatoldalú prizmáknak, miknek végeit hatszögű pyramidok alkották. Embermagasságnál nagyobb, két karral át nem érhető derék oszlopok.

Be lehetett menni ez oszlopok közé, mint egy szentek szentébe.

Magnesium sodronygépet ráillesztettem egy a'ant fekvő kettős gulára, úgy, hogy az magában éghetett tovább

s ekként belülről világítva meg e csodálatos kristály oszlopcsarnokot, elindultam azt körüljárni.

Az egész oszlopcsoport fehér fényben tündöklött, míg a pinczét félhomály borítá, melyen csak a kristálytömb fénye derengett keresztül.

A mint a kristálycsoport háta mögé kerültem, megdöbbenve riadtam vissza. Egy roppant kristályprizma közepében egy ember-alak állt előttem.

Ahogy apróbb kristályokban, borostyánkő tömegekben találunk őskori bogarakat, libellákat, szitakötőket, úgy volt befoglalva az óriási kristálytömegbe egy őskori ember. A felmeredő kristályban egy egyenesen álló ember-alak.

Nem négykezű, nem ásatag protopythecus: a valódi homo primogenius. A homo diluvii testis. Egyenesen álló férfialak, csaknem hat láb magas, sima és magas homlokkal. Egész testén ez volt az egyedüli szőrtelen rész. Az ősembernek szüksége volt rá, hogy a természet ruhát is adjon neki, mint más állatnak, még ő nem tanult se szőni, se ölni, növény-evő volt. A mi most az emberi testen csak pihe, láthatatlan szőrszál, azt a viszontagság, az időjárás befolyása nála hajszerű gyapjává nevelte meg. Vállai, karjai, melle, lábai végig fedve voltak bozonttal. Állat volt, de ember alkotású; magas, boltozatos koponya, kiálló hajlott orr, az arczéllal derékszöget képező állkapocs. Szája csukva volt; öklei összeszorítva és karjai kissé felhúzódva. Öreg embernek kellett lennie, mert göndör haja, szakálla, s minden szőrszál termetén végig ezüst-fehér volt.

Hogy került ez az ember a kristálytömeg közé?

Úgy, a hogy én kerültem volna medvéstül együtt a bazalt oszlopok valamelyikébe, ha az állat ösztöne tovább nem lát az én emberi eszemnél.

Ez ősember is valószínűleg a nagy földfeletti kataklizma elől menekülve, e barlangba vetődött; melynek fenekét már akkor a kristályosodáshoz közel álló kovasav-olvadék képezte. Tiszta, átlátszó víznek látta azt maga előtt. Talán

átakarta azt úszni; vagy talán csak inni belőle, s a mint belelépett, abban a perczben megszületett a hegykristály. Ez az egész kristálypincze egy percz alkotása volt; a kova-sav-tengerszem millió kristálylyá alakulva fedte be a kerek falakat, s a fenéken óriási jegecz-oszlopokban tömörült össze. A vakmerő ősemler egy ilyen kristály prizmába szorult bele. Gyönyörű koporsó! Egy darab kristály. S ez megörzé őt az enyészettől. Az életműszeres test feloszlatásának semmi tényezője nem férhetett hozzá. Egy feloszthatatlan percz műve volt az egész.

A hegykristály alakulása nem idézett elő hasonló tüne-ményt, mint a bazalté: nem származott belőle kitörés s a surlódás előidézte hőség, a mi engemet, ha a bazalt közé jutok, nemcsak hamuvá éget, de még hamvamból is okvetlenül valami új, ismeretlen érczemet olvaszt össze; a hegykristály születése legfőlegb akkor melegezt támaszthatott ez üregben, mely az emberi vér hőmérsékét tizezer s tizezer év után, aeonok lefolyásával sem szállítá a zérus fokon alul, minthogy köröskörül kristályburok fedi a pin-czét s ez a legrosszabb melegvezető.

«Jó reggelt ősapám!» mondek, süvegem megemelve a tiszteletreméltó ereklye előtt.

Nem felelt rá. Valószínűleg nem tudott magyarul. Val-jon minő nyelven beszélhetett anno 1-ben?

Tovább kutattam. Hátha még többen is lesznek itt kor-társai hasonló kényszerhelyzetben?

A kristályprizmák azonban nem voltak mind oly átlát-szóak. Az ő koporsójának is két oldalát fedte apróbb jege-czezből képződött vékony réteg, melyen nem lehetett keresz-tül látni. Másoknak mind a hat lapja fedve volt ily kovany-kéreggel s azokon elébb ablakot kellett csinálnom, kala-pácscsal leerve a külső kérget, hogy belsejükbe láthassak.

Valami veszedelmes kíváncsiság csiklandozott. A hol férfi van, ott nőnek is kell lenni! Mathuzsálem apónak dédunokaleányai is voltak. Lehetetlen, hogy egyet magá-val ne hozott volna közülök.

Egy prizma elé értem, melynek öt oldala fedve volt, átlátszatlan jegeczkéreggel, hanem a hatodik egészen tiszta volt. Tökéletes üvegkoporsó. A tiszta lap erősen irídizált; szivárványt játszott, mint a nemes opál. Abban feküdt, — nem : — állt egy nő-alak. Egy fiatal nő, egészen épen megtartva. Arcza síma, olajszin, idomai a maláji típusra emlékeztetnek, tojásdad arcz, finom metszésű orr, csigahajlásu ajkak, domború homlok. A katastrofa perczében, a mint az alakuló kristály testét körülölelte, két kezét ijedten feje fölé kapta: azok most is úgy voltak imára kulcsolva. Ez alak egy új világteremtés óta imádkozik a fel-támadásért. Hogy nem törte őt össze a kristály-alakítás? óh a kristály nagyon kiméletes a magába zárt idegen testhez; még a szitakötő finom szárnyacskája is oly épen marad benne, mint élve, s a közélvegyült epidot selyemszálaikat még csak meg sem görbíti.

A nőt nem ruházta fel a természet önalkotta takaróval, mint a férfit; de azért nem volt az fedetlen, s ez volt rajta a legesodálatosabb. Aranyba játszó sötétveres haja volt, a hol tömöttebb, ott sötét, realgár auripigment színű, s ez a haj köröskörül nőtte az egész alakot. Mint mikor egy növény gyökerei körül nővik egy cserép-edény oldalait. Az a dús hajzat vállaitól elkezdve egész a lábai hegyéig úgy beszötte fonta az egész alakot, hogy az akként tünt elő, mintha egy arannyal, selyemmel vetekedő fényes szövettel volna feszesen behúzva az egész teste, kivéve az arczát s a két felemelt karját.

Ennek a hajnak tehát azóta mindig kellett nőni, a mióta ez alak a kristályprizmába beleszorult. Egy új világ-alakulás óta!

E szerint ennek az alaknak élni kell még most is!

Mondják ugyan, hogy a haj nő még a halál után is. A felnyitott koporsókban találnak tovább nőtt hajzatra. Nem tudom: nem láttam.

De itt, a kristály közepett egy halott hajának nem lehetett volna így tovább nőni.

A kristály mindenütt a bőrt éri. Egy halott bőre merev és rideg. Ha a haj tovább akart nőni, annak a kristály és a test között csak úgy lehetett előre hatolni, ha a bőr még ruganyos, puha, mint az élőé, s ha engedni tud a hajszál előnyomulásának. Hogy ez a hajzat így körülszőhette ezt a testet, élni kellett nemcsak a hajnak, de az egész testnek.

Ezekben az ősemberekben még most is rejtett élet van! S mi volna abban lehetetlen!

Nem találtak-e már a kőszénbe szorulva eleven békát? pedig ez százezer éves földalkotás.

Miért maradt meg benne az élet?

Mert nem volt neki hova repülni. Nem volt semmi ki-gözülgése.

Indiai fakirok közt mindig akad olyan csodatevő, a ki eltemetteti magát, álmorra cseztetve, a föld alá s a kit az-tán hetek múlva ásnak ki és úgy költik ujonnan életre.

Miért ne történhetett volna ezekkel hasonló csoda?

Egy pillanat alatt zárta be őket a kristály-anyag.

Lélek, lehellet, a test melege, villanyossága, az élet minden föltétele egy pillanat alatt be lett zárva: a test nem válhatott meg tőle.

Azóta a kristálykoporsón keresztül annak az anyagvál-tozásnak, melyet halálnak nevezünk, semmi eszköze nem férhetett hozzájuk. A vér nem aludhatott meg ereikben, nem is mozoghatott tovább; az idegek elzsibbadtak, az agy elkábult, minden életműszer megszűnt működését folytatni, a bőr porusai nem párologtak ki többé, de az élet nem tűnt el, csak elrejtőzött.

Ezt az életet még újra föllehetne költeni.

Forróság és borzadály váltogatta egymást egész teste-men ennél a gondolatnál.

Hevült a szívem, ha arra gondoltam, hogy én, egy puszta világrészben egyedül ittveszett ember, még hozhat-nék ki a sziklából társakat, a kik hozzám hasonló terem-tések, a kik iszonyú magányomban velem maradnának; hogy hallanék még egyszer asszonyi hangot, és néznék

szemekbe, melyek megértének! S egészen elkábított az a káprázat, hogy ha feleleveníthetném őket, ha beszélnének előttem emberi hangokon, s vagy én tanulnám az ő nyelvüket, vagy ők az enyimet, minő titkokat tudnék meg tőlük azokból az időkből, a miknek történetirói a kagylók és páfránok, s krónikájának lapjai a mész, agyag, homokkő palarétegek, mikbe maradványaik le vannak nyomtatva. Minden kincseinél a földkebelnek, mik eddig elem tárultak, nagyobb kincs volna egy élő ember, a ki elmondaná emberi hangokon a jelen világnak, mik történetek ezelőtt huszezer évvel? Milyen képe volt akkor a földnek? Mi volt rajta akkor az ember?

De titkos borzadály futotta át megint minden érzéke-
met, ha arra gondoltam: szabad e ez? Halandó emberre van e bizva, beleavatkozni a feltámasztás nagy munkájába, mely a napok végével s az Úr parancsszavának és az ő szolgálattelvő angyalainak van fenntartva? Az ítéletnap előtt, mielőtt az ég befogadna a földet, kihozni a sírból embereket, kik aeonok óta alusznak s azt mondani nekik: éljetez tovább!

S ha aztán ezek az emberek azt kérdezik tőlem, szóval és tekintettel: «hol van hát a világ? ha életre költöttél bennünket, add ide nekünk a mi világunkat. Hol van a mi virányunk, mely fölött az ég éjjel is világos volt, s nappal nem lehetett eltűnni a fényt és meleget? Hol vannak a mi diótermő erdőink, miknek héjából méz csorgott, belsükben édes liszt volt, gyökereikből tej folyott ki? hol a fák, a miknek leveleiről csepegett az üdítő ital? Hol vannak az óriás-szörnyek, a mik utat törtek számunkra az őserdőkön s védtek bennünket a hiénaktól? Hol az óriás «Moa» madarak, a mik ellen hadjáratokat folytattunk, kövekkel, hogy tojásaikat elvehessük? hol az örökzöldfü, melyben fészket raktunk, mint a Latámi madár, s a virágos hinárral benőtt tavak, amikben elrejtőztünk ellenségeink elől? Hol van az a világ, a melyben csak tavasz van és ősz s a kettő mindig tart és mindig együtt?» . . .

S én aztán felvezetem őket a föld felszínére, s megmutatom nekik a szép világot: «ime itt van! Hó és jég és örök éj: az északfény a hajnal!»

A HUSZEZER ÉVES MENYASSZONY.

Töprengésemnek még egyéb gátja volt, mint a metaphisical és psychiatriai nehézségek. Legelőször is maga az a koporsó, melybe ősembereim le voltak zárva.

Hogy nyitom föl e roppant kristályoszlopokat?

A kristályt nem hiába nevezik az örökkévaló könek.

A kristály hydrochemiai alkotás; vizvegyészet útján támadt; de azzá, a mi volt, soha sem lesz többé: még egyszer vízben felolvadt kocsonyává.

Szétörhetem, az igaz: egy erős ütés kell csak a pörölyvel a jegesz hegyére, oda, a hol a hatszögletű gula összefut, s darabjai szerteszét fognak hasábonkint pattanni. Hanem ez a kristály hegyére ejtett ütés a benne levő embernek is olyan jól fog esni, mintha egyenesen az ő fejelágyára ütnék a pörölyvel: ha még él, ettől az ütestől okvetlenül meg fog halni.

Egy más módszer is van a kristályt szétrepeszteni.

Ha azt a lapját, a mely érdes kovarczréteggel van bevonva, egy másik kristálylappal dörzsölni kezdik, az egész kristály-prizma villanyossá lesz, elkezd világítani, átmelegszik. S ha ekkor jéghideg vízzel hirtelen leöntik, pengve, zengve, mintha cziterán játszanék szellemkéz, összevissza repedezik s akkor aztán gyöngé kalapács-kopogtatással is szétbontható.

De hát hol ehhez legelőször is a — hideg víz.

Ez a kérdés akasztott meg legjobban.

Ha még olyan könnyű volna is embereimet fölleleveníteni: oktalanság volna azt megtennem; nem adhatnék nekik mit enni és inni.

Italom magamnak is fogytán jár; ételem pedig papri-

kás medvehús. Ezek itt ha fölébrednének, úgy kellene velük bánni, mint a ma született emberekkel. — Azokat még szoptatni kell.

Tehát csak alugyatok még tovább.

Nektek mindegy, akármennyi idő van a tegnapi és holnap között. Egyetlen egy éjszaka az csupán: ha hosszú is. Nekem keresnem kell az utat innen tovább.

Most már egészen bizonyos vagyok felőle, hogy e barlangból kijárásnak kell lenni a szabadba; még pedig ezen az oldalon, a hol a kristálymauzoleum áll. Mert a kristályképződés abban a perczen ment végbe, a mint a két ember a hig kovasavba belépett; tehát a tulsó oldalról nem jöhettek.

Ha üreg volt a hátuk mögött, azt a szerteszt feccsenő kristálytömeg, valamint a magas boltozatot magát is, egyszerre betakarta; de erre az eltakart üregre könnyű lesz a hang után rátalálni.

Nem messze a női alaktól valami félgömb alakú tömeg vonta magára figyelmemet.

Közelebbről tekintve, rá ismertem, hogy az egy dinornis tojás héja.

Ez óriása a madaraknak még a múlt században élt, s Uj-Seeland szigetén a maórik egyetlen tápszerét képezte. Azok ki is irtották egészen s mikor az elfogyott, egymást kezdték enni. Az ősemberek csak a tojásait lophatták el. A hatalmas madár szokott harcolni, s csatákat vívott az emberekkel, mikor már azok fegyverrel tudtak bánni, s a hős maórit, ki megmért küzdeni a moával, utódai hőskölteményekben örökíték meg.

Tehát egy ilyen, domború felével felfordult dinornis-tojáshéj volt az a valószínűleg edényül szolgáló eszköz az ősembereknél, melyben élelmi szereik lehettek. Nem vehettem föl, hogy megnézzem, mi van benne? mert apróbb-nagyobb kristályok tömege egész kéreggel vonta azt be s odaragasztotta a talajhoz. Visszajövök még érte.

Hanem azután tovább kémlelve, egy más útmutató-jel tünt szemembe.

A kristály-mauzoleumtól az orgona alakú sip-sorozatig egy lejtős karzat vezetett föl.

E lejtő lapja, mint minden e barlangban, szakadatlan jegecz-csoportokkal volt beterítve, a mik tiszta fehérek voltak, mint a gyémánt. Hanem helyenkint még is látszott egy egy csoport rozsdasárga jegecz-képződés a talajon, s a foltok szabályosan következtek egymás után, balról és jobbról váltogatva.

Ezek egy ember nyomai, a ki egy más üregből ide tévedve vastartalmu sarat hozott a lábain. E vas-vegyület látszik meg a kristályképződésen, vagy azon keresztül, mint a kovareztól elütő szín.

Hogy miért csak egy ember lábnyomai? annak az lehet a magyarázata, hogy a dédapa öleiben hozta idáig fáradt dédunokáját. Tehát bizonyosan kedvence volt az. Talán az utolsó az egész ivadékból, akit megmentett, a mikor a többi elveszett? Talán az volt a legkedvesebb?

Mentül tovább néztem ezt a szép alakot, annál jobban fájt érte a lelkem.

Ha én te neked életet adhatnék!

Ha magam is élve maradok, még visszajövök érted, s akkor megküzdöm miattad a halál hatalmával.

S ott eljegyeztem magamnak e huszezer éves leányt menyasszonyomul, s megfogadtam neki, hogy senkit másit kivüle nem szeretek, se a föld felett, se a föld alatt.

Nem tudom, képzeltem e, vagy valóban úgy volt? nekem úgy tetszett, mintha mosolygott volna rá.

Szegény jó Bábí, mikor azt látta, hogy így epekedem a szép alvó halott alak után, megszánt és odajött a kristálykoporsót nyalni. Azt gondolta, az is jégből van s el lehet olvasztani.

Igazán meg voltam igézve, babonázva ez alak által.

Oltár előtt történt, templomban történt, hogy őt eljegyeztem magamnak.

A sok hihetetlen dolog között, a mi rajtam megesett, azt az egyet tartanám a leghihetlenebbnek, ha más mondaná el nekem, hogy én szerelmes legyek a dédanyám öreganyjának a nagynénjébe. Uti figura docet.

Ime itt egy szép menyasszony, a ki egyidejű a hegykristálylyal és a dinornissal.

Ugyan hogy jut eszembe tréfálni ebben az állapotban? De hát tréfálok talán?

Nem én.

Ha visszajövök, elveszem a mátkámat. Hanem előbb, mint becsületes solid vőlegényhez illik, lássunk az után, hogy legyen miből eltartanom, ha egyszer élni fog? Mert föld felett és föld alatt ez az első kötelessége a házasulandó embernek.

Tehát vigyük odább a butyrot, Babi.

Adieu! bájos öskisasszony!

(Nem hiszem, hogy király-leány né lett volna! Még egyszer vissza megyek, hogy megnézzem. — Milyen lehet ez a szem felnyitva?)

A CZET PALOTÁJA.

A felfedezett nyomok egész az orgonaalakú kristálycsoportig vezettek.

Odáig érve, kitünt előttem, hogy e sorakozott kristályoszlopok nem egyenesen állnak, hanem talapjukon előre dülve, rézsut helyzetben válnak el a sziklafaltól.

E nyiláson belül sötétség van: lámpám egy üreg kezdetét mutatja.

A hasadék a szikla és a kristály között elég széles volt, hogy utitársammal és iszákommal átkeljek rajta.

A sziklafolyosó vastartalmú dolomittömegben vezetett keresztül.

A legörvendetesebb volt rám nézve, a mit első lépésem hangja elárult, a sár.

Ebben a sziklában már viz-erek vannak.

Bábi egy helyen megállt s kedvteléssel nyalta a sziklafalat, a leszivárgó nedvességért.

A sziklafolyosó folyton mélyebbre vezető lejtőt képezett. Légsúlymérőm tanuskodása szerint alig voltunk már húsz méternyire a tengerszin fölött.

Három órai folytonos haladás után a sziklafolyosó tágulni, magasodni kezdett, mély szakadékok, tágasabb üregek nyiladoztak be. Végre egy százötven méternyi átmérőjű barlang tárult föl előttem. Sötét, egyszerű, pompátlan üreg. Barna, ércetlen kő minden fala.

És mégis kincset tartalmazott az!

Közepén volt egy tó, melyet egy sziklapárkányon félkörben körül lehetett járni. A kör másik, hozzájárulhatlan részén pedig a sziklafalból harmincz méternyi magasságból ömlött alá egy vékony vízszög a tóba.

E hulló viz zenéje volt a legédesebb symphonia az én fülemnek!

Vizet találtunk!

Én kulacsommal rohantam a tó felé; Bábi megelőzött, s a tó sziklapárkányára állva, csak úgy kutyamódra kezdte el inni a vizet.

Hanem az első leffentésnél nagyon meglátszott banni az örömét; felhagyott vele s meglógatva nagy fejét, felnézett rám s kedvtelenül morgott.

— Nem jó a viz Bábi? kérdém tőle, megijedve, s aztán megkóstoltam magam is.

Huh! összerázkodtam tőle! Hisz ez keserű viz! a milyet Budán a Lágymányoson palaczkokra szednek.

— De édes uram Istenem, nem keresünk mi gyomor-terhelés ellen való orvosságot!

Zugolódni kezdtem a sors ellen.

— De megállj Bábi! valami jutott eszembe. Hátha az a felyülről lecsorgó viz iható lesz?

Bábi megértett, s a mint a hátára ültem, beuszott velem a tóba, elvitt odáig, a hol a sziklafalból kifecskendő vízszög leomlott.

— Gloria in excelsis! kiálték örömtől ujjongva, midőn az első tenyéryit felszüröcsölém; de még Babi sem várta ám, hogy lefordítsam neki latin felkiáltásomat, hanem neki fordította féloldalt a fejét a lecsorgó vizsugárnak, úgy itta azt fel röjtében, míg én viztartómat töltöttem meg belőle.

Kristálytisza, szézenyterhes forrásviz volt az, a mi felülről leomlott, olyan friss, hogy majd a fogát szedte ki az embernek.

De hát, hogy lesz e forrásvizből ideleenn patikaszer? Mitől válik ez keserű vízzé egy sziklamedenczében?

Ezen törtem a fejemet, a mig viztartómat tele töltöttem; a mi nem ment nagyon könnyen, mert szük nyílásával mesterség volt a vizsugárt elfognom, mi alatt Babi lubiczolt velem a vízben; úgy, hogy beletelt egy pár óra, a mig e feladattal elkészültem.

Most azután jelt adtam Babinak, hogy vigyen vissza a partra. Innunk már van mit: most vegyük elő az enni-valónkat. Talán neki is megjött már az étvágya a paprikához? Lássunk az iszákom után.

Hát a mint kiérünk a partra, rémülettel látom, hogy az egész iszákom nincs sehoh.

Eltűnt, elveszett, szörén-szálán elpusztult.

De hisz ide tettem le a partra, erre a sziklára, mellé tettem a csáklyámat, vasrudamat, csákányomat. Azok sin-csenek sehoh.

Bányatündérek járnak itt?

Babi elérté kétségbeesésem indokát, s neki jobb sejtő tehetsége volt. Ő nem gondolt bányarémekre, hanem feltartá az orrát és szaglászott, és aztán megtaszigált az orrával, s mutogatott, kedélyesen morogva fölfelé.

Odanézek. Hát egy ötméternyi magas sziklapárkányon látom az én iszákomat s a rárakott szerszámaimat mind.

De hát hogy mentek ezek oda fel? Én csak nem vittem őket oda! Hiszen lábujjhegyre állva, nyujtózva sem érném

el azt az ötméternyi magas sziklapárkányt. Ki vitte azokat fel oda?

Nem vitte azokat oda senki «fel.» Én magam rak-
tak azokat oda «le». Hanem engem hozott «le» valaki
azóta.

De hát ki hozott le?

Az apály.

Az alatt, míg én a tó közepén a csorgóból víztartómat
megtöltöttem, ez a tó ötméternyit apadt.

Akkor ez a tó nem más, mint egy része a szabad ten-
gernek; tengervíz volt az, a mit mi először ittunk, ennek
a tónak a vize, az volt olyan sós-keserű.

Tehát számításom csaknem bizonyos. Szárazföldünk alatt
még egy jégréteg tartja a földet a tenger fölött.

Még több bizonyoságom jött érre. Hanem most engedel-
met kérek, hadd lássak a falatozás után. Huszonnégy óra
óta nem ettem, az asztal terítve, de hogyan jutok fel
hozzá?

Bábi elfutott, itt hagyott: le ment a vízbe, nem tudom,
mit keres benne? Magamnak kell valami nagy mester-
séggel felkapaszkodnom az étkező asztalomra, a mi elvégre
sikerül. Két esztendeje már, hogy nem ittam friss vizet!
Most esik először jól az ebéd. Azaz, hogy «vacsora». Hisz
itt nincs dél. Mindig éjszaka van. Itt, ha eszünk, csak
vacsorálunk.

Bábi csak ma nem tartott velem. Markából evett vala-
mit és csámcsogott erősen.

Ah a tenger az ő számára is asztalt terített. A szikla-
falak, mikről lefutott a víz, rakva voltak tányéralakú
patellákkal. Bábi tudja azt már régi tapasztalásból, hogy
az a sziklához tapadó csiga, az egész évadot kitartja a
medvecsaládnál. Jóízű, okos állatocskák azok, odatapad-
nak a sziklafalhoz, oly erővel, hogy késsel kell őket fel-
feszegetni. Persze csak nekem. Bábi lehuzza őket egy-
szerűen a körmeivel. Egy párt magam is megkóstoltam
belőlük. Nem rosszabb az izük az osztrigáénál. Csigák

után kereskedve, a part szikláin nagy darab zöldes tömegeket találtam, mikben a nagybecsű ambrát ismertem fel: azt a drága illat és gyógyszert, a mi csak a czethalak gyomrában terem. Hát ez hogy került ide? Hisz ez nem merül el a vízben soha, mindig a felszínén uszik.

Csemegével és vízzel e szerint el volnánk egyidőre látva Bábival együtt. Még az sem lehetetlen, hogy cyprinodokat fogunk a vízben. Lehet, hogy ezek a fehér halacs-kák itt is tenyésznek, nemcsak az észak-amerikai Mamuthbarlangban, a mi tizenkét mértföldnyire megy be a föld alá, s vannak többféle teremei: az egyiket hiják az óriások termének, a másikat a «hazajárók termének» azért, mert tele van a régi aztékok mumiáival. Itt van az a nagy tó is a föld alatt, a mit «holt tengernek» neveznek s ebben laknak azok a fehér cyprinodon halak.

Mindezt én Bábinak beszéltem, a kit az emelkedő dagály apránként felkergetett hozzám. Úgy látszik jól volt lakva. Odafeküdt a lábamhoz, s hallgatta nagy figyelmesen geológiai értekezésemet.

A visszatérő dagály hullamai zajosan csapdosták a sziklapartokat.

Ez valami új volt rám nézve: hogy egy földalatti tó hullámokat vessen; az mind olyan csendes szokott lenni, mint egy tükörlap. Ez már zúgott. Odakünn bizonyosan zivatar van valahol. Messze, a nyílt tengeren: nagy zivatar! s idáig elhat a nyomása.

Majd holnap, ha szélsend lesz, elővesszük tapogató hálónkat, leeresztjük, s ha kapunk halat ebben a tóban, azt megfogjuk. Jó lesz Bábi? Most pedig menjünk aludni.

Végzetem volt már, hogy ha valamiből egy kicsit kértem a sorstól, mindig azt kaptam meg, a mi legnagyobb.

Azzal a sóhajtással aludtam el, hogy bárcsak foghatnék egy kis halat ebben a tóban, hát aztán, egyszer csak arra ébredek, hogy valami rettentő horkolás reszketteti meg a fülem dobját.

Hiszen Bábi is szokott horkolni. Ahhoz már hozzá voltam szokva, ha fölébresztett vele, az orrára ütöttem érte, s aztán abba hagyta.

De ez nem medvehorkolás volt. Annál százszorta hatalmasabb hang. Ha egy ezred katona horkolna egyszerre karmesteri ütenyre, nem közelítené meg ezt a horkolást. Olyan volt az, mint a megszakgatott s megint újra kezdett mennydörgés. Egyszer huzott, másszor fujt. Mikor fujt, fiatal szél volt, mikor huzott, öreg zivatar. S néha czifrázta is, magasabb bassus hangokba törve fel s végezte horkantással, mint egy álmodó óriás.

Polyphemus barlangjába jutottunk-e?

Mikor aludni mentem, lámpásomat rendesen elszoktam oltani, hogy ne fogyjon az olajam hiába. Nagy barlangokban nem volt okom a vihedertől félni az újra meggyújtáskor. Tehát sötétben voltam most is.

És még is láttam.

A víz világított. Valami homályos phosphorescens derengés hatott át a hullámokon, a mi folyó fénynyé vált a habok éles gerincein. S a hol azok megtörtek, a hulló vízcsseppek úgy tüntek fel, mintha hulló szikrák volnának.

S az önvilágította víz közepett feküdt egy idomtalan nagy test. Egy czethal. Potykát kértem, czethalat kaptam.

Negyven méter volt a hosszúsága a fejétől a farkáig: akkora mint egy dunai gözhajó.

A feje félig künn volt a vízből, s a hullám ki s be járt irtóztató száján, melyben roppant, szalonnás nyelve kényelmesen hevert halcsont-adó fogsövénye alatt. A szemei félig be voltak hunyva. Ő volt az, a ki horkolt.

Ez a barlang a czethalnak a háló szobája.

Ez aztán elég nagy hal.

S ilyen bolond az én szerencsém! még itt is kijutott számomra a sorstól az a különös kedvezmény, hogy épen az asszonyságnak hálósobájába vetődtem. Ez a czethal anyja!

A mit onnan tudhattam meg minden kétséget eloszlatólag, hogy a vízből félig kiemelt farkán még ott aludt a kis princz. Egy szeretetreméltó kis csemete: valamivel nagyobb egy bivalynál. Két piczi, uszó tenyerével, melynek csontváza épen olyan ötujjú, mint az emberé, átölelte az anyaczet farkát, hogy le ne essék róla, míg az őt csendesen ringatja.

— Ez már szép darab pecsenye, sugám Bábinak, ki nagyot ásítózott, száját zéttátva s a nyelvével körülnyalva a pofáját, a kész lakoma előérzetében. «De nem eszel belőle!» folytatám a suttogást, s a szájára ütöttem, a mért nagyon nyafogott.

— Várjunk csak! Nem szabad nekünk ezt a czethalat megbántanunk, Babi! Idegen kapitalista ez! Ezt utilizálnunk kell.

Babi nem értett hozzá. Nem volt nagy financiér. De én tudtam, hogy mire speculálok. Rögtön hozzáláttam, hogy valamennyi kiürült conserves edényemet tisztára kimossam a tóban. Én a czetet nagyon könnyen megölhettem volna. Iszákomban találomra elhoztam egy párt azokból a legújabb találmányú czet-szigonyokból, miket Conees készít Brémában, s a miknek belseje robbanó anyaggal van töltve. Ezeket vagy puskából lövik ki, vagy úgy hajítják bele a czetbe, és a mely perczben a szigony keresztülhat a czet bőrén, a töltény eldurran s az állatot abban a perczben megöli. Mert az óriásnak, a ki ezer ötszáz mázsát nyom, igen piczi kis lelke van. Gyávább a kölyök kutyánál, s a legcsekélyebb seb megöli. Nekem azonban a speculation és a loyaltáson kívül még egy harmadik indokom is volt a jámbor czet élete elleni merényletet el nem követnem: az, hogy ha én ezt megölöm, ennek a hullája, a míg az egy medve fölemészti (mert embernek nem való a husa), az alatt olyan büzt, fog e barlangban támasztani, hogy meg nem maradhatok benne.

A czet az alatt lassankint alább hagyott a horkolással.

Nagyot fujt. A két orrlyukán át vastag gőzoszlopok löveltek elő; oly robajjal, mint mikor gőzhajó katlanából kieresztik a gőzt. Azután nagyot ásitott, két uszó talpával nyujtózkodásnak eredt a vízben. Majd a farkával kezdett eviczkélni. Ez az úrfinak szólt, hogy ébredjen fel már. Az lehangeredett fektéből s aztán ügyetlen eviczkéléssel tánczolta körül az anyját, mint egy kis kutya. Az anyaczet valami gyöngéd rőfögést hallatott e közben. Aztán kiöltötte hordó vastagságú nyelvét; mire a kis poronty rögtön felkapaszzkodott. Az anyaczet aztán beszopta őt egészen a szájába s aztán megint kilökte onnan. Ez volt a reggeli mosdatás. Valószínűleg a balánokat szopta le róla, a mik a tenger kulláncsai; a kis úrfi bőrét meglepik s belecsimpajkoznak. De a mama letisztogatja őket onnan.

Most következett az, a mire én vártam.

A miért a czet leginkább keresni szokta a zárt helyet, a hol nem háborgathatják; az a szoptatási mütét.

Tudjuk, hogy a czet, a tengerlakók legnagyobbika, nem hal, hanem emlős állat. Eleven fiat szül, csak egyet, legfeljebb kettőt s azt szoptatja egy álló esztendeig, míg a kamasz jól megnő.

S a szoptatás a czetnél sok furfanggal jár. Két emlője van alul, egymástól két méternyi távolban.

(Ezer bocsánatot kérek, hogy ilyen toilett-titkokat is el kell árulnom.)

S minthogy annak, a ki szopni akar, nem lehet a fejét a vízben tartani; tehát az anyaczet kénytelen háttal fekdüni a vízbe, s úgy nyujtani a tejét a fiának. Ez a leg-rtkábban észlelhető látványok egyike. Az anyaczet ehhez a mütéthez a legbiztosabb rejteket kénytelen keresni; ilyenkor hall- és látérzékei a víz alá vannak merülve, fejjel van lefelé, a mi melegvérű állatot eltompít, s a szoptatás alatt könnyen meglephetnék tengeri és szárazföldi nagyszámú ellenségei.

Nekem megadatott a szerencse e ritka látványt a leg-

közelebbről végignézhetni. És nemcsak a nézhetés volt megengedve.

Megvallom, hogy vakmerő gondolat volt tőlem, de tökéletes siker által lett koronázva.

Mikor a czetet hanyatt fordulni láttam s aztán, mint egy megfordított propellert farkával a kisedet alá furakodni, hogy azt tőgyeihez feltolja a vizből, azt mondtam a kis czet úrfinak :

— Lássa nagyságod: nagyságodra nézve tökéletesen mindegy, hogy öt esztendő alatt legyen nagykoruvá, vagy hat alatt. És hátha egy ikertestvére volna nagyságodnak s azzal kellene megosztani az anyatejet? Minthogy pedig nincsen, adoptálom magamat nagyságod testvérének. Darwinnál van a geologiai tabellám, a melyből kiderül, hogy egy családból származunk. A czet az egyedüli emlős állat, bátyámonk a majmon kívül, a kinek az első lábán öt ujjja van; nekem is az van: ez elég az atyafiságra. Tehát kérem magamnak azt a másik kufforrását az életnek.

Ezt mondva, kiürített viztartómmal odausztram én is az anya czethez, én is felesusztram az alsó extremitásán egész a tej-képző életműszeréig s ott mellé helyezkedtem a szopós princznek.

Az úrfi morgott rám egy kicsit; de nem tudott hogyan elkergetni; ha ő ütött a farkával, én vissza rugtam a lábammal, míg csakugyan elhitte, hogy testvére vagyok; s az alatt egy vékony kaucukcső segélyével, melyet a laboratoriumból hoztam el, pompásan kiszivattyuztam a másik emlőből a tejet. A viztartóm félignél tovább telt meg vele.

Én hamarabb elkészültem a feladatommal, mint a princz, s már vissza is usztram a partra, mikor még az mindig szopott.

Ez aztán gyönyörű osztalék volt. Nyolcz liter tejet kaptam egyszerre. Jó ízű, kövér tejet, mely zsirtartalomban túltesz a bivalytejen.

Ennek nagy részét eltettem az üres bádogszelenczékbe,

azokat ismét légmentesen elzárva. Számítottam későbbi szükségre. Bábi hozzá se szagolt a tejhez: ő jobb szeretett volna a husából. De hát arra megmondtam neki, hogy ne számíton. A czet nem liquidál.

Különben jöhet még számára is valami nagy szerencse. Ha a czet idejöhett a tengerből: épen úgy jöhének ide fókák, rozmárok, tengeri oroszlányok is, s a jeges medvének nem kell háló, sem szigony, hogy a halat kifogja a vizből.

A czet aztán, a mint megszoftatta a fiát s gondolta, hogy már elég, megint megfordult, a vizbepotytyant borjucskát felkapta a szájába s azzal fejfelé eltűnt a viz alatt.

Ha ez az áldás még többször is visszakerülne, igen szépen el volnék látva télire életmi szerekkkel.

Medvehus és czethaltej.

Az elsőről azt tartják a vadászok, hogy a ki sokáig él vele, hamar megöszül. Fehér lesz tőle a haja, mint a jeges medve. Nem hiszem én azt: ha igaz, sem bánom.

A czethal pedig azontúl minden tizenhat órai időközben vissza jött a barlangba a fiát megszoftatni, úgy hogy én nem tudtam már hova tenni a tejet! s azon gondolkoztam, hogy ha azt a két őt embert életre költhetném, ha a jégbarlangba az otthagzott eszközeimért visszamehetnék, ebből a tejfölöslegből még sajtot is csinálhatnék. A czet adja!

Ez aztán az igazi honanya, a ki az egész népét egymaga eltartja itallal, étellel napról-napra!

HARCZ AZ ÓRIÁSOK KÖZÖTT.

Most már ebben a barlangban ütöttem fel kedvencz tanjámat, a hol forrásvizem és tejem volt. Csupán világítószerelem volt már fogytán, azzal nagyon takarékosan kellett bánnom. A tengernek voltak korszakai, a mikor maga vi-

lágított. Ez a villanyos világítás alkalmasint összeköttetésben állt a földfelett tündöklő északfénynyel.

Hanem egy másik befolyását is éreztem a tenger és tó közötti összeköttetésnek. Azt, hogy a tenger hőmérséke is közölve volt a barlanggal. Állandóan egy fok volt 0 fölött.

Ez már hidegnek nevezhető, én azonban hozzá voltam már szokva. Ébren erős mozgásokat tettem s aludni a jégmedve mellé feküdtem le, a kinek a test-melege, óriási terjedelme mellett rám nézve valódi befütött kályha. Elképzelhetni, egy test, mely tizenkét vámmázsát nyom s száz fok meleget (Fahrenheit szerint) sugárzik ki.

Bábi most már nagyon sokat aludt. Érezte a közelgő téli álom időszakát.

Nem tudtam már mással felköltetni, mint ha a fülébe trombitáltam. Külömben hagytam aludni.

Egy esemény azonban mégis kényszerített Babi édesded álmát félbeszakítanom. Azt külömben ez a nagyszerű jelenet maga is megtette volna nálam nélkül.

Egy izben szokatlan villanyos fényben derengett a barlangi tó, a midőn egyszerre egy magasra vetődő hegyhullám hirdeté előre a barlangünnöjének közeledtét.

Többször észleltem már az előjelét a czethal érkezésének, de ezuttal a szokottnál hevesebb, turbulensebb volt e roham, a minek a következő percz meghozta a magyarázatát.

A czet fejével felfelé bukott fel a hullámhegy alul, melyet rohamával támasztott. Fiát, mint rendesen, a szájában hozta magával; de ezuttal nem jött egyedül, vele egyszerre bukott fel a víz színére egy másik szörnyeteg: egy ámbra-czet (physeter).

Ez a csodaszörny, melytől az ámbra származik, hol annak a beleiben félmázsás darabokig tömörül össze.

Ez is egy rokona a czetnek.

Kedves rokon!

Míg a czet, a bothead whale, (balæna mysticetus) a legártatlanabb teremtes a világon, mely óriási termetét csak

a tengervíz ázalagaival táplálja, csak apró puhányokat s repülő csigákat eszik, addig rokona, az ámbra-czet, (sperm-whale, physeter macrocephalus) csak hússal él, s kedvencz eledele a czápa, és a czet.

A czápa, a rettentő szörny, mikor a physeterre bukkan, rémültében az iszapba buvik előle s kihagyja magát gyakran kergettetni a partra. A hogy a czápa ketté tud szelni egy harapással egy embert, épen úgy az ámbra-czet egy czápát. A balæna-czetnek legfélelmesebb ellensége ez. Ennek nem eszi meg a husát, csak a nyelvét. Nagy inyencz. A többit ott hagyja. Hanem a czet kis fiát szintén szereti, arra örömet vadászik.

A czetnek nincsenek fogai; inyét a halcsont-lemezek képezik, azokkal ő nem harap. Az ámbra-czetnek pedig van negyvennyolcz foga. Mind valamennyi az alsó, ki nyuló állkapczájában, a miknek a számára a felső inyben csak megfelelő üregek vannak, a hová beleillenek. Szép gömbölyü sorban állnak ezek a fogak; legelöl a leghosszabbak, azután a kisebbek. Alakjuk olyan, mint az uborka; a legkisebb fog súlya egy kilogramm, a legnagyobbé kettő. Ez irtóztató fogsorral képes egy dereglyét összemorzsolni. Nagysága felényi, mint a czeté, akkora mellette, mint egy kisebb propeller a nagyobb gőzös mellett; de a feje csaknem olyan nagy, mint azé. Az irtóztató fej testének egy harmadát képezi. A háta púpos. Egész teste bársony-fekete, zöldbe, kékbe játszó, csak a hosszú nyelve vérpiros s kilátszik, mikor a száját feltátja. Valóságos ördög.

A czet kényes, érzékeny állat. A legkisebb sértés, mely husát éri, okvetlen halálát vonja maga után. Egy lándzsadőfés kivégzi, a mit egy ember kiheverne. Az ámbra-czet csak két helyen sebezhető. Ott, a hol a feje a derekától elválik, a nyolcz nyakcsigolya táján és a hasán; koponyája kemény, mint a kő, azzal, ha dühbe jön, a gályák oldalát is betöri, más része testének pedig csontszivósságu inakkal van keresztül-kasul befonva.

Ez a szörnyeteg támadta meg az én czetemet.

Az rémülten menekült szokott buvhelyére, de a cachelot előtt is ismeretes volt az már, utána rohant, sziklák alagútain át, jéghegyek barlangjain keresztül. S most ebben a szűk amphitheatrumban adnak egymásnak találkozt az élethalál-harczra.

A czet a rémülettől és sietségtől horkolt és fújt; a gőz sugarakban lövelt ki orrlyukaiból.

A czet igen jó stratégiai állást foglalt el magának. Nagy fejét beékelte olyan szűk sziklaöbölbe, a hol ellenfele nem férhetett hozzá. A czet minden védszere a farka. Igaz, hogy az rettenetes fegyver. Tele vannak vele a czethalászok krónikái, hogy miket tud a czet a farkával elkövetni, feldobja a dereglyét a levegőbe a benne ülő tizenkét emberrel együtt, csak úgy bukfenczeznek, s képes egy jókora kompot úgy ketté vágni a farka egy legyintésével, mintha fűrészszel vágták volna ketté. Mikor a cachelot odacsap hozzá, hogy agyarái sorával kiharítsa az oldalát, a czetnek egy farkcsapása a tő tulsó sziklafalához csapja őt egyszerre.

Hanem ez föl sem veszi a pofont, az ő bordái, az ő csontbőre kiállják azt. Megújítja a támadást.

«Ébredj Babi! veszélyben van Izrael!» ordíték a medve fülebe s orrára ütögeték, a mitől leghamarább fölébred.

Ha megöli a cachelot a czetünket, oda a tejgazdaság!

Magam is hirtelen sieték a magnesiumot meggyújtani. S aztán előkerestem a robbanó szigonyomat s siettem a harcban interveniálni.

Gyönyörű tengeri párviadal volt az!

Csak most, teljes világításnál volt alkalmam először czetemet jól megnézhetni. (A világosság nem zavarta meg a küzdőket, a czeteknek igen rossz látásuk van.)

Az én védenczem a hátán barna, a hasán fehér volt, a szája is szélesen fehér s benne a fogsor helyett kiálló halcsont-palánk fekete, a torkán kezdve a hasáig ránczokat vetett a bőre, s a ránczok fenéke vérpiros volt, mikor egyet fordult, ezek a vérpiros sávok a márványozott fehér bőrön

gyönyörűen villogtak végig. Úgy hiszem, hogy az én czetem a maga népe között valódi «szépség» lehet.

A küzdelem a két óriás között egy perczig sem szakadt félbe. Farkaik csapkodása egész felhőszakadást támasztott a barlangban; a hullámok húsz méternyi magasan csapkodtak föl körülöttük, s minden perczben telelocscsant szemem, szám tőlük. A czet bőgni kezdett oly hangon, a mi egy öldökölt sertéséhez hasonlít, csakhogy ezerszerte erősebb, a cachelot pedig fujt és horkolt, s mikor egyszeregyszer a fejét érte a czet farkesapása, az olyant csattant, mint egy mennyköötés.

És e közben a czet folyvást szájában tartá fiát; ki nem ereszté onnan s a nyelvvel nyalogatta a fejét.

«Segítségre Bábí!» kiálték medvémmek. «Aztán pecsenye is lesz, ha mi győzünk!»

Nem is sok biztatás kellett neki. Ősi tudomány ez a jeges medvénél. Ez is tud úszni, lebukni s megöli a tengeri oroszlánt a víz alatt, ha összekasztanak egymással. Bábí csak arra vár, hogy egyszer a cachelot kikerülve a czet farkesapását, oda oldalogjon ennek a fejéhez. Számitott rám is. Sokszor vadászott ő már így együtt a czet-halászokkal.

A mint egy pillanatban sikerült a cachelotnak a czet fejéhez nyomulni, a czet veszve látszott lenni. Ekkor Bábí egy magas szikláról egyszerre odaveté magát a cachelot háttára s iszonyu körmeit belevágva annak a bőrébe, átharapta annak a nyakát épen azon a legkényesebb részén, a hol a fejét a testétől elválasztják a csigolyák, egyedül kényes csontok, alig papírvastagságuk. Bábí tapasztalt czet-vadász volt.

Most aztán a cacheloton volt a sor a megrémülésre. Érzé, hogy egyetlen fájó részén van megtámadva; a felszakított bőr alul egyszerre omlani kezdett ki az a drága olaj, mely a cachelot értékét képezi, s aludt állapotban spermaceti név alatt ismeretes.

A mit csak a hajósok meséjének hittem eddig, azt élően

láttam e pillanatban; a cachelot felugrott a vízből legalább tizenöt méter magasságra s azután hanyatt veté magát a vízbe.

Ezt a pillanatot siettem felhasználni. Hirtelen belehajítám a felfelé fordult hasába a szigonyt, melynek hatása halálos, ha az a bőr alatt elrobban.

Az óriás szörny erre egy villámsebességű viczkándozással porrátört vízfellebbe burkolta az egész barlangot s mire kinyitottam a szememet, már nem volt seholy, eltűnt a víz alatt. S vele együtt az én medvém.

Azt hittem, hogy a vízbe fojtotta a szegény Bábit.

Néhány percz múlva azonban láttam felbukni a víz színére az ő kedves juhászkutya-forma fejét, a mint ügyesen uszott ki a part felé s ott lehajolt egy sziklára s a vízbe lenézett.

A harc be volt fejezve.

Az én czetem nyugodtan heverészett a vízben. Szemei, miknek hosszú pillái vannak, mint az embernek, háláteljesen látszottak felém pislogatni. Talán megismerte bennem szövetségessét. Utoljára elkezdett sirni: a czetnek könyei is vannak. Halálra ki volt faradva, elaludt.

UTAZÁS A CZETHALBAN.

Alig telt bele félóra, hogy a cachelot újra felmerült a víz színére; de mozdulatlanul. Meg volt ölte.

— No ez most már a mienk, — mondék Bábinak, s fogtam egy kötelet s azzal felülve a medve hátára, beuszattam a holt physeterhez.

Húsz méternyi hosszú állat volt; még holtan is félelmetes.

Alsó agyarsorának nagyobbjai tizenhat czentiméter hosszúak voltak, tehát hosszabbak a legnagyobb vadkan-agyarnál, de a mellett nyolcz czentiméter átmérőjűek, simák, mint az elefántcsont.

A feje a legbecsesebb része, abban van a csont és bőr közötti sajtászerű üregekben a spermaceti. Ezt azonban utoljára hagytam. Sietősebb feladat volt a derekát felbontani; mert az, ha egy napig felbontatlan áll, a szalonnája erjedésbe megy át s mikor felpukkan, olyan büzt terjeszt, hogy az embereket kikergeti vele a városból. Legelőbb is keresztülkötve az alattságot az állkapcáján, annál fogva Bábí segítségével odavontattam a nagy holt tömeget a sziklaparthoz, hogy jobban elbánhassak vele.

Tehát legelőször végighasítottam a bőrét, a minek lefejtésénél Bábí is segítségemre tudott lenni. A bőr jó lesz nekünk sáornak, meg esizmatalpnak. Ez alatt a bőr alatt volt egy vékony hártya, olyan finom, mint a patyolat; ebből a hártýából készül a grönlandi leányoknak az inge. Gondoltam az én mátkámra, mikor ezt az Isten adta kész rumburgi vásznat végszámmra felgöngyölítettem. Ebből lesz neki indusium, chlamys, tunica, peplum.

Azután kerül a sor a szalonnára. Ez tíz-húsz czentiméternyi vastag rétegben áll a hátán, a miket én nagy hasábokba szeldelve, csak beledobáltam a vízbe; onnan majd könnyű lesz azokat kihűzgálni. A szalonna alatt volt azután az a szívós csontszövet, a mit legjobban hasonlíthatok a pulyka czombjában levő inakhoz; mintha ilyenekből állna az egész páncélja, a mit baltával is nehéz felválni. Az egész «malpigi hálózata» a cachelotnak ilyen egymást keresztező csontszalagokból állt.

Ez alatt volt azután a szép veres husa. (A balaenaczet husa fekete.)

Ez már Bábínak az osztaléka. Nem is kináltatta nagyon magát. Valódi hús-California volt ez ránézve. E fölötti örömeben el is felejtette a téli álmát.

Most került aztán a cachelot fejére a sor.

De mielőtt azokat a csont üregeket felnyitogatnám, a mik, mint a méhsejt feküsznek egymás mellett, s a mikből az olaj hig nedvét kancsóval lehet kimerni, előbb gondoskodnom kellett valami tömlőről, a mibe azt eltegyem.

Erre legjobban felhasználhatom magát a physeter gyomrát és beleit.

A bemenet könnyü, a kapu tárva van. A physeter szája úgy fel van tárva, hogy azon szekérrel be lehetne hajtani.

Az alsó állkapczája oly hosszú, mint egy deszkaszál, s épen olyan keskeny, csak kétfelől kimeredő fogsorai teszik szélesebbé. Ez alsó állkapczában fekszik hosszan a vérpiros nyelv, melynek a szélei két felől ki vannak czafangozva. Ez finom eledel, csak hogy fel kell hasogatni, besózni és felfüstölni. Ez mind meglesz. De előbb menjünk beljebb.

A boltozatos szájpaddlás alatt felállva elmehet egy ember. E szájpaddlás külömben tele van sörtékkal. Az orrlyukai, mik kívül egyetlen nyílásban egyesülnek, egyenes összeköttetésben vannak a tüdejével, s a porczogós gége vezet le a kaucsuk szívósságú tömeghez, mely azt a bömbölő hangot tudja kiadni, a mit csak olyankor hallat a cachelot, ha verekszik, vagy szerelmes.

Hogy szerelmes-e az ambra-czet? elhiszem azt. Akkora szive van, mint a két vállam, lapos, széles; a «tojásdad nyílás» mindig nyitva van rajta. A szájpaddlásból a torkán keresztül akkora nyílás vezet le az első gyomrába, hogy kevés lehajlással lebujhatni bele. Az ambra-czetnek négy gyomra van.

Az első gyomra, az csak egy előleges bendő, mely tele van azokkal a mirigyekkel, a miknek a nedve az elnyelt ételt a megemésztésre előkészíti. Gyakran látták már, hogy az ambra-czet kihányta az elnyelt zsákmányt, ha még nagyon eleven volt a gyomrában, hogy jobban meg-rágja ismét. Így egyszer egy egész kis czápát nyelt el és vetett ki s megint elnyelt a czethalászok láttára.

Magnesium sodronyommal kellett e helyütt világítanom.

A meleg nyolczvanöt fok (Fahrenheit) volt ezen a helyen. A bendő egészen üres volt. A cachelot úgy látszik régóta kergeti a czetet, s az alatt nem ért rá más apróbb halra vadászni.

Az első bendőből már csak egy szűk nyílás visz át a másodikba, a min keresztül kell bújni. Ez a második gyomor a vegytani előkészítő műhely. Ennek fenekén már találtam apró tintahalakat és csontvázait régebben elköltött czápáknak, a mik még nem porhanyultak meg annyira, hogy a harmadik gyomorba átmehtnének. Ezzel van kapcsolatban közvetlenül a máj. A czetnek külön epehólyagja nincs. A harmadik gyomor egy valódi erőműtani készülék. Legkisebb valamennyi között, gömbölyű falai körskörül rojtokkal benőve, mely eleven, mozgékony salangok folytonosan forgatják, koptatják a rájuk bizott tömeget, míg az szétmállik.

A mint ebbe a harmadik gyomorba bedugtam a fejemet, bizony ijedten is kaptam azt hirtelen vissza.

A levegő külömben sem volt itt kellemetes, de ebből épen valami oly átható patikaszaggal vegyült bűz tódult elő, hogy abban kellett hagynom az ostromot. Csak kívülről világítottam bele.

Ez a gyomor még élt, még folytatta működését. A tömérdek idegszalag még mozgott és valamennyi paczalrojt még mozgatott egy közéjük került idomtalan nagy gomolyagot, melyben, a mint a bendőket egyenkint kivágtam és előhúztam a szörnyeteg torkába, egy óriási nagy nyolezlábut ismertem fel, a tengerek rémét, a polypot, a ki száz köpölyű karjával egy embert meg tud ölni. A cachelot még ezt a sérthetlen szörnyeteget is el meri nyelni!

Elnyelni könnyű; de megemészteni nagyobb feladat. A hydrának vannak olyan alkatrészei, a miket a gyomor nedv fel nem olvaszt. A bűze pedig rettenetes. Addig nem folytathattam a munkámat, míg a bendőt tele nem raktam kövekkel, azok aztán levitték azt a víz fenekére.

A harmadik bendőjével együtt a szivét és lépét is elmerítettem a vízbe, a mikre senkinek sem volt szüksége. Hanem a veséit megtartottam, mert azok delicatessenek: fűrtöt képeznek, mint a szőlő, a máját pedig azért tartottam meg, hogy már a bibliából tanultam, (a mi kitünő

therapeutikai tankönyv), hogy a nagy halnak a mája nyitotta meg, az angyal orvosi rendeletére, a vak Tóbiás szemeit. Hátha használhatom ezt szemfelnyitó szernek az én őseimbemnél?

A veséket a negyedik gyomra körül találtam meg a duodenum végén, idáig hatolt a robbanó szigonyom is a has falán keresztül s az arteria subclavisnak egy ágát elszakítva, okozta a cachelot rögtöni halálát.

A negyedik gyomor a legtágasabb. Ennek a falai egészen simák és sikosak; ez már a vegytani szétosztó műhely, honnan a chylus és a salak, a víz és a tömör részek külön útjaikra indíttatnak.

Van azután egy terméke a cachelot gyomrának, mely sem az egyik, sem a másik osztályhoz nem tartozik. Ez az ambra. Ez csupán a cachelot gyomrában terem. A legbecsesebb illatszer és gyógyszer. Angliában unciájának ára 8 font sterling.

Én találtam a cachelot gyomrában egy félmázsás darabot. Vékony hártýaburokba volt foglalva s oda növe a gyomor falához. Én azt hiszem, hogy azt a cachelot gyomra az óriás tintahal maradványaiból készíti, miket nem bír megemészteni. E véleményemet támogatja a nehéz illat, mely nyers korában jellemzi az ambrát s hasonlít a tintahal szagához, s csak kiszáradva ad helyet annak a drága illatnak, de még inkább a közé vegyült tintahal csőrök, mik olyanok, mint a papagály csőrrei. Ez ambradarabot kitétem száradni. Mégér hatezer font sterlinget.

A kivágott bendőkből tömlőket készítettem a halolaj számára, a mihez a roppant hosszú és vastag beleket is mind felhasználhattam. A viszereiből köteleket csináltam.

Mikor egészen kitisztítottam a cachelot belsejét s bevilágítottam ezt a hatalmas boltozatos termet, el kellett ismernem, hogy ebben bizony Jónás kényelmesen ellakhatott.

Ez azonban sok óra munkája volt. (Napról nem beszé-

lek, mert ez az időfelosztás «itt nálunk» nem járja. Nálam egy nap rendszeren nyolcz óra; hat óráig dolgozom, két óráig alszom, ez egy nap.)

Azon idő alatt, a míg a physetert bonczoltam, rendszeres időközben eljött a czet is fiát megszoptatni. Hogy nem riadt vissza attól a munkától, a mit félelmes ellenségén itt véghez viszek, annak egyszerű oka az, hogy a czet igen rosszul lát, még nehezebben hall s szagműszere meg épen nincs. Mikor a magnesium-világítást nem használtam, ő nem látott a barlangban, a physetert el is felejtette bizonynyal. Rossz emlékező tehetsége van. Az agyveleje ebben az iszonyú nagy fejben nem több, mint egy ökörnek szokott lenni.

Én tehát egész nyugalommal tölthettem meg a cachelot beleiből készült tömlővel a koponyájában eltört csontüregek olajával, mely üregek kispadhatatlanoknak látszóttak lenni. Ha egyszer kiürítettem őket, hat óra múlva megint megteltek. A mi akként történhetik, hogy a cachelot fejből egy hosszú tömlő alakú ideg fut végig a farkáig, mely oldalágaival minden egyéb részébe lenyulik s a spermaceti minden izmában terem. E tömlőn át a távolabb eső sejtekből szívódik az fel a kiürült koponya-üregekbe.

A fejből még a két szemére volt szükségem. Azok nagyobbak, mint a czethalé, hat fontos ágyugolyóval veteckednek, s a tunica sclerotica oly vastag rajtuk, mint a talpbőr, a pupilla feketéje hosszukás, mint a macskánál, s a choroidæa gyönyörű fehér, kék, zöld rajzokkal ékes. E két szemből két pompás tejes csésze válik, a minő nem minden uraság asztalán hentereg. Még az állkapczáit emeltem ki a vízből, a mik mintha csak arra lettek volna teremtvé, hogy abba a kürtöbe felállítva, a melyen ide lecsúsztam, nekem a huszonnégy fogukkal lépcsőül szolgáljanak.

Bábinak is karácsonyja volt addig, a míg e műtét tartott; el nem hagyta a cachelot hátát, csak mikor meg-

szomjazott; olyankor aztán a maga esztől beúszott a csorgó alá; de megint visszajött. Egész esztendeig elélt volna ő azon a physeteren; ha az olyan bolond lett volna, hogy az ő kedvéért ott maradjon. (Az én kedvemért ugyan nem, mert már kezdett nagyon úri szaga lenni.) A physeter azonban azt tette, hogy a mint a szalonnáitól meg volt fosztva, s a fejolaja mind jobban kifogyott, a nehéz csonttömeg mind jobban kezdett alásülyedni. Egyszer aztán hirtelen elmerült a vízben s Bábi lemaradt a húszsigetről nagy bámulatára. Ez a jóllakás elég volt neki egy hónapra, hizott ez alatt legalább két mázsát a jó állat.

Én is el voltam most már látva világító szerrel örök időkre.

Maga a fejolaj tizenkét quartelre ment. A szalonna zsirjából azonban megtölthettem volna negyven tonnát.

Kár, hogy nem áll több edény rendelkezésemre, mint a négy bendő.

A kiolvasztáshoz való készülékeim is, mondhatom, hogy nagyon primitiv állapotban voltak.

Egy sziklagödröt kerestem ki a parton, melytől keskeny hasadék futott alá a tóhoz. A szalonna-hasábokat keresztben máglya alakban egymásra raktam, s aztán forgácsa hasogatott bőrből tüzet raktam alájuk, a mitől lassankint maga az egész máglya tűzbe, lángba borult.

Az volt aztán az illumináció!

Szerencsém, hogy az ötven méternyi magas kupolában elfér a füst; különben megfojtott volna. A láng a boltozatig csapkodott, s a füstfelleg újra tüzet fogott odafenn s égett, mint egy lángoló felhő.

Az olvadt zsir pedig omlott pataokban a tó felszínére.

Annyi emberi eszem volt, hogy forrójában nem kanalztam bele. Tudtam, hogy innen nem veszhet el; hagytam a víz színén kihűlni. Volt már tutajom, hatrétbe hajtott cachelotbőrből, azon rámehettem a tóra s bádoggal merhettem fel a halzsirt a felszínéről, mely egészen el-

terült rajta s attól fogva nem hullámozott a víz, sík lett, mint egy olajos kád felszine.

Kiváncsi voltam rá, megtudni, mit mond ehhez a czet? Nem ijed-e meg, ha visszatér a nagy tüztől és a halzsirtól!

Nem az. A kivilágítás épen nem látszott meglepni, legfeljebb azt mondta magában: «ejnye, de megjavultak a szemeim!» A víz fölött elterülő halzsir pedig épen nagyon megnyerte magas tetszését. Azt mondta rá: «bouillon» s elkezdte con amore szürcsölni, sőt a princzet is kínálta nagyon; és jó kedvében meghengergőzött a tóban. Az elémésztett halzsiromért azonban meg volt nekem is a jutalmam, mert a legközelebbi fejkor czethalam huszonhét liter tejet adott, melyből én mindjárt sajtot készítettem. A tárczámba pedig rögtön feljegyeztem a gazdasági tudnivalók közé: «Ha azt akarod, hogy a czet jól tejeljen, adj neki fejés előtt halzsir-abrakot».

A szalonnakifőzésből még egy közvetett előny is származott rám nézve: az, hogy az óriási nagy barlang lassankint úgy befült a szalonna máglyától, hogy vége felé teljes tizenhat fok (Reaumur) volt a hőmérsék ebben a rengeteg szobában, a mi épen elég.

Nekem a tűz fényénél, ha egyszer megraktam a máglyát, a míg az kiégett, nem volt egyéb dolgom, mint elővenni azt a vékony, csaknem átlátszó irhát, a mit a physeter epidermise alól kifejtettem, s azt felszabni és megvarrni mindenféle női öltözeteknek.

Hát az ember, a kinek módja van benne, maga stafirozza ki a menyasszonyát.

Egész nap ingeket, peplumokat varrtam, (az utóbbiaknak, az igaz, hogy nem nagy varrás kellett).

S annak az embernek, a ki egész nap azt a hegyes vasat kezeli, a minek tű a neve, vakmerő gondolatok szoktak szülemelni az agyában, a miről minden czéhmes-ter és atyamester, a kinek e szakbeli munkásokkal volt valaha dolga, tanubizonyságot tehet.

A VOLCÁNGYUJTÁS

Tehát elmondom, hogy micsoda vakmerő gondolataim támadtak varrás közben?

Két föltevésből indultam ki.

Az egyik az volt, hogy ezt a mi egész száraz földünket egy óriási jégtömeg tartja a hátán. Az hozta ide. Ha idehozta, el is viheti innen.

A czethalak feljárása a barlangba erősített meg ebben a hitben. Ők vagy a grönlandi oczeánról jöhetnek ide, vagy Parry felfedezett éjszaksarki szabad tengeréről, a mi messze semmiesetre nem lehet.

Ezt a szárazföldet csupán a körülfekvő jégtömegek tartják itten össze. Ha ezek közül ki tudna törni, usznék tovább.

Meddig? hová?

Keresztül az északi földszarkon át Amerikába. A tengeráramlat odavisz bizonyosan.

Mi szabadíthatná ki innen?

Egy roppant nagy földrengés.

Hát aztán, hogy törne keresztül az útját álló jégtömegeken?

Hiszen ez az épen, a min töröm a fejemet.

Nincsenek kisebb eszméim, mint volt III. Napoleonnak, mikor egyedül, egy sas kíséretében elindult elfoglalni Franciaországot; mint volt Benyovszky Móricznak, mikor egyedül egy ágyuval el akarta foglalni Madagaszkár szigetét. Én elakarom vinni innen a Ferencz-József földet.

Most ennek én vagyok a teljhatalmú helytartója. S elmondhatom magamról, hogy «l'état c'est moi». Magam vagyok a nép és uralkodó. Vannak iszonyú kincseim a föld alatt; és nincs semmi államadósságom. Folytattam háborút, még pedig a tengeren és győzedelmesen. A vesztés ellen hadiköltséget fizetett. Van egy népem, a kit meg-

nyergelek, és egy népem, a kit megfejek. Jegyben járok egy királyleánynyal, a ki által legitim-jogokat szerzek ehhez az országhoz.

Mindezeket én itt nem hagyom! Acheronta movebo!

A másik föltevésém, a mire nagyralátó tervemet alapítottam, az a körülmény volt, hogy amaz ősemberek ide ebbe a barlangba a földszinéről kerültek. Innen tehát kijárásnak kell lenni a szabadba.

Kutattam azt már régen. Oldalnyilas volt elég, mely e barlang folytatását képezte; csak az volt a kérdés, hogy melyiken induljak el? Volt egy, a mely fölfelé vezetett s egy másik, mely lefelé indult.

Az utóbbit választottam.

A sziklafolyosó szük volt, néhol mászva, feszengve lehetett csak rajta keresztül bujnom. Először agyagpala és homokkő rétegeken vitt keresztül; utóbb egészen homokkőbe jutott.

Folyvást lefelé vitt a tárna. Egy helyütt valami ismerős bűz ütötte meg az orromat. A bűzkő (stinkstein) szaga az.

Reményem villant! itt köszén, kőolaj van közel.

Most már ovatosan kellett előre hatolnom: a hol köszén van, ott viheder is van (böses Wetter.) A sziklafolyosó egy kanyarulatánál hirtelen élő hang üté meg fületem.

Mi az? Méhdöngés! Itt? a föld alatt! Az éjszaki szélesség 85-ik fokán túl, a hol már nincs rovar és a kőszénalkotás rétegeiben, a melynek világában még nem volt repülő bogara a levegőnek.

És a méh mégis itt döng a fejem fölött, mintha figyelmeztetne rá, hogy ne menjek hozzá közelebb, mert megcsíp.

Ez nem álom; ez nem fülem hallucinatioja; mert ha bedugom a két fületem, akkor nem hallom a méhdöngést, s ha ismét kinyitom, megint itt van.

Közelebb mentem hozzá. Most már úgy hangzott, mintha a méh valami pókhálóban fogta volna meg magát s vergődésében zizegne oly fájdalmasan.

Keresni kezdtem lámpámmal : mi az ?

Egyszer aztán a méhdöngésből egy nagy bagolyhuhintás lett. A Davy-lámpa sodrony-hengere megtelt lánggal s a henger maga veresen izzóvá lett.

Most azután megtudtam, hogy mi volt az a méh? — No ha ez megcsipett volna : az elég lett volna nekem a másvilágra menetelhez.

Valahonnan naphthagáz szivárog fel ; a sziklának valami szűk tüvékony hasadékán keresztül, ez döng olyan szomorú méhdöngéssel.

Itt nem jó helyen járok !

Most már érezni is kezdtem a naphtha szagát.

S a Davy-lámpa nem arra való, hogy a veszedelemtől megóvjon, hanem csak arra, hogy annak közellétét tudassa.

Megálltam, mintha a sziklához lettem volna fogva.

Mi oka lehet annak, hogy a Davy-lámpa sodrony-hengerében csak akkor vetett lobbot a lég, mikor ahhoz a zengő hasadékhoz közel tartottam. Hiszen ha azon a kis hasadékon csak egy földfeletti éjszakán át ömlene ki így a naphthagáz, az elég volna az egész sziklacsarnokot betölteni s az én lámpámnak azt már a belépéskor meg kellett volna érezni. S ez a naphtha évezredek óta zengheti már itt magányos méhdalát. Ennek valamerre el kell innen illanni a magasba.

Nem fordulok vissza.

Hiszen kerestem azt, a mitől megrettenék.

A Davy-lámpát letettem a talajra, ott nem lobogott többé. És aztán a milyen messzire annak világa elhatolt, megkísértém előrebortorkázni. Valami sejtelem vezetett.

Majd olyan messze eltávoztam már a lámpámtól, hogy nem láthattam a világát. Sötétben tapogatóztam tovább.

Most már egy más vezetőm is volt. Egy sajátyszerű moraj.

Valami földalatti vizesés moraja.

Minden léptemre nagyobbult, erősebb lett a zuhogás.

Elöttem egy nagy barlang áll, melyen víz rohan keresztül. Minő víz lehet az, mely két jégréteg között rég meg nem fagyott? Ezt már nem az új bazaltalkotás melege olvasztja ki a jégtömegeből. Idáig nem hat az el.

A tudvány késztetett előre hatolnom.

Ekkor egy harmadik vezető jött segítségemre. Világosság!

A folyosó végén valami félhomály kezdett derengeni!

Derengés! Egy sugár a földfeletti égből! S minő ég is az? Nap nem jön fel hónapokon át. S nekem mégis hajnal volt ez a sugár!

Nem mentem, rohantam felé. Nem éreztem már a büzt, mely körülvett, csak a közeledő, az erősödő derüt láttam magam előtt. Azzal együtt a zuhatag moraja is egyre nőtt elém.

Egyszer aztán meg kellett állanom. Egy mély egyenes falú szikla-örvény szakítá felbe utamat, mely mégegyszer oly magasan, de mindig egyenesen nyomult fölfelé. Ott fön aztán a szédítő magasban, ott volt a zeg-zugos nyílás, melyen keresztül a földfeletti világosság ide a mélybe lehatolt.

E szakadozott nyíláson át látszott meg egy foltja az égnek s kék égfoszlány középett ott állt a tele hold! . . .

A hold sütött alá az örvénybe.

De ez nem volt az a hold, a melyet megszoktam látni, az a nyugodt, hideg, komoly, apathikus fénytányér, mely mindig egyforma képet fordít felénk. Ez a hold egy jókedvű, bolond, grotesk ficzko volt: — tánczolt! Ugrált odafenn előre-hátra, jobbra-balra, torzképe hol megnyúlt szomorúra, hol kiszélesedett kaczagóra; a szélei hullámzottak, néha kétfelé akart szakadni két külön gömbre, mik újra egyesültek. — Hát ezt mi lelte odafenn?

A mélység megfelelt erre is.

A mint a hold teljes sugára a mély hegyszakadékba levilágított: (az is tánczolt ott a mélyben) a fénylő, réteges falon harmincz méternyi «hatalmasságban» látszott

meg a keresztül szakadt kőszén tömeg, s a fekete falnak egy nyílásából zuhogott elő az a patak, melynek moraja idevezetett.

De az a patak, még a hogy a holdsugár reá vetődött, akkor is fekete volt, s a mint a mélységbe alázuhant, egy széles, duzzadozó, pöffedező dágvány látszott körülé elterülni, az is fekete volt.

Ez a patak petroliummal van keverve.

A víz és a petroleum egy része valami hasadékon át kifolyik a tengerbe, s megtölti a jégtorlaszok közeit; az illónaphtha egy része elpárolog s ennek a gáz-tömege az, mely ama hasadékon át kitódulva, a holdvilágot úgy rengeti, mint mikor a délibáb hullámai tánczoltatják a légbekapott boglyákat s kigyóztatják a láthatár széleit. Ez itt előttem egy naphtha-vulkán, mely még nincs meggyuladva, s ez a széles fekete pöffedező degetár a zuhatag aljában, az a petroliumból lerakodott asphalt.

Hejh, micsoda iteletnapi kataklyzmát tudna itt véghezvinni — egyetlen egy szál gyufa!

És én nekem teljes elhatározott szándékom volt ezt a kataklyzmát előidézni. De úgy, hogy magam ne kapjak belőle. Mert ez azután több, mint az ujszülött bazaltnál keresztatyának állani. Itt egy vulkán meggyújtásáról van szó.

Mit nyerek én azzal?

Azt nyerem vele, hogy ha az a roppant petroleum tömeg, mely ezt az üreget betölti, egyszerre felrobban, az olyan titáni lökést fog adni ennek az egész szárazföldnek, hogy az bizonynyal elszakítja magát attól a jégzátontól, mely most lekötve tartja. S ez még nem minden. De annak a tömérdek petroliumnak, mely megszámlálhatlan időktől fogva e forráson át a tengerbe kiszivárgott, mind ott kell rejtőzni most is a végtelen jégtömegek között. A petroleum a víz színén marad, s a jégburok nem engedi azt elpárologni. Ha most az a sok lappangó kőolaj egyszerre meggyullad, először is a robbanásával mérföldekre

meg mértföldre össze fogja törni e jégtömegeket; de még azzal sem fog beelégedni, hogy összetörte, a kőolaj a víz színe fölött tovább ég. Egy égő tenger fog összeölelkezni egy jeges-tengerrel. Akkor aztán válják el, hogy ki a nagyobb úr? a láng-e, vagy a jég? Én úszom a Ferencz-József földdel, vagy legalább is a magam quótájával, a Zichyhegygyel mind a kettőn keresztül.

Hogyan hajtom végre legelőször is ezt a munkát?

S hogyan védem meg saját magamat annak következményeitől?

Az első nem volt nehéz. Hoztam magammal egy bikfordgyutacsos ellátott nytroglycerin töltényt és ahhoz mintegy kétszáz méternyi kénzsineget. Ezek voltak a mi gyarló eszközeink a jégtorlaszok szétrobbantásához.

Ezt a robbanó töltényt felakasztottam a kénzsinegre s aztán kikeresve a meredélynek egy előre rúgó párkányát, azon egy méternyire alá eresztettem, hogy a mélység felett függött.

Akkor aztán egyszer körül esavartam a párkány szikla-csúcsán a kénzsineget s visszafelé térve a folyosón, leeresztettem hosszant a göngyölegben levő kénzsínórt. Visszajutottam egész odáig, a hol a lámpásomat hátrahagytam, a méhdöngés hasadékáig. A kénzsinegben még tartott, még tovább mentem vele valami száz lépésnyire. De még itt sem tartottam tanácsosnak csak úgy egyszerűen meggyújtani a végét, hanem keresztül húztam azt egy tűzakna-robbantó gyutacson, mely mint az óramű, határozott időre igazítható, hogy mikor süljön el?

Mert a második feladat az volt, hogy a magam hajszálainak épségben maradásáról gondoskodjam.

A kitörendő robbanás oly hatalmas lesz, hogy a tíz négyszög mértföldnyi területben mindent megmozdít. A földalatti üregek boltozataiból iszonyú sziklák fognak leszakadni, mik az alantlevőket eltemetik.

Nekem tehát az élelmi szeremmel együtt az egyedüli biztos helyre kell áthurczolkoynom a várakozás ideje alatt.

Ez az egyedüli biztos hely: a kristály-barlang.

Ez köröskörül kristály. Jegeczült kovarcz. Egy tökéletes gömb.

Ezt be nem törí semmi földindulás. Ez, ha a földet valami világromlás szétzúzná, még akkor is megmaradna s folytatná az útját magára, a nap körül, mint egy önálló planéta.

Ide kell tehát nagy sietve vissza menekülnöm.

Bábi már keresett. Utánam jött a sziklaszorosba. Sírt, nyihogott, valamit érzett előre. Magamon is borzadály futott át, ha rá gondoltam, hogy minő vakmerő műtetet indítottam meg most. Merényletet az alvó geodæmon ellen.

A föld alatt az ember maga is átördögül.

A FELTÁMADÁS CSODÁJA.

Ha egy méternyi kénzsínégnek a végigégésre egy negyedóra kell, úgy nekem ötven órái időm volt a czet-barlangból a kristály-barlangba átköltözésre, ez alatt át kellett szállítanom oda a velem hozott eszközöket, s több időre való élelmi szert, vizet, és világításhoz való zsiradékot s az ambra-czetnek haszonra való alkatrészeit.

Vizet különösen abból a czélből kellett nagyobb mennyiségben magammal vinnem, hogy legyen elég készletem a kristály szétrepesztéséhez.

Harmincz óra alatt készen voltam az átköltözéssel. Ez idő alatt nem gondoltam álomra.

A kristály-barlangban ugyan addig erről nem is lehetett szó, míg elébb ágyat nem vettem benne. Annak minden foltja hegyes prizmákkal van fedve: ezeken aludni csak anachoretának való. A cachelot bőrét terítém le derekaljnak: olyan puha, mint a bársony, vánkosnak pedig igen jók voltak a léggel telefújt vékony belei.

Tehát a menyegzői nyoszolya is készen volt már. Nem

hiszem, hogy a chinai császárnak külömb legyen. Az enyimnek az oszlopzatát ezer tael értékű kristály-prizmák alkották, s hálószobámat egyetlen félmázsányi ambradarab illatozta be, a minőért a singaporei maharadzsa Huxley czethalász kapitánynak ötszáz lak-rupiát fizettetett ki valaha.

Még húsz órai időm maradt.

Ez az idő sem volt átaludni való. A feszült várakozás a végzetes kitörésre minden álmod elűzött szemeimről. Még a vadállatot is ébren tartá előérzetes ösztöne. Szüntelen járt-kelt egyik helyről a másikra. Szűk buvóhelyeket keresett, s egygyel sem volt megelégedve. Nyugtalan, szakgatott ordításokat hallatott s mindannyiszor visszajött hozzám, mintha védelmet keresne nálam.

De ha tudtam volna, sem akartam volna most az időt alvással vesztegetni. Drágábbak ezek az órák. Nem az életből a tetszhalálba, hanem a tetszhalálból az életbe átkelésre vannak ezek adva.

Fogjunk hozzá vakmerő munkánkhoz!

Első kísérletem az volt, hogy a nagy üvegprizma lapjait, melyben a leányalak be volt zárva, egy másik szabadon fekvő kristálydarabbal el kezdtem dörzsölni, hogy villanyosságba hozzam.

Ez sikerült. A prizma átvillanyosult a dörzsöléstől. Világítani kezdett, csúcshegyéből villanyszikrák pattogtak elő. Hanem aztán a kísérlet másik része egészen haszontalanná tette eddigi működésemet. A villanyozott prizmának hideg vízzel leöntése legkisebb hatással sem volt a kristályra. Egy repedés sem támadt rajta.

Másként kellett hozzá fognom.

Fogatosítottam én már elégszer azt a feladatot, hogyan kell egy elesorbult üvegből pusztán tűz által a csorbarészt simára leválasztani?

Előhoztam egyet azokból a szívós idegekből, a mik a cachelot agyától a farkáig végig nyulnak, azt két felé vágtam, egyikkel szorosán körülkötöttem azt a kristályosz-

lopot, mely a leányt zárta körül; másikkal azt, melyben a férfi rejlett: egészen a talajnál, az alakok lábain alul.

Akkor halzsírral körülöntöttem a két prizmát, betömve a réseket a velem hozott éghetlen asbest-csomagokkal.

Azzal meggyújtottam a halzsírt.

Kezem tapintásával ügyeltem rá, hogy a hőség, mely az égő halzsírtól támad, nem terjed-e tulságosan a prizma felső részeire. A míg azt a kezem elállhatta, addig az a bennlakókra nézve sem lehetett veszélyes. A kristály rossz melegvezető. Míg az alsó része izzó, a felső hideg marad.

Mikor aztán a halzsír egészen ellángolt, akkor hirtelen oda öntöttem a vizet a prizma alsó áthevitett részére.

És arra hangzott, mint a czitera-pengés, a kristály össze-vissza repedezése mind a két kristály-oszlopnál. Sajátságos zenéjük van ezeknek az ősvilági halottaknak, a hogy koporsójukat hangolják!

Mikor aztán egy pokrócz-darabbal siettem letörülni a füstöt az egyik prizmáról, mely azt körül befeketítette, örültem is, nem is, a kiviyott eredmények.

Az eddig tiszta átlátszó jegécz most egészen átlátszatlan lett. Olyan volt, mint a kőszó a só-kristályhoz képest: apróra össze-vissza volt pattogva, s ez új törés ragyogott mint a fekete opál, mint a köszörült halyotis csigahéj, mintha az egész tömeg egy darabokra tört szivárvány volna; hanem a benne rejlő alakot most már egészen eltakarta előlem.

Én tehát a műtétemmel csak azt nyertem, hogy a gyönyörű bálványt, kit eddig legalább szemeimmel birtam, most már egészen elvesztettem. Többé nem is láthatom már.

Hasonlóul járt a másik prizma is. A tűzvilágnál ezernyi ezer kék, zöld, rózsaszín és viola sugár ragyogott át belőle; de emberarcz nem látszott ki többé.

Én aztán megkísértém rést nyitni vésővel, kalapácssal az összepattogzott prizmán. (Természetesen az öregnél kezdtem.) Hasztalan kísérlet volt az. A prizma azért egy

darab maradt, egyetlen felbonthatlan tömeg. Szétrepedezett alkatrészei úgy összefüggenek, hogy azokat emberi hatalom szét nem választhatja.

De hát nem vagyok-e én szövetkezve emberen tuli hatalmakkal is?

Mennyi idő van még hátra az ötven órából?

Csak az utolsó óra.

Leültem a kristálykoporsó lábához, s chronometeremet kezembe véve, számláltam a perczeket.

A kénzsinegből csak az utolsó négy méternyi van hátra.

Annak már csak a fele számít. Mert a mint a tűz a sziklafokig terjed a zsinegen, melyhez az kötve van, ott már az égő fonalat elszakítja a lefüggő töltény súlya.

Tehát az utolsó arasznyi járja már csak.

Mikor annak vége, akkor a robbanó töltény aláhull a mélységbe s a legelső sziklafokon, melyhez hozzá ütődik, szétdurran, s azzal azt az egész üreget, mely naphthagázzal van megtöltve, fellobbantja. A gyulladás kitör a jég alá, mely mérföldnyire alá van akasztva kőolajjal. Millió és millió hektoliterei a petróleumnak robbannak szét néhány percz lefolyása alatt. És én itt várom azt a rettegő ég-, föld-, hegy-, víz-, jégösszeszakadást nyugodt lélekkel.

Nem! Nem nyugodt lélekkel. Mentől közelebb jött a válságos óranegyed, szívem annál nyugtalanabbul dobogott. Fejem fölé nehezült az a gondolat, hogy én most vakmerő kézzel felzavarok egy világot, melyet a teremtő az örökalkvók számára rendezett el!

Reszketés fogott el. Nyugtalan állati ösztön vett rajtam erőt. Az utolsó óranegyedben szerettem volna megakadályozni, a mit elkezdtem: odafutni, eloltani a kanóczot, visszavenni a mélység fölött függő röppentyűt. De már késő volt.

Ekkor aztán a halálos rettegés egyesült bennem azzal az örvöngő vágygyal, mely vakmerő tettemre lázitott; odarohantam ahhoz a prizmához, melybe az a csábító

nő-alak volt bezárva, azt átöleltem két karommal: «ha összeomlik fölöttem a világ, a te koporsód zúzzon engem agyon!»

. . . . . Ettől fogva örökkévalóságnak tetszetek előttem a perczek. A vadállat is meglapult lábamnál s még nyöszörögni sem mert.

Hallgatóztam, lélekzetem is visszafojtva. Talán nem sült el a töltény? Talán kialudt a hozzávezető kénzsineg? Talán meg sem gyújtotta azt a gyutaes?

Egyszerre aztán megrendült alattam az egész kristálybarlang!

A rázkódás hamarább ideért, mint a kitörés hangja.

Oly rázkódás volt ez, a minőt leirni lehetetlen. Apró és sűrű, de folytonosan növekedő erőszakos zökkenések, melyek érzéseimet káprázatba hozták.

És annak a rázkódásnak is volt hangja. Csendes, kísértetes, kimagyarázhatlan hang; hasonló azon ritkán hallott zengéshez, mit az észak-fény hallat, vagy a mit a Memnon szobrok kisugárzanak; a mit a földindulást megelőző szél mint füttyülés kísér, vagy nagy madárszárnyak suhogása. A döngő kristályok életrekelő hangja az: külön tán nem is hallható, mint a mozgó falevél zizegése, de együtt egyetemesen: felzendülő hang, mint mikor egy egész erdő falevele zúg.

Nemsoká tartott az: néhány másodpercz mulva elnyomták azt az irtóztató csattanások és dörgések a föld felett és a föld alatt.

Most van az, hogy felrobbant az egész gáztömeg a nagy kőszénüregben s a kráter torkán kilövellő lángoszlop vitássá teszi az északfénynek a mennyországot s egyszerre leolvasztja a hegyről az örök jeget, hogy a leomló zuhatagok egy új özönvíz rétegével temetik be a völgyeket, még egyszer összekeverve egymással a már többször is eltemetett őslények csontjait.

Most a kapott taszítástól végig rendül az egész szárazföld. A czethal barlangja a boltozatáig telik meg egy percz

alatt tengervízzel. A jégtorlaszok összetörnek, s a szárazföld elválik a jég-continenstől.

Most a petroleum-forrás felgyújtja az egymásra épült jégtorlaszok üregeiben rejlő naphtát, mely nem fagy meg együtt a vízzel. Nem egyszerre gyullad meg az: mérföldről mérföldre terjed odább. A jégpaloták, a jégvárromok, zegzugos tornyaikkal, előrefüggő félboltozataikkal, a tündérek Alhambrái, mennydörögve omlanak egymásra, s a fölötük összezsapó hullám lángokkal borítja be tornyaikat, miket ki nem olt sem víz, sem jég. S a lezuhanó jéghegyeket odacsapkodja a felháborított tenger a szárazföld előfokaihoz, sziklapartjaihoz. A gázvulkán üvölt, a föld üregei bömbölnek, a tenger harsog, a jég mennydörög, a bazaltok ropognak. A tűz és jég közé szorult fókák, csethalak halálos rémülettől ordítanak, s ez ítéletnap karzenének rettenetes accordjait sírbolti rémzengéssel kíséri az engemet rejtő kristály-pínczegömb, ezernyi ezer csengő orgonasípjával, a kristály tömeg hangot ad a rázkodásban, mint a hegedűvonóval megvont üveglap, s a szabadonlevő kristályok tánczra kerekednek benne, szabályos mértani alakzatokba csoportosulva.

S egy erős hang néha képes szét is törni az üveget, kivált ha az hirtelen van kihütve.

Egyszerre csak e szörnyű rázkodástól szétomlott a karjaimmal átölelve tartott kristályprizma, millió darabra hullott, szikraesőként rugva szét csengő morzsáit. S karjaim között maradt az ősvilági lény. Épen, sértetlenül, a hogy æonok előtt a kristály magába zárta.

Ez a pillanat elfeledteté velem az egész ítéletnap zajt, mely körültem zengett és ropogott: nem érzettem mást, mint azt a villanyütést, mely minden idegemet átjárta, midőn ez alak karjaimba hullott.

Nem volt halott. Tagjai még hajlottak.

Mit éreztem? Egy leányt a karjaim között, ki két év óta nem láttam női arcot. Egy alvó leányt, ki a világtörténet kezdete előtt hunyta le álomra szemeit.

Talán ez ösférfi itt e másik prizmában maga az őspatriarcha, «Lámekh,» s ez a hajadon nem más, mint a szép «Czilla» leánya: «Naháma».

Elneveztem őket Lámekhnak és Nahámának.

Nem halott, nem hullá, nem mumia volt az karjaim között: egy «elrejtözött» szüz. «Az elrejtözés» mysteriuma az ősmagyarok előtt is ismeretes volt. Vallásukban volt az. Fiatal szüzek átmentek a halálba, s visszatértek a túlvilágról s nyilvánításokat hoztak onnan magukkal.

Nem halt meg a leány, csak alszik.

Odavitettem őt az elkészített fekhelyre.

Birtokában voltam a legősregibb halálélesztő szernek. Ez az ambra.

Már a chaldæiak ismerték ezt, mint élethosszító szert, s a mágusok halálból feltámasztó csodatételei ennek a segélyével mentek végbe. Jugurtha meghalt leányát egy évvel halála után ambrával hozták ismét életre. Baruch Hageb öcscsét, Szeimet, trónját felvé tőle, élve záratá el koporsóba, de mágusai csak elaltatták azt s Baruch Hageb halála után előhozták ambrával föléleszték s úgy ültették trónra. Szolejman császárt az ulémák Szigetvár ostromakor ambrával költötték fel halálából, hogy a csüggeteg hadseregnek még egyszer élve mutassa meg magát. Cleopatra örök fiatalságát az ambrának köszönheté. Az ambra minden életerőt felfokoz. Ifjává tesz és boldoggá. Richelieu késő vénségeig ambra-pastilleokat rágott. Az ambra mindent feltámaszt, a mi csak elrejtözött, de még feloszlásba nem ment.

Hanem az ambra életfeltámasztása «uraknak való». Egy egész emberi test bedörzsöléséhez kell négy uncia ambraolaj, s az száz uncia ambrából izzasztható ki.

Nekem volt benne módor. Nyolczszáz uncia ambrát találtam a physeter gyomrában s ez még nyers volt. Izzasztás nélkül, pusztá nyomással ki lehetett belőle sajtolni az ambra-olajat, mely az igazi ambrából egy gombostűszúrásra szokott megjelenni.

Valami leirhatatlan édes balzsamillat az, a mit az ambra-olaj terjeszt; mely az idegeket kéjesen csiklandozza, hogy az ember megittasul a lélekzetén keresztül. Valóban mámorosnak kellett lennem, midőn elkezdtem énekelni. A XLVI. zsoltár zsolozsmája jött ajkaimra :

«Azért az én szívem nem félne
Bár az egész föld megrendülne.
Bár a hegyek a tengernek.
Közepébe bedülnének!»

Körülem reng a talaj a boltozattal együtt: a sziklák harcztot viselnek egymással, a tűz a jéggel, — és én itt a föld mélységeiben énekelek! Ez a földdarab, melynek terhe vagyok, elsülyedéssel fenyeget minden perczen s én akkor indulok neki, hogy az ő halottait föltámaszszam.

— Oh Ábrahámnak, Jákobnak, Izsáknak Istene, szent-séges Jehova, kölcsönözd nekem életadó lehelletedet!

Térdre roskadtam élő-halott bálványom előtt.

Egyesülnie kellett a vakmerő műtéthez az isteni csoda-tétel jelenségeivel a prózai gyógykezelés minden fogásainak.

Legelőször is, hogy bedörzsölhessem a bőr felhámjába az ambra-olajat, kénytelen voltam a körül betakaró sűrű hajzatot lebontani a halálalvó tagjairól. Egy márványszobor bársonytapintattal! Reményem fokozódott.

Alulról, a lábtól kezdve, és háttal fordítva kellett az ambra-olajjal bedörzsölést intéznem.

Először, kísérletül egy folton erősen feldörzsöltem a bőr felhámját, s az a folt piros lett. Ez az élet színe.

Legutoljára került a sor az arcra, a halántékokra.

A beszívott ambraillat, a hevítő munka, a bűbájos alak látása minden érzékemet a csodáig magasztosítá fel.

A mi körülvesz is, mind oly bámulatraméltó!

A földrengés folytonos vibrációja által az egész kristálybarlang minden prizmjája villanyossá lesz s elkezd világi-

tani. Az egyetemes kisúgárzás sokszorozott szivárvány karikákat kezd képezni köröskörül, a mik lassankint közelítenek felém s az alvó lényhez, mint egy pávafark fényrétegei, mik körülvesznek bennünket, mint egy holdudvar, mint egy glória. A roppant nagyságú hegykristálytömbök villanynyal tútelve, gyémántvillámokat lövelnek a boltozat felé, s e vakító színpompa közepett csendesen libeg végig egy fehér felleg: az elégett halolaj füstje, mely kijárást nem találva a boltüregből, mint egy hófehér szellem szállong, vonzva és eltaszítva a delejvilanyos falaktól.

S a vibrációnak hangja, mint a távol mennyország karzenéje kél titokteljesen az örök kristályokból, leirhatatlan, emberi érzékektől elviselhetetlen hangösszesség; csodálatos harmoniája a zengő köveknek, mely az emberi ideget együtt érezni készíti, s a szemekből a könnyet kicsordítja.

És közbe-közbe felharsan a volcán torkából az itéletnap hirdető angyalok sírbonító trombitája s a mennydörgés rettentő dobütése. Szívem, lelkeim reszket, minden érzékem emberfölötti titkok közéletét érzi, fényben, hangban, illatban, delejerőben.

— Ébredj fel! Ébredj fel! Ébredj fel! kiáltok elragadtatással a karjaim között tartott alaknak.

Még a vadállat is érzi e jelenet elvarázsló igézetét.

Az a felmagasztaló bűbáj, mely belőlem, emberből, ég-lakót csinál: őt, a fenevadot az ember magaslatáig emeli. Két lábra áll; első lábait összetéve mellén, mintha tudna imádkozni, s felnyitott szája az emberi síráshoz, jajszóhoz, nyögéshez hasonló hangokban válogat.

— Támadj fel!

. . . . Most odatartottam fülemet szivgödrére s úgy tetszett, mintha hallanám azt a neszt, a minek a neve még nem szívdobogás, csak szivhang.

A mint végre arcát és szemeháját is bedörzsöltem az ambraolajjal, egyszerre csendesen megnyíltak ajkai; olyan

volt az, mint egy rózsa titokteljes kinyílása a hajnal-sugárnál.

Én felsikoltottam az üdvösséghez hasonló örömtől.

Zengjétek dalaitokat kristályok tovább, harsogtassátok trombitáitokat angyalok odafenn: az ember diadalmaskodik!

Folytattam az ambrabedörzsölést a hónaljak alatt, s erre a két felemelt kar, mely imára kulcsolt kezekkel folyvást fejére volt szorítva, esendesen aláhanyatlott, úgy, hogy a két összekulcsolt kéz az én fejemet takarta be.

Most már megdicsőülve éreztem magamat egészen. Szájamat ajkaira tettem, hogy levegőt fújjak tüdejébe s a lélekzetvételt megindítsam benne, míg kezemmel a szívdobbanás megindulását kémleltem.

Ez oly ünnepélyes percz volt, hogy még a sziklatömegek is megszűntek rázkódní néhány pillanatig, mintha azt lennék, hogyan tér vissza a földre egy lélek, a ki már az égben meghonosult? hogyan születik meg a kristály közepett a szívdobbanás?

És megszületett!

Az első szívdobbanás.

Nem akartam hinni kezemnek, fülemet tartottam oda.

Ismét egy szívdobbanás. Számláltam. Öt percz mulva ismét egy, s aztán minden öt perczben egy.

Két imára kulcsolt keze most a keblén nyugodott.

Szája mindjobban felnyilt.

Megkisértém néhány csepp vízzel higitott borszeszt, melyben ambra volt felolvasztva, tölteni a szájába s féloldalt fordítám, hogy a nyelv ne gátolja a nedv lecsuszását.

Erre lassan felnyitá szemeit. Nagy sötétkék szemek voltak, egészen kitágult pupillákkal, de még merően néztek maguk elé. Még nem láttak, csak meredtek.

Ekkor balkezemet feje alá tettem, azt fölemelve, s jobb kezem tenyerével fölfelé a szívig dörzsöltem tagjait.

Erre ismét lehunyta szemeit, de észrevehetően elkezdet lélekzeni.

Tagjai hajlékonyak lettek, de nem mozdultak.

Most az utolsó kísérletet vettem elő.

Jéghideg vizet loccsantottam arczára.

Ez, mint egy galvanicus ütés hatott az alvóra; karjai és lábszárjai egyszerre fölrándultak és szemei felnyiltak.

Fölbredt. Ez már élet volt. Ez már látás volt. Ez már eszmélet volt.

S a legelső, a mit látott, egy férfi volt, s a legelső eszmélet, a mit érzett, a szemérem volt, a legelső mozdulat, a mit kezeivel tett, az volt, hogy a mint gyönyörű hajpalástja szétterítve hevert ott mellette, azt két kezével hirtelen felkapta, és betakarta vele magát.

Aztán összeborzadt, s egész teste ludbőrössé vált. Most már fázott!

Én aztán egy mennyezetet csináltam számára egy darab cachelot-bőrből, mit két jégoszlopra vettem, hogy eltakarja a világosságot előle. Azután odahúztam Bábit; megérttem vele, hogy neki oda kell feküdni a leány fejéhez.

Akkor aztán a szép szemérmes Nahámát felöleltem s oda fektettem a medve ölébe, ki mint egy roppant szultáni kerevet terült el alatta. A leány nem félt tőle, odabujt hozzá. S a kerevet meleget is ad. Az állatmeleg gyógyszerővel bir. És a hű vadállat megértett engem. Hiszen végignézte egész küzködésemet. Nyüzsögve, nyihogva hízkelkedett neki, mint a hogy az anyamedve szokta magához csalogatni a kölykét. Talán az ősvilágban, mielőtt Tubalkain (épen a szép Naháma bátyja) feltalálta a fegyverkovácsolást, az emberek és vadállatok nem éltek oly nagy ellenségeskedésben, mint most. Bábí elérte, hogy mit várok tőle? Addig ölelgette magához a gyermekien félnék emberi teremtet, míg egészen megnyerte annak a bizalmát s elvégre annyira magához édesgette, hogy az lett rá nézve, a mi volt Romulus és Remusnak az anyafarkas. Bábí beállt szoptatós dajkának az újszülött gyermekem mellé. S annak valóban anyatej kellett; minden más étel előlte volna újraébredő életszervezetét.

Azután lehajtá a gyermek szép fejét csodálatos dajkája ölébe, betakarózott a hajával és elaludt.

Még szavát nem hallottam, nem tudtam, mi nyelven beszél?

A kristályok tömege tovább zengte az alvó csecsemő felett a túlvilági dajkazenét.

A KÖBE NŐTT APÓS.

Naháma valóban csodálatos teremtés volt. Valami közép-lény a ma született gyermek, a vadállat és a szemérmes szüz között. A gyanutlanság és félénkség, a szelidség és makacsság keveréke. Minden indulat kezdetleges nála. Lehet belőle egész nőt s egész vadállatot csinálni. S tanulmányozni kell a szeszélyeit, mint egy anyának a csecsemőét, a ki még nem tud beszélni, a ki csak a hanglejtésből ért, és csak különböző hangú sirással, nyüzsgéssel, nyafogással, gyügyögéssel tudja kifejezni akarátát, s ezerféle makrancza van, s a mellett elpirul a férfiszem nézésétől s hiu tetszelgéssel illesztgeti a halhártya-peplumot magára, mely bájait eltakarja. Mintha két lelke volna; egyik a tegnap született öntudatlan csecsemő-lélek, másik a visszaemlékező, a hajadon szívdobbanásaival együtt élő szellem.

Nagyon kényesen kellett vele bánnom.

Ahhoz hamar hozzászokott, hogy Bábival úgy bánjék, mint anyjával; szavakat annak sem mondott, csupán annak a hangjait utánozta. De ha én közelítettem felé, a kényelmetlenség jelei látszottak arcán, s bár megkisértém a gyöngédség minden hanglejtésén keresztül egyes szavakat mondani el előtte, azokat nem mondta el utánam.

Pedig azért kíváncsi volt rám.

Mikor lefeküdtem aludni, a medve tulsó oldalára, úgy tettem, mintha már aludnám, odahajolt a medvén át fölém, és elnézett hosszan; mikor pedig egy dörzsgyufát elgyuj-

tottam, olyankor leborult előttem arczczal a földre, azt hitte, én vagyok az, a ki villámlani tud.

Odaadtam neki vas- és réz-eszközöimet, mik számára játékszerek voltak, s bemutattam, hogy mit tudok a furulyán. A dal nagyon tetszett neki. Azon nevetett.

Heteket töltöttünk már együtt a kristálypinczében. Élelmi szerem elég volt. Sajt, füstölt nyelv, veseconserva. Naháma pedig még mindig szopott.

Elhagyni a kristálybarlangot még mindig nem volt tanácsos. A barlang folyvást gyöngé rázkódás alatt volt, s azt koronkint egyes heves lökések szakíták félbe.

Naháma ezt mind böleső-ringatásnak vette.

Lassankint mégis annyira mentem vele, hogy a kezét meghagyta fogni. Erre nagy szükség volt, hogy a körmeit levághassam, a mik időtlen idők óta annyira megnöttek, mintha sas-karmok volnának.

Ennek a nagy nyerevénynek valami ára volt,

Iszákomból elővettem a velem hozott amianthot. A gyönyörű esillogó köselyem, mely motringokat képez természetben, nagyon megnyerte a tetszését. Azután guzsalyt, orsót faragtam neki cachelot-inkból. S megmutattam, hogyan kell az asbestet megfenni. Ez nagyon megtetszett neki. De a fonásban gátul vannak a nagy körmök. Azokat hát feláldozta ennek a kedvtöltésének s azután font egyre vékony fonalat, a mig csak az asbestben tartott.

Akkor azután négy halszálkából készítettem neki kötőtűket s megtanítottam harisnyát kötni.

Ez nem nevetni való tréfa!

Nekünk azokra az asbest-harisnyákra nagy szükségünk lesz majd.

Egyszer már megkisértettem, mikor a földrengés szünetet tartott, kiindulni kémszemlészetre a kristálybarlangból. Meg akartam tudni, hogy vajjon nem rekedtem-e ide?

Az út palarétegeken keresztül most a nagy rázkódás után még jobban nyitva állt. Sokkal közelebb folyosón jutottam el a bazalt-barlangig.

Ott azonban arra a megdöbbenő tapasztalatra jutottam, hogy most már épen nehéz lesz rajta keresztülhatolni.

A barlang hőmérséke már nem lett volna oly elviselhetetlen. Leszállt az egész ötven fokra, s fenn az oszlopok közt rés támadt, melyen át a külső hideg lég szállt alá.

Hanem más baj támadt. Az, hogy a nagy földrendülés a szélső bazaltoszlopok közül egy egész sort aládöntött s az most, mint egy óriási dobogó, hidalja át a barlangot.

De köszönöm én az ilyen aranyhidat. A bazaltoszlopok még most is oly forrók, hogy azokon Babi tán keresztül tud szaladni, a ki alig ér a lábával a talajhoz; de a ki embermódra jár, minden lépésnél jól odanyomva a talpát, az vargát ránt, mire a túlpartra ér.

Tehát azért kellett, hogy Naháma mindkettőnk számára asbest-barisnyákat kössön. Az éghetlen kőselyem-lábttyüvel bizton keresztül mehetünk majd az izzó hidon.

Hogy az öreg Lámekh benné maradt a kristályban, azt ugyan sajnáltam nagyon, de valamennyi jelenlevő kovarcz legyen a tanum, hogy nem tehetek róla. Én az ő koporsóját is megporhanyítottam, ha az nem omlott szét, az a praedestinatio dolga.

Egyszer azonban, a midőn mindhárman álomnak adtuk magunkat, egy újabb földrendítő lökés úgy megmozdította az egész barlangunkat, hogy az egy tömegben, a hogy gömbbé volt kandirozva, hintálni kezdett, úgy, hogy mi fekhelyünkből ki jobbra, ki balra gurultunk széjjel.

A lökés rövid ideig tartott s aztán ismét csend lett. Én meggyújtottam elébb a Davy-lámpámat, hogy bizonyossá legyek felőle, vajjon nem tört-e be valahol a barlang boltozatja; midőn a rögtön támadó világosságnál egy új, bámulatos látvány lepett meg.

Azon prizma, melybe Lámekh volt elzárva, az újabb földlökés alatt összeomlott, s az ősapa alakja ott volt a prizma helyén, de nem felállva mint eddig, se nem lefekve, hanem ülve.

A prizma nem omlott szét tökéletesen; egy repedés volt rajta keresztben, odáig morzsává lett, ott élesen elvált s az alsó része megmaradt tömör darabnak, s abban, mint egy kalodában maradt fogva az emberi alak. Mindene kiszabadult, csak térdeitől lefelé maradt összenőve a kristálylyal; termete aztán ülő helyzetben roskadt a kristálytönkre.

— Nézz oda! mondtam Nahámának, kezét megragadva s a kristályban ülő alakra mutatva.

A leány erre éles sikoltással rohant az ülő alakhoz s megragadva annak ököltre szorított kezeit, elkezdte azokat csókolni, s most már kiabált hozzá valamit, de a zokogás értelmetlenné tette szavait. Hanem a szavak hangja elmondá, hogy a gyermek örül a feltaláltnak és siratja az elvesztettet, a ki élettelenül ült előtte.

Én odasiettem hozzá s azt mondtam neki:

— Akarod, hogy föléleszszem őt?

Megértette szándékomat, lábaimhoz borult és térdeimet átkarolta.

— Jól van, tehát segíts!

Nem gondoltam hirtelen arra, hogy minő bolond helyzet lesz abból, ha fölelevenítek egy embert, a kinek a két lába térdig bele van nőve egy kristály-csonkba, a miből soha sem lehet kiszabadítani.

Elővettem sikerkoronázta tudományomat. Bőven bántam az ambrával. De az öregnél nem olajat használtam, hanem spiritusban felolvasztott ambrát, az jobban behatolt lompos gyapjuhordó bőrén, a mit nagyobb siker végett keresztül is szurkáltam tüvel, a szájába is nagyobb adag ambraszeszt töltöttem s karjait mozgatva, mechanice erőszakoltam nála a lélekzetvétel újra megkezdését, bevégezve a műtételt a fejére öntött hideg vízzel; mire a fehér gyapjas alak egyszerre elkezdett egy nagyot prüszszenteni, és aztán prüszszentett egymásután nem tudom én hányat? Nem értem rá azt számlálni, mert abban a pillanatban, a midőn az öreg életre támadt, a leány fel-

ugrott mellőlem, hol addig guggolva bámulva ült, és azzal rohant — nem az életrekölthöz, hanem hozzám a fel-támasztóhoz; leveté magát előttem arczra, átkarolta tér-deimet s aztán hozzáfogott csókolni, a lábaim hegyén kezdve, fel egész a homlokomig, folyvást ölelve kebléhez és önkivületben lihegve.

Nem számláltam én sem a prüszszentést, sem a csókot.

Utoljára aztán ott maradt, karjait a nyakam körül fűzve és zokogott.

Ezt már értettem.

LEÁNYKÉRÉS ÖZÖNVÍZELŐTTI MÓDON.

A föléledt patriarcha is szavához jött ezalatt, bár szava olyan volt, mintha a föld alól jönne; ércztelen, rekedt sut-góság volt az inkább, csuktorikacsolással vegyítve.

Az első szava ez volt hozzám:

«Amhááretz!»

Megörültem neki.

Hisz ez érthető nyelven volt mondva. Valaha, míg a theologiából meg nem szöktem, engem is tápláltak a hé-ber nyelvvel. Ez zsidóul van. Egy pár szót most is értek belőle. Ezt az elsőt például mindjárt. Az ugyan nem igen hizelgő megszólítás, mert azt teszi, hogy «te bolond!»

Következett még több is.

Az öreg, alig hogy mumiából emberré lett megint, egész hajdani aristocraticus hajlamát visszanyerte, elhalmozott rekedt hangja gunyszavakkal, a mikből leginkább meg-értettem azt, hogy

«Neszierim!» (rabszolga), «Keraim!» (hitetlen).

Egy párszor «mamszer»-nek is nevezett, a mi csunya megbántás.

Sejtettem, hogy azért szid, a miért a leányával ily bi-zalmas lábon merek állani, s többször ütögetett a mellére, azt kiáltotta, hogy ő egy «Cohen!»

Most már bántam nagyon, hogy a Zichyföldön tettem ezt a felfedezési merényletet, itt még nem hivatkozhatom a polgári házasságra, ez csak a Ferencz-Józsefföld Lajthántúli részére nézve érvényes.

A szép Naháma segélyemre kelt.

Egy kezét vállamra tévé, másik kezének mutatóját homlokához emelte s ünnepélyes hangon e szóval mutatott be az öregnek:

— Jore deah. (Tudós.)

— Ssed! (Ördög szava) kiálta a búszezer éves apó.

— Ed! (Tanu) felelt a leány, önkeblére mutatva.

— Makkót mardót! hörgé az öreg a bős átokkiáltást, melylyel a bectelen leányokat, kik egy idegen férfit megcsókoltak, szokták a korbácsbüntetésnek átadni. (Az özönvíz előtt.) Makkót mardót! süvölté még egyszer az öreg, mire a leány engedelmesen lehajolt a lábainál heverő czethal-idegért, hogy azt korbácsul nyujtsa az öregnek, és meghagyja vele ostorozni magát. En elvettem tőle a korbácsot s odadtam az öregapámnak, de a lányt nem eresztettem hozzá közel, hogy megverje. Az öreg aztán a kristálytönköt verte a korbácscsal. Azt lehet.

Ekkor én is megakartam mutatni, hogy értek a nyelven s mellemre ütve mondtam magamról:

— Reach! (fejedelem) s azzal megfogva a leány kezét, kimondám nagy ünnepélyesen a Chalizeh alkalmából ellesett végzetes jelszót, de tagadó ige nélkül.

— Le kachta! (Nőül veszem.)

«Meachssow! felelt rá hirtelen a leány, kezemet visszaszorítva mind a két kezével.

«Almanath!» hörgé a tetőtől talpig megöszült ember.

«Meachssow!» ismétlé a leány.

«Almanath!»

Ötször-hatször elmondták egymásnak ezt a két fatalis szót, mely a rögtöni, vagy későbbi házasságkötés volt, a «Meachssow» azt jelenti: «mátulfogva», az «almanath» azt, hogy «attulfogva».

Végre az öreg özönvizelőtti haragra gerjedve, kiáltá e rettentő ígét, kezét leánya felé kinyujtva:

«Erwah!»

A leány elsápadt ennél a szónál; egészen elváltozott a színe, ajkai elkékültek, arcát eltakarta hosszú hajával.

Ez a szó olyan nő jelent, a kinek tiltva van férjhez menni.

Én elszántan léptem az öreg elé s szemébe néztem a XIX-ik századbeli bátorsággal.

Erre az öreg plococeni ravasz vigyorgással szőrös ábrázatján morzsolá ki e szót fogai alól:

«Katlánneth!»

E szóra a leány leesett a földre, szétzilálta a haját és kristályhomokot szórva a fejére, elkezdett jajgatni keservesen.

A Katlánneth olyan szűzet jelent, a kinek már több vőlegénye egymásután a menyegző előtt elhalt: Katlánneth azt jelenti, hogy «férjelő!» az ilyen szűznek többé férjhez ígérkezni nem szabad.

«Bánom is én, ha Katlánneth vagy is, rubintom!» mondék már most a magam nyelvén a leánynak s oda-siettem őt felvenni a földről. Ketten vagyunk az egész világon, nincs a mi számunkra törvény! s ha csak törvény kell, majd hozunk. Magam vagyok itt alsóház, felsőház és király. De bizony elveszlek, ha hozzám jösz.

Erre aztán az öreg elkezdett sirni keservesen. Tenyereivel a kristálytönkre ütögetett s többször mondá e szót: «Galóth». (Fogság.)

Ez azt jelenti, hogy a míg a családfő fogságban van, addig a család leányának menyegzőt ülni nem szabad.

Szegény öreg! Azon volt hát megijedve, hogy ha a leányát elveszem, ő itt marad magára, a kristályba befoglalva.

Az iránt megvigasztaltam. Előhoztam vésőmet, kalapácsomat, oda térdeltem elé, s mutattam neki, hogy én azal a két eszközzel ki tudom őt a kényszerhelyzetből

szabadítani. Egy darabot próbául le is zúztam a kristály széléből.

Erre elérzékenyült és megáldott e szókkal, a mik a házasságba beleegyezést jelentik.

«Beer hetibb!» (örvendetes hír!)

A mint azonban e szónál Naháma is odajött mellém, hirtelen megfogta a patriarcha a leány karját csontujjával s oda vonta őt maga mellé a kristálytuskóra, nekem pedig azt sugta:

«Keszubba!»

«Keszubba!» De hát ki az ördög látta hogy az özönviz előtti emberek is keszubbáról beszéljenek? Én azt gondoltam, hogy az özönviz előtt ingyen adták a leányt!

De az öreg csak a fejét rázta s ismételte, a markát tartva elém: «Keszubba! — Keszubba!»

(Ez, a mit mi mórmingnak, nászajándéknak nevezünk.)

«No hát itt van, nesze: fogjad.»

Ezzel előkerestem neki azt a gyönyörű labrador kristályt az iszákomból. Nagyon megörült neki s a markába szorította. Hanem azt mondta rá:

«Kájim li.»

«Kájim li!» Hát ezt is tudod? Hiszen te csak kiadod magadat özönvizelőtti embernek! Nem vagy te homo primigenius! Hiszen te úgy tudod a Schulehán Áruchoth könyv nélkül!»

«Kájim li» szóval szokta az após megtartani magának a leányért kapott ajándékot, s ha a leányának adja azt, akkor annak a neve «parnasza». Ezzel a szóval takargatta azt bele az öreg Naháma chlamysának szögletébe s akkor megint felém fordult ezzel a szóval:

«Sekukim!»

«Oh mi a tüzes patkószeg? Még Sekukim? Ennek ezüst is kell!»

Mit volt mit tennem. Volt egy ezüst óralánczom, azt levettem a nyakamból s átnyújtám neki.

Ez egészen megnyerte a tetszését, az ezüst lánczot Na-

háma karja körül fonta, mingyárt a válla alatt s azzal gyönyörködve nézett rajta végig, s végül ráadta a hét áldást.

Csak azután következett a «Chupa», a mit az öreg el nem engedett.

A chupa a mennyezet, mely a házasságot szentesíti. Azt hamar kiállítottam a czethalbörből, melyet négy kristályoszlopra kifeszítettem. E nélkül nem lehettem «hoszen» (vőlegény).

E mennyezet alatt keltem össze a szép «Kálémmal», kinek azért nem kellett levágni a haját, szerencsére az özönvíz előtt még nem levén feltalálva az olló.

Mindezeket az ügyeket elébb rendén el kellett végeznem, mielőtt arra gondolhattam volna, hogy az életrehozott embernek valami üdítő italt adjak, a mire pedig nagy szüksége lehetett. Enokh patriarcha idejétől mostanáig szomjazni: nem tréfa dolog.

Sejtettem, hogy ősi szokása között az is meglesz, hogy a saját ivóedényén kívül másból nem iszik. Azért vésővel kifeszítettem a kristály között az említett dinornistojás héját, mely maga is apró kristályok rétegével volt bevonva. Az még akkor is tele volt valami apró, gombostűfej nagyságú barna ocsuval. Én azt szemétnék néztem s kiöntöttem. Naháma azonban odajött s szépen felszedte az öltönyébe az elszórt szemetet, türelmesen. (Most már feleségem volt.)

Én aztán tele töltöttem a féltőjashéjat friss vízzel, a mi közé egy kevés czethaltejet kevertem s néhány csepp ambraszeszt adtam hozzá. Az öreg mohón ivott belőle s háladatosán forgatta szemeit az ég felé.

Azután nekem nyújtotta a kelyhet az ivásra, tőlem Nahámára köszöntötte azt s mikor üres lett a dinornis tojás-héj, akkor, hogy semmi se maradjon el a házassági szer-tartásból, a földhöz csapta azt mindkét kézzel.

Szerencsére a dinornis tojás-héjnak volt annyi esze, hogy nem törött szét; ruganyos volt. S ez nem a tojás-héj

szerencséje volt, hanem ipam uramé; mert különben nem tudom, miből adtam volna neki ezentul inni, miután ő az én bádogedyemtől irtózott. Az ételektől pedig, a mi-
ket kínáltam neki, még jobban.

Nem kellett annak se medvegulyáshús, se cachelot nyelv, se czethalsajt, csak egy kívánsága volt:

«Parperoth!»

Ez a hagyományos növényétel, mely nélkül meg nem történhetik lakodalom az özönvíz előtti emberek között. Parperoth nélkül nincs áldás a házasságon, parperoth nélkül ünnepelt menyegzőből amhaáretz utódok származnak, parperoth nélkül Asmódi garázdálkodik a házastársak között.

De hát hol vegyem én a parperothot? Azt sem tudom, hogy mi az a parperoth? De ha tudnám is, hogy mi az a parperoth? Nem terem ebben az országban semmiféle növény. Ennek az egész botanikai gazdagsága: moha és zuzmó. Ha te itt növénynyelv akarsz élni öreg, felkopik az állad.

Az öreg pedig türelmetlen volt. Bizonyosan király lehetett valaha, a ki e szót «lehetetlen» nem ismeré. Szidott és hadonászott a pálcájával. Szerencsénkre úgy oda volt növe a trónjához, hogy nem szállhatott le róla.

Nabáma az alatt, mint csendes, engedelmes, parancsfogadó alattvaló, nem szólt semmit, letérdelt ős apja mellé, vizet öntött a tojáshejbe, s aztán a kötényéből egy csipetet kivett abból a haszontalan szemétből, a mit én kiöntöttem s belekeverte a vízbe.

Néhány percz mulva bámulva láttam, hogy azok a gombostüfej apróságok elkezdenek duzzadni, egyre nőnek, megdagadnak mogyoró nagyságúra, a r juk öntött víz egészen eltűnik s a helyén egy rezgő, kocsonyás átlátszó tömeg marad, melynek lila kékes színe van.

Mikor ez meglett, akkor két tenyerére tette a természetes edényt s azzal az utánozhatlan édes mosolylyal, a mi a nőkkel veleszületik, odanyujtá azt az öreg elé.

Az öregnek reszketett a szakála az örömtől: szemeit gyönyörteljesen hunyta le, mikor az istenadta ételhez hozzá nyult.

Ez a manna!

Most már rá ismertem.

Ez a *Lecanora esculenta*, melylyel az Ararát sziklái fedve vannak, s melyet néha roppant csoportokban ragad fel a zivatar, s száz mértföldnyi messzeségre eső pusztákban elszórja azt. A zuzmó a fellegek nedvétől feldagad kocsonyává s mikor lehull, kész terített asztalt ad a pusztában bujdosónak; arasznyi vastagon takarva a földet.

Ez a puszták mannája! Ezzel lát el még most is egész vidékeket az ég, a hogy ezt a tudós Thenard a párisi tudományos akadémiában előadta.

És ezt mi, ujkori emberek, nem vettük eddig figyelembe: pedig ez egy oly élelmi szer, melyből egy maroknyi egy egész hajó népségének elég.

Megizlelém a maradékot. Igen kellemes jó izű kocsonya volt az, kevés kesernyességgel. Naháma látta, hogy izlik, s aztán mindkettőnk számára készített új fogást.

Ilyen parperoth a Zichy-hegyen is bizonyosan található lesz, mert ez csak zuzmó, (lichen faj). Ezt érdemes lesz felkeresni, s az többet fog érni a hegykebel minden nemes érzezinél és drágaköveinél.

Ime az özönvíz előtti emberektől is lehet tanulni valamit.

Szent borzalommal nyultam az étekhez, mely századok százain át épségben megmaradt számomra, kristályban elzárva; s az étek után, midőn ajkamat egy csók érinté, élő, meleg, édes asszonycsók, azt hittem, a kristályok is megelevenülnek mind s atomokra oszolva kérik az Urat, hogy teremtse őket újra, teremtse halandó embernek, a ki él és meghal és feltámad és újra él!

Minő csók volt az!

Egy ezer emberöltő ivadékon keresztül váltott csók!

Egy oly lány csókja, a kinek a lelke az egész csillag-

rendszert végig járta már s most visszatért újra a földre, épen maradt testének életet adni, s megkérni azt a csókot, a mi húsz ezer év előtt volt neki ígérve itt. . . .

. . . . Rám nézve Naháma nem volt «Katlánneth».

MENYEGZŐI KÉJUTAZÁS A FÖLD ALATT.

Házasság után úgy illik mai világban, hogy az ember menyegzői kéjutazásra menjen.

Az öreget azonban itt nem hagyhattuk magában, étlen szomjan és sötétben. Hozzá kellett látnom, hogy kikalapáljam a lábait ezekből a kristály csizmákból, a mikbe térdig volt beszorulva.

«Látod pedig, öreg, nagy áldozatra szánom el magamat, hogy ezt megteszem a kedvéért. Mert ha egyszer még az emberlakta világba visszakertülök, s ott téged bemutatathatlak, térdig a kristályba beleszorulva, ezzel minden ember előtt ad hominem be lesz bizonyítva, hogy mind az igaz, a mit elbeszéltek, hogy te valóságos özönvíz előtti ember vagy; mert hisz a lábad most is benne van az özönvíz előtti kristályban. De ha azt leverem róla, azt fogja mondani az a sok tudós szeptikus odakünn, hogy humbug, barnumság az egész mesém, s nekem semmi tanubizonyságom nem marad, hogy ti csakugyan a plyocene korszakából származtatok ide, s hogy e szerint az én feleségem a legrégebb nemes kisasszony a földön, s hogy a mit ti el fogtok beszélni az özönvíz előtti világ állapotjáról, az valósággal a pentateuch előtti időknek története.

Azonban nem lehetett Naháma gyermeki érzelmének ellenállanom s nagy fáradsággal rést tördeltem a kristálytömegben annyira, hogy egy erélyesebb kalapácsütés után egészen kiszabadultak az apósom lábai belőle. A kristálynak egy elvált darabja egészen épen maradt, s abban még világosan látható volt a benne foglalt két emberi lábnek

hű lenyomata. Ez mégis élő tanubizonyosság lesz mellettem.

Hanem az öreg oly gyöngé volt, hogy őt csak Babi háttára ültetve vihettük magunkkal, a kitől eleinte nagyon irtózott; azt mondta róla, hogy «Jewamah!» (vetélytársnő.)

Vissza kellett, hogy térjek a jégbarlangba, a hol minden készletemet hagytam s a honnan gyöngé reményem volt a felvilágra ismét feljuthatni.

Ez a reményem egyenesen a jégbarlang alkotásán alapult.

A vulkáni kataklizma alatt azok a roppant függő jégtömegek, a mik a barlang padmalyáról alá meredeztek, okvetlenül leszakadtak, halomra omlott a jég-orgona, jégfüggönyével együtt, s akkor annak romjai valamely irányban annyira megtöltötték az alsó üreget, hogy abból a medve segítségével fel lehet majd kapaszkodni a felső karzatra.

Hogy a medvék mincsének most a barlangban: annyi bizonyos. A földrengés kiűzte őket onnan. Sőt valószínűleg elűzte az egész szárazföldről: azok kimenekültek a jégcontinensre.

Leginkább óhajtottam azt megtudni, hogy mi történt ez alatt a Tegethoffal?

Ha elszakadt a szárazföld a jégcontinensről, velejött-e a hajó is, vagy elmaradt a jég között?

Mikor elindultunk kristálybarlangunkból, az én öregem hozzá fogott, hogy egy hálazsolozsmát énekeljen az Urhoz; ők még akkor jutottak a kristály közepébe, mikor ez a darab föld a forró égőv alatt uszott, annál fogva, ha ki nem vezett elméjükből az emlékezet, szép meglepetés lesz rájuk nézve, ha az éjszaksarki tájképet egyszerre meglátják maguk előtt, s hiába várják a nap megjelenését az égen.

Jó szerencse volt most rájuk nézve az a két medvebunda, a mit a jégbarlangban hátrahagytam.

Odáig nem volt azokra szükség. A közbeeső két barlang, összekötő folyosóival együtt, tulságosan is meleg lesz most.

Az öreg «Sabbaoth»-ot is emlegetett, mikor a medve hátára felültettem. Természetesen szombatnapon nem szabad útra kelni istenfelő embernek; hanem én aztán megmagyaráztam neki, hogy itt félesztendeig tart a nappal, félesztendeig az éjszaka, annálfogva csak minden hetedik esztendő a szombat. Ez az esztendő a csütörtök; most épen három fertály octoberre: «Tischri».

Úgy látszik, belenyugodott.

S ezzel megindult a karaván. Elöl Bábi a hátán ülő s a bundájába kapaszkodó ősapával; nyomában Naháma, ölében víve tojásbéj edényét; s leghátul én, hátamon az iszákkal.

Utunk a bazaltbarlangig sokkal járhatóbb volt, mint jövet, az összeszorított palaretegek hosszú deltaalaku folyosót nyitottak előttünk, melyen át nem kellett négykézláb mászva haladnunk.

A növekedő hőmérséklet jelezte a bazaltbarlang közeledtét.

A tárna végén, mielőtt belépnénk az üregbe, melyben még mindig szerfelett nagy a hőség, megpihentetem a familiámat. Hozzá láttunk a frugális lakomához; aztán néhány órai álmat engedtünk magunknak, körülfeküdve természetes kerevetünket, a medvét. Én a paradicsomba álmodtam magamat. Talán nem is álom volt?

Reggelre kelve aztán neki indultunk a barlangon átkelésnek.

Ez jó nagy darab feladat volt.

A töveikből kidült szélső bazaltoszlopok keresztül feküdtek a barlang alsó karzatának párkányain, mintegy hídak képezve. Hanem az igazán ördöghidja volt. Helyenkint féléles hézagok támadtak a leomlott oszlopok között, miken át kellett ugrálnunk. Ugrani én is tudok, Naháma tud még jobban, mint én; de a hátamon levő iszák-

nak embernyi terhe volt; az nem tanácsolta az együtt ugrást.

Annálfogva azt kellett tennünk, hogy az utunkat álló hasadékokon előbb átszökött Naháma, azután én egy kötelet vettem át neki, s ő annálfogva áthúzta az iszákomat a tulsó bazaltoszlopra: mire aztán én is utána ugrottam.

S a bazalton időzés nem volt kellemetes.

Az még most is a félig kihült vas forróságával birt, s az asbest harisnyák megvédték ugyan lábainkat az égéstől, de nem attól, hogy a forróságot kellemetlenül éreztük.

Végre egy hét méternyi szélességű nyílás állta utunkat épen a barlang tulsó széle előtt.

Ezen már nem mehetünk át semmiképen. Ekkora hosszugrást nem kezeltathatunk: az angol telivérnek való.

Kikerülni pedig semerre se lehetett. S alant a tátongó mélység.

Bábi rég átszökött a tálványon, s a mint a túlpartra érve, visszatekintett, meglátott bennünket ott rekedten. A bölcs medve nem gondolkozott sokáig; hirtelen leheverte magáról a hátán ülő ősapát, s vissza szaladt hozzánk, oda se nézve annak a kis örvénynek.

Most azután elkezdődött közöttünk a vita, hogy melyikünket vigyen át elébb? Én azt akartam, hogy Nahámát, Naháma azt akarta, hogy engem.

Bábi pedig türelmetlen volt, az ő talpai nem tűrhették a bazalt forróságát egy helyben állva, neki nem voltak asbestharisnyái; míg mi egymást biztattuk, ő határozott, hirtelen hátulról a térdeim közé furta a fejét s felkapott a hátára iszákostól együtt s egy percz alatt átugrott velem, s nem tett le a szakadék tulsó oldalán, hanem nyargalt ki velem egész a túlpartig.

Naháma olyat sikoltott, hogy a bazaltfal visszhangzott bele.

Én visszanéztem rá s kiálték neki, hogy várjon, a medve rögtön visszatér ő hozzá.

A szegény gyermek azonban meg volt rémülve, hogy elmarad tőlem s én csak azt láttam, hogy neki fut annak a hét méternyi hasadéknak, félig felhuzott öklökkel, s annak a szélére érve, hirtelen meghajtja térdeit, ökleivel szétesap, lábaival felpattan a levegőbe s mint a gazella, átrepül azon a hét méternyi széles örvényhasadékon.

No nem tudom, hány nagyságos asszony csinálná ezt utána, azért, hogy a férjétől el ne maradjon?

Aztán futvást jött utánam, úgy, hogy egyszerre ért Bábival a túlpartra.

Ott aztán elkezdett kacagni. Most hallottam először kacagni. A világon ez a legszebb dal, zene, melódia. Egy asszony kacagása, a ki örül, örjög, szeret. Nyakamba borult; én szidtam, ő csókolt és kacagott. Én halálra voltam rémülve; ő pedig boldog volt a diadalától.

Ettől fogva láttam ragyogni, eddig csak lesütött szemeit, mikor rám nézett.

Tudta, hogy valamiben győztes volt. Meggyőzött arról, hogy szeret, hogy saját akarata van, és hogy nem fél. S ő már tudta azt, hogy engem erről meggyőzött.

Veleszületett tudomány volt ez a nőnél úgy látszik már huszezer év előtt is.

Rövid siesta után tovább indultunk, a malachitbarlangot felkeresni. Emitt a hőség tűrhetetlen volt.

Ősapánk egészen belenyugodott az utazásba s a medveháton ülve, bóbiskolt, míg mi édes eszmecserékkel töltöttük időnket útközben. Azt is annak tulajdonítottam, hogy olyan melegem volt. S nem jutott eszembe a hőmérőt nézegetni, hogy hány fokot mutogat?

Pedig hát valóban folytonos volt a melegség az egész sziklafolyosón át, a minek az okát csak akkor tudtam meg, mikor eljutottunk a malachitbarlang torkolatához.

A kék tó nem volt sehol.

Az a roppant tömeg rézgálicz a földrengés alatt egy-

szerre kristálylyá alakult s a mint a vegybomlás idegen hatásszereket kevert közé, majd roppant lazurkék táblákban fedte a sziklaoldalokat, majd meg vese alakú kék kavics halmazokban volt feltorlódva. A tó fenekén már fehér szint mutatott; ezt a hőség okozta, míg egy oldalon zöld bársonnyal húzta be a sziklaormokat, melyből veres kristályok csillámlottak elé. Gondom volt rá, hogy a hol a nagy retorta fenekén holmi gyanus fehérszürke foltokat látok, a karavánt arra ne vezessem. Az ott kén-savas kálival egyesült rézgálicz, a mi a pusztá rálépéstől felrobban. A most alakult mindennemű kristályok, mik a chlor, réz és ammoniak vegyületeiből támadtak, maguktól is szétpattannak olyan sziszegéssel, minő a forró érczlapra öntött vizé.

A malachit-terem hőmérséke a kristályalakulás miatt huszonnégy fokra emelkedett. S e «köszületés» még nem volt befejezve. A kristályok nőnek! Több apró egyesül egy nagyobbá: egy új kristály elnyeli a másikat, néha egészen idegen kristályt. S az elnyelő kristály a legyőzöttet összezúzza, míg a bezárt aranylapocskának még a széleit sem görbíti meg, s a bogár szárnyát töretlen hagyja.

A barlang fenekén, hol e kristályok legvastagabb réteget képeztek, legnagyobb volt a meleg. Innen a felső párkányzatra felhatolva tűrhetőbb lesz a lég.

A réztrón, a malachit sziklák nem mozdultak meg helyeikből. Hanem egészen más meglepetés várt reám.

Első gondom volt a családom számára felütni a sátort; azután venni a vasrudat, csákányt és köteleket s Bábival neki indulni a jégbarlanghoz vezető kijárárs kémiszemlésetének.

Ide nem vihettém magammal Nahámát. (A jég közé, ebben az öltözetben!) Megvártam, míg elalszik, akkor lámpa nélkül, csupán a fénymágnesek világításánál kibotorkáztam Bábí segélyével a barlangból a folyosóig, s csak ott gyujtottam meg a lámpásomat.

Arra bizonyosan számítottam, hogy a kürtő felett, melyen a jégbarlangból alá szálltam, egész tömkelegét fogom találni a jégromoknak, mik a földrengésben a padmalyról alá szakadtak; de úgy okoskodtam, hogy a malachitbarlangból feltörő hőlég bizonyosan tovább emelte a jég között is ezt a pinczegégét, s annyit olvasztott belőle, hogy keresztül lehet rajta búvnom. Okvetlenül meg kellett előbb kapnom azt a két medvebundát, mielőtt «embereimet» magammal hozom a jégbarlangba, aztán meg ki a jégvilágba.

De nagyszerű lett a csalódásom! Nem jég állta az utamat, hanem víz! Mikor ahhoz a helyhez értem, a hol a fehér patak egy mély sziklaörvényben elvesz, megdöbbenve láttam, hogy az nem csermely többé, hanem hegyár, mely sebes rohásában méternyi magasan tölti meg a sziklafolyosó talaját, s mikor nagy kinnal előre hatoltam, Babi hátára felülve, e sebes árban s eljutottam ahhoz a katlanlyukhoz, melyen át kelle búvnom a barlang kürtőjéhez, azt egészen betöltve találtam a rohanó ár által. A jégbarlangból most már nem csorog a víz, hanem omlik.

Mi okozhatja azt? megáll az eszem e kérdésnél. Hisz a malachitbarlang melege nem hatolhat ekként a vízár miatt fel a barlangba. Nem is elég arra, hogy egy egész jégbarlangot felolvaszson. Annak felülről kellett olvadásba jönni; de mitől?

Akármitől! Nekem csúfra vissza kellett térnem!

Most aztán igazán meg vagyok fogva.

Tűzön, sziklán, robbanó gázon át tudtam hatolni; de a víz ellen, se tudomány, se erőszak.

Itt kell várnom, míg az egész jégbarlang tömege lefolyik.

Visszatérve a barlangba: Nahámát felköltém gyöngéden s aztán vettem a pergamentáblámat s elkezdtem számítani.

Ha ötszáz méter szélességű, négyszáz méter hosszu-

ságu, százötven méter mélységű jégtömeg vízzé válik: hány hektoliter lesz belőle? Ennyi hektoliter hány kilogrammot fog nyomni? Ennyi kilogramm súly mellett hány hektoliter folyadék omlik keresztül egy méter magasságú s hetvenöt centiméter széleségű nyíláson? Hány óra, hány nap kell rá, míg az egész lefolyik? S hány óráig, hány napig tartanak el az én élelmi szereim? S úgy találtam, hogy «több nap, mint kolbász!» sajt, füstölt nyelv és manna fog hamarább elfogyni, mint a víz.

Naháma bámulva nézte, vállamra dülve, hogy micsoda ákombákot csinálok ott össze-vissza? kérdezte, mi az?

Kezdtünk már egymás nyelvéen érteni.

Én megértettem vele, hogy nem lehet odább mennünk. Ide vagyunk zárva. Ő megcsókolt és nevetett.

S aztán, mikor megtudta, hogy sokáig itt kell majd vesztegelnünk, az asszonyi ösztön azt sugallta neki, hogy keressen valami dolgot magának. A köselyemből kifejtette a ragyogó matringokat, felkötötte guzsalyára, megfonta fonáinak, aztán két halideg pálcza segélyével (az volt a plyocenei szövészék) két arasznyi széles végekké szötte azt össze, a míg két akkora darab szövet lett belőle, hogy az ősapát nyakától lábáig betakarta. Ruhát készített az öregünknek. A minék aztán az úgy örült.

Mikor feladta rá a köntöst, mely egyszerre patriarchai méltóságot kölcsönzött az öregnek, az megcsókolta Naháma homlokát.

S oh mily kiszámító, mily ravasz még az ősasszony is a maga tanulatlan eredetiségében.

Mikor az öreg az új köntössel ilyen jó kedvre hangolta, akkor elkezdte körülczirógatni, hizelgett neki, az ölébe ült, míg végre kicsalt belőle valami titkot: a mire hirtelen felém villámlott szemeivel diadalmasan, és aztán addig kapargatott az öreg ezüsthaju fejében, míg azt eltalálta, akkor aztán odafutott hozzám, füleembe sugva:

— Más kijárás!

— Ő mondta? Vajé Dabber! De hol?

Naháma hamisan és okosan felelt, fejemre tévé kezét:

— Jore Deah vagy. Találd ki.

— Hát ő nem mondja meg?

— Nem szabad.

— Ki tiltja?

Naháma ajkára tette mutató ujját s aztán felemelé azt a magasba.

(Az, a kinek a nevét nem szabad kimondani . . .)

Jól van öreg! Hát megmutatom neked, hogy csakugyan «Jore deah» vagyok. Ha van más kijárás is ebből a barlangból, arra én rátalálok! Ezt fogadom.

KAIN SIRBOLTJA.

Ekként okoskodtam.

Ha van valahonnan másféle kijárás ebből a barlangból, úgy azt a hőmérőnek okvetlenül meg kell mutatni. Befütött szobában a hőmérő, az ajtó vagy ablak közelébe akasztva, mindig alantabb fokot mutat, mint az átelleni falon.

Ennélfogva a hőmérőt különféle sziklaoldalakra és malachitdarabok mellé raktam le, azt lesve, hogy nem száll-e valahol alább? Mindenütt egyformán mutatott.

Sikertelenül kutattam s az öreg gúnymosolygása nagy-szerű volt, valahányszor csüggedten tértem vissza. Az ilyen fanatikus patriarcha gyönyörűségnek tartja azt, ha együtt meghalunk itt éhen s még akkor sem fedezi fel a kijárást, a mit rajongása eltilt. S mindannyiszor buzgó énekre fakadt, a mihez ugyan nem volt hangja, csak fujtatott, mint az elkopott sipláda.

Ezalatt az én Bábim folyvást ott ült, vagy feküdt a legelőször kiválasztott helyén, a roppant malachitsziklán s nyalta a talpait. Most még szebb papiros nyomtató volt, egy kék medve zöld talapzaton.

Egyszer nagyot ásított Bábí, mikor mellette elhaladtam. Úgylátszott, megunta a dolgomat nézni.

Ejh, gondolám magamban, hátha azt a malachitdarabot is megkérdeznők. Ez ugyan egészen szabadon áll: de kísértsük meg.

Letettem a hévmérőt a kődarab aljára s mellé térdeltem, s már öt percz múlva örömtől felvillanyozva ugrottam fel. Hévmérőm higanya aláfelé halad!

«Itt van!» kiálték, megütve a vasrúddal a sziklát.

Ekkor egy rekedt rikácsolás üté meg fülemet. Az öreg kétségbeesésének hangja volt az. Egyetlen hang, mint a hogy némely vadállat csak a végveszélyben tud hangot adni: úgy tört ki a rekedt suttogásból az ő ordítása.

Kitaláltam a rejtegetett titkot.

Az öreg kétségbeesése elárulá, hogy jó helyen járok.

Naháma az öreg kiáltására odafutott hozzá, míg Bábí leugrett a malachitsziklaról, s vihogva ugrált körülöttem és körmeivel tepte a sziklát, hogy meglátszott az ujjai helye rajta.

Én aztán nekifeszítettem a vasrudat a malachitsziklá-
nak, hogy elhengerítsem onnan.

«Haha!»

Az öreg nevetni kezdett.

Azon a sziklán tilalom van!

Ujabb fogalmak szerint ez a tilalom nem abban rejlik, hogy Uriel angyal lepecsételte, hanem hogy a szikla tizenöt métermázsát nyom. Azt valaha tíz ember hengerítette ide. Vasrudam elgörbült az emelésben; de a szikla meg sem mozdult.

«Haha!» Nevetett tompa hörgéssel az öreg, s nem eresztette Nahámát segítségemre; engedte, hadd küzdjön a dæmon fia egyedül. Emelje el, ha tudja, azt a követ, a mit tíz férfi gördített oda.

Pedig az ördöngös XIX. századbéli ember elemeli azt onnan, öreg, egyedül: ha neki fog.

Felmásztam a malachitszikla tetejére s elkezdtem abba

csákányommal lyukat fúrni. Kemény a kő! Sok óra telt bele, míg akkora lyukat tudtam kivágni belőle, mely a robbanó töltényt befogadja.

Az öreg nevette a munkámat. Egy évig sem töröm így össze azt a sziklát.

Csak várj öreg! Egy percz is elég lesz.

Beleillesztém a töltényt a vésett lyukba; a gyutacsot tempiroztam, aztán homokkal tömtem be a fenmaradt nyílást a töltény felett, s azzal leugrottam a szikláról, s odasiettem az öreghez és Nahámához. Egy szikla mellé vontam őket, mely által a robbanás elől meg legyenek védve. Elővettem az órámat, s számláltam a perczeket. Az öreg bámulva nézett rám, hogy mit csinálok.

Most a gyutacs utolsó percze is lejárt. Akkor én hirtelen magamhoz öleltem Nahámát, testemmel eltakarva fejét s felkiálték:

«Szikla, nyilj meg!»

Egy robbanás hangzott, s a tomor malachittöng kétfelé szakadva esett jobbra balra, míg a támadt fehér füstfelleg, mint egy elszálló szellem vonult tova a barlang sötét boltozata felé.

A patriarcha arczraborulva esett a földre. Az Úr csodájának tartotta ezt.

S a szétvált malachitszikla alatt ott tátongott egy sziklafolyosó ürege.

«Kelj fel öreg, és haladjunk.»

E percztől fogva én voltam az ősapó védszelleme. Elismerte fensőbbségemet.

A lámpavilágnál leszálltunk a menetelesen alávezető üregbe, melynek hőmérséke sokkal alantibb volt, mint a malachitbarlangé. A folyosó lassankint egy vereses sziklatömegbe vezetett bennünket, melyre rögtön ráismertem, hogy az tufa-kő.

Az a ritka, száraz, porladó kötömeg, melybe a római katakombák vannak ásva: a puzzolan-tufa.

A folyosó, mely ezen átvezetett, olyszerű volt, mint a

lávában támadt repedések s egy helyütt, mintha egy nagy megkövesült buborék helye volna, egy gömbölyű üregbe vezetett.

Az egész üreg veres volt, falai fénytelenek, komoran egyhanguak.

A talaj közepére pedig egymástól két méternyi távolban volt elhelyezve tizennégy óriási kehely.

Nem emberalkotta mű. A tenger terménye ez. Növény-állatok készítik. Egy óriási szivacs, mely kovarczczá válik, tökéletes serlegidomban alakulva: néha embermagasságnyi példányokban. A hajósok «Neptun serlegének» nevezik azt.

A tizennégy «Neptun-serleg» le volt takarva ugyanannyi sima narancssárga négyszögű kőlapokkal. Ez is természet alkotása, nem emberkéztől van faragva. A hajdani «lapis quadratus» az, az olaszok tufa titoideja.

A tizennégy óriási serleg között pedig feküdt egy emberalak.

Egy fővel magasabb, mint a mostani emberek. Egészen ősz haja messze elterül feje körül, testét hófehér gyapjú fedi végig, mely a bőr színetét nem engedi látni; arczát takarja a fehér szakáll, lehunyt szemeit a hosszsan alánőtt fehér szemöldök, kezei is pehelylyel rakva végig.

Csupán a homlokán látszik a szürke, szintelen bőr, s e homlok közepén, épen a két szemöldök között van egy nagy fekete folt: egy anyajegy, egy «naevus», s azon a kondor szőrpehely még most is fekete.

Az ősapa reszketve fogá meg kezemet jobbjával s félelemtől remegő balját kiterjesztve a fekvő alak felé, sугá fülembé e nevet:

— Kain.

. . . . Az első gyilkos a földön.

. . . . A testvérgyilkos ő.

. . . . A kinek az Úr ezt az átkot mondá:

— Fuss a földről, fuss az én orczám elöl! Legyen el-

lenséged a föld; és ne adjon neked ingyen gyümölcsöt. Bujdosó légy. És meg ne tudj halni!

És aztán bélyeget ütött homlokára, hogy legyen ismeretes az emberek előtt és «hétszer átkozott legyen az, a ki őt megöli».

Az a bélyeg most is ott van még a homlokán.

És mi mindnyájan, a kik az arcunkon ilyen fekete lencsét viselünk: ez első szülött utódai vagyunk, Kain-ivadék. Aristocraták. A többi mind Seth-ivadék, a harmadik fiu családja. Abelnek nem volt utódja, mert épen a menyasszonyaik felett veszték össze s Ábelt vőlegény korában ölte meg vetélytársa.

Az első vetélytárs. Az első gyilkos. Az első elítélt ember. Az első földönfutó. Az első földmives.

A reszketés, mely az ősapát megkapta, rám is elterjedt. Csak Naháma nem érzé azt: Ő az ő gyermekszivével csak azt tudta, hogy legelső ősapja az, a kit maga előtt lát s a gyermeki kegyelet ösztönszerű vonzálmával csuszott oda hozzá térdein s aztán alhitattal megcsókolá a nagy halottat. Azon a helyen csókolá meg, a hol őt az Úr megbélyegezte, azon a fekete, letörölhetetlen, örök időkre elmulhatatlan folton a homlok közepett.

S arra az egész hulla egyszerre porrá omlott.

Hamuvá lett minden atomja, mint a hogy porrá omlanak a legelső érintésre azok az épen megmaradtnak látszó alakok, miket a pompéji lávatuffban találnak.

Minden: haj, kéz, koponya, egy alaktalan portömög lett.

Az emberi testnek megvan az a kiváltsága, hogy tökéletesen porrá váljék, ne maradjon meg, mint az állatok csontjai, új világok számára bujdosó csodának.

Kain megszűnt viselni az Úr átkát, azt a megismertető bélyeget homlokán.

Egy gyermek önzetlen szeretetéért, egy nő ártatlan csókjáért visszavette azt róla az Úr!

Most már csakugyan a mi örökségünk volt a tizennégy serleg.

Az ősapa hétszer leveté magát a földre a drága hamvak előtt, s meghasogatta egyetlen köntösét, az amianth palástot és sirt keservesen.

Hanem azután, hogy kiállotta az árvaságrajutás legelső fájdalmait, akkor kézen fogta Nahámát és odavezeté az egyik Neptun-serleghez, s ráveté arra öt ujjahegyét, s e szót rebegé:

— Nedánja. (Ez a te nászhozományod.)

Kiváncsi voltam rá, megtudni, mi lehet abban?

Ősapó inte, hogy segítsék leemelni a silicat-spongia kehelyről a tuffa födelet.

A legörvendetesebb meglepetés várt rám.

A Neptun serleg töltve volt buzával.

Nem olyan buza ez, minőt ma ismerünk. Fehér és át-látszó, tojásdad alakú és három élű. Hasonló azokhoz, a minőket az egyiptomi mumiák szájában találnak, de annál nagyobb. Egy kiveszett faj, melyet még néhány század előtt a velencei kereskedők, kik azt Taganrogbul hozták, «grano duro»-nak nevezték.

A többi serlegeket is sorban feltakarva, mindegyiket megtöltve találtam a hajdankor ingyentermő növényeinek kenyéradó magjaival, rétegbe halmozva egymás fölé; az «égharmatpép» (*festuca fluitans*) — a «vérköles» (*digitaria sanguinalis*), a «Jób könyei» (*Coix lacryma Jobi*), a «mocsár-rizs» (*zizania palustris*), az «áldott kása.» (*Elymus*.) Egy serleg halmozva volt azokkal az apró gumókkal, mik egy fű gyökerén teremnek, (*Cyperus Esculentus*.) És még számtalan mag, gumó, vetemény volt ott, melyre nem ismerék; melynek tán faja is kiveszett már, a kenyérteremtés primitív gyűjteményei, mikkel az őseMBER kísérleteit tevé titokteljes anyjánál, a természetnél, keresve föld felett és föld alatt, és vízfenekén azt a minden fáradságok jutalmát, az emberi élet föltételét, a minek neve «mindennapi kenyér.» Ott voltak a kelyhekben a luzula lencsái, mit a gyermekek «nyulkenyér»-nek hínak, tófenék termette gesztenyék, lisztes sulyom: a nunufár mákmag-

jai, mikből Herodes idejében az egyiptomiak kenyeret süttöttek s mit a zsidók «Oriás el Nil»-nek neveztek; a kék nunufár cseresnyemag nagyságú babjai, s a pompás «tamara» (nelumbium) borsói, miket az egyiptomiak szent növénynek tartottak s mocsárba vetettek el; a vad indiánok liszttermő gumói, a «ticor» (Maranta), a cardamomum ékalakú magjai, miknek ős termelés módja az volt, hogy egy őserdőt leégettek, s annak a helyén egyszerre felnőtt a magtermő cardamomum, s termett művelés nélkül mindaddig, míg újra el nem nyomta az erdő. Itt találtam meg egyikében a serlegeknek Bruce «Ensete edule»-ját, melynek ágaiban, mint a bodzabél, úgy terem a liszt; ez volt Egyiptomban a kenyér, mielőtt a búzát felfedezték.

És ezt mind Kain találta fel! a gyűlölt, a megbélyegzett, a száműzött Kain! Kinek nevét most is szidalomnak használjuk. És ő hagyta ránk a kenyértermesztés örökségét.

S a hitrege tanulsága mélyértelmű. A «kenyér» az, a mi a testvérgyilkos hajlamokat ébreszti. Kenyér az, a miért egymást gyűlöljük. Kenyér az, a miért testvér a testvért üldözi, szidalmazza, halálra keresi; a miért irigy, a miért lázadó, a miért hódító. Az a kenyér.

Kain kettős öröksége együtt szállt reánk s együtt száll tovább unokáinkra: a kenyérkereset és a testvér-gyűlölet.

A fölművelés ősapjának sírját mivel lehetett volna pompásabban feldiszíteni, mint azoknak a füveknek a termékeivel, mik az emberek millióinak táplálékot adnak?

S a fűmag örökkévaló. Olyan az, mint a gránit. Ezredéveken át eláll.

E tuffabarlangban semmi nedvesség nem férhetett hozzá. Olyan volt minden szem, mintha az idén aratták volna.

És ez mind az én örökségem. Kaptam a feleségemmel. Drága örökség! Többet ér a malachitbányámnál! Ez

élelmet biztosít számunkra évekig. Nincs többé inség a Ferencz József-földön!

Hálataljesen csókolám meg Lámekh ősapám orcáját. Jól gazdálkodtál utódaid számára, derék öregem.

ŐS GENEALOGIA.

Tudom én azt jó előre, hogy mindezekre, a miket én itt megírtam, sok oldalról fogják azt mondani, hogy mind ez talán nem is igaz? Messze földön járt embernek nem igen hiszik el a szavát.

Előjönnek majd a geologusok, chemicusok, geographusok, orographusok, physicusok, philologusok, oeconomusok, tengerészek, talmudisták, operateurök bebizonyítani, hogy mind ez lehetetlenség: a medveszelidítés, az özönvíz előtti hús megehetősége, az úszó-szárazföld, a kristályalakulás csupa képtelenség, hogy a búza nem áll el olyan sokáig, hogy az emberfeltámasztás lehetetlenség, hogy az ősemberek azon a nyelven nem beszéltek, hogy a szertartások későbbi dátumuak; — de a kik legjobban meg fognak támadni, előre látom: az exegeták.

Kétségbe fogják vonni, hogy az én dédapósom csakugyan Lámekh patriarcha. Hogy élhetett volna Lámekh az özönvíz idejében?

Az irás világosan megmondja, hogy Noé hatszáz esztendő volt az özönvíz évében, s ez idő alatt az ősök legvénebbjei is meghaltak már; holott (életkoruk hosszúsága mellett), nyolcz nemzedék találta egymást élve, s Ádám apánk még élt, mikor a hetedszeres unokája Lámekh, Mathusálem fia született.

Az én öregem azonban, mint már előadám, nem a harmadszülött Seth utódja, Lámekh; hanem a Kain utódja, Lámekh.

A többi patriarchákról mind feljegyzé az irás, hogy miután ennyi évet betöltöttek, akkor meghaltak.

Az én dédapósomról pedig ezeket jegyzé fel az irás :
Lámekh két feleségének neve volt Adah és Czilla.
Adah gyermekei voltak Jábál és Jubál.

Jábál találta fel az építés művészetét, ez a minden építészek, kőfaragók és házi urak őse. Jubál találta fel a lantot és a dudát (a franczia szöveg orgonának, a magyar hegedűnek, a német fuvolának fordítja azt,) tőle erednek a költők, zenészek, énekesek és kántorok.

Czillah gyermekei voltak Tubalkain : ez találta fel a kalapácsot, a fegyvert, ez a kovácsok, gépészek és katonák ősapja. Ennek a huga volt Naháma, a ki felhagyta magát találatni én általam.

Mózes I. k. VI. Része 23-ik versében ez van följegyezve Lámekhről, a magyar Károli Gáspár-féle fordítás szerint : Lámekh így szól a feleségeihez : « Oh Adah és Czilla, ha én valamely férfútól sebet vennék is, vagy valamely vastag ifjutól kéket, megölném azt mégis. » — Más nyelveken az eredeti szöveget azonban így magyarázzák : « ... Most ölttem meg én egy erős férfút sebbel és egy vastag ifjút kék ütéssel. » (Így érthetőbb is.)

S a 24-ik vers így folytatja : « Ha Kain hétszer van megvédve a haláltól, úgy Lámekh hetvenhétszer. »

Ezt mondja az irás.

Már most sokszorozzunk egy patriarchai életkort hetvenhéttel s nem fogunk többé semmi képtelenséget találni abban, hogy Lámekh ős még most is él.

AZ UJ ÉG.

Lámekh ős három napig nem volt rábirható, hogy elhagyja Kain sirboltját. Neki az alatt folyvást ott kellett maradni és siratni a régen megholtat. Én azonban ez idő alatt az után láttam, hogy megtaláljam innen a kijárást.

A tufabércz természetalkotta katakombáiból Lámekh utasítása nélkül is ki tudtam igazodni.

Azok, a kik Kaint ide eltemették, sötétben nem járhat-
tak, fáklyákkal kellett jönniök.

Egy folyosóban megtaláltam az elhányt fáklyák marad-
ványait. Az ősi időkben a *calamus albus* (fehér rotáng)
szárai szolgáltak fáklya gyanánt. Ezek taníták meg az első
embereket tűzgerjesztésre. Két fehér rotáng bot egymáson
keresztül dörzsölve, szikrákat szór s meggyújtja a taplót,
gyapotot, csepüt. Külső kérge kökemény, kovarczanyag,
azért rothadatlan, mint a kovarcz, belseje pedig gyantás,
fényes lánggal ég, s mikor esomóra ér a láng, akkor dur-
ran, mint a puska, s újra meg kell gyújtani: azért háрма-
sával szokták fáklyának összekötni.

E leégett fáklyamaradványok elvezettek a katakomba
folyosójának külső szádáig.

Az nem volt egy darab ráhengerített sziklával letakarva,
hanem az ős cyclopi építészeti modorában berakva egy-
másra illesztett nagy kövekkel. Ezek közül vasrudammal
könnyű volt néhányat kimozdítanom, míg akkora rést
törhettem a torlaszban, mely egy embert keresztül bocsát,
sőt egy jegesmedvét is; mert Bábira nagy szükségem volt
tervem kiviteléhez.

Nahámát alva hagytam el a sírboltban ösatyja mellett;
lámpámat is otthagya náluk.

Így számítottam magamban:

Nem elég a kijárást a szabadba feltalálni: a szabadság
itt igazán «*perniciosa libertas.*» Csikorgó hideg van oda-
kűnn.

Az én paradicsomi embereim ezen a szabad légen meg-
fagynak, Naháma *cachelot-patyolat* *pepluma*, Lámekh
asbest palástja nem ehhez a klimához való jelmezek.

Nekem elébb vissza kell térnem a Tegethoffra, s onnan
meleg öltönyöket hozni számukra.

Magam is csak egy téli bekecsben vagyok, mert bundá-
mat a jégbarlangban hagytam s ott nem tudom mi történt.
Bizonyosan el van veszve minden holmim. Azonban elég-
szer próbáltuk ezt a Tegethoff utazóival együtt, hogy bunda

nélkül jártunk egész nap, mintha csak egy nagy város utcáin járnánk télen. Én tehát kiállok a hajóig menetelt ez öltözetben; de mégis nagy szükségem lesz rá, hogy Babi felvegyen a hátára; mert nyargalvást hamarabb odaérek, s hamarabb visszajövök; s a mire legtöbb szükségem van, az ő finom szaglása, ösztöne, tájékozása megkönnyíti rám nézve a hajó feltalálását s onnan megint az ide vissza-kerülést.

Azt hittem, az én ős embereimet fogja meglepni az a látvány, melyet ég és föld mutat, midőn a szabadba kilépnek. Olyan ég és olyan föld, a minőt ők nem láttak soha. Naptalan ég, tele idegen csillagképekkel, miket az ő hajdani egük nem mutatott nekik, s ez égen az északi hajnal ijesztő lobogványa; a föld pedig ragyogó fehér homokkal fedve, melynek neve az ő fogalmaikban nincs: átlátszó ragyogó sziklák jégből, melyre ők bámulva fogják kérdezni, mi csoda ragyogó kövek ezek? Magát a hideget sem ismerik még; azt fogják kérdezni, mi az, a mi úgy éget? Fáj nekünk a levegő!

Hanem aztán, mikor kiléptem a szabadba, oly hosszú földalatti bolyongás után, akkor rajtam volt a sor az elbámulásra.

Én nem láttam még ezt az eget és ezt a földet.

Legelőször is meglepett az, hogy nincsen hideg. A hőmérsék a fagypontra fölül emelkedett.

És azután minő ég ez itt fölöttem? Nincs rajta semmi csillag. Az egész égboltozat valami veres izzó fényben sugárzik alá. De ez nem az északfény; ez egy gomolygó fellegtábor, mely eltakarja a holdat, csak néha jelenik az meg e veres felhők között, kiváló sápadt zöldes fényű tányérjával. E felhők okozzák a meleget. De hát a felhőket mi okozza? És mitől fénylenek azok? Néha futó zápor vonul át nagy hirtelen; esőcseppeket érzek. Nem havat, hanem esőt. Köröskörül az egész látkör fénylik, mintha lángba volna borulva, s a fellegek onnan látszanak feltornyosulni. A hegyoldalról alátekintve úgy tűnik

az fel előttem, mint egy égő öv, mely egy szigetet patkó alakuan körülvesz. Ez a sziget lehet mintegy tíz négyszög mértföldnyi terület, egyik végén a kimagasló Zichy előfokkal; s attól mintegy három mértföldnyi távolban az alantabb fekvő naphtha-volcánnal, mely lobogványos rohamban fujja a tüzet fel az égre.

De még ez mind nem elég ok arra, hogy e földterületen a hőmérsék annyira emelkedett legyen. Ezt nem okozhatja más, mint az, hogy a petroleumégés által minden oldalon meggyuladt a kőszén-réteg maga, s az már most olthatatlanul ég tovább. Az égő kőszénréteg hősege csak fölfelé terjed, s az alatta levő homok és agyagrétegeken át a fenntartó jégtömeget fel nem olvasztja; hanem azt az egész földdarabot ki fogja égetni.

Arra ugyan szépen várhatok, mert a dutweileri kőszénhegy már másfélszázad óta ég s még mindig laknak rajta, sőt az áthevitett földben, mely alatt tűz van, a leggyönyörűbb délvirágok és tropaeus gyümölcsök kertészetét üzik. Ez tehát engem nem aggaszt. Ezen majd az unokáim sopánkodjanak.

A kőszén-égésnek azonban még egy más következménye is van. Az, hogy libegő országrészünk előre halad. Az égő partok utat törnek a jégtenger között s az hátrálni kénytelen előlük.

Valószínűleg a tengernek is van áramlata, mely viszi az úszó földet; de az meg bizonyos, hogy miután a sziget volcánfelőli részén a hőség megritkítja a levegőt, a másik oldalról nyomuló sűrűbb lég előre taszítja folytonosan a földet, melynek hegyei ezuttal olyan szolgálatot tesznek neki, mint a vitorlák.

Ez volt tehát az átváltozott ég. Rám nézve egészen új tünemény.

De mi történt a földdel? Micsoda átalakítást vitt azzal végbe a kataklizma, melyet a kőolajrobbanás okozott?

Mikor Amerikában a pennsylvaniai hirhedett olajvölgyben egy új petroleumkutatót megnyitnak, akkor elébb a

környékben minden tüzet kioltanak; mert az ártézi kút csövén elébb az illó gáz tódul ki, s ez rögtön szétterjed. Egyszer az Oil Spring mellett ásott egy ilyen petroleumkút megnyitásakor ott felejtették a tüzet egy kovácsműhelyben, mely kétszáz méternyi távolban állt a kúttól; s ettől a kirohanó gáz meggyulladt, és egy angol mértföldnyi területben köröskörül egy pillanat alatt leperzselt mindent, a mi éghető; kétszáz ember égett korommá egy percz lefolyása alatt. S nem maradt fű, fa, élő állat azon a területen.

Pedig a petroleumkút csak egy húsz centiméter átmérőjű csövön át lövelli fel azt a robbanó gázt.

Az én általam meggyújtott vulkán pedig egy kráteren keresztül okádja fel azt.

Az első robbanás hatása az volt, hogy a hegytetőről minden jég eltűnt, s a völgyekben most tavak fekdtek.

Mikor utoljára láttam, fehérek voltak a hegyormok, most feketék. Az északi táj úgy tűnt fel, mintha lávapatakok kigyóznának rajta végig, s tűzzuhatok hullanának alá a sziklákról. Az csak víz volt, melyet az ismételve kitörő gáz a fedett sziklahasadékok közt megmaradt jégből leolvaszt; az ég tüzfényétől ragyogó patak.

A lemeztelenített hegyormokról kopáran meredeztek fel a plutói alkotás sziklái. Rá ismertem az én bazaltjaimra is. Még húsz méternyi magasan meredtek túl a hegyháton, lépcsőzetesen letöredezve.

E rögtöni olvadás magyarázza meg azt a hegyárt is, mely a jégbarlangból alászakadt. Nem jégbarlang az már.

Hogy ezen a földön élő állat nem maradt, az bizonyos.

Azokat a medvéket, a miket a szabadban talált, az iszonyú gázrobbanás korommá is égeté, azokat pedig, a mik téli álmukat aludni hó és jég alá ásták be magukat, a légnyomás megfojtotta.

Mi négyen vagyunk a lakói ennek az egész földdarabnak.

Hogy a volkánkitörés által a jégparttól el lettünk szakítva, azt most már bizonyosnak kellett tartanom.

De mi lett ez esetben a Tegethoffal? Ez most rám nézve a legfontosabb kérdés.

A tájék déli része sűrű szürke ködtömegbe van burkolva. E ködvilágnak kell most neki mennem, hogy a Tegethoffot keressem. Vajjon rá találok-e még? Hiszen húsz órai útat tettem onnan idáig. S ha elhagyom a Zichy hegyet, melynek üregében van hajlékom, élelmem és Nahámám, visszatalálok-e ide ismét?

Töprengve ültem le egy sziklára s az alaktalan ködbe bámultam, mely a déli láthatárt elfedte előlem.

Bábi előre szaladt s valami sajátyszerű, féltében üvöltő ordítást hallatott, melyre körül és messze semmi visszhang nem jött.

Egyszer erősebben kezdett fújni a szél dél felől. A volcán kitörése ezzel egyidejűleg fokozódott; az ég veressége általánosabb lett s a déli szürkés lilaszín köd foszladozni kezdett.

Mi ez? Álmodok-e? Erzékeim hallucinatioja játszik-e velem, vagy az arcticus tengerek délibábjai ámitanak káprázataikkal?

A Tegethoff áll előttem!

Közel: alig egy órányi távolban mutatkozik szemem előtt az elhagyott gálya. Szemeim nyitva vannak, ébren vagyok, látom jól: a két kürtöt, az árboczokat, vitorla rúdjaikkal, kivehetem a kötélzetet, az ágyuk lőréseit. Olyan közel látszik hozzám, hogy a kiáltásnak át kellene hangzani tőlem oda.

Néhány percz múlva újra összeborult körül a ködgomoly, mely a föld színén hömpölygött s nem volt előttem a hajó többé.

De, ha én csalódhattam, Bábi nem csalódott. Rohanva jött vissza hozzám, s olyan tánczot vitt véghez körülöttem, mintha meg lenne bolondulva. Üvöltött örömeiben! Ő is látta a mi hajónkat. Semmi kétség.

Oda feküdt lábamhoz, mintha maga kérné, hogy üljek fel a hátára s a mint ez megtörtént, felszökött és elkezdett velem iramodni azon irányban, a merre a hajó árnyképe megjelent előttem.

Még mindig azt hittem, hogy a fata morgana csalképe volt az, a mi szememet kápráztatá. Hanem az vigasztalt, hogy bár milyen mélyen hatoltunk is be a ködgomolyba, a további gázvolcán fénye keresztül sugárolt rajta, s a visszatérésnek biztos irányt adott.

A TEGETHOFF.

A tér, melyen hű iramlóm (lónak nem nevezhetem, mert medve) végig futott velem, épen nem hasonlított ahhoz, melyen odáig jöttem. A jégmezők felporhanyultak, a felmeredő jégtáblák jégcsapokkal voltak körültagatva; majd egy nyílt tó állt útunkat, melyen keresztül kellett usztatnunk, csizmanának nem nagy öröme; majd ismét nagy jégtorlaszokra kellett felkapaszkodnunk, mik hosszan vonultak el keresztül, bástyamódra, s miken idejövet nem jöttem keresztül.

Egyszer csak előttem állt a Tegethoff! A mint egy ilyen jégfensikra felkaptattunk.

Ott volt a szemem előtt; két puskalövésnyi távolban. Ugyanazon jégtorlat tetején, melyen utazói veszendőben odahagyták.

És minő zsvaj, minő élet volt rajta. Legboldogabb időkben sem hallott a Tegethoff ilyen lármát. Ezerei az albatrosoknak, jégmadaraknak, penguinoknak lepték el földézetét, sorba ültek a vitorla rudjain, kergetőztek a párkányzatán, néztek ki az ablakain, himbálóztak a kötélzetén. Birtokukba vették az egész hajót.

De hogyan jöhetett a Tegethoff a szárazföldre?

Nem úgy volt. A szárazföld ment a Tegethoff alá.

A volkánkitörés s a nagy tömeg kőolajnak a jégalatti

felrobbanása oly erőszakos lökést adott a jégalapon uszó szárazföld egy részének, hogy az mértföldeket hátrahaladva, alája furódott a vízfeletti jégmezők torlaszainak, azokat felvette a hátára s ugyanakkor megtörve az összeköttetést a jégcontinenssel, attól elvált: a tengeráramlat, s a szélirány kimozdítá helyéről s tovább vitte északfelé.

A jégtorlasz azonban, melyen a Tegethoff megfeneklett, azóta sokkal kisebb lett; olvadt. Egész oduk látszottak meg benne, a miket a víz vájt magának alatta, s a torlasz alól kifolyó víz megkerülve a bástyaidomú hosszú jégtorlatot, e közt és a szárazföld sziklahalmai közt egy tavat, vagy inkább tengeröböl formát képezett.

Ezen a tavon is hemzsegett mindenféle vízi madár.

Mikor újra visszakerültem a Tegethoff földézetére, megcsókoltam azt, leborulva, mintha szülötte földemet találtam volna fel, s sorra öleltem árboczot és kéményt, mintha testvéreim volnának.

A madarakon kívül semmi más állat sem foglalta el hajónkat. A medvéket elűzte a földről a gázrobbanás, ha meg nem ölte. Csak a madarak telepedtek meg rajta. S az észak szárnyasai oly szelídek, hogy meg lehet őket fogni kézzel. Menedéknek nézték a nagy építményt, s fészkeltek a vitorláink között; a ponyvákban már dunnalud tojásokat találtam: vámoltam is belőlük kosárszámra. Ez is Isten ajándoka.

Itt az én Nahámám nagyon jól fogja találni magát. A kapitány szobáját készítettem el számára.

Azután egy kisebb szánt megterheltem azokkal a mindenféle bundaneműekkel, a miket az eltávozottak kénytelenek voltak hátrahagyni, a katakombában hagyott népem számára.

Nahámának még egyéb öltözetről is gondoskodtam.

A Tegethoffon, az igaz, hogy asszonynak való öltözet nem volt található; de hát a szükség ezermester.

Mirevaló az a sok mindenféle zászló a hajón? Tengerszek minden nemzet zászlóját magukkal hordják, hogy a

szemközt jövőket üdvözölhessék vele. Mind jó lesz ez az én feleségemnek. A monarchia közös zászlójából, a hogy azt hajdan Gorove bemutatta a magyar országgyűlésnek, olyan szép viganó lesz, a melyet csak valaha párizsi marchand des modes kigondolt: tetejébe tuniquenek a spanyol zászló, pompásan fog rá illeni, van azon tizenötfféle szín, kis sas, nagy sas, griff, fekvő és álló oroszlán, csikok, sávok, koczák, liliomok, gömbök és csillagok, annál szebb mustrát szoknyának asszony nem kívánhat; a britt zászlóból lesz gyönyörű kaczamajka hozzá, s a dán zászló már csak kész bashlik. Ennél drágább öltözete fogadom, hogy senkinek sem volt még! Hogy megörül majd mind ennek az én kis feleségem.

Mielőtt azonban ismét útra keltem volna, hogy meny-asszonyomat hazahozzam, egyszerre csak elkezdett valaki hozzám beszélni.

Valaki? Ki beszélne itt?

Maga a Tegethoff. A hajó S annak igen furcsa beszéde van.

Egy roppanás végig a hajó szalagrendáin. Pattogó hangok a vaspántok között, sűrű zörög a hajófenék vasoldalán, siró nyikorgások az eresztékekben. Ezeket beszélt hozzám a hajó.

S mit értettem én meg e beszédből?

Azt, hogy erre a hajóra a rajtalevőkkel együtt gonosz végzet vár. Az óriási jégtorlat, mely hátára emelte, alul ki van öblösítve már, s a jég, a mint a tengerből a szárazföldre tolatott, többé nem képez oly erős építményt, mint mikor még a vizen nyugszik. A Tegethoffra az a sors vár, hogy egyszer az alatta levő jégtorlasz beomlik, s akkor a mélybe leeső hajót a föléje zuhanó jégsziklák összezuzzák.

Ennek nem szabad megtörténni.

Gondoltam ki egy tervet.

A Tegethoff ez idő szerint oly állásban volt, hogy a hátulja magasra fel volt emelve, s az orra belefuródva egy összetömörült jégtorlaszba. A jég olvadóban volt.

Mernem kellett mindent, ha megakartam nyerni mindent.

Így számítottam. Ha én azt a jégtorlaszt onnan a hajó orra elől eltávolíthatnám, akkor a hajó fekvésénél fogva, önsúlya által az olvatag jégtetőről alácsuszának. Lehet, hogy e lecsuszás által még jobban megfeneklik a torlasz aljában s akkor a jégsziklák, a mik képtelen szeszélyes és minden egyensúlyról való fogalmat kigunyoló alakokban meredeznek elő, bizonyosan eltemetik. Lehet, hogy útat tör magának egész addig a jégbástyáig, mely az említett szabad öböl martját képezi. Itt azután egy hatalmas salto mortale vár rá, a meredek jégfalról tíz méternyi magasból leszökni. Lehet, hogy ezen a kísérleten derékban ketté törik; de ha épkezésként lejut, akkor aztán a szabad öbölben minden veszélyen kívül van.

Ha már annyi vakmerőséget elmertem követni, hadd kísértsem meg ezt is.

Eszközöknek nem voltam hiányos. A hajón voltak jégrobbantó torpedók, villanykészülékkel; ismerős voltam azoknak kezelésével, elhelyeztem azokat a jégtáblák üregei közé, kiszámítva a robbanás irányzatát s aztán a villanykészülékkel egyszerre felrobbantottam valamennyit.

A robbanást követő pillanatban elkezdett az egész Tegethoffon végig valami kísértetes zúgás, csikorgás hangzani, vegyülve a jég ropogásával. A hajó megindult a jéghegyről aláfelé. S a mint aztán egyszer megindult, azontúl feltartóztathatatlan volt a rohanása. Éles fenékgerince harsogva tört útat a jég között, s félpercenként növekedő gyorsasággal iramlott a nehéz hajótest a torlasz tetejéről alá, neki a keresztben álló jégsáncznak, mely egy kis városi utcásor tömörségében nyult végig előtte. Nem volt szüksége többé torpedora, hogy azt keresztül törje.

E veszedelmes pirutsade alatt Babi ijedten futott fel az árboczra, s ott az árboczkasban rejté el magát. Nekem azonban minden érzékemet helyén kellett tartanom e

válságos pillanatokban, akármi történik is alattam és körülöttem.

A kormánypáholyba siettem s a legelső gondom volt magamat a térdemnél fogva a kormánypadhoz hozzá kötni.

Ha a hajó egy darabban leugrik a jégfalról a szabad öbölbe, orrával előre, bizonyosan lemegy az öböl fenekéig. Ez még se baj. Az ágyú-lőrészek, az ablakok, a födélylukak be vannak zárva; el nem merülünk; a mi vizet fogunk, ott a szivattyú, majd kihuzzuk vele. A hajó megint felszinen lesz egy első percz múlva. Hanem az a baj támadhat, hogy az önsúly kölcsönözte roham által olyan irányt vesz fel, mely őt kiviszi az öbölből s eltávolítja a száraz földtől. Jó szerencse, hogy rajta vagyok, mert ha itt hagy a hajó, utána nem tudok menni.

Most azután, ha ezt a katasztrófát túlélem; ha a csontjaim össze nem zúzom, ha a vízbe nem fulladok, azon kell lennem, hogy a mint a hajó elkezd a futását a szabad öbölben, azonnal meggragadjam a kormánykereket s a keletfelé nyílt öbölben a hajónak nyugoti irányt adjak.

Most egy kábitó zökkenés rendíté meg az egész hajót, mely után egész jégtornyok hullottak két oldalról a födélyzetre; a másik perczben harsogva jött fel a hullám a hajó párkányain. Én kétfelül két óriási átlátszó zöld vízhegyet láttam felemelkedni tajtékzó tarajokkal, a mik a másik perczben zöld boltozattá egyesültek fölöttem: a Tegethoff a víz alá merült.

Mi a vízbe esett embernek a legelső ösztönszerű cselekvénye? Az, hogy a lábait kiszabadítja és uszik. Az én lábaim oda voltak kötve a hajóhoz s nem fogtam az uszás-hoz, hanem elkezdtem a hajót kormányozni a víz alatt.

Számláltam a perczeket magamban; de a kormányrudat ki nem eresztettem a kezemből. Már százhuszig számláltam. Tovább a leggyakorlottabb buvár sem állja ki lélekzetvétel nélkül. Fulladoztam. Itt volna az ideje lábaimat eloldani és menekülni. A hajó olyan sokáig elmarad a víz alatt.

Azért sem menekülök. Ha idefulladok is, de a Tegethoffot el nem hagyom. Mi egymáséi vagyunk. Együtt élünk vagy veszünk.

Csaknem elvesztém már az eszméletet, midőn a vízboltozat fölöttem elkezdte világosodni s két percz múlva megláttam az eget fölöttem nem kékleni, hanem veresleni.

Nem volt magamra gondom. Át voltam ázva; nem is gondoltam rá. A Tegethoff sebesen haladt a ködben kelet felé. Meg kellett őt fordítanom; a ködön keresztül lobogó volkán segített a tájékozásban. Sietve kellett felhasználnom az időt, a míg a csuszam által kölcsönzött önmozderő tart a hajónál. Perczenkint lassúdott az; úgy, hogy mikor az új öböl keleti partjához eljutott a hajó, oly csendesen feküdt fel a zátonyra, mintha kapitány, gépész, kormányos intézte volna futását. Szerencsésen megfeneklettünk. A hajó nem dült féloldalt, tökéletesen befurta magát az új zsurmalékba (detritus). En még fölösleges elővigyázatul a kis horgonyt is lebocsátottam s ekként biztosítottam a Tegethoffot minden eshetőség ellen. Ha ez a szárazföld csakugyan lengővé lett, akkor a hajót is magával viszi, az el nem maradhat tőle. S ha a szárazföld eltalálna sülyedni, az égő kőszén és petroleum a jéglapot kiolvasztaná alóla: akkor felmenekülünk a Tegethoffra.

A hajóban semmi lényeges kár nem történt, csupán az orrán levő czifrázatok szenvedtek egy kis haváriát.

Ekkor aztán lehívtam a Bábit is a búvhelyéről; ő örült legjobban a Tegethoff megszabadulásának s örömeiben mindjárt hidegfürdőt vett az új öbölben, ő szárazan maradt az árbockasban; de nekem volt benne elég részem s csak most vettem észre, hogy az öltöny megszáradt rajtam a nagy fáradságos munkában.

EGY ÚJJÁ SZÜLETŐ FÖLD.

Legelső dolgom lett most a meleg öltönyöket elszállítani az én embereim számára a katakombához.

A hajó párkánya egyenlő magasságban állt a kikötő partjával, úgy, hogy gyaloghídat rögtönözhettem a kettő között egyenes kijárással.

Ezen keresztül kivontattam a szánkót, melyet igen természetesen Bábinak kellett a katakombáig elvontatni; melyet most annyival közelebb találtunk, minthogy a kiszabadult hajó mintegy kétezer méternyire haladva, az öböl tulsó feléig hatolt, s ez által egyúttal ki lettek kerülve a közbeeső tavak is, a mik idejövet utunkban álltak, s a szánnalhaladást akadályozták volna.

Lámekhet és Nahámát még mindig a Kain sirboltjában találtam.

Épen jókor jöttem, hogy az öreget megakadályozzam egy gyászos szándékában, a mi ugyan magában igen dicséretes és istenes foglalkozás; ahitátosság fejében meg akarta gyujtani a serlegben levő gabonát égő hálaáldozatul az Úrnak. Az nekem szép meglepetés lett volna.

Nagy nehezen tudtam lebeszélni róla; felvilágosítva, hogy innen a füst ki nem mehet; már pedig az áldozat kedvező fogadtatását az föltételezi, ha a füst egyenesen felszáll az égre.

Annál nagyobb örömét találta a velem hozott medvebőr bundában. Azt a mint egyszer fölvette, többet soha le nem tette a nyakából.

Még jobban meg volt elégedve Nahámám a gyönyörű zászlókkal. Milyen művészek ebben az asszonyok; egy darab kelméből egy percz alatt öltönyt varázsolni: egy boglár segítségével, egy gombostűvel, egy zsinórral festői redőzetet teremteni az élő szobor körül. Az én Nahámámnak jó izlése is volt; a czifra kelmék közül az egyszerű

csillagos amerikai lobogót választotta ki; jól illett arczához, karsú termetéhez; olyan volt benne, mint Rebeka a kútnál. Mikor meg a kék-róka bundát rátettem a vállára, akkor hasonlított Van Dyck (vagy Rubens?) bundába takart istenasszonyához.

Igy ellátva aztán kivezettem őket a szabadba.

Azt hittem meg lesznek lepve az ég és a föld által, melyet látnak; azonban épen nem vettem észre náluk semmi bámulatot.

Valószínű, hogy azon rémnapokban, miknek iszonyatai élőlök a barlangba menekültek, épen ilyen képet mutatott az ég. A láthatárról felgomolygó sűrű fellegek, a földön lomha köd. S eget és ködöt veresre fest a hegytetők-ből kitörő tűz, melynek verőfénye magát az árnyékot is rózsaszínűvé varázsolja.

Hanem a Tegethoff annál nagyobb csodálat tárgya volt Lámekh előtt, mikor odáig eljöttünk. Reszketve támaszkodott karomra, mikor a földéltre vezettem, mely most is tele volt az éjszaksark minden madaraival. Ott ültek a vitorlákon, az ágyúkon, mintha az övek volna, s ők vigyáznak azokra.

Lamekh azt hitte, hogy ezek a madarak hozták ezt az egész csodát valahonnan az égből.

Mirevalók azok a vastag rézcsövek, mire valók azok a nagy vashengerek? Mire való ez az egész nagy épület a víz közepén? Ki gondolta ki ezt a fából épített barlangot, ezt a gerendából összerótt nagy katakombát? Ki cselekszi azt, hogy megkettőztesse az embert és egy sima fényes lapból kiki saját magát lássa másodalakban szemköztjönni?

Most már csakugyan azt hitte az öreg, hogy én vagyok a Nefitim, a ki ilyen repülő várban lakik.

Ott hagytam őt Nahamával s magam a szánnal és Bábi-val visszatértem a katakombához, örökségünket elszállítani a hajóra, a hol lakni fogunk. A Neptun-kelyhek közül egyet elhoztam ritkasággyűjteményünk számára, a gabona-félét azonban zsákokba töltöttem.

A hajón volt kézimalmunk, melyen könnyen meg lehetett a gabonafélét őrölni. Élelmi szerrrel most már el voltunk látva egy ivadékra. A hajónkat meglepett madarak is szaporiták készletünket. Vitorlagöngyeink egész tojásraktárt képeztek s a szárnyasok oly mulyák, hogy mikor egyet kifogtam közülök pecsenyének, a többi még csak odább sem repült.

Az öregemmel — természetesen — mindjárt az első alkalommal egy kis confessionalis nehézségem támadt.

Az áldozat kérdése fölött merült fel közöttünk a dissidentia.

Ő, mint orthodox Kainista, azon a véleményen volt, hogy az égő áldozatot okvetlenül gabonaneművel kell végrehajtani; én pedig, mint neolog, abban találtam lelki nyugodalmat, ha azt inkább madárfélével, tehát élő állatokkal hajtjuk végre. Ez az öreg előtt schisma volt.

Pedig hát részemen volt az igazság; mert madárféléért csak fel kellett másznom a vitorlarúdra s kiválasztanom a legkövérebb vadludat; penguinnal meg épen tele volt a matrózcajute; míg a gabonafélével takarékosan kellett bánunk, mert ebből az égből több manna nem hull s ezen a földön több kenyér nem terem.

Hanem az öreg nem engedett s ha azt nem akartam, hogy Naháma sírjon, teljesítenem kellett Lamekh kedvét.

Hanem gondoltam ki a számára valamit, a mi a scrupulusait eloszlassa. Az ötletet ő maga hozta kapóra az által, hogy legelső megáldozandó terményül az «Arais el Nil» magjait választá. Ezek, mint már megjegyzém, nagyon hasonlítanak a mákhoz, meg még valamihez máshoz, a mi megint a mákhoz hasonlít.

Ez a más valami a puskapor.

Az áldozat symbolistikus sikere, mint ezt Mózes I. könyvéből tudjuk, az, hogy az áldozat füstje egyenesen menjen fel az égbe.

Az itteni ködös páraterhes légben természetesen szerfölött akadályozva volt Lamekh áldozatának ilyenmő sikere.

A nelumbium mákmagjainak olajos füstje, a mint az izzó szénnel rakott serpenyőből kiszállt, szétterjedt a hajó fölött s az kétségbe ejté az ősapát.

— Megállj öreg, mondék neki, már most próbáljuk meg az én mákomat.

S ezzel egy jó csipetnyit abból az öreg ágyúba való löpor-derezből, a mi nagyon hasonlít az «Arais el Nil» magjá-hoz, a serpenyőbe vettem. Annak aztán ugyan ment fel a füstje az égbe nagy robbanással.

Csak ekkor fogadott igazán kegyelmébe az öreg. Meg-vallotta, hogy nem vagyok neki többé Nephitin, se Eliud; hanem igazhivő, a kinek áldozatát szívesen fogadja az ég.

(Nephitinnek tartják a Mózes I. könyve III. részében említett «angyalok»-nak a fiait, kik azoknak halandó nők iránti szerelmükből származnak, s a Nephitinek ivadéka volt az «Eliud», a varázsló, csodatevő faj, s az Eliudoké az «Óriás», az emberevő, ki miatt az özönvizet a földre bocsátá az «Úr».)

E naptól fogva Lamekh minden nap áldozott egy csipetnyit abból a mákból, a minék a füstje oly gyorsan száll fel az égbe. És nem tudom, nem jobban tetszenék-e az Úrnak, ha mindenütt a világon, a hol puszkapor van, így áldoznának vele, mint hogy arra használják, a mire?

Az első berendezkedés után az volt a feladatom, hogy tájékozást szerezzek magamnak a felől, hogy mi történt voltaképen ezzel a darab földdel?

Kiszemeltem magamnak a Zichyhegy északnyugoti egyik ormát observatoriumnak s oda fölszállítottam a hajón hagyott mérnöki eszközöket, dioptrát, távesövet, sextanst, astrolabiumot, s elhelyezkedtem velük a szabadban, nem kellett félnem, hogy valaki ellopja.

A legelső széttekintés a magasból meggyőzött róla, hogy szárazföldem egy nagy úszó sziget, elszakítva a száraz föld nagyobb tömegétől, alakjára nézve hasonló Izland szigetéhez.

Északi részén emelkedik a működésben levő volkán s az hegyesen és menetelesen, mint egy sarkantyú furódik az előtte álló jégtengerbe, utat fúrva magának a nagy terjedelemben égő kőszénréteg által; a keleti és nyugoti oldalon mutatkozó fény, mely a sziget zezugos körvonalait kitünteti, kétségtelenül a nagy tömeg petroleum, mely még sokáig fog égni a tenger színe fölött.

Hogy ez égő naphthatömeg miért nem veszi körül egészen a szigetet? ennek az oka az, hogy a sziget déli része a legszélesebb s az folytonosan érinti a jégcontinens partjait, mik közt a sziget orra utat tör; s mik közt a déli légáramlat s a tenger folyása északnak viszi a földtömeget.

E szerint délfelé, a hol a Zichy-előfok áll, lábánál a szabad öböllel, s abban a Tegethoffal, egészen ment marad az égő petroleumártól.

A két oldalról felgomolygó párazat folytonos felhősátort képez a sziget fölött, s azt az égő petroleumár s a lobogó naphthavolcán megvilágítja. Olyan fény van, mint viharjós napalkonyaton.

S e tüzfénynél meglátszanak a két oldalt mellettünk elmaradó jéghegyek, mik közt földrészünk elhalad, északi irányt követve.

Távcsövem előtt feltűnnek a Wiltsek-orom dolomitszirtjei, nagy messzeségben már. Mi elszakadtunk a Ferencz József földtől! És én hozom a magunk quotáját a felfedezett országreszből in natura! s még hozzá az egész tengerészetet is!

Egy egész kis világrészt szakítottam magamnak külön, melynek egészen sajátyszerű égálji és földtani viszonyai vannak.

A napvilágot pótolja felette a köröskörül vereslő égbolt, A folytonosan támadó felhőtömeg elzárja tőle az éjszaksarki hideget, s az alatta égő kőszénréteg folytonosan egyenlő tropicus hőséget kölcsönöz neki. E hőség a kőszénréteg alatti homok és agyag-rétegen át nem hatolhat, hogy a jég-alapot is elolvassza. De fölfelé terjed, s a felszínről már

minden jeget leolvasztott. A völgyeket roppant nagy tavak fedik. Az izzó föld e tavakat nemsokára mocsárokká párologtatja s a szikkadó mocsárookban okvetlenül meg kell születni egy új állati és növényi életnek. A föld nem halott; az tele van növény és állatfajok csiráival, embrioval. Ha víz és meleg járul hozzá, teremtő erejét visszanyeri. A folytonos nedvbőség, és folytonos meleg üzni fogja a tenyészetet. Egész darab szigetföldünk egy nagy-szerű «hollandi melegház», melyben nincs évszakkülönbség; még szél sincs, mert a vizen lengő föld a széllel együtt halad, s az éjszaksarkhoz mentől közelebb haladunk, annál nagyobbak kell lenni a szélesendnek, a légmérsék örök egyformasága mellett.

E növekedő nedves melegségben újon születő növényzet fogja ellepni előbb magát a mocsarat, azután a mocsárpartokat, a tófenékből feljönnek azok a csodanövények, miknek himvirága száráról leszakítja magát s aztán elindul «önakarattal» a növirágot felkeresni s ha rátalált, együtt leszáll vele ismét a tófenékre. Az árokpartokat felveri az ananász, mely a maga hazájában irthatlan gaz, mint másutt a bógáncs. A hegyoldalakat befutja a rotang.

S a hogy a növényt előteremtí az újra átmelegült föld, majd előhossa a maga állatjait is. Minöket? Hasonlókat a kiveszett fajokhoz? vagy új fajokat, a mik a most meglevöktől elütnek? mint az ausztráliai fajok az európaiaktól.

Talán még embert is! Minöt? Régi, kiveszett fajt? azteket? mesebeli óriást? vagy torzalakot? Kakerlakot? niám-niámot? — vagy talán új fajt állít elő? Előhossa a troglodytokat: a homorodalmási barlang hagyományos regéiben emlegetett apró embereket, két arasznyi törpéket? Talán a mi örököseinket?

AZ ÚJ TEREMTÉS MŰVE.

Hogy a földnek e teremtő működése nem fog az egész szigetre kiterjedni, azt előre sejthetém; az csupán a sziget azon részére fog szorítkozni, mely a naptha-vulkán közvetlen közelében esik, s mely az égő kőszénréteg felett fekszik s annak egész melegét felveszi.

Ezt a helyet még most nem lehetett megközelítenem. A lapályok járhatlanok voltak. A hegyekről már leolvadt minden jég és hó s az oly iszaptengert támasztott a völgyekben, melyen sem átgázolni, sem csónakázni nem lehetett.

A sár maga tele volt az őskorban elhalt, addig jég alá temetett növényzet törmelékeivel, a félbenszakadt rohadás alkatrészeivel.

Igazi «tohu wabohu».

Megkisérlém két szál deszkával előrehatolni, miket talpaim alá kötöttem. Ez nagyon fáradságos utazás volt. Várnom kellett kedvezőbb időre.

Az alatt volt más kedves foglalkozásom. Nahámámat tanítottam az én nyelvemre, s az öregtől tanultam én az övét. Mikor aztán annyira hatoltunk, hogy egymást megtudtuk érteni, akkor én elmondám ő nekik, hogy minő világ van még rajtunk kívül? Mi él, halad, történik ebben a világban? s hogy egykor e hajó oltalmában s Isten segédelmével mi is elfogunk még jutni e világba. Az öreg okos ember volt, azt mondta rá: «nem lehetetlen» s megígérte nekem, hogy ha haza kerülünk Magyarországra, előadást fog tartani a magyar tudományos akadémiában az ősvilági történelemből, az emberek özönvíz előtti harczeitől a nephitinekkal, eliudokkal és óriásokkal.

Az öreg, a mint egy kis ámbraszesszel felfrissíté életműszereit, bámulatos emlékező tehetséget fejtett ki.

Elmondta, hogy ez a darab föld volt itt a «Nod» s el-

sorolta a növényeket, a mikkel az ő idejében annak hegyei völgyei fedve voltak.

A mezőkön termett a «Chitta,» a tavasz-búza, és a «cussemet» a tönköly, s a kétféle kedvencz hagyma, a «B'Zalim» és «Chaszir»; a felfutó «phol» valami babfajt termett, az édes és illatos hagymájú «Shumim», a hatsoros kalászú «S'óra.» A fákra felfolyó «gephen» hozta az édes fürtöket, miknek nedve oly mámorító, s a televény mocsárfenek, mikor kiszáradt, terítve lett a dinnyés «dudaim» indáival; gyümölcsöt adott a «Shikmim» és a «Shaked,» az egyik fügét, a másik mandulát; virággal illatozott a «kimosh» és a «chabatzelet,» az nárczis, ez liliom; s a kedvencz parperot zöldségét szolgáltatták a «challamut» kövér levelei, míg a «dochan» szárából édes mézet facsartak; (talán ez volt a czukornád;) a Noé bárkájáról emlékezetes «Gófer»-fa pedig volt az örökviruló cziprus, mely a hegyoldalakat fedte.

Az öreg Lámekh még emlékezett az egyes völgyekre s addig erőltette emlékezetét, míg megismertetett velem egy őskori ösvényt a hegyháton keresztül, melyen a volcán-hegylábig el lehetett hatolni.

Feltettem magamban, hogy ezen az úton megkísértem a volcáni táj megközelítését. Búcsut vettem kedveseimtől. Tarisznyámba raktam a szükséges élelmi szereket s Bábit társul vive magammal, elindultam az öreg által jelzett úton.

Fáradtságos út volt az; de nem legyőzhetetlen. Sziklákön, hegyszakadékokon keresztül. Minden órában pihenőt kellett tartanom.

Nyolcz órai kitartó küzdelem után, melyben Babi nagy segítségemre volt, eljutottam a naphthavolcán közelébe.

A volcán végső előfokát képezte a hegygerincznek, s innen rajta egy üstalakú völgy mélyedett alá, melynek fenekét egy tó foglalta el; nem a tengersizemek smaragd tükre, nem a kék eget visszatükröző mosolygó vízlap. Ez vérveres az ég viszfényétől, és nem csak attól.

Mikor e tóhoz elkezdtem leszállni, érezhetően észlelhetém a növekedő meleget, mely a völgyben uralkodott. E völgyet, e tavat fűtik alulról!

A sár, a melyben jártam, a völgybe leérve, melegített!

Még aludt, még üres volt az egész völgy. Se állat, se növény benne. Valjon az állat születik e meg előbb, vagy a növény? ez a tudósok nagy fejtörése!

Ha én nehezen türtem ez üvegházi meleget, Bábinak, a ki ehhez nincs szokva, kétszeresen terhes volt azt elviselni. Előre szaladt, hogy mentül hamarább megfürödhessenék a tóban. De alig lubiczkolta ki magát, már ki is jött onnan. Az a tó is meleg volt.

Én azonban nagy bámulatomra a már egyszer kékre festett medvém helyett, most egyszerre egy veres medvét látok a vízből kijönni. Azt a veres színt ugyan Babi egy perc alatt lerázkódta magáról; tehát az nem volt festőanyag.

Magam is lementem a tóhoz és poharamat telemertem belőle. A víz színőbervörös volt. Nagyító lencsém kideríté a veresség okát. Ázalagok tömege volt az, minden alakzataiban a szörnyesodáknak, mik a gócsó előtt egy csepp vízben egy népet mutatnak, mely egymással harczol, egymást falja és üldözi. Százféle alakú csodái a láthatatlan világnak, kigyók, orsók, kerekek, villák, golyók, kösöntyök, fésük, sülök, kakastarajak, macskakörmök, hengerek, csillogok, napok, félholdak, hattyúnyakak, elefántormányok, palaczkok, bajuszos gyöngyök, postakürtök, harangok, zeg-zugok, kötélesomók, 8-asok, kacskaringós sújtások, csiptetők, egyszervuk, koronák, kétkerekűek, püspöki botok, napernyők, jáczintok, czápák halász hálókka, és forgó karokkal: és mind ez egy pohár vízben s együtt oly tömegben, hogy egy egész tó vize vérré válnak látszik tőlük.

Tehát az állat született előbb, mint a növény.

Itt egy szikla alatt felütöttem tanyámat s lefeküdtem. Babi azonban felment a hegytetőre aludni: neki itt nagyon meleg volt.

Mire felébredtem, azt láttam, hogy a természet csodát csinált a kedvemért. A tó felszine nem veres már, hanem zöld.

Azon hat óra alatt, a míg aludtam, benötte a felszinét a békalencse. (Lemna.)

Ez hát a növényeknek az őse : az első szülött.

És a mint a zöld burokkal lepett vízben megmerítém poharamat, úgy találtam, hogy a víz már sokkal kevésbé vörös, az ázalagok megfogytak, a felmerített víz közepett pedig egy hosszú fonálalakú veres férgecske uszik : egy naida. (Nais proboscidea.)

Ez a legelső pusztaszemmel látható állat, mely az első növényt, a vízi lencsét követi.

A naida felemészti az ázalagot, nyolcz óra mulva már ezektől hemzseg a víz, és most még veresebbnek látszik, mintha az egész víztömeg atakarna alakulni egy nyüzsgő féreg-tömeggé.

A naida alakulása jelszó a mindennemű férgeknek és puhányoknak a megalakulásra. Apró szörnyetegek, gömb és kigyó alakban, nyúlós testtel, eviczkelők és lomhák, fejnélküli, szemnélküli csodák, mik láb nélkül usznak, kerékmódra forognak, megfoghatatlanok, mint a rezge, megszámlálhatatlanok, mint a porszem, lepik el a tó iszapját, felszinét; s ugyanakkor a tó-part mentében felüti a vízből hegyes töreit a nád. Egy sokkal magasabb növény, a hinár hozzá szegődik a békalencséhez; a sziklák hosszú zöld szakállat kezdenek eresztetni a vízben : az mind élő növény.

Ujabb huszonnégy óra multával a nádgyökereken megjelenik a minden habarczok és vízbenjáró férgek ura, a polyp. A férgek fátumának lehet azt nevezni.

Ez a csudálatos, megmagyarázhatlan lény, melynek létét csak a mult században fedezték föl; pedig ott van minden vízben, a hol férgek laknak. Nincs se feje, se szeme, se szíve, se gyomra, mégis mindent megtámad, megemész, elfoglal, bekeblez, átalakít.

Mikor az alkotó iszaphból előjön, önmagától, alig hosszabb egy emberi ujj első ízénél. Alakja hasonlít egy keztyűujjhoz. Kinyúlik végtelenül. A nyitott részén tapogató csápok vannak, mikhez minden féreg hozzá ragad, s azt a polyp bekeblezi rögtön. És belseje nem gyomor. Ki lehet fordítani, mint a keztyűt, s akkor a külső bőre lesz a belseje: azzal emészt; ha elvágják hosszában két felé, a széthasított darabokból két külön állat göngyölődik össze s külön él. Ha keresztben vágják ketté, az első része hátul bezáródik, a hátsó részén új csápok nőnek s két állat lesz belőle. Ha egy polyp elnyeli a másikat, a mi olyankor történik meg, mikor ketten fognak meg egyszerre egy hosszú férget, s addig nyelik, a míg összeérnek s a hatalmasabb a féreggel együtt benyeli az osztályos rokont is, akkor az elnyelt keresztül furja magát az elnyelő oldalán s összenő vele, és lesz akkor egy állat, két szájjal. Csinálnak coalitiót. Mentől többet eszik, annál gyorsabban nő. Karvastagságú lesz, megfamad nagy halakat, s azokat is elnyeli s a mint a hal szétfeszíti végtelenül nyulékony zacskóját, a polyp átlátszó testén át úgy tűnik fel, mintha csak a hal volna ott maga, behúzva vékony hólyaggal; hanem ez a vékony hólyag őt megöli, nedveit kiszívja s csak csontjait, bőrét veti ki magából.

A polypnak nincsen neme: sem hím, sem nőtény, önmaga teremti magát. Ifja-fia oldalaiból nő elő; s a hány, annyi szájjal eszik s valamennyi száj a közös testet segíti táplálni.

Egész naphosszant el tudtam nézni e féregirtó szörnyetegek működését a tópartról, mint emészték fel a naisok miriadjait, s míg ők maguk a felemésztett férgek színétől piros színt kaptak, a víz egyre világosabb lett s nehéz tószagát veszteni kezdé.

Most már a nelumbium és nunufár széles levelei is kezdtek megjelenni a víz színén.

Bábi ez alatt folyvást lejárt a tóba fürdeni.

Egyszer rohanva jön vissza hozzám s veszett ugrálást,

bukfenczezést kezd el, előttem veri magát a földhöz és a mellett nem tud hangot adni.

Jókor észrevettem a baját. A feje egészen be volt vonva valami fényes hárttyával, a mi feszesen oda volt tapadva hozzá. Az nem volt más, mint egy óriási nagy polyp, mely a vízben lubiczkoló medvének hirtelen ráhúzta a zsákját a fejére. S ez a nyomorú féreg képes lett volna ezt az óriási állatot megölni, mely nem tudta, hogy mi baja, ki bántja? a lélekzetvétele egyszerre el volt fojtva. A polyp zsákjának a szája össze volt szorulva a nyakán.

Én hirtelen ketté hasítottam a polypot késemmel, kiszabadítván veszedelmes zsákjából szegény medvém fejét. A kétfelé hasított szörny egyszerre összecsapta a két szélét s megint egy egész lett, s hogy megmutassa hatalmát, most már az én meztelen lábamra húzta fel magát, mint harisnya, kiállhatatlan feszítő nyomást gyakorolva bőrömrre. Ekkor aztán elhasítottam négyfelé, s lett belőle négy állat, mik ösztönszerűleg igyekeztek vissza a vízbe, piócza arasz-ugrásokkal.

Ez idő alatt a vizen kívül is kezdett a föld teremtő ereje működni.

A mi a hegyekről aláhordott törmelékből legfelyül maradt, az a korhadt fa és növényi pudva. Legelőször is e tömeg kezdett megelevenülni. Csodaalakú gombák üték fel fejeiket egyszerre; szömöresögök és pöfetegek, akós hordó nagyságúak, ágbogas, korallalakú gombák, miknek jó illata ehető husát kínálja. De a mellett bűzös penész-fajok, egyenesek mint a pálcza, üvegszárral s rezgő veres kalappal; azután favastagságú páfránok, miknek gyors növekedése szemmel látható volt s mik kikelésük első órájában, mint fellegző port hintették szét termékenyítő himporaikat.

E gyors növekedést a később megjelenő magasabb fajú növényeken is észleltem; mik néhány nap mulva ellepték a sziklamélydedéseket és a tó környékét. A *canna indica* óránként fél méternyit nőtt, s ha töben levágtam, a

csonkjából kifolyó édes nedv egész kulacsomat megtölté kellemes itallal; a kosborfélék (orchidæák) tíz óra alatt kivirágzottak, s itt tapasztaltam, hogy az Áronvirág, mikor kinyílik, kelyhében meleget támaszt. Ez az egyedüli virág, mely elárulja, hogy a növények is örülnek, éreznek és szeretnek.

Mind e rendkívüli gyors tenyészetnek természetes oka volt.

A föld maga, az őszerejű, savakkal jóllakott televény, az alulról hevítő tűz, a langyedvekkal és ammonsóval terhes lég, az ég folytonos verőfénye csodaszerű kifejlődésre ösztönzének minden növényt. Itt hetek alatt kellett végbemeni annak, ami rendes éghajlati viszonyok között évszakokra van bízva.

Ez lesz a kulcsa annak a rejtélynek is, hogyan számíthattak az özönvízelőtti világban közönséges alkotású emberek életkorára hét, nyolcz, kilencszáz esztendő? Hát csak úgy, hogy az esztendőt nem jelezte náluk tél, tavasz, nyár és ősz: mert örök nyár volt; hanem meghatározta az évet a termő gyümölcs. «Egy» aratás, «egy» gyümölcszedés: «egy» esztendő. Úgy, de az ő idejünkben «egy» csillagászi év alatt tizszer lehetett aratás. Kelet-Indiában most is vannak fák, a mik négyszer adnak szüretet egy évben, ott a rizs most is kétszer érik meg, s egyedül a szent «kenyérfa» az, mely túlmegy a naptári esztendőn, s betölti a rendes tizenöt hónapot a virágzástól a gyümölcskifejlésig, s még azután három hónapot követel a gyümölcs teljes megérlelésére. Ez magyarázza meg, miért választotta Éva anyánk kedvenczéül e fa gyümölcsét. Ezt a fát tartják a paradicsomi «ismeretek fájának», melynek almájából Éva megízlelteté Ádámot. Ha tehát a kenyérfa esztendeje szerint számítanak az emberi életkort, akkor a harminczkilencz esztendő s hölgy még csak buszonhat éves volna. S ez a magyarázat úgy hiszem, tökéletesen igazolja Éva anyánkat az utókor előtt.

Hét nap mulva egész őszobót zöldült a tó környékén s

a volcán körüli hegyoldalokon. A növényeket még jobban sietteté az, hogy nem alhattak a folytonos világítás miatt.

Csupán magasabb szervezetű élő állatok nem jöttek még elő. A polyp volt az egyedüli úr a vizekben.

Azt kezdtem hinni, hogy a természet ez alkotását oly sérthetetlené tette, hogy ezt semmi el nem veszíti. Ezt ha nagy halak megeszik, ismét kivetik a gyomrukból élve. Ezt ha a sirályok elkapják, visszadobják a vízbe. Ez még maga magát sem pusztíthatja el.

Egyszer aztán, mikor fölébredtem, meglepő gyönyörteljes látványt nyújtott elém a tó színe.

Közepén egy hosszú csoportban, mint egy csodálatos flotta, uszott az a bámálatos szép rejtélyes állatsereg, melynek neve a hajósok előtt a «tarajas quál.»

Ez állat egy vékony hólyag, oly finom test, mint a szappan-buborék s épen oly szívárványt játszó és piros, mikor csendesen évez, hosszú furtalakú csápjai lassan libegnek alá a vízben, oly vékonyan, mint a fonál, mint vékony láncz, mint arpaszemek füzere.

S ezek a vékony fonalak képesek ölni.

Mikor a quál gyorsan akar előre rohanni, hirtelen fel-fújja hólyagját, s akkor az egyszerre, mint egy rózsaszínű búbos főköttő emelkedik ki a vízből s vitorlául szolgál neki.

S a mihez ez állat hozzá ér, azt megöli. Ha egy nagy állatot körülfog fonálesápjaival, az kinosan vonaglik és megdermed. Ha ember nyúl hozzá, ujjain hólyagok támadnak, mintha parázsba markolt volna. A halászok még akkor is kikerülik, ha döglötten találják. Ha véletlenül egy a halászok hálójába kerül, valamennyi kifogott hal mind «prüszkölni» kezd tőle.

Ezek a quálok huszonnégy óra alatt kiölték a polypokat.

Elnéztem bámulva e harczot. A mint a quál hozzá ért a polyphoz, ennek lehullottak a fogó csápjai, megszűnt élni. Egy nap mulva az a szívós, széttéphetetlen test,

melynek minden levágott íze ismét új állattá alakul, szétfosló nyákká vált, (úgynevezett «priesteleyi anyaggá») melyet felszívtak a vízi növények levelei.

Most azután ismét a quál maradt az úr a vízben.

Ez megint oly ellensége minden más állatnak, hogy ettől magasabb életműszerű lény a vízben nem tenyészhetik. A hol a quálok megjelennek, ott egész nagy tengeröblökben elpusztulnak az apróbb halak mind.

Egy újraébredtemkor a pompás, ragyogó vészhozók mind kinn voltak a parton: élettelenül. Egy sem maradt fenn.

Mi ölte meg őket?

Egy picziny kis rovarnak a lárvái; a miknek alázatos neve «*cyclicon pediculus*.» Ezek meglepték a víz színén pompázó quálokat, s ezernyi lyukat fúrtak azoknak pompás hólyagtestébe, melynek égő érintése minden élő állatra nézve félelmetes, egyedül a kis porontyra nézve mulatságos, s ebben elpusztulnak a quálok mindannyian.

Néhány óra múlva fellegel szálltak fel a tóból az apró repülő kérészeknek, a víz egészen sárgának látszott levett bábhüvelyektől, mint nálunk otthon a «Tisza-virágzásakor.» Az első repülő rovar megjelent az újjá született földön.

E látvány gyönyörét én le nem írhatom.

A föld újjá születésének remeklése ime szemeim előtt megy végbe rohanó gyorsasággal. Rövid álmokat tartok s valahányszor fölébredek, egy újonszületett országa az állat és növényvilágnak tárul elém.

A növény közt még mindig a lopvanöszök (*cryptogamia*) az uralkodók; bokornagyságú mohok, kocsonyaként rezgő moszatok, puffadozó gombák, üresbélű páfránok; és közöttük az élődiék pompás serege, miket csak bizonyos rohadtnedvű talaj, légnedv és hőfok hoz elő, másutt alusznak, meg nem jelennek; a kosborok, czipőczimek (*orchydæák*, *calceolariák*,) pillangót, lepkét, bogarat utánzó virágserege. Az óriási *rafflesia*, félig gomba, félig virág, melynek át-

mérője nagyobb egy emberi lépésnél, levelet sem küldve előre, pattan ki a földből; de már a tó partjain, a sömlékpart mezsgyéin a fűneműek is kezdenek tért foglalni. És minő fűvek? A mik egy nap alatt embermagasságra nőnek s másnap már kivetik kalászaikat; nádak, miknek tömege áttörhetlen erdő; folyondárok, mik a nád-erdőt összeszővik; s hol már kiszikkadt a föld, dudorodó repedések jelentik előre, hogy onnan egy növény-fejedelem fog kitörni nemsokára: még nem tudni, hogy mi? talán egy yucca, talán egy káposztapálma, vagy egy csirájában is óriás kókusz?

S a növényzettel együtt haladva támad az átmélegült iszapból elő az állatvilág. Férgék, miknek már piros vére van, s a mik szomjazzák a vért. Nadályok, szipolyok, pokolfuriák, azután csőalakú holothúrok, (a tó vize sós); köztük trepangok, a miket már emberek is esznek (igaz, hogy chinai emberek), csillag alakú érdemrendmimelő puhányok; meduza-főhöz hasonló körül-kigyó szörnyetegek, a mik közül egyszer előmaszik a rák, s ez már a száraz földre is kilátogat.

De már ez állatok születését mely titokba tudja burkolni a természet s nem enged műhelyébe letekinteni.

A vajudó víz-fenek már emberi szemnek hozzá járulhatatlan. A tó környékét a nádak, bámbuszok, rotangok és czukornádak minden berkei veszik körül, beljebb a nymphaeák, nelumbiumok széles levelei takarják s azokon túl egy szakadatlan sárgaveres szőnyeg fedi: az urticulariák virága; tisztás hely csak a legközepén marad: ott van a mélye.

Mi történik a mélyben? azt már nem látni; de egyszer megüti a füleket az első állathang: egy béka ümmögése; s a mely órában megjelennek az első repülő rovarok százazrei a légben, a másik órában már ott vannak a pókok osztovátáikkal a fűszálakon s szövik a selyem hálókát kerekre, s a mint a legelső fűmag kifejlik, már jönnek érte a hangyák s viszik el télire.

És egyszer a mély csendben oly hang hallatszik, mintha valaki a nyelvével csettentene s azzal lomhán előmászik a földhasadékból egy emberkarnyi hosszú csoda állat; lomha, lapos, meztelen test, fekete színű, lángfoltokkal tarka, mintegy tompa farkú kigyó, melynek elől két lába van a feje alatt és felyül mintha rózsaszínű fülei csüggnének alá két oldalán. Mi ez? Salamander, Triton, Syrén, vagy Amphyon? vagy hybridum mind a négyből? E rejtélyes állat, mely csak egyesével jön elő, párosával nem látta senki, sem letett tojását nem fedezték még fel. A legártatlanabb szörny, a kiről nem tudni, hogy mivel él, és miért él? hogyan tartja fenn a fáját mesés egyedül-létében? A syrén minden nap új meg új gyönyörét hozta meg számomra a bámulatnak. Hanem a gyönyörnek bün-hödése is van.

A hol egy tóból mocsár lesz s a hol a mocsár szikkadás-nak indul, ott a lég-rohasztó lázak ragályával telik meg s abban emberi életműszernék tartózkodni nem jó.

Én ugyan tanyámat a hegyoldal-magaslatán ütöttem fel, előre számítva arra, hogy szemlélődéseim alatt a mocsár-lég miasmáitól lehetőleg meg legyek védve; más részt ab-ban is biztam, hogy itt a folytonos egyforma melegben ninesen meg a láznak főfeltétele: az éj és nap hőmérséké-nek nagy különbözete; egyszer azonban mégis úgy kezdtem érezni, mintha valaki nagyon megvert volna s a lábaim nem bírának s a fejem nehezebb volna, mint az egész testem.

Még sem akartam arra gondolni, hogy visszamenjek a hajóhoz.

Meg akarom látni a teremtés mystériumát mind végig; ha mindjárt belehalok is.

A tó már elveszté vizeit az alulról jövő folytonos hőség-től. Csak iszapja maradt. Közepén egy nagy szérűnyi terü-leten maradt meg egy sűrű dágvány: egy pöffedező degetár, mely fel-fel fuvódott s megint lelohadt.

Mi születik meg ebből?

A láz erőt vett rajtam. Nem birtam már mozdulni.

A szétnyíló equisetumok és lycopodiumok szálai kiállhatatlan büzzel tölték be körülem a levegőt. A mocsár felől maró bogarak rajzottak felém, s undorító hullők, kigyók, csúszómászó gyilfajok sunnyogtak fel hozzám. Én még sem mozdultam el helyemből. Néztem, mi születik meg abból a vajudó dágványból?

Ott volt mellettem Babi. Gyógyítani nem tudott, de elkergette tőlem az undok csúszómászó sereget, s tenyereivel lesimitá arczomról a maró bogarakat.

Én lestem a dágványt.

Az egyre jobban szikkadt, felszíne bebőrösödött, és egyre mozgott; mintha dagasztaná valami.

Lassankint úgy tetszett, mintha a mozgó iszapban egy óriási alak körrajzai idomulnának ki. Egy hosszú derék, gömbölyű fő, négy szétnyíló tag; talán kezek és lábak.

Mi fog születni?

Ember? vagy óriás-gyík? vagy a kettőnek szörnyfajzata: a «Triton Gygas?»

A láz egyre jobban erőt vett rajtam.

Folyvást világosabban idomulni láttam a dágványból kidomboruló körrajzokat.

És ekkor egy kínzó pokolbeli gondolat lepett meg.

Ha én abban a perczen halok meg, a mikor ez a csoda-szörny megszületik, akkor az, a kinek még lelke nincsen: elfogja magának az én lelkemet s akkor ebben élek tovább. És akkor ez a szörny-test kényszeríteni fog engemet, hogy megegyem, felfaljam mind azt, a mi e szigeten élő lény: hű Bábimat legelőbb, azután apósomat, a jó öreg Lamekhet, a kit kihoztam a kristálykoporsóból; s végre Nahámamat is, a kiben szívemnek szive él.

Ez a gondolat kétségbe ejtett.

— Óh Naháma!

— Itt vagyok! suttogá egy édes hang fülembé, s egy szabadító angyalarcz mosolygott le rám; míg az öreg Lamek alakja lábamnál omlott le térdére, legelőször is hálaát adva az Úrnak, hogy őket feltalálásomban megsegíté.

Az én kedveseim aggódtak hosszas elmaradásomon, s a mint a szikkadó völgy mentében járhatók lettek a partok, utánam jöttek arra a helyre, a mit czéломul kitűztem.

A patriarcha legelőször is gyógyításom után látott. Ismerte a füvek erejét. Melyek azok, a miknek kifacsart nedve a gyomor szálágaira zsongítólag hat, s a mik összezúzva a testre kötve, a belső hőséget kiszívják; megitatott, bekötöztött. Itt volt az ő ősvilágának flórája együtt.

Azután ketten fölemeltek, rátettek Bábi hátára, odakötötték, hogy le ne essem róla.

Én, kezemet a sűrű bozóttal benőtt tófenék felé kinyújtva, rámutaték a vajudó dágványra.

Lámekh oda pillantott, s azzal kezét arczára csapva kiálta fel (a rémület hangot adott neki) «az óriás!» s megkapva egy kezével az én karomat, másikkal Naháma kezét, nem sejtett erővel kezdett el futni e helyről, hátra sem tekintve többé. A kiszikkadt völgy mentében sik út volt már a futásra. Addig még sem pihentünk, a míg el nem értük a Tegetthoffot.

Velem jót tett a gyors nyargalás, tökéletesen kiizzasztott, csuron víz lettem; egy párszor az utban álló patakban megfürösztött Bábi, a mi megint úgy hatott rám, mint a Prisznitz gyógy mód: mire a hajóra értem, minden bajom elmúlt. Bizonyosan segítségemre jöttek a megszabaduláshoz Lámekh gyógyszerei és Nahámám buzgó imái is.

Csak a fáradság volt az, a mi még ágyba feküdnöm kényszerített.

Az egész szigeten húsz fok (Reaumur) volt már a meleg. Valjon mit szül a dágvány ez éjjel?

NE TOVÁBB!

A láz és fáradság után mélyen és hosszan aludtam. A mi fölébresztett, az a metsző, éles hideg volt.

Mikor felnyitám szememet, azt láttam, hogy Naháma prémes ruhájába van öltözve s szobám vaskemenczéjébe tüzet gyújt.

A hőmérő tizenkét fokot mutatott a 0-on alul a szobában, s poharamban befagyott a víz.

Mi történt itt?

Felugrottam ágyamból. Naháma segített legmelegebb öltönyeimet felvennem, s a lépcsőkön a földélzetre felkapaszkodnom; Lámeck ott térdelt és karjait kiterjesztve imádkozott.

Körülöttünk északsarki éj volt!

... Mi történt velünk?

Az történt, hogy a tengeráramlat megfordítá az egész szigetet, s ez által a napháthavocán a sziget hátuljára került. A belőle kiömlő petroleum most már nem folyja körül a szigetet, egy felhőboltozatot képezve fölötte, hanem elmarad a háta mögött s nem is foly többé oly bőven, miután az előre haladás okozta vissznyomás megszűnt ellenében. Ugyanakkor a köszénréteg közé beszakadó tenger-ár eloltotta abban a tüzet, s a vulcán nem lobog már jobban, mint egy világító torony.

A tűzveres felhőkárpit eltűnt az égről, az utolsó elvonuló felhők vastag hóréteggel takarták be a földet; hegy, völgy fehér.

S a veres ég-padmal helyett a sötétkék firmamentum csillagai szikráznak fejünk fölött, s fenn a magasban egy láng-koszorú lobog, egy tökéletes kör, melynek központjában úszunk, s mely köröskörül sárga, rózsaszín és zöld sugár-kévéit, sötét ablakoktól megszakgatottan, a világ

mind a négy része felé lövelli szét. Ez az északi hajnal, melyből, mint a szivárványból, eddig csak a félkört látta halandó ember. Mi az egész kört látjuk ragyogni.

Tehát az északsark alatt vagyunk. A gönczöl sarkesillaga épen a fejkünk felett. A delejtü nem mutat irányt többé: lebeg határozatlanul.

Az egész földet, melyet újra születni láttam, látom most meghalni újra.

Hóvilágnál, északfénynél bejártam még egyszer Nahamával és Lámebkkel, kísérve hü medvémtől, a csodaképen átalakult völgyet.

Se növény, se állat nem volt benne többé.

A buja délvirágok, a tultengő lopvanöszök a fagytól összezsugorodtan feküsznek a hó alatt eltemetve. A nád-erdő csak törmelék már, s minden alszik újra.

Csak a tó közepén, a befagyott dágvány szérüjének körében látszik meg még a hótól eltakartan is egy kidomborodó szörnyalak óriási körrajza. Széles fej, hátgerincez, kezek és lábak. Megölte őt a föld, mielőtt megszülte volna.

Még egy meglepetés várt reám. A ragyogó északfény mellett a Zichy-előfok ormait és a vulcán czukorsüvegét rózsaszínű fényben láttam tündöklenni. Egyszer aztán az északfény lelohadt, kialudt, s a láthatáron egyedül tündökölt teljes ezüst fényében a tele hold.

És akkor bámulva láttam, hogy úszó szigetünk hegyei-partjai most is eleven karmazsin fényben égnek, míg a lapályok gyöngye rózsaszínnel vannak bevonva. A lábaink alatt ropogó hó maga is rózsaszínű volt.

Ez tehát nem az északi hajnal viszfénye; ez pirosra festett hó.

Ross kapitány is találkozott északsarki útjában a Baffin öbölben egész rózsaszínre festett partokkal. Azoknak a havát egy apró lopvanösző spórái festették meg ily pirosra, miket elneveztek «uredo nivalisnak» (hórozsa). Hanem a mi havunk festanyaga más. Ez a vulcánban felforrott kőszénkátrány terméke, mely a belé omló tengervíz savaival a

földkebel erős tüze közepett titokteljes vegyész alakítás-
sal egyszerre színeket állított elő, a mik a fellövellő gőzben
a hófelhők közé keveredtek, rosanilin, azalin, harmalin és
fuchsin, minden csodaszép változataival s most itt úszik a
sötétzöld oceán közepett ez a darab föld, karmazsinnal,
miniommal és karminnal örök időkre hajnalszínűvé festve.

*

Minden szárnyasa a jégvilágnak elhagyta úszó földün-
ket. Hajóink vitorlái néptelenek már. Egy vadlúd maradt
bezárva egyik szobánkban. Most leirom ez eseményeket, a
mik a Tegetthoffon és környékén történtek, s azon módon,
a hogy galambpostával szoktak üzenetet küldeni: elküldöm
ezeket a vadlúd által a nagy világba. Talán megkapja va-
laki. Talán lesz, a ki hitelt ad szavaimnak s elindul fel-
keresésünkre.

Kelt az északi szélesség 90-ik foka alatt az örök éjsza-
kában.

A KI A SZIVÉT
A HOMLOKÁN HORDJA

ALOF-BETH-GOMÁL MOLLAH.

A kik a syriai nyelvvel ismerősek (s ugyan ki ne ismerné?) rögtön ki fogják találni, hogy ez a név Aloh-beth-gomál Mollah annyit jelent magyarul, hogy «Ábéczé bácsi». S ez a név a lehető legnagyobb megdicsőítés halandó emberre nézve. Mert valamikép az Alkorán az a könyv, a melyben minden tudománya a kerek világnak bennfoglaltatik; azonképen az ábéczé az a könyv, a melyben az ember minden betűt megtalál, s ezen betűknek összerakásától függ, hogy minden kérdésre megkapja a kívánt feleletet.

Aloh-beth-gomál Mollah az igazhivők órákuluma.

Eredetét a régi «Koreis» törzsből származtatja. A törzs maga rég kiveszett már. Elfogyasztá a szent élet, a testi élvezetek megtagadása: a mi megmaradt, elpusztíták a vahabiták, a mollah maga képviseli az egész népcsaládot, melyből maga Mohammed próféta is eredt. Ez idő szerint terjed az életkora százhuszonhat esztendőre. «Meghalhatatlan» ember.

A lábaira már nem bír felállani, s a kezét nem bírja a szájáig emelni; de azért a legjobb testi-lelki egészségnek örvend. A ki hozzá jön tanácsot kérni, jövődöt mondatni, annak kötelessége a prófétát megetetni és megitatni. Nem nehéz kötelesség, miután az öreg növényfogyasztó.

A ki hátrafelé száz éven végig lát, az bizonyosan előre is épen olyan messze belát a jövődöbe.

Aloh-beth-gomál Molláhnak a feje a mohamedánok konversations-lexikona s a bölcseség tárháza.

A bölcseségét semmi sem bizonyítja oly határozottan,

mint az, hogy saját magáról milyen jövődőlátással tudott gondoskodni.

Egy olyan törzsnek az ivadéka, melynek kiirtására volt kihúzva minden fegyver, barbarok és versenytársak kezében; kénytelen volt olyan rejtekhelyet keresni magának, a hol rá nem találnak. Csakhogy ott meg elveszhet éhen, vagy a puszták ragályos lázaiban.

Alof-beth-gomál kiválasztotta magának menedékül azt a völgyet Tunis tartományában, a melyet az «egészség völgyének» neveznek, a hol örökzöld cserfa a fenyővel és pálmával csodálatosan összekeveredve, életgerjesztő balsamával gyógyítja meg az odamenekülő nyavalyásokat. S a hol még az ellenséges növényóriások is ki tudtak békülni, az emberek közt is aranykorbeli jóakarát az egyedüli törvény. Az arab közmondás szerint az «Ain-draham» (ezüst forrás) tartományában bátran járhat végig egy szüz leány, arany koronával a fején éjszaka — egyedül.

A hajdani carthagóiak s a római Csésarak egykori kedvenc paradicsoma most is tele van még a régi nagyságot hirdető paloták romjaival; a chemsui márványbányákból került meseszép antik-sárga, rózsaszín, zöld és erezett oszlopok még tartogatják a bazilikák, az amphitheátrumok arkádjait s hirdetik Nerva Traján örök dicsőségét, de Alof-beth-gomál Mollah nem választá ez üres palotákat lak helyeül; hanem bevette magát a szuk-el-tnini sziklasírboltok egyik üregébe s ott megosztotta a Flamen Martialissal a fekhelyét: a sarcophag fenekén alszik a Flamen, a tetején a Mollah.

Ha a Mollah most százhuszonhat esztendő, akkor nyolczvan esztendő óta kell neki abban az oduban ülni. És mégis tudja, a mi az egész világon történik. A kik tanácsot kérni jönnek oda hozzá, azok hordják azt össze neki. S eljárnak hozzá a kicsinyek és nagyok, a gazdagok és nyomorultak, a hatalmasok és az üldözöttek; és különösen, a kik szerelmesek. És még azután, a mi legkülönösebb baj: Európában alig ismeretes, de a Keleten sűrűn

előfordul: a «halott-szívűek». A szerelem halottjai inkább.

Ilyen «halott szív» volt a syriai kormányzónak, Tefik beynek a fia, «Edrisz-el Homrah-emir».

Azért hitták «el Homrah-nak», (veresnek) mert az arcza, a keleti faj olajbarna színétől elütően, piros volt. Olyan piros, mint a rózsza. És a szíve mégis halott volt.

TEFIK BEY ÉS A PRÓFÉTA.

Tefik bey, a kinek a mellékneve volt először «gházi», később pedig «deli», mind a kettőt kiérdemelte: Az elsőt, «győztes» a vahabiták és beduintörzsek fölötti diadalaival, a másodikat pedig, «az örült», azzal, hogy elvesztette az eszét. Hogyan cserélte ki egymást ez a két név?

Szép, erőteljes férfi volt még ötven éves korában is. Igazi eredeti arabs jellegű arc, sötétbarna színnel, fekete göndör szakállal, villogó fekete szemekkel; ideges, karcsú termet, széles vállak, aczélmokkal; kivált ha lovon ült, a Selaheddin korabeli hősökre emlékeztetett.

Egy napon nem restelte a hatalmas bey felkeresni a szuk-eltnini prófétát sziklaodujában.

Ismerte a látogatást tevők kötelességét; iszákjából megtöltte a böles gyékénykosarát datolyával, kőkorsóját forrásvízzel; szájába rakta az ételt, szájához emelte a korsót, megette és megitta.

— Áldva legyen Allah neve, a ki Illés prófétát táplálta a pusztában a maga hollói által.

— Hát engem csak hollónak becsülsz?

— Nem. Te vagy a keselyű, a ki a beduintörzseket megeszed, Tefik bey.

— Honnan ismertél rám?

— Minden embernek a homlokán lakik a lelke, a ki megmondja, hogy kicsoda. Miért jöttél hozzám?

— A fiam beteg, annak a számára keresek nálad írt.

— Miben szenved?

— Semmiben sem. Hiszen ha valami hibája volna, akár

testi tagjaiban, akár a belső zsigereiben, nem jönnek tanácsért tehozzád, hanem elvinném a keresztyén tudósokhoz, a kik ezt a tudományt tanulták; tudnak halottból élő, élőből halottat csinálni; fiamnál az a baj, hogy semmi baja sincsen. Ép, erős, délczeg: naphosszant megüli a vágató paripát, neve sokszor fel van már irva ellenség homlokára. Étvágya jó, de az éhséget is kibirja, a mi első kötelessége a jó katonának.

— Talán hát engedetlen, szilaj természetű?

— Sőt ellenkezőleg: a legjobb fiu a világon, a kiről a többi legényeknek himet kellene varrni. Apatisztelő, bajtársmegsegítő, koldusápoló. Soha se láttál olyan fiut: mikor a harc melegében látod, egyik kezében a szablya, másikkban a lándzsa, csak a térdével igazgatja a mént, úgy dül az ellenségben, mint a pánducz a tevék között, ha pedig otthon van, szegfűt őjt, galambot etet.

— Hát akkor mi baja?

— Nem akar asszonyt szeretni. Gyűlöli az asszonyfélét, elfordul előle; nem néz reá. Megpróbáltam már vele mindent. Elvittem az örmény kávéházba, a hol a bajadérek tánczolnak; helyettük ő takarta be az arcát. Adtam a kedvéért lakomákat, a melyeken franczia mustot ittak, a mely ki van véve a próféta tilalma alól: a hárememből a legszebb rabnőket ültettem melléje; a bort kiköpte a szájából s a csókot letörülte az arczáról: egyik sem fogott rajta. Annyira megy a nők iránti gyűlölete, hogy még a saját hugait sem akarja látni és soha velük beszédbe nem állt még. Pedig szép leány mind a kettő.

— Tudom. Az egyiknek a neve «Laillabeth», a másiké «Ferinkháne». Az első anyáról is nővére Edrisznek. Keresztyén nő volt az anyjuk. Azt te egy kolostorból raboltad el erővel.

— Mindent tudsz. Azt hiszem, hogy ez a keresztyén asszony kötötte meg a fiának a szivét a születése órájában, hogy soha ne szeressen nőt.

— Mennyi a fiad életkora?

— Épen fele az enyimnek. De olyan idős koromban én már tíz leányt raboltam el a kút mellől.

— Allah nem egyformán osztotta ki a virágzást és a gyümölcstermést a fák között. A fügefa háromszor virágzik, háromszor gyümölcsöz, a míg a nap a rákfordulótól a bakfordulóig eljut; a medveszőlő fájának az érett gyümölcse pedig ott éri az ágon az új virágot: annak egész év kell; a cidoni alma fanyar marad a tizennegyedik holdtöltéig; és a kenyérfa gyümölcsét csak hat évszak letölte után lehet leszakítani. Majd megjön Edrisz-el-Homrahnak is a maga ideje, a mikor a szíve virágozni kíván.

— Csakhogy én arra nem várhatok. Edrisz fiam a minapi harcjátékok alkalmával megnyerte a khedive kegyét. Én azóta ismét új diadalokat vívtam ki az ő ellenségei fölött. Most az én hőstetteim megjutalmazására azt gondolta ki a khedive, hogy leányai közül a legidősebbet a fiamnak adja feleségül. A menyasszony már útban van. Az én Edrisz fiam pedig hallani sem akar felőle. Vészedelmes kelepczében vagyok. Ha a szultáni hercegnőt visszaküldöm, akkor «megittam a fekete kávét».*

— Mindennap Allah árnyékában járunk.

— De én még koránlom a paradicsomba jutást: nekem még nagyon sok megenni valóm van itt a földön.

(A mohamedí hitrege szerint Allah minden embernek kiszabta a születése napján, mennyi ételt kell e világi életben elfogyasztania; a ki hamarább megeszi, hamarább elvégzi; a ki takarékoskodik vele: hosszabban él.)

— Van időd a meggondolásra. A hercegleány nem fog egyenesen a te palotádba menni; annak még egy nagy kerülő utat kell tennie s azalatt majd mutat megváltást a sors.

— Én már találtam ki egyet. Ha a fiamnak nem kell a menyasszonya: elveszem magam feleségül.

* Ha valaki eljátszotta a khedive kegyét, azt csendesen eltették láb alól; mérget tölthettek a kávé s findzsájába.

— Ha te elveszed a khedive leányát, a kit a fiadnak szánt, akkor az megteszi, hogy a fiadnak elküldi a leányának az anyját feleségül, s akkor a fiad lesz a te apósod s az új szülött fiad lesz a fiadnak az unokája. Különben is tudd meg azt, hogy öreg ember szívének a fiatal asszony fényes tör. Egyébiránt jól teszed, ha a legédesebb nemét választod a halálnak.

— Csak egy nagy baj van veled. Ha én magam veszem el a khedive hercezkisasszonyát, akkor az udvari törvények szerint azonnal el kell bocsátanom a most meglevő két feleségemet. A szultánleány férje nem tarthat több asszonyt.

— Hát hiszen tudod azt, hogy az olló két ága, mely szüntelen egymás ellen harcolni látszik, még sem egymást, hanem mindig a közbeeső valamit metszi darabra.

— Csakhogy nekem nagyon kedves volt ennek az ollónak a metszése.

— Ám lássad. Én tudnék neked valami tanácsot adni, a mivel a khedive haragját elfordíthatnád. Te is fogod tudni, hogy a khedivének „gyűjtési” szenvedélye van. Voltak szultánok, a kik órákat gyűjtöttek, mások drága ötvösműveket : a khedive mindenszinű rabnőket szed össze. Van neki már mindenféle : hófehérbőrű orosz, aranyosbarna színű örmény, hollófekete bársonybőrű bisbariba szerecseny, olajszínű maláji, rézszínű bőrű indián, sárga chinai ; aztán van olyan, a kinek a bőre márványozott, fehér pirossal törve ; azután meg hamuszinű, a milyen a kreol nőké, meg olyan, a ki a csiszolt diófához hasonlít, cigányfajta. Én tudnék neki még egy új színt szerezni.

— Mifélett? Lehetetlen az !

— Zöldet.

— Valami tengeri istennőt?

— Nem. Csodák nincsenek a világon. Allah teremtése minden, a mi volt, van és lesz. Itt járt nemrég nálam egy egész család, a melynek bőre zöld : arcza, teste csupa világos zöld. Nem betegség rajtuk ez a szín ; hanem egy csodála-

tos vérkeverék szüleménye. Az apjuk sárga színű chinai volt s az anyjuk fekete. A gyermekeik zöldek lettek. Van közöttük egy hajadon leány, a ki szép. Mintha topázból volna faragva. A hajában is egyesülve van e két faj saját-sága; olyan puha és göndör az, mint a szerecsenyeké, de olyan hosszú, mint a chinaié; úgy omlik le rajta, mint egy bársony palást. Különös színük miatt nem volt maradásuk a szülőföldükön; se a chinai, se a néger nem akarja őket befogadni. Egyik országból a másikba üldözik őket, mint a bélpoklosokat. Hozzám jöttek tanácsot kérni. Én azt mondtam nekik, hogy menjenek el Dzseddáhba, ott húzódjanak meg a hánban, majd nem sokára értük fog menni egy nagy úr s elviszi őket egy fejedelem udvarába.

— Aisah kötényére esküszöm, az a nagy úr én leszek. Azt a zöld leányt megszerzem azonnal.

— És elküldöd a khedivének, kiengesztelésül a visszatartott hercegleányaért.

— Nem! Megtartom magamnak a hercegleányt feleségül, a zöld leányt pedig rabról.

— Ám lássad. De rá emlékezzél, hogy nem én tanácsoltam.

— Allah legyen előttem! Ő akarta, hogy a férfinak a szíve sebesebben dobogjon, mikor asszonyra gondol. De már most szólj, tudsz-e valami segedelmet a fiam számára, hogy annak a szíve ne legyen halott?

— Megmondhatom; de jobban tennéd, ha annak hagyád. Azt mondja az Alkorán: «ha alvó oroszánt találsz, ne lépj a farkára, hogy fölkeltsd». Ha a kertész sietteti a fának a virágzását, az a fa elvész.

— De már huszonöt éves korában csak virágozhatik.

— Ábrahám hatvan éves volt, mikor nőül vette Sárát.

— De ott volt Hágár!

— Az történik, a mit Allah előre elrendelt, én vissza nem forgathatom a nagy könyv lapjait. Tele van irva a múlt és a jövő lapja egyaránt. De én megmondom

neked most, hogy rossz lesz azt tenned, a mi megvan felőled írva, hogy tenni fogod.

— Hallgatom.

— Tehát el fogod küldeni a fiadat a nagy bucsujárással Mekkába a «Beit Allah»-hoz (Isten háza), a mikor a napja eljön, hogy a «Kaába» ajtaját felnyitják. Mikor el lesznek végezve a szertartások, a Zemzen kutjánál való mosakodás, az Arafát-hegyi zarándokolás, a Wadi muna pusztában a köhajigálás: hát akkor a fiad szive eleven lesz. Uj emberként fog visszatérni a «Beled-el-Harám»-ból. De abból nem lesz semmi jó. Most hagyj békében és meg ne köszönd, a mit tőlem kaptál, mert abban nincsen semmi jó.

Mikor Tefik bey kilépett a próféta sírlakából, épen akkor jött fel a nap a Dzsebel-el-Hadzsela kopár gerincze mögül, mely úgy néz ki, mintha óriási várak dűledéke volna.

Akkor bámult el csak, visszatelintve az elhagyott völgyre, az Aloh-beth-gomah Mollah lakásának pompáján. A szultánok valamennyi palotái nem mérkőzhetnek azzal.

Azt a meredek hegyet, melynek aljába a rómaiak sír-üregei vannak vájva, úgy hívják a mai kor népei, hogy az «izzó szikla». Fekete homokkő az egész, mely a bazalthoz hasonlít. Semmi növényzet rajta: kopár az egész kő. A naptól fenékgig áthevitve, üregeiben olyan hőség van, mint egy szárító kemenczében. Az ide hordott hullák mind mumiákká váltak a száraz hőségtől s állati élet ott meg nem maradhat. Az a pokol.

Hanem Allahnak úgy tetszett, hogy az ő hive számára egy ölnyi tért kiszakítson a pokolból.

A sziklafal mentében huzódik a hajdani római vízvezeték maradványa, mely a régi Simissus városába szállítja a távol hegyekből eredő patak vizét. Az egész aquaeduct összedült; csak ez a kis darab áll fönn belőle s most a félbeszakadt romcsatornából hull alá a patak épen a próféta lakóhelyének az ürege előtt, eleven kárpitot ké-

pezve a bejárásnál, mely azt eltakarja. A zuhatag medencét vájt a kőben, melynek örökké forgó örvénye behatol a próféta barlangjába s mintegy szolgálattevő dzsin, tisztogat és hűs levegőt áraszt; a barlangot fehér köd takarja folyton s a mint a nap keresztülsüt a zuhatag kristályán, a próféta sírlakását örök szivárványfény derengi át.

A DRÁGA HOLD ÉS AZ OLCSÓ HERCZEGNŐ.

Egész Dzsiddah népe mind a háztetőkön volt s valamennyinek az arcza mind az ég felé volt fordítva. Az újholdat keresték.

A kalendáriumban világosan ki volt téve, hogy a hold megujul naplement után 7 óra 11 elsőpercz 22 másodperczkor. De ez nem elég Dzsiddában. Ám nyugodjanak meg a sztambuli, teheráni, tunisi mozleminek az asztromiai meghatározásokban; de a szent Hedzsáz tartomány lakóinak ez nem elég auktoritás. Abban a malasztos háromszögben, melyet Éva sírja, a próféta bölcsője és temetője képez: (Dzsiddah, Mekka és Medina), az újholdnak tanut kell hozni magával, a ki szemmel látta az ő megjelenését az égen: egy «sohud»-ot.

Ezuttal pedig egészen be van borulva az ég. Igéri az esőt, de nem adja alá. Pedig ugyan nagy szükség volt már rá. A házakban minden cisterna kiszáradt; a közutak vasajtóval vannak bezárva, s a «vízbérlők» csak az «oádi» teszkeréjére adják ki a vizet korsószámra, — pénzért; forrásvizet a távol hegyek közül a beduinok hordanak bőrtömlőkben; de azt csak urak ihatják, mert drága.

Hanem azért mégis nagyobb az ohajtás, egy kis derült ég után, mint maga a népszomjuság, s minden igazhívő a «fatihát» hadarja, inyéhez száradó nyelvvel.

És Dzsiddában minden ember igazhívő mozlemin, kivéve egy néhány gyaur pálinkaboltost, a ki keresztyén. Rendes nevén «kelb-ibn-kelb» (kutyafia kutya). A pálinka ugyan meg van tiltva a szultán és a próféta

által; de hisz épen azért árulják pénzért, mert tilos; különben ingyen adnák.

Látszik ugyan a keleti láthatár felé, a merre Mekka fekszik, valami kis rongyos szakadás a felhőpaláston: ha valaki épen ott volna, hát onnan ugyan megláthatná a félholdat; de hát ki mehet oda? Annak a «Rok-madár» szárnyaival kellene birni.

Már pedig az egész városra nézve nemcsak életkérdés, hanem valóban ételkérdés az, hogy fenn van-e «e mai napon» valósággal az újhoid az égen, vagy nincs. Mert ezzel az újhoiddal kezdődik a nagy Ramadán-bőjt. S a bőjt a mohamed-hitűeknél igen komoly dolog. Ez alatt egy álló egész holdjáraton át, napfelkeltétől naplementéig, egy falatnak és egy kortynak nem szabad lemenni az igazhivő torkán; csak naplemente után ehetik és ihatik. A gazdagoknak könnyű, mert azok éjszakát csinálnak a nappalból; bezárják az ablakabláikat; a nappalt átaluszszaak; de a szegény embernek, a kinek az utcán a dolga, a ki a boltjában ül, ugyan keserves dolog egész forró napon keresztül nyelni az éhkortyot s meg csak egy kis fekete-kávét sem szürcsölhetni. Néha pedig a hideg napon is, mivel a Ramadán «hó» nem számít a rendes «hónapok», hanem a holdjárás szerint s ekként 32 év alatt végig vándorolja az esztendőnek mind a négy évadját. Ez évben épen a tavaszi monsun szelek idejére esett. Minthogy pedig a Ramadán «este» kezdődik: annálfogva az egész népségnek legnagyobb érdekében áll megtudni, hogy ez a «mai» éjszaka olyan éjszaka-e már, a mikor a holnapra való ebédet előre meg kell enni? mert különben teljes huszonnégy óráig tartana az étlenség. S ez már nem bőjt, hanem koplalás.

Azonban az újhoidat csak nem látta meg senki. Már be is sötétedett s a helytartó basa dobosai kihirdették minden utcaszegleten, dobszó mellett, hogy a hold nem levén látható, a Ramadán-bőjt kezdete a mai napról holnapra tétetik át. A dzsiddahi kormányzónak van arra

hatalma, hogy megigazítsa az astronomiát: egyébre úgy sincs.

Erre aztán minden igazhivő letakarodott a háztetőkről, a pékek, húsárulók és zöldségkofák bezárták a boltjaikat a bazárra lakatot vetettek s ment haza minden ember — mosakodni. Az arab mohamedán minden nap háromszor mosakodik, az indus mohamedán pedig négyszer — egy esztendőben.

A Ramadán-hó kezdetét hirdető ágyulövés tehát a maga rendes kalendáriumi napjáról elmaradt.

Azonban a «Kizmet» nagy könyvében az volt megírva, hogy ezen a felhőfátyolozta napon egy buzgó igazhivő, alig megmagyarázható okokból, épen azon a vendég-szeretetlen pusztán kóboroljon lóháton, a mely fölött az említett égnyílás mutatkozott. Ennek a halandónak a szemei meglátták a nyugoti láthatáron épen leszállni készülő újhold ezüst sárkóját s mintán a látomány által e szerencsés kiválasztottja a profétának egyszerre «sohud»-dá lett fölavatva, szent kötelességének tartá azonnal lóhalálában bevágtatni Mekkába s hírül adni a Nagy Sheriffnek, hogy ő látta a holdat.

Ott tehát még aznap este elkezdődött a Ramadán-hó.

Minthogy pedig abból nagy veszedelem támadna az Izlámra, ha a Hedzsáz földén egy helyen ma, másikon holnap kezdenék a bőjt havát, annálfogva a nagy Sheriff megparancsolá a hirhozó sohudnak, hogy rögtön vegyen más paripát s váglasson Dzsiddáhba, ott is tudatni az örömhirt, hogy megvan a hold!

Dzsiddah Mekkához gyors paripán is jó négy órajárás. A muezzim épen az éjféli szurát vonította a mináreh erkélyén, mikor a sohud a helytartó basa palotája elé megérkezett.

Mondták neki, hogy a basa már lefeküdt s az igazak álmát aluszsza.

— Mondjátok meg neki, hogy a mekkai Nagy Sheriff parancsát hozom. Keljen fel azonnal.

A helytartó basa bizonyára ugrott volna az ágyából erre a szóra, ha igazán feküdt volna is; mert a Hedzsáz tartományában az igazi parancsoló úr nem a padisah, hanem a mekkai nagy Sheriff; — azonban szerencsére fenn volt még s a fő-kádival sakkozott, közben iszogatva a tilalmazott rakit.

A sohudot bebocsátották a basához. Karsú, deli levente volt. A termetét jól ki lehetett venni. A mekkai zarándokok öltözete az «ihram», nem más, mint egy fehér lepedő a vállukon s még egy fehér kendő az ágyékuk körül tekerve. A fiatal legény a lepedőt összecsavarta, hogy nyargalása közben szelet ne fogjon: nem volt rajta más, mint a patyolatkendő a derekán, azon függött a meztelen kardja.

— Labbaika Allahuma, labbaika! kiálta a belépő ifju. (A mi annyit tesz, hogy «szolgállok, óh Allah, szolgállok»: — a mekkai zarándokok folytonos üdvözlése.)

— No mi baj? kérde a helytartó.

— A nagy Sherifi mondja: ma van a Ramadán-kezdet; én láttam az újholdat. Labbaika!

— Oh hogy szurokzapor esett volna a pofádra a három sejtán örök sebeiből, a mikor megláttad! Hát mit csináljak én most a te holdaddal?

— Add hirül ágyulövessel a városnak a Ramadán kezdetét! mondá a zarándok.

— Az Izrafil angyal trombitája nem lesz rettenetesebb az ítélet napján! nyögé a basa. Köszönöm, jámbor metuáf, hogy ezt a hirt elhoztad. Mi jutalmat kérsz érte?

— Azt én egészen a te nagylelküségedre bízom.

— No nézd ezt a csalafintát, mondá a basa a kádinak. Rám bizza a jutalmat. Ha ő kérne valamit, azt lealkudhatnám negyedrészére. De magam magammal csak nem alkudhatom. — Adok neki egy erszény egyiptomi bronzpénzt. Talán még nem ismeri; azt gondolja: arany. Vagy még jobbat. — Jámbor metuáf: ajánlani foglak a nagyvezérnek, hogy nevezzen ki hadnagynak az albán lovasokhoz.

— Köszönöm, jámbor basa. Vagyok már eddig is valami.

Én vagyok a kairói spáhik ezredese: Edrisz bég-el-Homrah.

A basa hanyatt esett ijedtében.

— Allah akbar! Ezt nem lehet kifizetni sárgaréz pénzzel. — No hát nemes Edrisz bég (ismerem az apádat is, a gházit, a Tefik beyt), nagyon örülök, hogy láthatlak. Foglalj helyet a szőnyegen s fogd a nargyle egyik szopókáját a szádba. Mától fogva vendégem vagy, az egész Ramadán hónapokon keresztül.

Edrisz bég nem mondatta magának a kínálást másodszor; — szétterjesztgetve az összegyűrt ihramját s tagjait salonképes burkolattal véve körül, leült harmadiknak a két úr közé. Egy szerecsen rabszolga rögtön eléje tolt a kis asztalt a kávéscsészével, míg egy lengeteg öltözetű rabnő megkínálta egy ezüst tálezből aszalt fügékkal és kandirozott pisztáncziákkal, a melyeket Edrisz bég sok órai fáradtság által indokolt étvágygyal sietett bekebelezni.

A kormányzó basa e közben felhívatta a kavaszát s kiadta neki a rendeletet, melynek eredményeül néhány percz múlva egy hatalmas agyudördülés szakítá félbe az éj esőndjét.

De igazán mondva még Izrafil angyal trombitája sem fog annyi konfuziót okozni annak idejében ide lenn a földön, mint a mennyit előidézett ez az egy ágyulövés.

Az igazhivők mind a gyékényeiken nyújtóztak már s az ágyulövésre a legédesebb álmaikból ugráltak fel.

Ágyulövés. Ramadán-kezdet! Huh hetvenezer angyal! Tehát nem holnap kezdődik a nagy böjt, hanem még ma! Akkor még reggelig meg kell vacsorálni minden embernek. De hol kapni most valamit? A török nem tart otthon éléskamrát: minden nap a piacról veszi az ennivalót. A török asszony nem gazdasszony. Nosza futott minden ember a szomszédjához kölcsön kérni egy kis harapni valót. Minden bolt, mészárszék be volt zárva. Az utczákon szaladgálók hasztalan döngették sorba a boltajtókat. Éjjel nem árulnak a muzulmánok semmit.

A kormányzó basa ellenben jól el volt látva konyhára valókkal, szakácsa is volt, s annak nem kellett utasítás. A mint ez meghallotta az ágyulövést, rögtön ürüt vágott, piláfot készített; tojásgyümölcsöt töltött meg mézes mandulával s egy nagy czápauszószárnyat kisütött olajban. A basa asztala sohasem szűkölködött vendégekben, s a mi jó és drága a városban csak kapható volt: az mind bőségesen volt felszolgáltatva. Az igaz, hogy senkinek se szokott megfizetni azért, a mit elhordatott, se húsvágónak, se péknek, se szatócsnak.

Az éjjeli lakomának tökéletességéhez tartozott a zene és táncz is, kivált miután egy olyan kitünő vendég vett benne részt, mint Edrisz bég. A nubiai zenészek és bohócok lármas játékaik eléggé mulattaták a fiatal leventét, bár igaz muzulmán léha nevetéssel nem szokta is jelezni a derült jó kedvét; midőn azonban a lakomázó vendégek elé belebent egy pár alma, a minővel Dzsiddáhban egy egész városrész van tele s elkezdé a maga érzéki mozdulatokból álló tánczait lejteni, s sebés orsószertű pörgéssel a vékony selyemfátyolt a tagjai körül csavarni, s aztán megint megfordított pördüléssel a fátyolból kibontakozni, akkor Edrisz bég egész felháborodással takarta el az arczát az ihrám leplébe, s arra kérte a basát, hogy távolítsa el ezeket a szemérem nélküli némbereket.

— Éva anyánk sírjára mondom! kiálta fel a basa, ilyen eset még nem jött tudomásomra, hogy egy fiatal levente megbotránkozzék az abelérák táncza fölött. Talán holtszivű vagy te, ifju bég?

— Igenis, holtszivű vagyok. Mondá egykedvűen Edrisz.

— Bizonyosan keresztyén anya szült?

— Igenis. Keresztyén volt az anyám.

— Az ilyeneknek a fiai szoktak holtszivűek lenni. Voltál-e már a szent Kába-kő előtt? Megmosakodtál-e a Zemzem kútjában? áldoztál-e már eleven ürüvel az Ábrahám oltáránál?

Edrisz bég elmondá, hogy mindezen átesett már minden siker nélkül.

— Most is úgy borzadok az asszonyi állatnak a mosolygásától, mintha a párducz viacsorgatná rám a fogait s mikor felnyitja a száját valami leányféle, hogy nekem hizelegjen, mindig azt várom, hogy a kettős kigyónyelv fog előjönni belőle. S a mióta a Kába-követ érintettem, még inkább fádom tőle, mint azelőtt.

— Azt elhiszem, mondá a basa. Nem is gyógyít meg az a bolond kő semmit. Csak a buta parasztnak való az, hogy a hitükben megerősödjenek s a papjaiknak a zsákját megtöltsék. Mink, művelt muzulmánok az ilyen mesékre már semmit sem adunk. Imádkozás, bucsujárás, mind csak babona. Megcsináljuk, hogy a nép, meg a papok fel ne förmedjenek ellenünk; de biz, én, ha a fogam fáj, nem olvastatom rá a szurát az imámmal, hanem hivatom a borbélyt s kirántatom az odvas fogat. Bizd rám magadat, vitéz bég. A mit semmi babona, vajakolás, kancsérolás ki nem vett belőled, én majd kiviszem a holt szivedet s meggyógyulva térsz haza az apadhoz, a dicsőséges Tefik beyhez, a kinek Allah hosszabbítsa meg az árnyékát.

Edrisz bég kíváncsi volt az ilyen szívhuzásra.

A basa egy intésére az egyik bajadére a hosszú rózsaszínű selyemfátyolának a végét Edrisz fejére boritá s aztán elkezdett körülötte forogva keringeni, mint a hogy a planéta kering a nap körül, úgy, hogy apródonkint mind Edrisz bég körül tekerődött a fátyol és ugyanabban a mértékben fogyatkozott el a tánczosnő termetéről. Mikor aztán egészen átköltözött a fátyol, akkor a bajadér odaveté magát Edrisz bég ölébe s a fejét átkarolva gömbölyű karjaival, egy tüzes esókot nyomott az ajkára.

Ezt nevezi a basa a holt szív praktikus kigyógyításának.

De Edrisz bég-el-Homrah nem állt kötélnek; dühösen tépte le magáról a karjait leszorító fátyolt, mint hajdan Sámson Delila köteleit s a szemérmetlen hajadont, mint a macskát, derékon kapva, odadobta a basa lábaihoz s

azzal felrugva az étkező-asztalkát, kezébe kapta a meztelen kardját, mely szijon lógott az övébe akasztva, s azt megforgatá a feje fölött.

— Eltakarodj előlem, «Sejtán-Emisznézi», vagy kettőbe hasítlak! Te pedig vén istenkáromló mushir, légyátkozott örök időkre, a miért meg akartál rontani egy igazhivőt. Ha a Ramadán-hóban nem volnánk s ha nem nézném azt a Nisán-Ifticház-rendet a gyomrodon, a minék érdemetlen viselője vagy, bizony a lábadohoz tenném a fejedet! Bűntessen meg Allah, én futok ebből az ördögök palotájából! Te maradj itt, disznó! Bátyja a malacznak!

Azzal kirohant az ajtón, előhozatta a paripáját s vissza-indult Mekkába.

A kormányzó basa szépen zsebre dugta a kapott czimeket; volt neki már abból egész gyűjteménye s elégült kedélylyel dörzsölé a kezét, hogy ime ettől a sohudtól ugyan olcsó áron megszabadult.

De csak nagy hamar belővetkezett az átok beteljesülése, melyet Edrisz-bég a basa fejére szőtt. A legvidámabb ének és cziterázás közepett egy agyudördülés hangzott el odakünn, mely egyszerre csendet parancsolt, s nyomban utána következett a másik.

— Ez a tengerről jön.

Azután még több lövés . . . egész hétig.

— Hét ágyúlövés! Insallah! Valami herzegasszonyt hozott ide az — iblisz!

Most vakarta aztán már a fejét a vörös fez alatt a basa. A herzegasszonyok rendesen ide szállnak a kormányzó palotájába, egész cselédségükkel: egy ilyen fenséges látogatónak az ellátása tökéletesen elnyeli azt az allahadta véletlen jövedelmet, a mit egy-egy útközben a hajón elhalálozott indus zarándok pénze hajt a basa konyhájára.

Rögtön eltakarította az egész pompás lakomát s meghagyta a szakácsának, hogy a míg a vendégek itt lesznek, a legavasabb faggyut használja a sütés-főzéshez.

A veszedelem gyorsan következett. A basa a palotája

erkélyéről szemlélheté, hogy a kikötőben horgonyt vetett gőzösről hogy szakad el egyik csónak és dereglye a másik után. Éjszaka levén, mindannyi el volt látva lámpásokkal. Előbb jött egy három lámpásos kaik. Ez a kavasz. Azután egy négy lámpásos dereglye. Ezen vannak az eunuchok. (Nevezzük magyarul «kappanór»-nek; — nem is új szó; Diószeghy találta fel az «arnica» számára). Azután jön egy hosszú, mennyezetes bárka, hét lámpással, azon jön a herzegasszony; annak a nyomában aztán több csónak, páros lámpásokkal, azok szállítják a málhákat.

— Legkevesebb száz kenyérpusztítót hoz magával! sohajta fel a kormányzó; szomorúan tapasztalva, hogy a partra ért három lámpás csakugyan egyenesen az ő palotája felé tart.

A kavasz jóval előre érkezett meg. A herzegasszonyt kísérő férfiaknak a partraszállásnál elébb végig kellett döngetni a vámhivatalnokokat, a kik nem akarták megérteni, hogy fejedelmi személyek mállmai nem tűrik a vámot; s azután meg a sűrű neptömeg közt rhinocerosbőr korbáccsal kellett utat verni egy szakasz feketének a közbevett lámpáshordók számára, a kik a magas utazónő palankinját oldalt fogták. Az elkésett Ramadán-kezdet miatt az egész város minden élő népe az utcán szaladgált.

A kavasz felsietett a basához s átadta neki a fetvát, a miben az utasítások voltak a számára a nagyvezértől.

A basa azt mondta rá: «péki».

A török, ha valami tetszik neki, azt mondja rá: «péki», ha nem tetszik, akkor is azt mondja, hogy «péki». (Jól van.)

— Csak azt sajnálom, hogy az elkésett Ramadán-kezdet miatt nincs a házam eléggé ellátva ilyen magas vendég igényeinek kielégítéséhez.

— A miatt ne legyen gondod. A herzegnö mindent hoz magával, a mi a kényelméhez megkívántató: még főzőkemenczét is; neked csak a nyers halat és húst kell szolgáltatnod: azt is megfizetik; aztán meg a szenet. Nyittasd

meg a hölgyvendégek számára való szobákat, hogy a szőnyegeket, párnákat felhordják. Majd ha elvégezte az étkezését a herczegnő, hivatni fog.

Ez már aztán enyhítette az Edrisz bég átkát.

Az előkelő vendég nagyszámú kíséretével elfoglalá az üres szobákat, minőkkel a nagy kormányzói palota bőségesen el volt látva; azt a szobát, melyet a maga és rabnői lakásául választott, földiszíték a legdrágább perzsaszőnyegekkel és orosz prémirhákkal; a vánkосok, nyugvó párnák mind gazdagon voltak himezve ezüsttel, arannyal; asztal gyanánt szolgált a remek préselt bőrből készült vánkос, a mellé voltak elhelyezve a pompás vésett művű arany- és ezüstedények; azoknak egy része fogadalmi ajándécul szánva a szent kelyheknek. A terem közepén volt a bronzból készült kemence; valódi remekműve a keleti fémkovács-művészetnek, melyben egy negyedóra alatt meg lehetett abálni az ürühúst. A herczegnő kívánsága az volt, hogy az ételt a szemelättára készítsék el.

Mikor a basát maga elé hívatta, már akkor túl volt a lakomán a herczegnő: csak a feketekávét töltögették még apró aranyfindzsákba.

Hasztalan fáradozás volna a herczegnőt le akarni irni; mert annak az egész természetét végtől-végig takarta az idomtalan szabású, irigy feredzse, melynek a bő ujjába még a kezeit is eldughatá; a feje is sűrű fátyollal volt letakarva s az arcját rejtve tartá valami aranyálarcz, mely csak a két szemének hagyott nyilást s valami olyan lengeteg anyagból volt, hogy a lélekezete folytonosan mozgásban tartá.

— Labaika Allahuma! üdvözlék egymást kölcsönösen. A herczegnő a meghajtott fejével mutatta a basának, hogy hová üljön le.

Azután megszólalt olyan halk hangon, hogy alig lehetett hallani. Kevéssel volt az több a suttogásnál.

— Én holnap tovább akarok utazni Mekka felé.

— Péki . . .

— Sok kincset viszek magammal; az Azyrbeduinok támadásától tartok.

— Békében fognak hagyni. A mult hóban tizenkettőt akasztattam fel közülök.

— Annál rosszabb.

— De a többiek között meg kiosztottam három erszény pénzt a szultán kegyadományából.

— Péki . . .

— Elővigyázatból mégis rendelni fogok melléd száz alban lovast egy muteszelimmal.

— Péki . . .

— Majd megírom az ajánlólevelet a mekkai Nagy She-rifhez, hogy hamarabb bocsásson be téged a Kábához, mint a többi asszonyokat.

— Péki . . .

— Ott vár rád a férjed?

— Nem vár.

— Péki . . .

— Nekem nincs férjem.

— Özvegy vagy?

— Még hajadon vagyok.

— Péki . . .

— El vagyok jegyezve s fogadalomból jövök a szent városba.

— Ott van már a vőlegényed?

— Nincs ott.

— Péki . . . Akkor nem mehetsz be a Kábába.

— Miért nem?

— Mert oda semmiféle leányt be nem eresztenek.

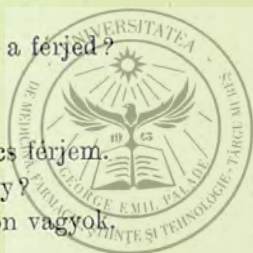
— Miért nem?

— Mert a leány olyan, mint a rózsabimbó. Az ember nem tudhatja, hogy nincs-e kelyhében pók?

— Péki . . .

— Bizonyosan hallottad a történetet, hogy miért lett a Kába köve fekete?

— Nem hallottam.

— A Kába köve, mikor a próféta imájára az égből leesett, tiszta fehér volt és átlátszó ; de egyszer egy afféle hadjon tette rá a kezét, a ki olyan virágbimbó volt, melyben pók lakik; s attól egyszerre olyan fekete lett az égből esett kő, a milyenek most ismerjük. Ezért nem bocsátanak többé férjnélküli némbert a Kába szentélyébe.

— Péki . . .

A basa vállat vont; ha neked «péki», hát nekem is «péki».

S azzal tovább szürcsölte a kávéját; a herzegasszony kissé felemelve az arany arctakaróját, egy falat rahát rakumot dugott a szájába, s a míg azt majszolta, addig hallgatás volt.

Megint megszólalt a herzegnő.

— Én úgy tudom, hogy az adenni szultánnak a leánya is meglátogatta a szent Kábát és be lett bocsátva.

— Az igaz.

— Hát annak lehetett?

— Mert tudta a módját.

— Mi volt a módja?

— Ha akarod, elmondom. De csak úgy, ha nagyon akarod. Hogy aztán azt ne mondj lelölem, hogy én erőszakoskodtam veled.

— Péki . . .

— Hát a mikor egy ilyen magasrangú szüz óhajt a próféta szülőhelyének szentélyében látogatást tenni: a Nagy Sheriff megteszi a kedvéért, kivételképen, hogy férjet ad neki.

— Férjet?

— No igen. De csak ideiglenesen. Arra az időre, a mit a magas hölgy a szent helyeken eltölt. Annak a férjnek csak kötelességei vannak, de jogai nincsenek ; az kíséri el a hölgyet a templomba, s segít neki felmászni az első lépcsőfokon, a mely olyan magas, hogy nekem a szakállamig ér; aztán felvezeti az Arafát hegyre, a palankinja mellett gyalogol s a sátora előtt őrt áll. Az czepele utána a hét követ, melyekkel a három ördögszobrot meg kell

hajigálni: együtt vacsorál vele s vacsora után vizet tölt a nő kezére s éjszaka mellette alszik; hanem egy «kivont kard van a férj és feleség közé téve».

— De hátha az a színleges férj el találja egyszer felejtteni, hogy az a kard minek a jelképe?

— Épen erről szokott gondoskodni a Nagy Sheriff bölcsesége. Minden alkalommal vannak Mekkában holtszívű férfiak, a kiknek a szeme lezáródik az asszonyi bájak előtt. Egy ilyent ad férjül a pártfogolt hajadonnak. Szívesen vállalkozik az rá. A míg a színlett házasság napjai tartanak, addig jól él a ficzko; mikor vége van a búcsúnak, a Nagy Sheriff rendén elválasztja őket: a hercegnő újból leány lesz, a férj megkapja a napszámját s aztán nem tudnak egymásról többet. Én ajánlhatnék néked egy olyan vicze-férjnek való ifjút.

— Péki . . .

— Derék levante, jó családból való.

— Az mindegy, akár mamluk, akár tevehajtsár, ha csak faragott kép, a ki ott marad, a hová megtámasztják. Tehát ird meg ezt a Nagy Sheriffnek. Én minden szertartásnak alá vetem magam.

. . . Másnap már útra kelt a hercegnő Mekka felé. Neki is fel kellett öltetni az ihrámot, a mekkai zarándokok egyetlen köntösét. Egy kis áldozattal, melyet az imám és a vezető metuáf markába nyomott, el lett neki nézve, hogy az ihrám alatt megtarthatá magán az inget és a harisnyát; más halandónak mezítláb kell az utat megtenni az Éva sirjától a próféta bölcsőhelyéig.

A hercegnő szerencsésen megérkezett a szent városba; a helytartó basa előre futtatott hírnöke megelőzte a Nagy Sheriffnek küldött levéllel s a hatalmas papi fejedelem eléje jött a város kapujáig: addig be sem engedte lépni a városba, a míg a számára kiválasztott férjjel minden czeremonia megtartása mellett össze nem adá. Az a férj volt Edrisz bég el-Homrah.

«Péki!» . . .

EL-KÁBA YEHRAM.

A színlett házasságnál nem mondják meg a házastársak a neveiket, (a töröknél nincs matrikula), hogy arról se emlékezzenek többé egymásra, majd mikor az asszonyból ismét leány lesz. A feleség úgy hija az urát, hogy «ember», a férj a feleségét, hogy «asszony». Elég ismertető név, midőn a többi nő csak rabnő.

Legelső kötelessége volt Edrisz bégnek az asszonyát kíséretestől együtt elhelyezni. Ahhoz egy egész házcsoport kellett kibérelni. Százezrével jöttek; azoknak is tanya kellett, minden élelmiszert magával hozott a karaván, mert az Mekkában méregdrága. Egy mérce tönköly (a leghitványabb gabonafaj) száz praszter a búcsújárás idején. A Nagy Sheriff kegye folytán közel a nagy fürdőmedenczéhez kapott a hercegnő lakást egy olyan palotában, mely a templom oldalához volt építve s a honnan annak az udvarába lehetett látni: volt hozzá egy udvarka is, a mit kertnek neveztek: egy pár kaktusz, meg egy pálma nyomorgott benne.

⁴ Azután pihenőt lehetett tartani, a míg az a nap bekövetkezik, a mikor a nők számára nyitják meg a Kábát. Körüljárni lehet azt bármikor az igazhivőknek, férfiak, asszonynak, shiitának, szunnitának, zarándoknak és bajadérnak.

Az óriási nagy templom huszonhárom kapuján rajzik ki s be a nép. Mondják hogy negyvenezer ember elfér benne. Az arkádok alatt eleven élet üt tanyát. Itt egy arab iskolamester tart előadást az alkoránból a tanítványainak,

amott népénekesek és utezai tánczosnők mulattatják a közönséget. Egy szögletben a papucsvarga foltozza a körül felhalmozott patsmagokat, melyekre a gazdáik áhitattal várnak. Odább a zembema töltögeti nagy vederből kis korsókba a szent vizet. Emitt egy pénzváltó magyarázza a hadzdradzsna a piaszter értékét; mellette ürühust mér egy mészáros, hosszú fogásra felakasztott nyüzött állatokból; zsibárus kínálja nagy lármával a portékáit; potrohos teheráni kalmár ül pöfékelve a tevebőrön, drága szőnyegeket és érczedényeket rakva maga körül csábító szemlére; zarándok-csapatok szaladgálnak a metuafin után, az előénekelt szurát utána üvöltve; beduinok dulakodnak gyüöltt egyptomiakkal; — amott egy imám prédikál reggeltől estig s szidja a keresztyéneket, a zsidókat, az eretnekeket, a bálványimádókat; a ki megunta hallgatni, dob neki egy pénzdarabot s odább megy; a túlsó oldalon talál egy másik makámét, abban egy másik imám prédikál, az meg az elsőt szidja, a harmadik mind a kettőt, a negyedik mind a hármat s együtt négyen a gonosz Biaidijákat, a kik mohamedhitűek, de nem járnak templomba, nem takarják be az asszonyok arczát, s el nem zárják őket s csak egy feleséget tartanak s az északcsillag felé fordulva imádkoznak. Majd meg szép leányok csoportja állja útját a zarándoknak s tolakodó nyájassággal hizelgi körül. Az udvarban csoportok települnek le étkezni, a kiket egyszerre ellep a galambok serege, melyek a kezükből csipkedik ki a falatot. Közben minden teketóriázás nélkül levetkőzik adámpusztára egy igazhivő s öntötteti végig a testét a szent vízzel s valamennyi feje fölött a hét minaréhn álló templomőrök orditják az idők óránkinti haladását.

E rengeteg oszloperdő közepett, melyet száz kalifa építetett, messze országból elhozott márványkövekből és gypszfedte homokkőből, emelkedik ki a szentül-szent «Kaába» (koczka). Az annyira áhitott végcélja minden igazhivő mozlemnek. Egy lapos födelű, négyszögletű to-

rony, negyven signyi magas s tetejétől talapjáig behúzva a szent Kizvával a sötétszínű selyemszőnyeggel, melyet a szultánok minden évben megújítanak: a tavalyit kiosztják a szegények között. Mikor néha meglendül a szél s megmozgatja a nehéz kárpitot, a templomőrök elkezdenek ordítani: «ide, ide, igazhivők! nézzétek, hogy emelgeti a szent Kizvát a hétvenezer angyal!»

A Kaába belsejébe vezető ajtónak a küszöbe oly magas, hogy alig éri el az ember a fejével, oda úgy húzzák fel a zarándokot, már tudniillik az olyant, a ki fényes ajándékot hoz, mert a Kaába szentek szentjében csak a fogadalmi kincsek állnak.

Maga az imádat tárgya: a Kaába fekete köve, a torony ajtaja mellé van befalazva, olyan alacsony, hogy azt csak térdelve lehet megcsókolni.

Ezért a csókért vándorol ide évről-évre százezer ember, távol Ázsiából, széles Afrikából, az európai Törökországból. Nem járják ezt vasuton: hanem teveháton, vagy lovon, a nagyon büzgök, a szegények gyalog, hónapokig tartó szenvedések, nélkülözések között, homoksivatagokon, sziklakietleneken keresztiül, a fojtogató számum, s a fagyasztó északi szél által korbácsolva, szilaj rablótörzsektől üldözve, a délibábtól csalogatva. Midőn pedig a szent tartományba lép a zarándok, akkor minden öltönyét leveti, csak egy vékony lepel takarja testét; turbánját lecsavarja fejről s koponyáját simára borotváltatja s úgy halad a szent sir és a szent bölcső városáig mezítláb, fedetlen tar fővel rekkenő napsütésben, homokszóró viharban, s csak akkor öltözik fel újra, ha a búcsújárás végén az Arafát hegyről visszatér.

És még egy egyiptomi csapást hord magával a hodzsa. Az egész Ramadán-bőjt alatt tiltva van mindenféle vadászat. Így parancsolja az alkorán. S minthogy az emberi testen élő apró szörnyetegek is a vad állatok sorába számíttatnak, annál fogva azokra sem szabad vadászni. Túrni kell a marásukat a Kaába csókjáért.

Mi hát az a Kaába köve? Egy formátlan fekete szikladarab. Senki sem tudja megmondani, mi volt valaha? A mohamedán hitbölcsek százféle regét tudnak felöle: az égből esett alá, azt mondja az egyik. A másiknál Ábrahám köve volt, melyen állva a szent templomot építette. — A harmadik szerint Ábrahám maga lakik benne. — A ki jobban ért hozzá, az a régi pogány Hobál istent találja e bálványban; a laikusok azt hiszik, hogy maga Allah lakik ebben a sunda kőben.

Azért is ettől jön minden áldás a földön és az égben. Ez ad a földnek esőt, ez fordítja meg a viharokat; ez ad a hajósnak kedvező szelet; ez óv meg a pestistől, a fekete himlőtől; ez ad termékenységet az asszonyoknak és a tevéknek. Ez szerzi meg a diadalt az igazhivők fegyvereinek a hitetlenek fölött; ez ad a kalmárnak dús nyereséget, az éhezőnek olcsó kenyeret, a jáknak gyümölcsöt, a szabóknak czifrázkodó népet s a vargáknak elszakadt papucsokat. Ez teszi az ostobát okossá, a nyavalyást daliává, a bánatost sorsában megnyugtatóvá. És ez biztosítja az igazhivő számára a paradíszot. A Kaába kövének a csókja megvált a pokol tüzeitől s egyenesen bebocsát a Tubafa árnyéka alá a hetedik égbe.

A ki egyszer rátehetette a kezét s rászoríthatta az ajkait, az egyhamar nem is veszi azt le onnan. Pedig egyszerre csak egy ember csókolhatja meg a követ, mert az be van falazva a Kaába oldalába s csak egy kis része van szabadon hagyva, a többi fekete vakolattal van behúzva; a többi zarándokoknak ott kell várni, a míg a társuk elvégzi a szent kővel a szerelmeskedést s az alatt a többiek csak a kezeiket nyújtogatják a távolból a kő felé s aztán a gyönyör legmagasabb önkivületével csókolják sorba a saját ujjukat.

A Kaába kövéhez utat csinálni erőszakkal nem lehet, ha mindjárt herzegasszony is, a ki az édes csókját hozza.

A hercegnő az ő «embere» kíséretében jött a Kaába-hoz. A kappanörök hozták utána a prófétának szánt aján-

dékokat: azok között egy muzsikáló órát, a melyenből már egész gyűjteménye van a prófétának a Kaába szentélyében, a melyek egyszerre muzsikálnak nagy ünnepnapokon.

Jobbról a Kaába mellett az «Ibrahim Makám», a honnan a Hanefita imám szórja az áldást és az átkokat tele marokkal; ez alatt van «Ábrahám lábnyma», mely a sziklába be van nyomva. Nehéz férfiú lehetett és nagytermetű, Izsáknak és Izmaëlnak az ősapja: a talpának az önlenyomata másfél singnyi hosszú. Balról van a Zemzem kútját magába záró kupolás épület. Ez meg az a forrás, mely a pusztában bolyongó Izmaél sarka alól fakadt: sós, keserű és salétromos víz. Drága ital! és kik azt vedderrel mérik s pénzért osztogatják, a Zemzemiják, bizonyos nemesi osztályt képeznek: rangjuk apáról fiúra száll. A legszegényebbnek is fizetni kell ezért az italért: nem lehet belőle dobzódni. Nagy úr legyen, a ki ezzel a keserűsós vízzel le akarja magát inni!

A hercegnő türelmetlenül várt ott a zarándokok sokasága között. A templom-udvar úgy tömve volt töksimára borotvált koponyákkal, hogy a fejek tetején bizvást sétálni lehetett volna.

— Ember! Csinálj nekem utat a Kaábához! szólta a hercegnő Edrisz béghez, parancsoló hangon.

Edrisz bég odafurakodott a Zemzem kútjához s néhány szót váltott a Zemzemijával, a mire az felállva a kút kámvájára, recsegő hangon kiáltá a sokaságnak:

— Jámbor zarándokok! Halljátok! Egy kegyes hodzsa, a kit Allah tegyen nagygyá, mindenki számára ingyen vizet fizetett, a kik az udvaron vannak: jöjjetek a Zemzem kútjához, ingyen vizet kaptok.

Erre az egész áhitatos tömeg mind felugrált a térdéről s rohant a szent kúthoz ekként utat engedve a herceg-asszonynak a Kaába kövéhez.

Azonban az udvar többi része épen olyan tömött volt zarándok-néppel s bizonyos volt, hogy a mint azok érzik a tágulást, rögtön betöltik az üresen hagyott tért.

Edrisz bég ekkor a tarsolyába nyult s telemarkolva az öklét ezüst pénzzel, odahajítá azt a zarándoksereg közé.

— Ime az igazhivők szultánjának leánya küldi ezt a jámbor zarándokoknak!

A pénzsórásnak csodahatása volt: a sokaság mind oda futott össze. Még a prédikáló imám is leszaladt a kathedrából s a hosszú süvegével igyekezett elkapni a repülő dinárokból valamelyest.

Ezzel a mesterséggel időt nyert az «ember» az «asszonya» számára, hogy az egész áhitattal megcsókolhassa a Kaába követ s a kappanőrök az ajándékokkal a Kaába ajtajáig hatolhassanak.

A templomőrök felnyiták a Kaába ajtaját.

Hogy a herczegnő felléphessen a küszöbre, Edrisz bég odatérdepelt eléje. Az első lépcső volt az ő felemelt térde, a másik a kinyújtott keze. A herczegnő mezitláb volt. A harmadik lépcső volt Edrisz válla, a negyedik a feje. Az «asszony» végig lépkedett rajta. Nem volt rajta egyéb, mint az ihram meg az ümög: öv nélkül.

A mint a herczegnő, a templomőrök segédkezésével feljutott a Kaába-ajtóba, Edrisz bég is utána sietett. Ide nem bocsátják be a nőt, csak férjével együtt. Neki nem kellett semmi segédkezés: féltényerét a küszöbre téve, egy könnyű szökéssel fenntermett a küszöböt képező márványlapon.

A herczegnő visszafordítá a fejét. Ez szép ugrás volt! Gondolta magában: «ez az én emberem valami arab yongleur!»

Keresztyén halandó még eddigelé nem látta a Kaába belsejét. Leírását a titokteljes szent odunak csak az igazhitűek után birjuk: azok között az afghán Bursonét. A szentély pádimentuma saktáblamódra van kirakva márványkoczkákkal; a padmaly és falak sötétveres damaszszal vannak bevonva, melyre arany betűkkel himezvék az alkoránból vett mondatok. Három ezédrusfából faragott mestergerenda tartja a tetőt, s ugyanolyan oszlo-

pok a gerendázatot. Ablaka nincsen. Benne a lég fülledt és fojtó, keverve tömjénfüsttel és ambrával. Viaszgyertyák égnek benne éjjel-nappal arany tartókban. A melléksekre restyékben vannak felhalmozva a kegyes ajándékok, melyeket a gazdag búcsujárók összehordtak, a mióta a Vahabiták kirabolták a Kaábát, s magát a szent követ is darabokra törték. Egy szoba tele van órákkal, a melyek mind össze-vissza mutatják az időt. Senki sem igazítja őket.

Itt egészen arczrafekve kell végezni az ájtatosságot. A metuáf előénekli a Szurát.

Mikor már elég volt a malasztból, a hercegnő szétosztja a gazdag ajándékot s a visszatérésre gondol.

De az most már épen lehetetlen.

A sakálok vért szagoltak!

A pénzszeréstől megvadult zarándokhad most már egymás hegyin-hátán tolakodik a Kaába bejárata elé, a melyből a titokteljes jöltevőnek ismét elő kell jönni.

— Csinálj nekem utat! szólt a hercegnő hideg, kemény szóval a maga emberének.

— Péki!

Edrisz bég odalép a Kaába küszöbére s ezt kiáltja a tomboló sokaságnak:

— Igazhivő mozlemin! Ime a tengerentúli szultán hercegasszonya új kivát hozott a Kaába számára: a régin osztozzanak meg az istenfélők.

S azzal a kardját kezébe kapva, hatalmas csapásokkal ketté szeli a nehéz negyvenrőfös kárpitot tartó köteleket. Az egész függöny köröskörül leomlik; de az ajtó előtt üres hely marad. A zarándoksereg rohan a lehullott selyemnek s elkezdti azt késsel hasogatni, osztozni fölötte: az ajtó előtt üres marad a tér.

— Asszonyom: előtted az út! kiált Edrisz, előre ugorva. Ő aztán a hercegnő két rózsaszínű talpát a tenyereibe fogva, leemeli őt a küszöbről, mint egy gyermeket.

Még ezt is megteszik az arab erőművészek.

Mikor a hercegznő a földön áll ismét, azt kérdi az emberétől:

— Hát te nem csókolod meg a szent követ, ember?

Arra Edrisz bég így felel:

— Már megcsókoltam egyszer; nem használt; többször nem teszem. Én is Omár khalifával tartok, a ki azt mondá: «ostoba, buta kődarab vagy, a ki se jót, se rosszat nem tehetsz; megcsókollak, de csak azért, mert a próféta is így tett.»

A hercegznő gondolá szívében: «így nem beszélnek az arab szemfényvesztők!»

Innen aztán a Zemzem kutjához mentek.

Ennek a tetejében áll oszlopokon a Safeiták mákánja.

A Zemzem kútja egy földalatti patakforrás, melyből a Zemzemiják merítik bőresebbrékel a vizet.

Edrisz bég előre figyelmeztetésképpen rá a hercegasszonyt, hogy ne igyék belőle, mert a lagymeleg keserűsős viz bél-görcsöket okoz az idegeneknek s ivása után tályogok támadnak a testen. A mekkaiak azt iszzák: hozzá vannak szokva. Mikor a szultánok és khalifák roppant költséggel vízvezetékeket építtettek, melyeken ólomcsöveken át hoztatták a friss forrásvizet a távol hegyekből a szent városig: a mekkaiak fellázzadtak, hogy ők nem hagyják az ő szent Zemzem kútjukat, a bűdöset, holmi tiszta vízzel megfertőztetni s a szultánok kénytelenek voltak a jó ivó vizet a városon kívül ásatott tavakba eresztetni. Ott csak a tevék használják, a kiknek inkább kell az édes friss víz, mint a paradicsom. Átkozottak legyenek!

Tehát a hercegasszony nem ivott a Zemzem kútjából, hanem egész veder számra tölteté azt a fejére. Így még drágább és még jobban használ.

A vízzel leöntözött ihramlepel ez egyszer világosan elárulá Edrisz bég előtt a gyönyörű termet körvonalait.

Bevégezte a szent szertartást a hétszer alá s fel nyargalás a mezítláb nagy El Emszai utczán, a Szafa szobrától

a Merva szobraig, mint emlékeztető az eltaszított Hágár bolyongására a pusztán.

(Hágár volt Ábrahám szolgáléánya, kit a felesége Sára unszolására elkergetett magától. Hágár fia volt Izmael, az arabok őse; Sáráé Izsák, a zsidók törzsapja; a mohamedán hit szerint Ábrahám újra felkereste Hágárt, az elűzött szeretőt. Kitelik az ilyen bolondság az öreg uraktól!)

A SZULTÁNLEÁNYOK REGÉI.

A mint a muezzinek a hét minaréhből a napnyugati órát elüvöltik: a böjtölésnek vége. A zarándoksereg eloszlik a városban. A galambok és a galamboknak papnéi házaikba térnek. A muzulmánoknál is az a hit, hogy Venus és a galambok egymáshoz tartoznak.

Edrisz bég is megtért a maga hercegasszonyával a templomhoz ragasztott palotába.

Mind a ketten elvégezték a vallásos thuhareth-mosakodást a maguk fürdőszobáiban: a mire valóban nagy szüksége van a Kaába látogatóinak.

Azután a felhordott lakomához ültek.

Abban aztán megint nagy a mohammedán hitalapító bölcsesége, hogy ha nappal megkinozza is a hiveit böjttel és a testi sanyargatással, de éjszakára felszabadítja őket; nem válogat az ételekben. Csak épen nem-kérődő és nem-hasított körmű állat husát nem szabad nekik enni és kiforrott szőlőnedvet inni.

A hercegasszony és az ő embere együtt vacsoráltak: rizsszel főtt juhhús, mócsingos tevepup, (melynek izes voltát maga a próféta fedezé fel), szultánkenyér, befőtt pisztáciák, vajban sült pisztrángok, jeges sorbeth (melyhez a jeget tíz mértföldnyi messzeségben levő jégbarlangból szállítják Mekkába) — minden bőséggel volt. A mit az úri házaspár el nem fogyasztott, azt a felszolgáló rabnók költötték el. Mi sem veszett kárba.

Lakoma után a hercegnő kezébe adatta a kilenczhuros lantját s szép csengő hangon énekelt valami rögtönzött

románeczet, thémának választva a mai nap élményeit: a Kaába-látogatást; a Zemzen kutjáról való rögtönzést azonban átengedte Edrisz bégnek; a ki szintén értett a mandolin pengetéshez s a versdudoláshoz.

Edrisz bég annyira vitte a dolgát, hogy versekben leírta a herzegasszonynak a szép termetét, mely a szent vízzel áztatott ihram alatt kitünt; a patyolat a vitzől átlátszó lesz. Hozzátette azonban, hogy mindezen szépségek érintésére nem érdemes halandó ember.

A herzegasszonynak megtetszett mind a magasztalás, mind a szerénység.

— Mesélj nekem valamit, mondá Edrisz bégnek. Te bizonyosan sok mesét tudsz.

— A te rabnőid bizonyosan többet tudnak.

— Péki! A Shekerbuli tud tündérmeséket, a Shekerpára pedig olyanokat, a mik csintalan tartalmuak és nevetni lehet rajtuk. De én olyan mesét szeretnék hallani, a mi igaz. S ilyent csak a férfiak tudnak.

— Hát miféle tárgyról parancsolod, hogy mesét mondjak?

— Mondd el nekem azt, ha tudod, hogy ki szerzette és minő alkalomból azt a szokást, hogy a szultánok herzegleányai szinből hozzáadassanak egy férfihoz, a kitől aztán elválasztja őket a kivont kard.

— Igen is, tudom ennek a történetét s ha megengeded, elmondom előtted.

A herzegnö végig heveredett egy dagadó kereveten; egy rabnője nagy pávatoll legyezővel hüsselte az arczát mely folyvást takarva volt az arany lepellel; a másik illatszerekkel dörzsölte gyöngéden lábacskaikat, a miket felváltva kidugdosott az ihram álól. Egy harmadik rabnő Edrisz bég poharába töltögette a mazsolaszőlős rózsavizet, hogyha a regélés közben a torka kiszárad.

Edrisz bég megmutatta, hogy kiváló makáma-énekes. Keze a lant hurjain volt s a míg a rímre rátalált, a hurpengetés tölté ki az időközt.

«Tehát — volt az igazi hívők földén — távol a napköltén — egy uralkodó földi lény — Harun al Rasid — kiről az a hit, — hogy mindenkor igazságos — és jószágos — volt ítéletében: — egész életében. Kardját ismerte ellenség, — a szegények meg a kincsét: — rakva voltak egész pinczék, — kádak, vedrek kivert pénzzel: — nem számlálták, mennyi vész el? — Trónusa volt színaranyból, — smaragddal rakva a nagy bolt: — s annak ormán — az alkorán — minden során — ragyogott a rubint, gyémánt . . .»

Itt egyet ivott a pohárból Edrisz s megpengeté a mandolint, nem találva hirtelen rimet arra, hogy gyémánt.

«Ez mind némán — hirdeté a nagy sah fényét, — énekesek, — komoly bölcsék — élő hangon az erényét; — ámde minden drágakőnél — ragyogóbb volt az élő lény — a szultánnak kedvencz lánya, — Allahnak remek talánya: — a szépséges El-Abbása — valóságos isten-mása — ki, ha az arczát fölfedte — a gyémánt sötét lett mellette, — s ha mosolyogva kacsintott, — zölddé tette a rubintot, — fogsorát mondhatnám gyöngynek, — pehelynél járása könnyebb, — se a bálna, se a pálma — természetnek be nem válna.

— Elég lesz már a magasztalás, ember! Gyanut keltesz bennem, hogy nem vagy igazán holtszívű.

— Hiszen csak mesét mondok.

— No hát folytasd. De ne versben.

— Harun-al-Rasid válogathatott az igazhívő szultánok között, hegy melyiket szemelje ki a leánya számára vőlegénynek. Jöttek az udvarához a világ minden részéből egymással versengő kérők. De ő egyiknek sem adta a szép El-Abbását. Irigy volt valamennyire. Sajnálta a koronából kitörni a legszebb gyémántot.

A hercegnő helyreigazító szót ejtett közbe,

— Én úgy «hallottam», hogy a csodaszép Abbása a nagy Harun-al-Rasidnak huga volt, nem leánya.

— Te úgy hallottad a mesemondóktól, én ellenben így

«tanultam» azt a tudósok munkáiból. Nem is volna a történet elhihető másképen, mert a mikor a Barmekidák megbuktak, akkor már Harun öreg ember volt, a nővérenek is vén leánynak kellett volna lenni s te magad ítéld meg, hogy vajjon lehet-e egy olyan lanton szép dalokat pengetni, a melynek a hurjai le vannak lankadva?

— Neked van igazad. Folytasd.

Edrisz bég ismét elővette a lantot s folytatá a makámapengetést.

— A nagy dicső Kalifának — sok vezérei valának — birák, bölcsek és tudósok, — költők és jósök; — de mind valamennyi felett — arczának sugáriban melegedett, — a Barmekidák utódja — «Dzsafár», kiről a hir toldja, — hogy együtt volt hős és tudós — költő és jós. — Ő a kalifa kegyence: — olyan nem volt egyetlen se'. — Egyszer a bájos szultánlány — Bajram-ünnep délutánján — azt kérte a kalifától. — hadd mehessen ő el távol — a szent földre: Medinába — és Mekkának szent honába — földön üdvöt kérni, vární, — szenteklakta helyen járni. — «Oda lányom, lány be nem megy — inkább Mahomedhez a hegy; — hanem előbb férjhez adlak; — ne félj, azért el nem adlak; — csupán színből látszóképen; — nem mulik a völegényen. — Itt van Dzsafár a jobb kezem: — kezed az övébe teszem; — megfoghatod e hü kezét: — ez elvezet, — mintha saját kezem lenne; — úgy bizzék a szived benne.» — És hozzáadta Dzsafárhoz, — de aztán így szólt a párhoz: — «ez a házasság csak álom; — szerelemmé ez ne váljon; — a délibáb a láthatáron — vak nap az égen kettő-három, — látható, de még sem való — csupán csak szemeket csaló; — ilyen a ti egyeségtek: — abban a valóság vétek. — Dzsafár meghajolt a parancs előtt.

A hercegnő türelmetlenül közbeszólt.

— Azon nem csodálkozom, hogy Dzsafár beleegyezett, de hát a szultánleány?

— Várd végit előbb. — Abbása nem szólt semmit: —

a mozlem nő számára nincsen hit, — meg lett tartva a lakodalom; — a kincshalom, — a kelengye, — hogy senki el ne feledje, — ki lett osztva a násznépnek, — virággal hintve az utak, — rózsavízből szökőkutak: — hét napon és hét éjszakán — daskált a nép a lakomán; — az utezákon folyott a bor: — a gyauroktól elrabolt; — abból itatták a tevéket, — az tánczolt mind, az lett részeg: — igazhivőnek az méreg. — És ez alatt a boldog, az irigyelt, a magasztalt pár: — El-Abbása és hős Dzsafár, — a hogy kellett — egymás mellett — tölték az éjt; — hanem azért — közöttük volt a kivont kard . . .

— Nedvesítsd meg az ajkaidat, hisz egészen nekihevültél.

— A zarándok út hosszan tart; — egy év fordult, míg a szent portól leverhették sarúikat, — mely El-Hadzsadsz földén rájuk tapadt: — El-Abbása megtért épen, — csak képében — nem volt a hajdani; — az engedett gyantani, — hogy valami — bánat nyomja — annak gondja — látszik meg a két orezáján: — a királylány — elmentével piros rózsza — visszatérten fehér rózsza.

— Vajjon mi baja lehetett?

— Azt fürkészte mind a szultán. — Évek multán — jött a titoknak nyomára, — milyen ára — van az elveszett rózsáknak? — A zsarátnak — lassan ég a hamu alatt: — elrejtőzik a gondolat; — míg egy szellő lángra fujja — leírja az iblisz ujja, — hogy maga a lótuszvirág, — a mely csupádon tisztaság, — Istent szül, ha rá száll a méh . . . Folytassam-é?

— Folytasd! biztatá a herczegasszony.

— A kalifa kinek sem szólt — egyetlen szót: — nyájas, szelid — miként elébb — volt Dzsafárhoz s Abbásához — most is páros — volt járásuk és kelésük, — közös poharuk és késük; — az «én uram», «én hitvesem» — volt a nevük — de soha sem — mondhatták, hogy «én kedvesem!» — A két szájnak szabad volt beszélni egyet-mást, — de nem elhallgattatni egymást. — Egyszer így szólt Dzsafár:

fárhoz Harun: — öltük föl a vándorsarunk, — zarándokutra Mekkába, — a szent Kaába — csókja után vágyik szivem — és te hivem, — jártál már ott: -- velem még egyszer bejárod — a szent várost Arafátot; — az ereklyéket újra meglátod, — s még úgy jöhet, — talán többet, — mint a miket — csókolgattál és elhagytál. — Az volt ám a bucsújárás! — Egész város — volt, a hol Harun megpihent — a sivatag közepiben: — választott testőrök százan; — lovasok rengeteg számban: — egyik szelítől a másikig a láthatárnak, — nem volt vége a teherhordó dromedárnak. — Hát még a tömérdek imám, dervis, hodzsza, — ki a kalifa nyomdokát tapossa — az asztaláról lehullt morzsa — jól tartott tízezer koldust. — Midőn megjött csapatostul, — az eléje jött hadzsadzok serege — oda teregette — ihramjait eléje a földre — azon jött be a városba.

— No, ezt a diadalutat nem irigylem tőle; szólt közbe a hercegasszony, ismerve a jámbor hodzsák ihrámjainak a minőségét.

— De kérek, hercegasszony, ne ejts közbe ilyen szavakat, mert a költészet olyan, mint az álom, ha az embert felzavarják belőle, többet vissza nem talál bele.

— Nem nagyon bánom, ha nem beszélsz többé versben, fáj a fülem már a rímeidtől. Szeretném hamar megtudni, hogy mi lett a vége? A mi közbeesett azt elengedem.

Edrisz bég ledobta a földre a lantot e szavak után s aztán rövidebbre fogta az előadást.

— Mekkában a khalifa egy egész palotát vásárolt Chalaf-Ben-Chuza emirtől s abban telepedett le udvari kíséretével. Mindenütt Dzsafarral együtt járták be a szent helyeket s egyforma szövetből volt az ihrámjuk, majd japán-selyemből, majd perzsa shawlból, úgy, hogy nem lehetett őket egymástól megkülönböztetni.

— Hát szabad a zarándokoknak más kelméből ihrámot viselni, mint len- vagy gyapot-szövetből?

— Nem szabad: de ha a kihágásért egy-két ürüt áldoznak a szegényeknek, meg lesz nekik bocsátva.

— Miért nem mondtad ezt nekem előbb, emberem?

— Nem kérdezted tőlem, asszonyom.

— Holnap selyem-ihrámot veszek föl.

— Holnap lesz a lámpások ünnepe. Harun-al-Rashid ott ünnepelt Mekkában a Kurban Bajrám napjáig; áldotta a jobb kezét boldog-boldogtalan. A Bajrám-ünnepen szoktak a szultánok a hiveiknek ajándékokat osztogatni. Élő ajándékokat. Kiválogatott szép leánykákat, gyermekeket. Harun-al-Rashid maga körül gyűjté az emirjeit a palotájában. Egy nagy függöny takarta el a terem háttérét; a kalifa intésére a függöny félre huzódott. Egy bársonnyal bevont emelvényen voltak felállítva a rabnők, olyan öltözetekben, melyek üvegből látszanak szöve lenni, kezeiken arany lánczok. Némelyiknek arca szeméremtől égett; távol keresztyén kolostorokból ragadták el őket mór rabkereskedők; mások esábiton mosolyogtak, ezeket már pénzen vették cserkesz szülőktől a vásáron; a sok tündéri szépség között pedig volt két gyermek is, egy fiu és egy leány; olyan egyforma az arczuk, hogy ugyanegy színű, szabású kantusaikban alig mondhatta meg róluk valaki, melyik a fiu, melyik a leány. Ikrek voltak. A földön ülve játszottak kapó-kövekkel. «Te választasz legelőbb», szólta a khalifa Dzsafárhoz. És erre a kegyencz zavarba jött, tétovázni kezdett. «Utánad választanak a többi emirek, a mi ott marad, az jut Mazrurnak». Ez volt a khalifa testőrinasza. Egy rút szerecseny rabszolga. De ő borotválta, ő fűrösztötte a szultánt s azért nagy becsben állt előtte. «Nekem, tudom, hogy a két poronty marad», szólta nevetve Mazrur. Erre a szóra Dzsafár úgy felütötte az öklével a röhögő szolgának az állát, hogy annak rögtön kiesett két foga. «Nem! Disznó! Az a két poronty nem lesz a tied». S azzal odament a rabesőporthoz, s kivezette a többiek közül a két gyermeket kézen fogva. «El hamdu l'Ilah» (Dicsértessék Isten!) kiálta fel erre Harun-al-Rashid. «Ezek

a te gyermekeid!» Dzsafár nem bírta őket eltagadni, úgy hasonlítottak hozzá. Az apai érzelem erősebb volt az alattvalói félelemnél. Ott a khalifa színe előtt térdére vette a két gyermeket és összecsókolgatóta őket. Azután arczra borult a khalifa előtt gyermekeivel együtt, annak a lábait csókolva: «Bocsáss meg, hogy nem tudtam, a hogy parancsolád, holt szívű maradni; de Abbása olyan szép volt», «Szébb Allah» (áldassék Isten), mondá a khalifa, «előre megmondám, hogy olyanokat fogsz Mekkában csókolgatni, a milyeneket más bucsujáratodban nem csókolnál. Hozd magaddal a gyermekeidet». «Áldassék Allah! s tegye a te hiredet örökké tartóvá!» sóhajta fel Dzsafár s a két kis csemetéjét kézen fogva elvitte a saját tanyájára. Másnap aztán útra kelt a khalifa egész táborostól. Dzsafár mindig ott volt az oldala mellett. Mikor az utazás hetednapján éjszakára megszállottak az El-Anbari oáznál az El-Urur klastromban, éjjel felhívatta a khalifa magához a kegyenczét. Szemére veté a hitszegését, s levágatta a fejét Mazrurral, a szerencsen szolgával.

— Hát a gyermekekkel mi történt?

— Ott maradtak az El-Ururi kolostorban holtuk napjáig. Dzsafárnak az apja, testvérei és az egész Barmekidánemzettség negyediziglen mind a börtönben veszett el.

— S ezt a khalifát nevezték Al-Rashidnak? az igazságosnak? szólt a herezegnő felindultan.

— Méltán tették. Mert a ki a hitét megszegi, az megérdemli a halált, habár a szultán első vezére legyen is. S a ki fogadást tesz, tartsa meg azt, ha mindjárt a szultán leánya, ha mindjárt a tündérek királynéja teszi is próbára a szívét.

— S ezóta áll fenn a szokás, hogy a mozlemin hajadonok, ha a Kaábát meglátogatják, látszathól időre-óraira férjet választanak?

— Eltaláltad.

— S ma is fennáll még Harun-al-Rashid ítélete, hogy a ki a látszatot valónak veszi, fejét veszítse?

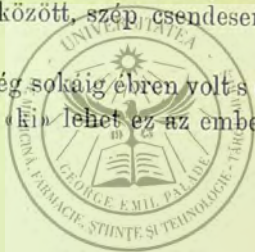
— Bizonyára fennáll. És «ha» a látszathól férjhez adott hajadon panaszt tesz az «embere» ellen, hogy az nem tisztelte az ő ártatlanságát, bizonyára levágják ennek a nyakát. Jó szerencse, hogy a kard és a nyak között ott van a «ha».

— De te nem vagy arról bizonyos, hogy ott van-e ez a szó?

— Történnék csodák a nap alatt, s néha még a sötétségben is, mondá Edrisz. Majd holnap elmondom neked a szép Gamilának, a hatalmas «Nacsir-Ed-Daula-Abu-Mohammed-el-Hazán» szultán leányának a történetét, a minek még alig mult egy pár esztendeje.

Azzal Edrisz bég odafektette a kerevetre a kivont kardját kettőjük közé s aztán az álomramenők imáját morzsolgatva a fogai között, szép csendesesen elszunyadt Allah árnyékában.

A hercegnő még sokáig ébren volt s elnézte az alvónak az arcát: vajjon «ki» lehet ez az ember?

A SZÉP GAMILA TÖRTÉNETE.

A lámpások ünnepén elmulaszthatatlan kötelessége volt a hercegasszonynak a Medzsid el-Haramot: a nagy templomot meglátogatni.

Ide azonban nem vihette magával a kíséretet. A fegyveres kappanőröknek nem szabad a templom csarnokába belépni s a rabnők vagy mint tisztességes férjes asszonyok mehetnek a templomba, vagy pedig mint «uálem»-ek, utcai tánczosnők, énekesnők; amazok a szent ihrám leple alatt, ezek pedig hivatásukat világosan eláruló öltözetben. Ekként a hercegnő nem vihett mást magával, mint a vezető metuafot, a ki a rúdra akasztott méhkas nagyságú lámpát vitte, melyben három szál viaszgyertya égett, aztán meg a hitese férjét.

A hercegnő ezúttal sárga selyem-ihrámot öltött magára, melynek birságául a Bab-el-Nebbinél (a próféta kapuja) lefizetteté az emberével a két ürü árát.

Mikor a próféta kapuján s a Soma-el-nebbin keresztül bejutottak a mecset udvarába, meg kellett állaniok a kapubolt alatt, egyrészt a bámulat, másrészt a nagy tolongás miatt. Az udvar belseje tele volt már hodzsákkal és vezető metuáfokkal, a kiknek mindegyikénél volt egy lámpás. Ezekre ment az ájtatos látogatók száma. S épen annyi volt a lampionok száma is, melyekkel az arkádok ki voltak világítva. Az ég sötét volt, a félhold sarlója alig vetett valami világot.

S e fényözön, mint a tengerörvény, forgott egy sötét központ körül. Az volt a leleplezett Kaába, az egyedül volt

kivilágítatlan, mintha jelképe volna a sötétségnek. A zarándokoknak hétszer kell megkerülni a szent Kaábát, a lámpással kezükben. A kik már oda jutottak, azok sebesen futnak, de a tömeg széle csak lassan mozdulhat, folyton szaporodva a próféta kapuján utána tódulóktól, míg az átelleni Ali-kapun a végzetek rajzanak ki. S miután a Kaába kilencz lábnyival mélyebben esik, mint a templomudvar, úgy tűnik elő a lámpások örvénye, mintha az a körben forgó fényár valóban alásodródnék a mélységbe.

A kapubolt alatt, a hol a tömeg megrekedt s a hercegnőnek várni kellett, feküdt egy haldokló mozlem, a ki idehozatta magát ágyastól együtt, hogy a lelkét a szent helyen adja át a paradicsomnak; az ott nyögte halálos kinjait, mellette négy darab dervis énekelé orrhangon a paradicsom túlvilági gyönyöreinek magasztalását; túl rajta pedig két uálem és három almé énekelte az innenső világi paradicsom jóvoltát a jámbor hodzsáknak. A baksist egyébiránt mindenki szívesen fogadta, a dervisek is, az almék is, még a haldokló is.

A bőkezű hercegnőt, kinek az embere akként csinált utat, hogy marokkal szórta az aprópénzt maga körül, mindenki megáldá. S az áldó kezek nem érték be azzal, hogy messziről táruljanak feléje, hanem egészen érintkezésbe kívántak vele jönni, s minthogy a selyem-ihrám a női idomokat előnyösen tüntette ki, az áldó kezek mindenünnen össze-vissza czirogatták a kegyes úrnőt. Ez a neme a nyájasságnak kezdett a hercegnőre nézve alkalmatlanná lenni. Bánta már nagyon, hogy a selyem-ihrámot öltötte fel. Edrisz bég észrevette a hercegeasszony zavarát s minthogy az áldó kezeket visszatartóztatnia nem volt szabad, akként segített rajta, hogy a saját gyapjuszövet ihrámját burkolta a hercegnő selyem leple tetejébe, így azután nem czirogatták többet. Neki magának elég volt a deréktakaró is. Így még nagyobb a hodzsa ájtatossága.

A hercegeasszonynak az üdve megkivánta, hogy maga is hétszer köröskörül járjon a Medzsed el-Harám udvarán

a szent Kaábát megkerülve, míg egészen a közelébe juthat. Czudar, piszkos, utálatos rongynép tömege között, melynek fele koldus, nyomorék, ragályos beteg, féregtől hemzsegő rongyokban. S még nem ezek a legundokabb alakjai a szent gyülekezetnek, hanem azok a kifestett képű, hosszúra eresztett hajú ifjanczok, a kik asszonyi kantusban, derekukra kötött övvel tolakodnak a zarándokok mellé, kiszemelve közülök, a kiknek legdiszesebb lámpásaik vannak s szemtelen kínálkozással ajánlkoznak akár a hercegnő, akár a férje mellé mulattatónak, legsötétebb árnyképe a keleti életnek. Utoljára valódi szabadulásnak vehető a hercegasszony, a midőn két teherhordó tolakodott eléje, a kik nagy kiabálással czepeltek vállaikra emelt tragacson egy halottat, a ki nem érhetette már meg élve a lámpások ünnepét, végkivánsága szerint a hulláját hordták a Kaába körül hétszer. Ennek riadozva nyitott utat a zarándoksereg, s a hercegnő a halottvivők nyomában háborítatlanul tehette meg a körutját, míg végre az Ábrahám lábnyomát, a Zemzem-kutat, az arany-esatornát, a Harunal-Rashid ezüstös köveit mind sorba megtisztelve, a fülkábító imádkozás zajából, s a pestises emberoczeán bűzéből kivergődhetett Edrisz béggel együtt az El-Kaskas utczára.

Nem állhatta meg, hogy megjegyzést ne tegyen a maga emberének a tapasztalatai fölött.

— Különösnek találom, hogy olyan szigoruan veszik a hajadonok és özvegyek dolgát, hogy a Medzsed el-Harámba be nem léphetnek, csak ha egy férj kíséri őket.

— Ez a törvény.

— Hanem ha egyszer odabenn vannak a Medzsed udvarán, a folyosókon, tehetnek mindent, a mi bűn.

— Ez a szokás. S a szokás erősebb, mint a törvény. Ha valami istenfélő megbotránkozik a fölött, a mit látott, följelentheti a vétkezőket a négy mefátánál s ha két tanut hoz magával, a mefáta kimondja rájuk az ítéletet: «Étba Keps». (Áldozál egy ürüt.)

— S ez a büntetés?

— Kivéve, ha a Kaába szentélyében követi el valaki a szerelem bűnét. Erre csak egyszer volt eset. Asszafi ben Esmer és Najela ben Szahel ifju legény és hajadon a dzsorhami nemzetségből hevesen szerették egymást, de a szülők ellenezték az egybekelésüket. A két szerelmes elvégre a Kaába szentélyében adott egymásnak találkozót. Ezért a dzsorhami nemzet átka sujtá őket. Allah teljesíté az átkot s kövé változtatta mind a két vétkezőt. Ez a két kőszobor a «Száfa» és «Merva», melyek között kell majd teljesítenünk a hétszer alá- s felfutást, a Hágár bolyongására a pusztában emlékeztető «Száit», a mely nélkül a Bajrámot nem ünnepehetjük.

A hercegasszony hazatérve a palotájába, ugyan sietett a nagy ünnepélyről elhozott emlékeket szappanok és fésük segélyével eltávolítani magáról.

A lakomához ismét magához hívatta emberét.

— Azt ígérted nekem tegnap, hogy el fogod mondani a szép Gamila hercegnő történetét.

— Ez valóban igaz történet, nincs még két éve, hogy megesett. A tündérszép Gamila hercegnő a nagyhatalmu Nacsir-ed Daula-Abu-Mohammed-el-Hazánnak, Aden szultánjának volt a leánya. El levén jegyezve Adhad-el-Daula-Ibn Buveih szultánnal, ősi szokás szerint előbb meg kellett tennie a nagy zarándokútat a Hedzsasz földére. Fényes kísérettel, gazdag ajándékokkal érkezett meg a szultánleány, négyszáz teve, mind egyszínű fehér, szállította a drágaságokat utána s a mely napon a Kaábát meglátogatta, tizezer dinárt szórattott ki a nép között. Nagy pompa mellett történt meg a látszatos egybekelése egy daliás ifjival, a kinek ma sem tudja senki a nevét.

— Épen úgy, mint én nem tudom a te nevedet, de te sem az enyimet.

— A bucsujárás három hónapig tartott, a Dú-el-Hodzsa tizedik napján, melyet az arabok Ait-el-Kebirnek hinak, a szultánleány bucsut vett az ideiglenes férjétől s elváltak úgy, hogy soha ne lássák többé egymást.

— Az a férj is holt szívű volt, mint te?

— Holt lehetett, de feltámadott. A szép Gamila szomorúan tért vissza a nagy bucsujárából s nem tudta elfelejteni azt, a kivel látszataból, időre, össze volt esketve. A nő pedig nem is esküszik, de megtörténik, hogy hű marad eskü nélkül.

— S honnan tudod, hogy Gamila hű maradt az ideiglenes férjéhez?

— A tettéből. Mikor a menyegzője elkövetkezett, a szép arát fényes násznép kísérte a szultáni völlegényhez; ezer bohóc és énekes volt a lakodalmi menetben. A mint a Tigris hidjának a közepére megérkeztek, ősi szokás szerint a menyasszony kiszállt a palankinjából, hogy a hidról egy ékszert dobjon a vízbe, a melyet legbecsesebbnek tart. Gamila azt a kis rubintos gyűrűt húzta le az ujjáról, a melyet névtelen völlegényétől kapott, s azt dobta a vízbe. És azután maga is utána ugrott, odaveszett. A sok nehéz arany kősöntyű lehúzta a fenékre.

Ez volt a szép Gamila herczegnő története.

Edrisz bég egészen belehevült a regélésbe.

A herczegasszony közelebb húzódott hozzá s maga töltötte neki a csészéjébe a bájitalt, a mit «gizr»-nek hinak a keletiek. Magából a kávéfa húsos bogyójából készül. Mi csak a magjának a levét ismerjük, a nagy urak a gyümölcsborát iszszák. Drága, mert a gyümöcslé kisajtolásánál kárba vesz az éretlen mag.

A míg azt szürcsölte Edrisz egy szalmaszálon keresztül, azalatt a herczegnő lopva megnedvesíté a fátyola szegélyét, mely keletindiai «dacca» muszlin volt, olyan finom, hogy ha a pázsiton leterítik, mintha harmat szállt volna a före, s azzal megdörzsölé Edrisz bégnek az arcát. S aztán elbámult, hogy a fátyolán nem hagyott színt a férfi piros arcza.

Edrisz bég haragra gerjedten ugrott fel a helyéről.

— Kinek tartasz te engem? A festett képü suhanczok egyikének talán? Allahra mondom, ha ezt más tette volna velem, menten levágtam volna érte a kezét.

A hercegnő kérlelte, hogy ne haragudjék.

— Bocsásd meg a kíváncsiságomat, de én még sohasem láttam piros arczu férfit. A kiket otthon a szerályban, vagy kint az utcán láttam, mind barna, fakó, olajpej színűek, a kik ha haragba jönnek elhalványulnak, ha nevetnek fehér fény támad az orcájuk közepén. Piros szint én csak festve láttam férfiarcon. Hát a tied mitől ilyen piros?

— Az én arczom Allah kegyelméből viseli ezt a színt, de még jöhet nap, a mikor lángveresnek is fogod ezt az arszot látni s akkor majd megtudod, hogy mitől lesz a férfi arca piros?

. . . . A lakoma végeztével ismét aludni mentek.

A hercegnő rendesen megvárta előbb, a míg Edrisz elalszik. — S minthogy az alvást tettetni is lehet. megfigyelte, hogy mikor rándul össze? Rabnőinél tapasztalta ezt, hogy mikor az ember elalszik, abban a perczen egy rándulást tesz: az egyik életből a másikba ugrott át. Mikor meghal is úgy tesz: csakhogy akkor még nagyobb az ugrás.

Akkor aztán a hercegnő is levette a felső ruháit, fejről letette a fátyolát; csak éppen az arczát takaró arany lemezke maradt még álmában is a homlokkötővel megerősítve.

A fátyolát pedig belegyúrte egy kétfelé nyitható gömbalaku bokályba, mely egy darab hegykristályból volt faragva, s arra egy fekete achát korsócskából valami nedvet öntött; s aztán a bokályfödelet rácsukta. Akkor az öt ujjával, mely még nedves volt attól a bűbajos illatu folyadéktól, végigsimítá az alvónak az arczát. Ettől azután az aludt mélyen, kivilágos kivirradtig bizonyosan.

A GONOSZ ABU LAHAB LEGENDÁJA.

A következő napon végezte a hercegasszony a nagy «Szái» futást a maga embere kíséretében a Merva és Száfa szobrai között. Itt is nagy szüksége van a hölgyzarándoknak a férfitámaszra; mert az ezernyi jámbor hadzsadsz mind rohanva fut az utcán; s ki mentül jobban tud szaladni, annál inkább üdvezül: a ki elbotlik, elesik, azt agyontapossák. Ilyenkor nem viselik a férfiak az ihramot, csak a dereksavarót; a nők ellenben itt is tartoznak burokban járni.

A hétszeres «Szái» futás és a hétszerhét imádkozás után került napirendre a «kisebbik búcsujárás», az — El-Omrah. — A gazdagok számárhátan, az urinők tevepúpra kötött palankinban tehetik meg a szent vándorutat az Omrah kápolnáig; a szegények serege gyalog s mezitláb.

A négylábu állaton való zarándoklásnak megvan a maga előnye, de megvan a hátránya is.

Előnye az, hogy a nyeregben ülők hamarabb elérnek az Omrah-kápolnához s ott a márványpadozatra leborulva, elkezdhetik az «őlám» imáját; de a hátránya az, hogy az utánuk érkező gyalogosok meg a tetejükbe fekszenek, az ölámot végezni: úgy, hogy utoljára négy rétegben is hasálnak egymáson a hívek, s holmi gyöngemellű ember, a ki legalul fekszik, bizony ott fulladhat.

Edrisz bég a hátán czepelte ki a hercegasszonyát ebből az eleven embergarmadából, nagy erővel kiszabadítva. Mégis bölcs intézkedés az, hogy hajadon leányt egymagában ez istenitiszteletre nem bocsátanak.

Visszatérőben azután még meg kellett állaniok az elátkozott Abu Lahab és az ő felesége, a «tüzifahordónő» sirjánál.

Egész hegy lett már ebből a sirból. Minden zarándok hajít rá egy követ, százezeren századokon keresztül. Egyszer még pyramis lesz belőle.

A kőhajítás után minden zarándoknak el kell mondani az alkoránból az «átok-szurát».

«Szégyenüljenek meg Abu Lahab kezei. Gazdagsága, keze munkája semmisüljön meg. Maga égjen az örök tűzben. Éppen úgy a felesége, a «tüzifahordónő». Nyakukra tekerüljön pálmaháncsból készült kötél.»

Mikor este megint összejöttek a vacsoránál, azt kérdezé a herczegnő Edrisztől:

«Ugyan mit vétettek ezek az Abu Lahábék, hogy úgy megátkoztuk őket?»

Edrisz bég elmondá neki a legendát.

«Mahomed proféta idejében, még a Hedzsira előtt, a hogy a proféta futásának napját nevezzük, az arab nép még bálványimádó volt. A Kaaba szentélyében a Hadzsárel-Aszerzuád (a szent fekete kő) mellett még fel volt állítva az aranykos szarva: ugyanazon kosé, melyet Ábrahám leölt az ő fia Izmael helyett, a kit Allah kivánságára meg kellett volna áldoznia az oltárkövön. A gyaurok könyvei ugyan azt hirdetik, hogy Izsák lett volna az, a zsidónép törzsapja, a kit Ábrahám lekéselni szándékozott Allah tiszteletére; de ez nem hihető; mert ebben az esetben Allah nem akadályozta volna meg Ábrahámnak ezt a kegyes elhatározását. Még azonkívül háromszázhatvan bálvány volt a templomban; az esztendő minden napjára más, meg más. A legfőbb bálványok voltak az «Urotál», a boristen és az «Alilát», a szerelem istennője; ide hozta Esmer-ben Lahia király a maga házi istenét, a «Hobál»-t, s az volt a Kaaba kupolájára fölállítva; azután valamennyi arab törzs mind beállította a Kaabába a maga külön isteneit: a Beni Horra törzs az arany da-

tolyapálmát, a Beni Thekifek az «El-Lát» sziklát, a ko-reishok a «Szád-Aruát» fát; azután az «Azáf» és «Naila» istennők jelképeit; a «Chabár» királynét. Egy perzsa shah két arany gazellát küldött: azok is bálványokká lettek; még a keresztyén templomokból is bevittek egy galambot s egy madonnát, s egy zsidó templomból az Ábrahám szobrát, hét nyillal a kezében.

Mind ezen imádat tárgyainak pusztulását kiáltá ki Mahomed ezzel a szóval: «egy az Isten, és az Allah! Alláhn kívül nincs több Isten».

Az arabok ugyan azelőtt is tisztelték magát Alláht, az Ábrahám láthatatlan, egyetlen Istenét; de nem igen nagyon. Az arab a szántóföldjét kétfelé osztotta: az egyik volt az Istené, a másik a bálványé. A bálványföldet öntözte mesterségesen, az Isten földét pedig soha sem. Azt mondta, hogy öntözze ezt az Isten maga, a ki a felhőknek az ura. Ez rossz gazdaság volt. Mahomed véget akart ennek vetni. — Ekkor aztán összesúgtak ellene a bálványimádók hatalmasai, hogy elpusztítsák. — Ezek között a leghatalmasabb volt az Abu Lahab: a napistennek a papja. Mahomed egy kis kapolnát épített a láthatatlan Isten tiszteletére: ez, a melyben ma voltunk, az El-Omrah. Odajárt a hiveivel ájtatoskodni.

Abu Lahab anyai nagybátyja volt Mahomednek s még is ilyen gonosz cselt koholt ellene. Egy nagy kutat ásott a pusztában, azon örv alatt, hogy forrásvizet nyisson a jámbor utazóknak. — De más volt a célja. Mahomedet akarta abba eltemetni. Egy napon azt a parancsot adta ki a kutásó embereknek, hogy ha jönni fog hozzájuk egy férfi, ezzel a kérdéssel: «elvégeztétek-e már a munkátokat?» azt menten ragadják meg és vessék bele a kutba. Mert ez az a gonosz szellem, a ki megakadályozza a föld alatti vizeket, hogy a kutba folyjanak. — Rövid idő múlva aztán majd jönni fog egy asszony, egy számmal, mely rözsekötegekkel lesz megterhelve. Ez azt fogja mondani: «ime itt van a tüzelőfa a gonosz szellemnek a kutból ki-

füstölésére». Akkor gyujtsák meg a rözsecsomókat s hányják bele a kutba egymás után, míg a füst, meg a láng a kut száján ki nem csap.

Másnap aztán a gonoszlelkü Abu Lahab azt a hazugságot mondá Mahomednek: «ime lássad, az általam ásátott kutban megjelent a várvavárt forrás. Te légy a legelső, a ki annak a vizét megizleled; kérdezd meg a munkásoktól, hogy bevégezték-e már a dolgukat? — Mahomed nem sejtette a gonosz cselszövényt s elhagyta magát ámitani. Elment a kutat megtekinteni. Utközben azonban arra gondolt, hogy ime itt is Allah keze működött s mielőtt a kut vizéből innék, elébb betért az El-Omrah imaházba s ott leborulva a mindenható előtt, végigimádkozá valamennyi hálaadó dicséretét a pusztában szomjuhozónak.

A hosszú ájtatosság ideje alatt maga Abu Lahab lovagolt ki a kuthoz s leszállva a lováról, odament a munkásokhoz s azt kérdezé tőlük: elvégeztétek-e a munkát, a mit rátok bízam? Erre a munkások ötlet ragadták meg s a saját parancsa szerint beledobták a mély kutba. Nemsokára jött az asszony a rözserakott számmal. Azt kérdé: «itt járt-e már a rossz szellem?» — «Már bele is dobtuk a kutba, mondák a munkások; hallod, hogy ordít a kut fenekén!» — «Akkor füstöljétek ki a rossz szellemet ezzel a tüzelővel.» A munkások úgy is tevének, s egyik meggyujtott kéve a másik után repült alá a mélységbe, míg végre a füst és a láng a kut száján csapdosott ki. A nő tapsolt diadalmas örömeben. «Most már ki van füstölve a rossz szellem!» — Abban a pillanatban látja megjelenni a háta mögött Mahomedet, a prófétát, a ki az El-Omrahból tért vissza az ájtatoskodás után. — «Hát ez még él?» kiáltá elbámulva. — «Kit dobtatok hát a kutba? — A munkások mutatják az ottmaradt paripát. A «tüzifáhozóné» ráismert Abu Lahab lovára. Megtudt hogy a saját férjét égetteté meg a kut fenekén. Ekkor kétségbeesésében maga is beleveté magát a lángoló mély-

ségbe s azóta égnek együtt mindaketten a Morhud mély-séges fenekén, a sirjuk felett pedig nagyot nő a megátkozott kövek halma.

— Ezek bizony megérdemelték a sok átkot, monda a hercegnő, a legenda által egészen felvilágosítva.

A MITŐL A FÉRFI ARCZA FEHÉR LESZ.

A Du-el-Hodzsa hónap első napjaiban megérkeztek Mekkába a damaskusi és bagdadi karavánok. Az egyiptomi zarándokok már egy hónap óta itt voltak.

A tizezernyi zarándoksereg a városon kívül üt táborn: Mekka be nem bírná valamennyit fogadni; a gazdagok és hatalmasok azonban a városban fogadnak szállást s ilyenkor pogány módra felverik a házbért.

A damaskusi karaván megérkezése után beállit egész kíséretestül a damaskusi basa, (a ki személyesen vezette a nagy karavánt) a hercegasszony és Edrisz bég által lakott palotába, késő este, a mikor már ezek a lakománál ültek.

Az őrtállók jelentésére, hogy egy nagy úr érkezett a palotába, Edrisz fölkel az asztal mellől s kiment eléje. A hercegnő a félrehuzott nehéz selyem függöny alul leskelődött ki utána.

A basa már az által is feltűnő volt, hogy nem viselte a vallásparancsolta ihermot, hanem a legpompásabb katonai egyenruháját; az aranyhimzett kabátot, a gyémántos Nisán renddel a mellén s a vörös fezt a borotvátlan fején. Kövér, elhizott férfit volt.

A basa mondott valamit Edrisznek törökül, Edrisz meg a basának mondott valamit arabul.

S miután a török is azt tartja a maga nyelvéről, meg az arab is, hogy egyedül az övé az igazi emberi szólás-mód, a többi mind ugatás: annálfogva őrizkedik mind a kettő a másiknak a nyelvéből csak egy szót is megtanulni.

Miután tehát még egy pár kérdést intézett a basa Edriszhez törökül, s az még egy párszor visszakérdezett arabul, végre azt mondá Edrisz frank nyelven:

— Ha te nem tudsz arabul, én meg nem tudok törökül: akkor beszéljünk a frankok nyelvén; azt mind a ketten értjük, mert kénytelenek vagyunk vele: — Allah keverje meg őket!

— Hát jól van, beszéljünk francziául, hagyá rá a basa.

— Kinek tiszteljelek? kérdezé Edrisz bég.

— Én vagyok Mahmud bég: damaszkusi basa.

— S mit kívánsz tőlem?

— Ide kívánok szállni; s azt akarom, hogy hurezolkodjál ki innen.

— Ha egyéb kívánságod nincsen: akkor csak lépkedj szaporán a sarkaddal előre; mert én ezt a palotát neked át nem engedem.

— De én vagyok Mahmud bég, a damaszkusi basa.

— Ha te vagy a damaszkusi basa, akkor a te helyed ott van a Chalaf-Ben-Chusa-palotában.

— Tudom; de az messze van én nekem a Kaábához.

— Ha messze van: járj lóháton a Kaábához.

— De én vagyok Mahmud bég, a damaszkusi basa. Láthatod az egyenruhámon.

— Elég botrány, hogy te, basa létedre, azon a szent napon, a mikor minden hatalmasok, a kik itt a szent földet tapossák, az ihrámot veszik fel, nem átallod az ájtatos hiveket megsérteni azzal, hogy fedett fővel, aranyos köntösben jársz: Allaht és az angyalok seregét kicsúfolod.

— S ki vagy te, hogy én velem ilyen hangon mersz beszélni?

— Zarándok vagyok, miként te.

— Neved? Állásod?

— A nevemet nem mondom meg; mert férjé vagyok a Nagy Sheriff által velem a szent napokra összekötött her-

czegnőnek s se én nekem nem szabad tudnom az ő nevét, se ő neki az enyimet.

— Hadd lássam én azt a te herczegnődet!

— Egy lépést se tégy, ha a béledet kiontva nem akarsz látni. A mozlem nő szobája szentély.

— Nekem úgy látszik, hogy te goromba vagy.

— Ha nem tetszenek a szavaim: jegyezd fel a tárczádba. Majd, ha vége lesz a nagy ünnepnek, akkor én is felveszem a köntösömet: meglehet, hogy nekem is van olyan fényes, mint neked, s Nisán is fityeg rajta akkora, mint a te potrohodon; akkor aztán szolgálatodra állok, akár gyalog, akár lóháton, karddal, pisztolylyal vagy lándzsával: a hogy jobban szereted. Most pedig Allah vezéreljen békével.

— Velem így még nem beszéltek soha.

— Jó szerencse, hogy kettőnkön kívül senki sem értette. Frankok nyelvén enyelegtünk. Már most üdvözöljük egymást, ki arabul, ki törökül, s te menj békével Allah oltalma alatt s ne várd el, hogy én segítsek a ki-meneteledben. Szálem aleikum.

— Szálem.

A basa kénytelen volt megretíralni: talán nem is először életében.

Edrisz bég pedig visszatért a herczegasszonyához.

A herczegnő csodálkozva látta, hogy az emberének az arca egészen fehér lett?

Hát ezt mi okozhatja vajjon?

A MITŐL A FÉRFI ARCZA MÉG PIROSABB LESZ.

A Du-el-Hodzsa hónap hetedik napja az Arafát-hegyi bucsujárás ünnepe. Más napokon a látogatás nem is szabad, nem is üdvezit. Hanem ezen a napon az Arafát hegyét taposni minden igazhívőnek buzgó óhajtása. Mohamed paradicsomába nem jut senki, a ki az Arafát hegyén nem volt.

Korán reggel összesereglenek a tízezerekre menő karavánok a Mekka előtti homoksíkságon az «üdvözet kapuja» előtt s onnan indul meg a bucsujarat, jó szerencse, ha alkonyatfelé.

Megkezdí a menetet a «mehámel», a szent teve, mely a próféta zászlaját szállítja. A törökök azt állítják, hogy náluk van Stambulban a próféta igazi zászlója, s azt csak az országot és a mohamed hitet fenyegető nagy katasztrófáknál szokták kibontani. A siriaiak azonban szintén abban erősködnek, hogy ők bírják a próféta zászlóját, s az egyiptomiak szentül meg vannak felőle győződve, hogy az ő zászlójuk az igazi.

Efelett szokás minden bucsujáráson összeveszni.

Aztán «aki bírja, az marja».

Ezuttal a siriaiak zászlaja lett az igazi; pedig tulajdonképen az egyiptomi szent tevének kellett volna az elsőbbségi ranggal birni, mert ő vitte pupján a próféta zászló mellett még az új «keszvat» is, melyet ezuttal a khedive ajándékozott a Kaába beburkolására. Hanem hát a bagdádi basának sok katonája volt: s a hatalom megelőzi az

igazságot: az ő mehámelje ment legelől, az egyiptomiaké hátramaradt.

A hivek, nemzetek szerint, kísérték a maguk szent tevéit, külön a siriaiak, külön a törökök, meg az egyiptomiak.

Edrisz bég az utóbbiak között volt.

Ez alkalommal tüzes arab esődörön ült, egyiptomi szokás szerint: (az arabok kanczákon lovagolnak) az ijramba öltözve (inkább vetkőzve), oldalán kard, kezében kelevéz.

Ott lovagolt a herczegnő mellett, a ki két dromedárra kötött palankinban hímبالózott. A palankin aranyozott volt, bársonyfüggönyökkel, s a tevék fejei veres struccz-tollal, bokkrétával és ezüst félholdakkal diszítve.

A zarándokhaddal együtt vonult ki Mekka egész népessége, a ki csak mozdulni tudott. A családapák magukkal hozták az egész háremüket, s egy-egy nyomorult metuáf négy feleséget is ézepeelt magával, a kiket a bucsujárás idejére, pro forma elvett, illendő honoráriumért. Egész sereg volt a szamarlovás. S a bucsujáró nép két oldalán rajzott a beduinok és vahabiták rendetlen csapatja, a kiknek az egész bucsujárás «kismiska». Ezek a mohamedanismus protestansai, a kik tagadják a szent köveknek, az áldozatoknak, a bucsujárásoknak minden sikerét; nem hisznek a papok hatalmában; nem borotválják le a hajukat, nem isznak a zezzemvizből: nem kell nekik az egész hókuszpókusz; sőt (a vahabiták) még nem is dohányoznak. Hanem azért együtt járnak meg a bucsut az ájtatos hadzsadzsokkal; abból a kegyes szándékból, hogy hát ha el lehet tőlük egy-egy bitang tevét csenegetni: — aztán meg, hogy az egész bucsujárás alatt csufolódjanak velük. A szultán ugyan fizet nekik azért, hogy ne bántsák a zarándokokat; de nem olyan sokat, hogy ígértüket meg is tartsák.

Van azután gyalog kutyagoló nép is elég. Férfit és nőt alig lehet egymástól megkülömböztetni; az arczuk egyfor-

mán beburkolva s a meztelen karjaik egyformán ránczosak, soványak, feketék.

Igy vonul végig a táborsokaság a cziprussal beültetett temetők, az alacsony házak között, a nagy vízmedence és a Nagy Sheriff palotája mellett (van neki hús); az El Moabida város szétszórt épületei között, melyek ez alkalommal megszorodtak «gerábák»-kal és «kemlisz»-ekkel: (zöld galyakból készült sátrak) a hol a beduin asszonyok kenyeret, vaját árulnak.

S ez az egész roppant sokaság, mikor a Dzsebel Bu Kubis völgyoszorosába eljut, úgy összeszorul, hogy ott csak párosával lehet a zarándokoknak egymás mellett áthaladni s a teveháton páros kosarukban ülő hölgyek kénytelenek maguk alá huzni a lábaikat, hogy a szikla le ne szedje róluk a papucsaik sarkát.

Ez alatt beáll az éj. A felhold még fenn van az égen. A metuáfok meggyújtják a szürökfáklyákat s a sötét sziklavölgyben világítanak a zarándokok elé.

Hajnalra vergődik ki a bucsujárók serege a mély sziklavölgyből s akkor pillantja meg maga előtt a szürkület világánál az Arafát hegyét.

Egy kopasz sziklatömeg, merő kavicspusztától körülvéve, a melyen még csak tövis sem terem; se egy fa, se egy bokor; de még egy moszat sincs a kövek között, mely az élő világot képviselné.

Ez az igazhivő mozlemek vágyainak a netovábbja: az üdvösség hazája.

A sziklasivatag közepett egyszerre egy város látszott támadni. A zarándokok, nemzeteik szerint elkülönítve, ütötték fel a sátraikat, mindenféle színű szőnyegekből rendezett utcákat képezve; a mekkaiak előreküldték a fabódéikat s azokban kirakták a vásárra hozott portékáikat. Itt jó üzlet van az ünnepek alatt; minden hodzsa iparkodik valami vásárfiát vinni haza a szent Arafát hegyről.

Miért olyan szent az Arafát hegye? Azért, mert ott

találta fel Adám apánk az elvesztett Eváját, — százharminczesztendei távollét után. — De sok meggyónnivalója lehetett a két jó öregnek!

Az Arafát hegyi ünnep három napig tart: az első a megérkezés napja, a második a mulatozásé, a harmadik az ájtatosságé; akkor tartja a nagy prédikációt a közsőszenken a Chalef; a ki egyúttal a mekkai bíró. Könnyű neki prédikálni: nagy könyvből olvassa s csak a szemeit kell törölgetnie magának a zsebkendőjével a sűrű könyhullástól.

A harminczezernyi nép zsibongva hangyállik alá s fel a sátorváros utcáin, melynek közepéből magasan emelkedik ki a mekkai Nagy Sheriff zöld sátora. Ez előtt lobognak a próféta zöld zászlói. A tevék, paripák és csacsik roppant nagy karámokban vannak összeszorítva, melyeket rongyos beduinok őriznek.

A legjobb helyet a szíriai zarándokok foglalták el: sátoraik közepén négyszöget alkott a török katonák barakk-tömege s annak az elején van felítve a damaskusi basa aranyozott kupolás sátora.

Ma a vigasság napja van. Pénzert mindent lehet kapni, a mi jó. Még pálinkát is. Vannak sátorok a hashish-evők számára, a kik előlegezik maguknak a paradicsomot: ragyogó szemfényükről, reszkető tagjaikról megismerhetők. Éneklő almék, tánczoló bajadérek gyönyörködtetik a hiveket, s az indus kigyótánczoltatóknak, a persa kardfaló bűvészeknek ma nagy kelete van.

Holnap általános bűnbánat napja lesz: tehát ma annyit kell vétkezni, a mennyit csak lehet, ez a legtökéletesebb logika.

Az egyiptomi zarándokok voltak számra leggyöngébben képviselve: nekik a legrosszabb hely jutott, az Arafáttól legtávolabb. Ezen a szent pusztán ugyan minden helynek jónak kell lenni; de annak, a ki szélrül marad, mégis annyiban rossz a helye, hogy folyvást őrizni kell a tevéit, meg a lovait, hogy a portyázó beduinok, vagy a hitetlen

vahabiták el ne lopják; mert ezek az Arafát hegyre világért sem prédikációt hallgatni jönnek, hanem azért, hogy könnyű szerrel zsákmányt ejthessenek. A török katonaság ugyan azért van ott, hogy a zarándoknépet rablótámadásoktól megvédelmezze; hanem az csak akkor kap lóra, ha a damaskusi basa parancsolja: az pedig, a míg a nargiléjét ki nem szíttá, fel nem kel a helyéből.

Az ünnep harmadik napján, a mint a nagy prédikáció véget ért, minden zarándok rohan a sátorához, a lovaihoz, a tevéihez, s kezdődik a sátorbontás. Ilyenkor van nagy zürzavar.

Ezt az időt szokták a martalóczok leginkább felhasználni.

Egyszer csak felzendül a rémkiáltás: «itt vannak a fekete turbánosok!»

Ezek a legkegyetlenebb schizmaticusai a próféta vallásának. A Kaábaszentségtelenítők, az ünnepnaptörők, az ördögtagadók. A legharéziasabb törzs valamennyi beduin nép között. Ezek fekete turbánt viselnek, (már ez is milyen istentelenség!) és fekete zászlóval járnak, s azon nem félhold a jelvény, hanem egy ökörfej.

A hegyszakadékok közül jöttek elő, fürgőncz sovány lovaikon; hosszú dárdákkal a kezükben. A pusztá megjelenésükre vak rémület szállta meg a szélről maradt zarándok sereget.

Mahmud basa látta jól a magaslaton levő sátorból a hitetlenek közeledését s könnyen tehetett volna róla, a spahik lóra ültetésével. De akkor éppen nagyon szép nótát fújtak, vertek a trombitásai és dobosai: valami Mayerbeeri finálét; azt nem lehetett félbeszakítani. Aztán meg a fekete turbánosok egyenesen az egyiptomi sátorok felé látszottak tartani. No hát, most mutassa meg az a hetvenkedő muteszellim, hogy milyen legény a gáton: ha csak ugyan ő is muteszellim.

Edrisz bég, a mint a martalóczokat közeledni látta a sátraik felé: nem könyörgött senki fiának segítségért;

hanem maga felkapott a lovára, baljába fogta a lándzsáját, jobbja a szablyáját, a dárda nyele brazíliai vas-fából volt, mely a vízben alásülyed s a kardja a legjobb damaszkusi aczél. Az ikrát is ledobta a válláról, hogy ne akadályozza a küzdelemben.

A hercegnő bámulva nézett utána sátora hasadékból.

Vajjon csakugyan van bátorsága egyetlen férfinak szembeszállani egy egész sereggel?

Azok csoportostul száguldtak ellene, hosszú dárdáikat előre szégezve. Edrisz bég kiszemelte magának a vezérüket, a ki kivált a többi közül a turbánján lengő veres szurgudzsál és gazdag nyeregszerszáma által.

Az a sok dárda tréfa volt Edrisznek: a maga dárdáját középen markolva, egyet pördített rajta s mint a rokka pörgettyűje a gyermekek rátartott szalmaszárait, úgy verte föl a hitetlenek kopjait: egy sem találhatta őt el; akkor aztán kiszakítá magának a csoportból a veres kócsagos vezért. Egy pár beduin hátul akart rátámadni; de azokat a jó lova úgy rugdalta oldalba, hogy elsomfordáltak.

A vezér magas, szikár alak volt, a hegyes szakála két ágban lógott alá a mellére, olyan hosszan, mint két kötél.

Hárman rugtattak egyszerre Edrisz bég ellen; a vezér, meg két beduin: amaz szemközt támadt reá, ezek két oldalt fogták elő. Ordított fenevadak módjára mind a három.

Edrisz bég a baloldalán támadó beduinnak a dárdáját félre csapva a lándzsájával, úgy szúrta ennek a hegyét az ellenfél szemébe, hogy az hanyattesett a lováról, a jobbról támadó ellenfél dőfését szépen kikerülte a dereka félrehajlításával, s a mint az kezeügyébe került, visszakézzel úgy csapott a nyakára, hogy az fej nélkül nyargalt tova.

A vezér ez alatt kegyetlen csapásra emelte fel a kardját, egészen a feje fölé. Ő maga pikkelypánczélt viselt s a turbánja hegyes végű ezüst sisak körül volt csavarva. Sért-hetetlen volt.

De Edrisz bégnek a paripája is együtt harezol az urával;

a nemes mén egyszerre felágaskodott s a beduinvezér lovát harapta fogával, vágta a patával, a mire annak a lova is a két hátulsó lábára állt s úgy marakodtak egymással, mint két heraldikai oroszlán. Edrisz bég szokva volt az ilyen harcához; ő huszárosan ülte meg a lovat: térdei szorításával tartva magát a nyeregben, míg ellenfele a széles talpu kengyelhez volt szokva, s a mint az ágaskodó lova hátravetette a fejét, hogy ki ne essék a nyeregből, mind a két kezével a lova sörényébe kapaszkodott, s e közben kiejtá a kardot a kezéből.

Edrisz bég, a mint azt látta, hogy az ellenfelének nincs kard a kezében, maga is a kézcsuklójára ereszté a szíjjánál fogva a szablyáját s azzal megkapva a vezért a hosszú szakállánál, kirántá a nyeregből le a földre. Arra a vezér lova tovaszáguldott. Edrisz bég pedig megfordítva a lovat, vágatva vitte magával a szakállánál fogva az elfogott emirt a herczegnő sátoráig; ott átadta a kappanőröknek, hogy verjék lánczra; aztán megint visszavágtatott a fekete turbánosokhoz, a dárdáját porgetve a feje fölött.

Azok nem vették befára a dolgot; az is megijesztheték őket, hogy most már a török lovasság is felzihelődött s megindult ellenük; hirtelen visszafordultak s menekültek a sziklászakadékaik felé. Edrisz bég messze elkergette őket s talán mert nem akart e szent napon több embervért ontani, vagy mert nem tartotta őket érdemesnek a fegyvere hegyére, csak a dárdanyéllel püfölte a hátaikat.

Mikor tiszta volt már az ellenségtől a tér, akkorra szerencsésen megérkezett Mahmud basa a maga spáhijai élén.

Még ő volt haragos. Ő támadt Edriszre.

— Minek kergetted el a fekete turbánosokat? Most mind elfogtam volna őket.

— Mért nem jöttél hamarább, a míg itt voltak?

— Most add át nekem az elfogott vezérüket, hadd akasztatom fel.

— Jámbor Mahmud basa. Ha beduint akarsz felakasz-

tatni, fogj magadnak beduint. Én az enyimet már a herczegasszonyomnak adtam: hadd vigye haza Arafáthegyi vásárfiának. Szálem aleikum.

Azzal visszanyargalt az egyiptomi karavánhoz.

A herczegasszony most már látta, hogy mitől lesz a férfi arcza lángveressé.

AZ A SZÍV A HOMLOKON.

A míg Edrisz bég a fekete turbánosokkal kergetőzött, a zarándokvárost mind felszedték a sátorkarókról s tódult a tenger sokaság a Masumin sziklaszoros felé, mely a Merian-völgybe vezet. Az éjszakát bevilágította a hold s az ezernyi fáklyafény, mely csillagokkal lepte el a pusztát.

A herczegnő palankinja mellett hét lámpást vittek, három szál viaszgyertyával. A Musalifa-mecsethez érve, megszálltak ismét és sátorot ütének. Ez volt az utolsó napja a nagy böjt ünnepének. A következő nap már az «Ais-el-Kebir» az arabnak, a «Kurban Bajram» a töröknek. Csak még egy prédikáció van hátra. Mikor azt is elvégezte a mekkai főkádi, (mintha minálunk a főpolgármester tartaná a misét) akkor aztán mindenki összeölelkezik ez örömszavakkal: «Aitek embarek.» Száz ember másik százal s aztán még egy mennydörgő nagy «Labik» kiáltás. «Itt vagyok, uram!» s azontul aztán «nem vagyok itt!»

Az eddigi napok Allahnak és a prófétának az ünnepnapjai voltak, a következő nap az ördögé. Minden zarándok háromszor hét követ tesz a táskájába s azokat mind az ördögnek a fejéhez hajigálja.

Az ördögnek is van emlék emelve: a «dzsemra-el-kál» (az első parázs), egy ormóttan kövekből összerakott oszlop. Ennek a fejéhez kell az elhozott huszonhét követ hajigálni. S minthogy az ezernyi néptömeg az oszlopot köröskörül állja s a hajigálást nem minden ember tudja úgy kiszámítani, hogy azzal épen a szobrot találja el, annál fogva a repülő kövek nagyobb része a jámbor zarándokok

koponyáit üdvözli s az nagyon jól eshetik az ördögnek. Azonban Allah rendelte így. Áldassék az ő neve.

A mozlem hit szerint Isten csak egy van: az Allah; — hanem ördögnek háromnak kell lenni: ez is szent szám. — Az első ördögszobor után következik a második, a «dzsemra-el-uszt» (a középső szén). Tudniillik, hogy minden kő, melyet az ördögszoborra hajítanak, az azt kísérő átokmondattal egyszerre égő parázsossá változik, a mely lyukat éget az ördögnek a testén. Csuda, hogy ki tudja állni! A harmadik stáció a «dzsemra-el-aksa» (az utolsó parázs). Ennek a meghajigálása után még csak egy ünnepélyes szertartás van hátra: a birkák leölése.

Ez annak az emlékezetére történik, hogy épen itt, ebben a völgyben szándékozott Ábrahám a fiát, Izmaelt megáldozni, a midőn az angyal azt kiáltá neki: «Etba Kebzs!» (Áldozzál egy ürüt.) Valamennyi zarándok, a ki a szigorú zarándokszabályok ellen vétett; tehát mindazok, a kik nem gyalog és mezítláb, hanem lovon, tevé és számárháton jöttek, vagy a papucsviselés luxusát megengedték maguknak; de még inkább azok, a kik drága szövetekből készült ihrámot viseltek: tartoznak a Menáa völgyében egy ürüt vásárolni, s azt görbe késükkel személyesen leölni. Annak a husából a szegény zarándoknép készít magának tokányt, a kik mezítláb és gyalog tették meg az utat. Ez a legokosabb czeremonia az egészben. A jó mekkaiak gondoskodnak róla, hogy erre a napra sok ezernyi birka legyen a völgybe összeterelve, a melyeket ők dupla árért vesztegetnek a kegyes hadradzsoknak.

Edrisz bégnek négy birkát kellett szabályszerűleg megáldozni. Egyet azért, hogy lovon jött; másikat azért, hogy sarkantyut viselt a lábán; kettőt pedig a két megölt beduinért. Ez is kihágás volt az ünnepi szabályzat ellen, mely vezeklését a birkahalálban találja. Edrisz aztán még egy ötödik birkát is hozatott, melyet a hercegasszony nevében kévelt le. Ez a fejedelmi birka szép tarkára volt festve, a minővel a mekkai kádi szokott áldozni. E sokszoros öl-

döklés után valóban úgy nézett ki, mint egy mézszáros legény.

Alig is várhatta, hogy visszakerüljenek Mekkába s ledobhassa a kegyes ihrámot és a két moharrem kendőt s lefürödhessen magáról a sok szentséges mocskot a nagy «hamam»-ban. Ez a híres mekkai közfürdő.

Akkor aztán neki is szabad volt felölteni a legdiszesebb ruháit.

Neki is volt ugyan katonai egyenruhája, mint a damaskusi basának; Nishán-rendje is hozzá; de ő nem vette fel ezt a feszes, európai szabású prózai öltözetet, sárgaréz gombjaival, egyenesen álló aranyhímzett gallérjával, s azt a megfordított üstöt, a mi a török katonák fején dísztelenkedik; hanem felöltötte az «ihlal»-t, a festői török jelmezt: a hímzett dolmányt, ezüst virágos ingelövel; a bőránczos salavárit; derekát átkötötte gazdagon aranynyal áttört perzsa sháwílal; abba dugta türkázos markolatú handzsárját s az aranynyelű kis kését, meg a lefüggő lánczú zsebóráját, a feje körül hét réf patyolatból turbánt tekert s középebe gyémántos forgót dugott. Így ment át a herzegasszony háremébe.

A hercegnő is egészen tündéri pompába volt ez este felöltözve. Se ihrám, se feredzse nem takarta a termetét. A vékony hímzett csalánszövet inget finom öv szorítá a derekához, hogy ki lehetett alatta venni, miszerint nem segítenek az alakját idomítani a keresztyének büntetésére kitalált halcsontok és aczéllemezek; a vállain kikerekített dolmányka, — kóstolónak — engedett valamit láttatni az elefántcsonttal vetekedő bőréből; fátyola alól gazdag fekete selyemhez hasonló hajzuhatag omlott alá a hátára s végig terült körülötte a pompás ottománon, a hátrahajló paradicsommadár tollat is aláhuzva. Igazgyöngyökből készült fővege alól a megszokott aranylepelke ez alkalommal két áruló részt hagyott nyitva: egyet a két szem számára, másikat a szájnak.

«A két szemet gyémántokhoz, az ajkakát korallokhoz

csak a bolondok hasonlítják; mert gyémánt és korall holt állat, de az én hölgyem szeme és szája él és elevenít.»

(Ez különben Edrisz bég mondása volt: én csak aláírom, hogy «vidi.»)

Ez volt az ideiglenesen kötött házasságuknak az utolsó napja: utolsó éjszakája. Méltó, hogy szokottnál fényesebben legyen megünnepelve. Csak fényesebben? Hátha boldogabban is?

A terített asztalt felhozták a rableányok; a házaspár hozzáült a lakomához, egymással szemben.

A hercegnő szemei az aranyfátyol nyílásán át kedvelve nézték a délczeg ifjút. Szép fehér kezei maguk válogatták ki számára a legjobb czukorsüteményeket, s saját rózsás ujjáival hámoztta meg számára a narancsot.

A mai lakomához pezsgőt is hoztak. Ezt nem tiltja a próféta, mert kiforratlan szőlőnedv. Az igazhívő nem vét az italával.

Valahányszor a rabnő teleföltötte Edrisz bég poharát, a hercegnő mindig leszakította a keblére tűzött rózsáról egy szirmot, s azt odadobta a habzó pohárba. Edrisz bég fenéig üríté a poharat; a rózsalevel is eltünt.

A hercegnő a lakoma után előhozatta a mandolinját s rákezdet egy új románczra, a melyet maga készített, a dallamával együtt.

A románcz tárgya volt: a «piros arcú ifjú».

«A syrászi rózsza elsárgulhat mellette,
A hajnali fény haloványnyá lehet,
Korallok, rubintok fényüket veszthetik,
Mikor a piros arcú ifjú közöttük megjelen,
Jaj rózsának, hajnalnak, drágakőnek,
Ha a piros arcú ifjú velük szembe kerül!»

Edrisz bég elismerte, hogy a hercegnő hangja igen csengő és szavaiban sok költői szépség van.

A hercegnő eldalolta a második verset.

«De akkor lásd a piros arcú ifjút,
 Mikor ellenséggel kerül szemtől-szembe :
 Nem számlálja, hogy hány? nem méri, mily magas?
 Szétveri, hogyha sok, levágja, ha óriás.
 Ellenség vérénél is pirosabb lesz az arca.
 Jaj minden férfinak, ki fegyverrel jön felé,
 Ha a piros arcú ifjú még lángolóbbá lesz.»

Edrisz bég elfogadta komoly méltósággal ezt az egész
 hozzá címzett magasztalást.

«Hajh, de mikor egyszer a piros arcú ifju
 Szép nők, deli lányokkal ül szembe,
 Szomorú az arca, eltűnik a fénye,
 Olyan, mintha egy halott ki volna festve.
 Mintha egy angyal volna, a kinek nincs neme.
 Jaj annak a nőnek, ki vele szembeül,
 Midőn a piros arcú ifju — olyan halavány lesz.»

A románcz nem volt rossz, s mi több: elég világos
 értelmű.

Edrisz bégnek sebesen kezdett a szive dobogni.

A hercegnő leoldta fejerol a látýolát, s a hogy szokás
 beletette a kókuszdió alakú szelenczébe; a dolmánykáját
 is leveté válláról, s karjairól és lábairól lerakta a köszön-
 tyüket. Dúsgazdag hajával beteríté magát köröskörül.

És ezúttal nem követte azt a szokást, hogy előbb Edrisz
 béget engedje elaludni s aztán az álmhozó nedvvel végig-
 simítsa az alvónak az arcát; hanem maga készült előbb
 a lepihenéshez.

A rabnők sürgölödve készíték el a nász-szoba menyegzői
 pompáját. Meggyújták a kerevet körül álló nehéz ezüst
 tartókban a viaszgyertyákat, melyeknek a bele ambrával
 van telítve; megállították a nagy antik órának az ütését;
 megoldozták a nagy selyemkárpitok tartó-zsinórjait s a köz-
 ben a hercegnő románczának a végsorait dudolták utána.

Edrisz bég ismét kivonta a kardját, mely most már
 gazdag drágakövekkel kirakott hüvelyben függött az olda-

lán, s szokás szerint odafektette a herzegasszony oldalára.

A herzegasszony megfogta két kézzel a szablyát s ajkaihoz emelve, háromszor megcsókolta azt, úgy fektette vissza a helyére.

Ez is érthető mondás — napkeleti virágnyelven.

Azután lankatag odaomlással foglalta el a fekhelyét a dagadó kereveten, a két karját fölemelé a feje fölé, a nagy, hosszú szempillák lezáródtak a szemeire; majdan szétnyíltak az ajkai élveteg mosolyra, két sor igazgyöngyöt engedve látni; a keble csábitón szállt és emelkedett.

A rabnők egyszerre eltűntek mind a szobából.

És Edrisz bégnek olyan nagyot dobbant a szíve, mint még soha.

Ez a szívdobbanás azt mondta: «ez a nő még ma az enyém!»

Merészen nyult hozzá a kezével, s feltakarta az arczáról azt a soha le nem tett aranyfátyolkát.

Elbámult e túlvilági szépség láttára. Flyet nem teremtett Allah keze soha. Ez orcza, ez orr, e szemöldökök csak istennőktől lehetnek elveve. És a mint még feljebb emelte az arany fátyolt, meglátta, hogy a tündérszép hölgynek a homlokán van egy tökéletes szivalakú rózsaszín anyajegy.

De ebben a perczen felszökött a hölgy a helyéből, haragra gyulladt arczezal s felcsattanó hangon kiálta:

- Szerencsétlen! Mit tettél? Feltakartad az arczomat.
- Napba néztem . . . megvakultam, rebegé az ifju.
- Jusson eszedbe a kettőnk közé tett kard!
- Hát ha az Alsiráth hidja maga volna közöttünk?!
- Halott voltál!
- Föltámadtam . . .

S odaszoritá őt magához, elárasztva csókjaival a hölgy égő arczát, ajkait, szemeit és azt a piros szívet ott a homlokán.

A vonagló hölgy kiszabadítá a jobbját az erőszakos öle-

lésből, s alányulva, a kerevete mellett levő bokályból kirántá az éjente odagyűrt fátyolát s akkor azt hirtelen odanyomta a szerelmében őrzöngő ifjunak az arczára.

Edrisz bég azt érzé, hogy a túlvilági gyönyör emészti el valami bűbájos illatárban, testét-lelkét elfogta a kéjes reszketés s aztán eszméletlenül rogyott le a földre.

PALMYRA, AZ ELDORÁDÓI HERCZEGNŐ.

Mikor Edrisz bég másnap késő reggel felébredt mély narcoticus álmából s széttekintett maga körül, hát nem volt ott se szép herczegasszony, se odaliszkok; se aranyedényekkel terített asztal; se duzzadó kerevet, se szőnyegek, se gyertyatartók ámbrás viaszgyertyákkal. Ott feküdt a csupaszmárványpadlón: körülötte a négy meztelen fal. A pókok ráérték az éjjel a szögletekben hálót kötni.

Kitámolygott, mint egy álomjáró, az előcsarnokba. Ott sem strázsáltak már a kappanőrök; lenézett az ablakon át az udvarra: az istállóajtók nyitva voltak, egy teve sem volt a jászola mellett. Egy másik ablakon át betekintett a nagy moshée udvarára: az teli volt vigadó néppel; a Kaába bevonva az új fekete szőnyeggel; az ajtaja bezárva; a templomőrök ott osztoztak a lépcsőkön a hadzsadzsoktól elharácsolt pénzen.

Senki sem felelt a hívására, csak a kongó nagy termek visszhangja.

A mint aztán körülnézte magát, egy kulcsot talált az övébe dugva. Ráismert. A saját szobájáé volt az. Annak az ajtaját felnyitotta. Minden drágaságai, fegyverei együtt voltak, pénze erszényekbe rakva; de azon kívül semmi emlék, a mi az eltűnt menyasszony után maradt volna. — Csak midőn a földön heverő meztelen kardját felvette, azon látta e szavakat, valami edző nedvvel felírva:

«A mit a bolondság elveszített, azt az ész nem találja meg többé.»

Hátha mégis?

Edrisz bég megtömött egy erszényt Mária-Terézia-tallérok-
okkal, s felkereste a palotájában a Nagy Sheriffet.

— Allah veled, vitéz Edrisz bég-el Homrah; váljék
egészségedre a Kurbán-Bajrám ünnep!

— Allah Akbar! A Kurbán-Bajrám nekem nem hozott
semmi örömet; ellenben nagy bánatot. Tudod, hogy
engem mekkai szokás szerint összeházásítottak ideig-óraig
egy zarándokló hajadonnal.

— Jól tudom, Edrisz bég. A próféta rendelte így, bizony-
nyal. Tudod, hogy szent városunknak, melyet némelyek
Mekának, mások Makkának, sőt némelyek Mechának
neveznek, sajátos szabadalmai vannak.

— Tudom, Nagy Sheriff.

— És azokat mind a próféta rendelte így. Ilyen például
az, hogy ha egy teve egymásután kilencszer ellik üszö-
borjut, akkor ez a teve felszabadíttatik minden további
teherviselés alól és szabadon bocsátatik.

— Hát én nem törődöm a ti szabadon bocsátott tevéitek-
kel, Sheriff.

— Ne is próbálj velük törödni! Mert bizonynyal mond-
hatom neked, hogy ha te erszényt csörgetnél is előttem,
megrakva ezüst tallérok-
kal, még sem adnék rá neked
engedélyt, hogy egy szabadon bocsátott tevének a hátára
felülj.

— Nem is szándékozom az követelni.

— Ne is követeld, mert ezt a próféta rendelte így. A teve
szent állat s a próféta oltalma alatt áll, azt a malailra-
angyalok védelmezik. A tevét Szádi, a nagy költő, a «sivatag
hajójának» nevezi a maga Gulisztánjában.

— De ne beszélj te nekem itt a tevék históriájáról,
miattam ott maradjanak, a hol akarnak.

— No ezt nem jól mondod! Látod, a nagy Ibrahim
szultán, kinek Allah fényesítse meg a lába nyomait, épen
ilyen felfuvalkodott módon beszélt a tevékről, mint te.
Ő egyszer a fejébe vette, hogy egy bucsujárás alkalmával
nem a szent tevére fogja bízni a próféta igaz zászlóját,

hanem egy elefántra. Az elefánt hatalmas állat, de azért még sem szent állat. A szultán Indiából hozatott egyet s nagy költséggel küldte el Mekkába. Ezer tevé czipelte utána a szénát és abrakot, hogy az úton éhen ne vesszen, és az édes vizet, hogy szomját oltsa. Százezer piaszterébe került a szultánnak az elefánt útja Mekkába, és látod, édes fiam, a midőn már az elefánt eljutott a szent zászlóval az Arafát-hegy lábáig, ott egyszerre megbikacsolta magát: hiába ösztökölték a vezetői, egy lépést sem tett előre, hanem összerogyott és meghalt.

— Ezt én mind tudom, jámbor Nagy Sheriff; benne van Mekka város történetének leírásában. Hanem hát mindezekről nem akarok én tőled értesítést venni; hanem, ime, látod ezt az erszény pénzt? Tele van Mária-Terézia-tallérokkal. Az egyedüli igazság, a mely a gyauroktól jön. Ezt én te neked ajándékozom, ha te énnekem megmondod, hogy ki volt az a herczegnő, a kivel te engemet ideiglenes házasságra összekötöttél.

— Megmondom neked, vitéz Edrisz bég! Hogyne mondanám meg? Oh, én tudom jól, hogy mit mondanak e tárgyról a költők, a halhatatlan Omájja a Taif vidékről: «ne kösd be a tevének a szemeit, mikor a forrásvizet keresi» és a dicső Zaid-ibn-Amr, a nagy hánif, a ki azt mondta, hogy «ne temessétek el a föld alá a leányokat, a kiket a kedveseik sírva keresnek». — Ámbátor figyelmedbe kell ajánlanom a prófétának a történetét, a melyet a «bahyrá»-ban megtalálasz. Tudniillik, hogy Mohammed próféta is útban volt egy gyönyörű szép hajadonnak a szerelmét keresni, a kiről megtudta, hogy az Damaskusban lakik. És már elérte a várost, s a kapuban le akart szállni a tevéről. (A tevé rókaszinű volt.) Ekkor azonban megjelent előtte Gábor angyal s így kiáltott a fülébe: «Oh, Mahomed, inkább kívánod-e a földi paradicsom gyönyörűségét szüresölni, hogysem mint a mennyei paradicsom kertjeiben vándorolni s a hűrik öleléseiben örökké élni?» Erre Mahomed újra fölült a tevére: a fél lábának a nyoma

most is látható a Damaskus kapuja alatti sziklába benyomva.

Edrisz bég türelmetlenül kiáltá :

— De miután én nem akarok próféta lenni, se én nekem Gábor angyal semmit sem mondott . . .

— Nem engedted végig mondanom ! vágott a szavába a Nagy Sheriff. Jól tudod, hogy a próféta e megtérés után beállt szolgálégynek az özvegyasszonysághoz, Khadidzsa-hoz ; s ámbátor ő még ifju legény volt, Khadidzsa asszony pedig negyvenesztendős, mégis abba lett szerelmes ; az asszonynak az atyját, a ki nem akarta a leányát a prófétához adni, leitatták borral. S ő aztán részeg fővel összeadta őket. És mégis ő tőlük származott a prófétának egész nemzetsége, a kik mindnyájan zöld turbánt viselnek.

— De miután én nem vágyom arra, hogy az unokáim zöld turbánt viseljenek, beérem, hogy vörös fez takarja a koponyájukat : — azért csak légy kegyes, nagy Sheriff, megmondani az én hercegömnek a nevét, ha ismeretes előtted. Megfizetek érte ! Itt a pénz !

— Ha ismeretes-e előttem, Mash-Allah ! Ilyen mondás ! Nem tudom-e én, hogy ki volt az «Isten oroszlánja?» Nem tudom-e én, hogy hová rejtette el «Amr-ibn-Luhájj» a dzseddai homokban az Ozra istennőnek a bálványát ? Nem tudom-e, hova rejtőzött el «Othman-ibn-Affán» a próféta legszebb leányával, a bájos Rokkájával ? Nem tudom-e, hogy Azma, Abu-Bekr bájos leánya hajtotta az apja juhait minden reggel azon barlang elé, a melyben szerelmese, Ali, az üldözői elől elrejtőzött ? . . . Nem tudom-e . . .

— Jól van ! Mindent tudsz ! Nagy a te tudományod ! Elhiszem. Ha ma hozzákezdesz, a jövő Ramadán hónapig nem érzük végét ; de mondd meg már Allah és a próféta nevében, ki volt az én hercegasszonyom, a kivel én összeházasodtam, s a ki engem az éjjel hitetlenül magamra hagyott ?

— Megmondom neked, édes fiam, hogyne mondanám ? De fogadd meg nekem a próféta szakállára és a saját apád-

nak a szakállára, hogy el nem árulod senkinek, hogy azt tőlem hallottad, mert az szent titok.

— Fogadom az apám, a nagyapám s valamennyi déd-ükömnek a szakállára, hogy magamban fogom tartani.

— No hát, vedd füledbe: a te ideiglenes házastársad volt «Palmyra, az eldorádói szultán hercegasszonya!»

Edrisz bég dühösen toporzékolt:

— Mash Allah! Allah buffáj! Micsoda mesét akarsz te most nekem a nyakamba kötni, Nagy Sheriff! Hisz Palmyra nem asszonymév, hanem városnak a neve; — Eldorádó pedig a gyaurok mesés országa: az ő paradicsomuk, a melybe eljutni kívánkoznak, a mit megítélhetsz a következő versből, mely a keresztyének alkoránjában olvasható:

«Kövért disznók utcán járnak,
Szalonnájukkal kínálnak:
Kés van dugva a hátukba,
Úgy hordozzák a házukba.
A mely asszony tett egy metszést,
Visszadugja megint a kést.»

E szerint az Eldorádó nem lehet olyan ország, a mely fölött igazhivők szultánja uralkodik. S maguk a gyaurok is azt tartják, hogy az — a holdban vagyon.

A nagy Sheriff a hasát fogta nevéttében.

— Allah hatalmas! Hát az Eldorádó a gyaurok paradicsoma? S csakugyan olyan az ő paradicsomuk, hogy disznók járnak benne házról-házra, s az asszonyok szalonnát vágnak belőlük? Allah zavarja meg őket! — No, édes fiam, Edrisz bég, most tehát olyan dologra tanítottál meg engemet, a mit még eddig nem tudtam. Azért nem hogy én venném el a te tallérjaidat; de még én teszek hozzá egy tallért, azért a tudományért, a melylyel megöregbitettél. Én egyebet nem hallottam a hercegnő felől, mint hogy ő Eldorádóból jött ide.

Edrisz bég a fejéhez vágta a Nagy Sheriffnek az ajándék-tallért.

— Allah hosszabbítsa meg a füleidet, hogy máskor többet hallj!

Azzal elrohant nagy dühösködve.

De akárkitől kérdezősködött egész Mekka városában, mind csak azt felelték neki, hogy az ő herczegasszonya Palmyra, eldorádói herczegnő. Ha nem hiszi, szaladjon utána, kérdezze meg tőle.

Edrisz bég most arra a gondolatra jött, hogy ha Mekkában nem akarják megmondani a herczegnő nevét, majd megtudja azt Dzseddáhban.

Nem időzött tovább: lóra ült, elutazott Dzseddáhba.

Újból fölkereste a helytartó basát.

Az ismét igen szívesen látta; megvendégelte; nargilét hozatott neki.

Edrisz bég tudta jól, hogy a ravasz töröknél óvatosan kell a tárgyat körülkerülni.

Kezdte az ajándékozáson.

— Hoztam neked vásárlást az Arafát hegyi bucsuból, vitéz mohafiz!

— Allah fizesse meg, hogy ott is ram gondoltál. Mi lehet ez az ajándék?

— Egy szép arab kanca, szerszámostul, csójtárostul.

— Nemes ajándék. Mind te hozzád, mind én hozzám legméltóbb. Nem maradok el tőled a nagylelkűségben, s kétszeres árát ajándékozom neked vissza annak, a melyen te a kanczát vetted.

— Azt én nem köszönném meg, mert én egy hatalmas kopjadőfést adtam annak a fekete turbánosnak, a kitől azt a lovat elvettem.

— Tehát vitézi harcban vetted el, hittagadó eretnek fekete turbánostól? No akkor tizszeresen nagy becse lesz előttem az ajándékodnak.

— Valóban, tartoztam vele, hogy te rólad megemlékezzem, dicső mohafiz, mert a te közbenjárásodnak köszönhetem, hogy a paradicsom örömeit egy rövid időre színről-szinre láthatám.

— Ah, tehát meg voltál elégedve a hercegasszonyoddal?

— Úgy, mint a próféta a maga Aisáhjával.

— No, ennek ugyan örülök.

— Csak azt sajnálom, hogy nem építhettem a számára egy kunyhót, sárral kitapasztott pálmalevelekből, miként a próféta a maga Aisáhja számára.

— Annyira megszeretted? E szerint nagyon hasznodra vált a fekete kőnek a csókolgatása, meg a Zenzem kútvizének az iszogatása? Megszüntél holtszívű lenni?

— De egy egész lángbaborult világot hordok most a szívemben.

— És már most hova szaladsz vele? Tudod, hogy hová lett a hercegnőd?

— Én nem tudom; de neked tudnod kell. Kérdeztem a mekkai Sherifftől, a ki összeadott bennünket, de az vagy bolond, vagy hitetlen. Olyan választ adott, a mivel neki-mehetek a holdvilágnak. De te okos, világlátott férfiú vagy. Te nem fogsz nekem mesék országaról beszélni. Te neked tudnod kell a hercegasszony nevet, és az ország nevet, mely őt szülte; — mert te nálad volt szállva, mikor a tengeri úton Dzseddáhba érkezett.

— Igen is, Edrisz bég, tudom a hercegnő nevet is; azt is, hogy hol lakik. De azt én meg nem mondhatom.

— Én neked nem mondhatod meg? A ki férje voltam.

— Éppen azért nem mondhatom meg! Mit gondolsz? Ez államtitok. Hát olyan czenknek tartasz te engem, a ki a rábizott államtitkokat elárulja? Nem! Edrisz bég! Ezt már velem próbálták a frankok, próbálták az angolok: kincseket ígértek; de én soha államtitkot el nem árulok a világ minden kincseiért sem. Azért csak vidd vissza a kanczádat, fiam; én a fejemmel játszom, s a fejemet nem adom oda sem a te lopott lovadért, sem a te szivedben lángoló egész világért sem. — És most beszélj másról.

ISMÉT AZ ALOF-BETH-GOMÁL-MOLLAH.

A szuk-el-tnini sirodu lakója még mindig számlálja a napok jöttét és lementét. A vizesesen keresztül törő szivárvány reggel bevilágítja a barlangja jobb oldalát, este a bal zugolyt s nap nem múlik el a nélkül, hogy igazhivő ne jönne hozzá, a ki a szájához vigye az ételt és italt. Bölcs tanácsot kap érte cserében.

Egy reggel daliás ifjú lepett be hozzá, mélyen üdvözölve a századok tanúját.

— Allah hozott, ifjú daliás.

— Ismersz engem?

— Rád ismerek. Te vagy Edrisz beg ibn Tefik, el Homrah. Vártalak erre a napra.

— Hogy álmodtad azt meg?

— Az nem álom volt; hanem számítás. Mikor volt a Kurbán Bajrám ünnep? Hány nap kell annak, a ki a felkelő napot üldözi futvást, a mig lemegy? Hol áll meg? Hol tart pihenőt? Mig végre eljut a forrásához annak, a mit keres.

— Valóban nálad van annak a forrása. Te mondtad Tefik bégnek, az apámnak, hogy «küldd el a fiadat Mekkába a Beith Allahhoz: csókolja meg a Kaába fekete követ; tegye a kezét a fehér köre; mosakodjék meg a Zemzem kútjánál, zarándokoljon el az Arafát hegyére, s mire visszatér: a holt szíve eleven lesz. Új emberként fog visszatérni a «Beled-el Harám»-ból.

— Én mondtam; de hozzátevém, hogy abból nem lesz semmi jó. És előre bocsátottam, hogy ha Allah az ő fiának a

szívét érzéketlenné teremté: ne akarjon igazítani a teremtő munkáján. De hát én a végzetet meg nem változtathatom. Rólad meg volt írva, hogy az apád tanácsát kövesd s elmentél a nagy búcsúra a szent földre. A szíved él most már?

— Él, mint az az oroszlán, a kit barlangjából kizavartak.

— Találtál nőt, a kit szeretsz?

— Nem nő az, hanem tündér.

— Tündérek nincsenek. Vannak angyalok; de azoknak nincsen nemük. Vannak dzsinek, de azoknak akkora fülek adattak, hogy az egyikén rajta fekszenek, a másikkal takaróznak. Vannak ibliszek, de azoknak a lábszáraik helyett kigyófarkból áll a végtagjuk. Hasonlít ezekhez a te hölgyed?

— Nem! ő legtökéletesebb szépség, a ki volt valaha a földön.

— Száz év óta hallom ezt az állítást, százezer férfi szájából. Mindeniknek az a legtökéletesebb szépség, a kit ő megszeretett. Ha mást fog megszeretni: akkor az lesz a legszebb.

— De én soha sem fogok mást szeretni. Örjögve futom keresztül-kasul a világot, keresve azt, a ki előlem eltűnt: senki sem tud nyomába igazítani.

— S mit tennél, ha rátalálnál?

— Mindent elkövetnék, hogy enyimmé tegyem. Ha rabnő, megváltanám mesés kincsek árán, ha fejedelemnő, kivívnám csoda hőstettekkel, ha férjes nő, özvegygé tenném: elragadnám.

— Bolond vagy te, édes fiam, Edrisz bég.

— Tudom, hogy az vagyok: és abban telik gyönyörűségem. S nem adnám most már ezt az én bolondságomat a bölcsék minden tudományáért.

— Hát akkor eredj innen, mert nálam bolondság nem kapható.

— Nem távozom el addig, a míg meg nem mondod nekem, hogy hol találom meg azt, a kit elvesztettem.

— Édes fiam. Ha éjszaka idejössz hozzám, mikor tele van az ég csillagokkal, s rendre kérdezed tőlem, melyiket kinek hívják? én rendre megnevezem neked: az ott az Altair, amaz a Denebola, ezt itt a Mezarthim, az az Algol, az az Aldebarán, ez itt a Benetnash. De ha egy csillag lefut az égről s azt kérdezed, hogy kinek hitták? azt nem tudom megmondani.

— De az fenn ragyog az égen, csak keressed.

— Miről ismerjek rá? Ha elém hozatsz egy csigát a tenger fenekéről, annak megmondom a nevét, akárminő alakja legyen. De ha kiejted a kezedből a csigádat, én a milliom csiga közül meg nem tudom mondani, hogy melyik volt a tied, a mit elejtettél?

— Jegy van rajta, mely őt a kerek föld minden asszonyai közül felismerhetővé teszi.

— Mi az a jel?

— A homlokán egy piros, szivalakú anyajegy.

Az agg molláhnak kerekre felnyíltak a szemei: a szája is széttárult bámulatában.

— Te láttad azt?

— Én láttam.

— Önként mutatta meg?

— Nem. Mikor aludt, álmában feltakartam az arczáról az arany fátyolt.

— Örült dolgot cselekedtél. Akármi rosszat tettél volna vele; csak az arczát ne takartad volna fel, csak a homlokát ne nézted volna meg.

— Te tudod, hogy ki ő?

— Mért volna Alof-bet-gomál-Mollah a nevem, ha még azt sem tudnám?

— Úgy kérlek a próféta nevére, az angyalok dicsőségére: tudasd velem, hogy hol találom őt meg?

— Édes fiam, Edrisz bég el Homrah. Ne kérdezd ezt tőlem. Megmondtam az apádnak is, Tefik beynek, a Gházinak, hogy érje be azzal, hogy Allah a fiát hősnak alkotta a férfiak előtt, vitéznek az ellenséggel szemben: ne ki-

vánja őt megváltoztatni, hogy hős legyen az asszonyok előtt és holt szívű a férfiak között. Tudod, hogy hol jár most a te apád?

— Nem tudok róla semmit.

— Ő most győzelmes sereggel halad előre a fekete hitelenek országát behódítani; a kik megtagadták a próféta hitét s beálltak gyaur nemzetnek: Egyptom legfélelmesebb ellenségével harczol. És te nem vagy ő mellette.

— Nem vagyok mellette.

— S nem ég szégyentől az orcád, hogy ilyenkor, midőn apád a sivatagon keresztül hatol előre a próféta zászlajával: te egy asszonyi kötény után szaladsz.

— A próféta zászlaja is asszonyi kötény volt: Aisha köténye.

— De szent jelvény lett belőle! Fordulj vissza és keresd fel az apádat.

— Kerestem már; de üresen találtam a palotáját.

— És nem találtál senkit, a ki megmondta volna, hogy az apád egy nagy tartomány kormányzójává lett emelve s oda költözött.

— Az alatt történhetett ez, a míg én Mekkában voltam.

— A hány lépcsőn az apád fölfelé hágott: te annyit szálltál lefelé. Hüvelyébe rozsdásodott-e a kardod? Elveszett-e a lelked?

— Jól mondod. Elveszett. Föl kell találnom azt, a ki magával vitte. Te tudod, hogy ki ő és hol tanyáz?

— Tudom, de nem mondom meg neked. Mert abból nagy szerencsétlenség fog támadni.

— Mollah. Kérj tőlem akármit! Kincseket, drágaságokat. Én a lábaidhoz rakom. Csak mondd meg, hol találom fel azt, a kit szeretek.

— Kincseket? Drágaságokat? Nekem? Hát nem látod, hogy minden kincsem egy vizes korsó, meg egy pálmahéj-kosár, datolyákkal; palotám egy sirüreg! Adhatsz-e nekem új kezeket és lábakat, hogy a drágaságaidat fölszedhessem s innen kimehessek velük? Meg vagy te bolondulva, fiam.

— Az vagyok! Őrjöngő vagyok. Pusztában futó bolond vagyok. S esküszöm neked, hogy ha meg nem mondod nekem a kedvesem hollétét, a szivedből fogom azt kivágni ezzel a késsel.

S azzal az esztelen ifjú kirántá az öve mellől a hosszú törét, s odarohanva az öreghez, baljával belemarkolt annak az ezüstszín szakállába, jobbával magasra emelve a fegyvert.

Az öreg mollah pedig nyugodt hangon beszélt hozzá.

— Édes fiam, Edrisz bég; én itt ülök ebben a sirboltban oly messze idők óta, a mikor még se te, se az apád a világon nem voltatok. Százhuszonhét év óta számlálom a napokat. Minden este megáldom Allah-t azért, hogy egy napot hozzá adott a többihez s minden reggel várom, hogy elküldi hozzám a maga angyalát, a ki a sártestből meg fog szabadítani. Milyen legyen az angyalnak az ábrázatja? Abban én nem válogatok. Allah-val én nem vitatkozom. Küldheti őt sívó oroszlan kepeben. Jönnek hozzám élegszer olyan alakban is, mikor megszomjazva a vízhez sietnek. Látom őt a szemembe nézni. Megszólítom: Te vagy-e Allahnak az az angyala, a ki hozzám küldetett, hogy ő eléje vigyen? Nagyot ordít, megfordul és odább megy. Néha hosszú napok során át nem jön hozzám emberi teremtés, a ki a szájamhoz emelje az ételt és italt, a mire már az én két kezem képtelen. Szemeim előtt megjelenik az az alaktalan sötétség, a minek mégis felségesebb és rettenetesebb ábrázatja van, mint a sívó oroszlánnak. Azt kérдем tőle: te vagy-e Allahnak az az angyala, a ki engem megszabadít e szomorú világtól? A sötétség kétfelé oszlik s belép a homályból hozzám egy új látogató, s ismét felfrissít, táplál, s tovább folynak a napjaim. Ha azt rendelte Allah, hogy az ő angyala egy dali ifjú alakjában jelenjen meg előttem, s a mit ifjúkorom gyönyörének ismerem, a fényes éles vas járja át testemet, azt mondom: «Allah akbár! Ő az egyedüli Isten! S úgy történik minden, a hogy ő rendelte». Végezd be, ifjú levante, a mire küldve

vagy. Én alszom ezzel a másik örök alvóval itt, mellettem.

Edrisz bég kiejtette kezéből a tört s térdre esve az agg próféta előtt, összecsókolta annak fehér szakállát és bocsánataért rebegett.

— Nem tudom, mit cselekedtem! Szám mondta, de kezem nem teszi, a mit mondtam.

— Pedig jobb szeretném, ha a kezéd tenné meg, a mit mondtál: mert akkor hallgatnék előtted, s hiába kérdeznél többé, nem felelnék.

— Én pedig kérdezlek és kényszerítelek a felelésre. Kényszerítelek e hegyesre köszörült vassal.

Edrisz bég fölvette ismét az eldobott tört; de most már a saját szíve felé fordítá azt. A tör markolatát odailleszté a sziklaodúnak egy repedésébe, hogy az keményen megállt benne, s akkor széttarva a keblén az öltönyt, odahajolt a tör hegyéhez.

— Ha nem felelsz, ez a vas keresztül járja a szívedet.

— Megállj! örjögő ifjú! kiáltá a mollah. Hagyj fel öngyilkos szándékkal. Légyen neked a te kívánságod szerint. Dugd hüvelyébe a törödet!

Edrisz bég e szóknál odaborult a mollah lábaihoz s átkarolta annak a térdeit.

Alof-bet-gomál mollah nyugodt hangon szólt hozzá.

— Hosszú életemen át mindig azt tapasztalám, hogy az történik meg, a mit Allah előre elrendelt. Hiába látják meg a látók, hiába jósolják meg a próféták a veszedelmet, a kinek abba bele kell menni: belemegy, ha mingyárt eléje tartanak is azt a tükröt, a melyből a jövődöt megláthatja. Te elhatároztad a szívedben, hogy fel akarod találni azt a hölgyet, a ki szívét a homlokán hordja. Fel fogod találni.

— Légy áldva e szóért!

— Majd meg fogszátkozni érte. Ez is meg van írva a «Kizmet» könyvében. Ha őt feltaláltad, a gyönyörök nap-

jait fogod élvezni s a mámor éjszakáit átvirrasztani. De nagy szerencsétlenséget fogsz hozni vele ifjú fedre.

— Haljak meg: csak öt ölelhessem újra.

— Megrontod fundamentumában a házatad.

— Szakadjon rám az egész ház, csak vele együtt legyen eltemetve!

— Elveszted miatta a paradicsomot.

— Egy pillanatja a gyönyörnek többet ér nekem, mint a paradicsom évezredei. Nem kívánok a túlvilágon semmit: adja ki belőle a részemet Mohamed itt a földön. Égjek a túlvilágon inkább örök tűzben, csak ez a tűz ne emészszen tovább.

— Úgy beszélsz, mint a kit az iblisz megszállott. Én útrabocsátalak, mint a hogy elbocsátja Allah az üstökös csillagot, mely vérontást, földindulást, döghalált, éhínséget visz a földnek és az ő népének. Eredj az útra! Térj vissza a Veres-tenger partjára: ott találod a nagy Adrufa várost.

— Jártam benne.

— E várostól egy agyülvésnyire van egy kies völgy, a minek neve zengő liget: azért, mert tele van énekes madarakkal. Ennek a mélyén van egy fehér márványpalota, melynek ezüstözött kupolája magasan kiemelkedik a pálmák és cziprusok közül.

— Láttam én azt.

— És elfutottál mellette.

— Köröskörül jártam én azt. Magas kőfal futja körül, de az egész falon nem találtam se egy ajtót, se egy ablakot, se a palota körül egy élő lelket, a kitől tudakozódhattam volna, hogy ki lakik benne.

— Hát az úgy van, hogy a palotának az ura, ki hatalmas nagy úr, mikor hosszú időre eltávozik hazulról, nem bizza a maga féltő kincseit senki becsületére, hanem befalaztat a kökerítésen minden kapunyílást. A bennlakók el vannak látva egész esztendőre mindennel, a mi száznak

és gyomornak kedves; de ki nem jöhetnek a palotából, se a te hölgyed, a ki a homlokán hordja a szívét.

— Miért nem tudtam ezt akkor, mikor körül jártam a házat? Nekem játék lesz vala a kerítésen áthágni.

— S az lett volna a veszedelmed. A palota udvarát nem őrzik fegyveres kappanőrök, hanem két nagy nubiai oroszlán: egy him, meg egy nőstény. Ha ember volna, a ki a házat őrzik, azt megvesztegethetnéd, de az oroszlánnak hiába beszélsz. Az széttép, jóllakik veled; s meg se köszöni, hogy jól tartottad.

— Te a szájamhoz értetted a kelyhet, s akkor huzod vissza.

— Ne félj! Ki hagyom üriteni fenéig. A te lelked rajta! Ha te még egyszer megjelenysz a zengő liget palotája előtt: fel fogsz fedezni a palota nagy kupoláit körülvevő négy kisebb torony egyikén egy gömbölyű ablakot. Oda állsz egy ablak alá, előveszed a kőzodat s eldanolod a húr pengése mellett azt a dalt, a mit a rejtélyes hölgyed szerzett a Kurbán Bajram éjszakáján s elzengett előtted. A piros arcú ifjúról szól a dal, a kinek az arca még pirosabb lesz, ha ellenséggel harcol; de fehér lesz, ha szép hölgygel ül szembe.

— Hát te azt is ismered?

— Mért volna Aloh-bet-gomál mollah a nevem? Ha ennek a dalnak mind a három szakaszát elénekelted, akkor abból a torony-ablaktól egy mesterséges messzenyuló vaslécezet fog előnyomulni, egész a kerítésfal párkányáig. Akkor arra egy rászegzett kötéllel felkapaszzkodhatol s aztán, ha van bátorságod a lécezetten végig lépkedni, s nem szédül a fejed, nem esel az oroszlánok közé, — akkor — akkor meglátod azt a hölgyet, a kit kerestél, s eldalolhatod neki a negyedik strófáját annak a dalnak.

A PARADICSOMBAN.

Edrisz bég úgy tett, a hogy a vének vénje mondta, de nem tanácsolá, hogy tegye meg.

Újra visszatért a tengeri úton ahhoz a völgyhöz, a melyben a körül befalazott palota volt elrejtve. A tengeren nem volt kinek elmondania a titkát. Angol gőzössel utazott. Egyszer módjában lett volna szépen elmerülni a tengerben. Éjjel egy török hajó, melyen kapitány, kormányos, matrózok mind mélyen aludtak, nekiment teljes erővel az ő hajójának s annak az oldalán házmagas rést ütött. A török hajó maga elsüllyedt, hanem az angol ki tudta magát szabadítani a veszedelmes összeütközésből, s ezzel a nagy rongálással is be tudott vergődni a kikötőbe.

Úgy volt rendelve a Kizmet könyvében, hogy Edrisz bég a partra jusson.

A megrongált hajón senkinek sem volt gondja rá, hogy ő hová megy azután.

Nem kérdezősködött senkitől: tudta már az utat a páлмаerdőhöz.

Mikor a sűrű száraz fütengeren, mely a lapályt beborítja, keresztül bolyongott, egy örülttel találkozott, a kinek hiányzott a fél keze, a fél szeme, meg a fél füle. A fél esze is hiányzott. Nem fedte testét egyéb, mint a dereka körül kötözött sás.

Ez az örült útját állta.

— Hej, piros arczú fiatal ember! ne járj ezen a félreúton, a hol a kigyók laknak: a szerelem kigyói. Én is jártam ezen az úton. Egyszer jártam, elvesztettem a füle-

met, másodszor is jártam, elvesztettem a szememet, harmadszor is jártam: elvesztettem a kezemet. Nézz meg engem: lásd magadat, majd mikor vissza fogsz térni.

Edrisz bég lerázta az örületet magáról s ment tovább az erdő felé.

A pálmaerdő köröskörül be volt kerítve vastag, tövises kaktuszsövénnyel, mely erősebb védelmet képez minden vasrácszatnál. Azonban mégis lehetett e sövényen rést találni, a melyen egy ember keresztül fúrhatta magát. A mint egy ilyen résen átfurakodott a bég, egy lövés dördült el s a golyó a feje fölött süvöltött el. Ott egy önmagától elsülő fegyver volt elrejtve, tolvajok és dúvadak ellen; ha egy hüvelyknyivel alább repül a golyó, kioltja a bég életét.

De hát az volt megírva a Kizmet könyvében, hogy őt golyó ne ölje meg.

A mint a nap lement, az éj egyszerre beállt, alkonyfényi átmenet nélkül. A pálmák alatt sötét lett.

Edrisz bég kiszemelte azt a helyet, a honnan a gömbölyű ablakra látni, elővette a kobozát s elkezdé azt a dalt, a mit ama tüneményes éjszakán tanult az imádott hölgyétől.

Az ablak táblái az első vers eléneklése után kinyiltak. Az utolsó strófánál az ablaknyilásból előkezdett nyomulni az a tolórács, mely hasonlít ahhoz a játékszerhez, a melylyel a gyermekek a három királyok csillagát szokták a magasba emelni; csak hogy ez aczélból volt. A rács elérte a végével a magas kőfal párkányát, mely kifelé meredő szegekkel volt köröskörül kiverve.

Azután egy nyil süvöltött elő az ablakból, mely Edrisz bég lábához hullott alá. A nyil szárnyát egy csonkitott sastoll képezte. («Ha merész vagy, jöhetsz!») A vesszejére pedig egy zsineg volt kötve.

A bég felcsavarta a zsineget a nyilvesszőre s az majdan egy kötélhágasót húzott alá, melynek felső vége a vasrács-hoz volt megerősítve.

Azután felkapaszkodott a kötélhágcsón a fal párkányára, óvatosan kikerülve a hegyes szegek sövényét.

Most azután előtte állt a keskeny hid: az aczélrácsozat. Olyan keskeny, hogy éppen csak egy embertalpnak felel meg. A kik az ablakból előre tolták e kapcsos léczlánczolatot, a mint annak a tulsó végét beleakasztották a kőfal szegeibe, a tulsó végénél fogva erősen meghuzzák az egészet, hogy feszesen álljon az, mint a kötélzánczolók sodronya; mert a lágyan hajladozó keskeny bürün nincs ember, a ki lebukás nélkül megkisérelhesse az átmene-telt.

A két oroszán, a mint megorrontá az idegen alakot, ordítva rohant elő az odujából s vérszomjú dühvel ugrált fel a falra, a hol Edrisz bégét megjelenni látta.

Az ifjú vitéz az egyik kezében a kobozát, a másikkban a kivont kardját tartva, szétfeszített karokkal indult neki a veszedelmes útnak.

Ha olyan gyakorlott athleta nem lett volna, ez az örült merénylet bizony a halálával végződött volna.

Mikor a vasrácsozat közepén járt, a falba akasztott vége a rácsnak megcsúszott: a szegek engedtek, a mikbe bele volt akasztva, s erre az egész kifeszített aczélléczezet megtágult. Feszíteni pedig nem lehetett többé, nehogy a szegek egészen kitáguljanak a helyükből s azzal az egész vasrács, vitézével együtt alázuhanjon az udvarba.

Edrisz bég leveté magát a léczbürüre, úgy, hogy a derekával feküdt rajta keresztben.

«Kapaszkodjál a kezeiden!» — kiáltá neki egy női hang a gömbölyü ablakból.

No az épen végveszedelme lett volna. Akkor a két oroszán eléri ugrás közben a lecsüggő lábait. Edrisz bég az ellenkezőt tette; a térdhajlásaival kapaszkodott a léczrácsozatba s a fejével fordult alá-felé. Akkor aztán a kardja volt az oroszánok felé fordulva.

A felszökő fenevadak megtanulták a prédájukat tisztelni. Az fejfelé lefelé csüngve is olyan csapásokat osztoga-

tott a fejükre, hogy kudarczot vallva sompolyogtak vissza, véres pofával a bozótjukba.

Még az oroszlanok sem voltak a Kizmet könyvébe beírva.

Edrisz bég a térdhajlásain kapaszkodva haladt végig a léczrácon az ablakig s ott egy szökéssel felveté magát a párkányra. Még a kobozát sem ejté ki a kezéből.

Mikor a torony ablakán beszökött, s még egészen kábult agygyal szétnézett a kerek toronyszobában, csak egy nőt látott maga előtt.

Az egy rabnő volt: fekete arcú és néma.

Mégis tudott hozzá beszélni.

Az alfabetnek csak harminczhat betűje van, de az emberi kezeknek és ujjaknak száznegyvennégy. Elmondják a tiz számot: a kéz, az ujj kér, megtagad, elutasít, hívogat, parancsol, tilt, fenyeget, hallgatást int, esküszik, ígér, kigúnyol, hizeleg, biztat, tapsól, áld, átkoz, szerelmet vall, szégyent takar, haragot szit, gyűlöl, eped; a kezek, az ujjak minden gondolatot el tudnak mondani, a mi az emberi szívben megszületik, a nélkül, hogy az ajk kimondaná azokat.

Edrisz bég megértette a néma beszédből, hogy várják.

A rabnő egy alacsony vasajtót kinyitva, azon bevezette Edrisz béget egy sötét, ablaktalan terembe.

Ott nem látott semmit, hanem hangokat hallott. Beszélő hangokat.

Az egyik hang azt mondá:

— «Hol vagy pirosarcú ifjú?»

A másik hang így szólt:

— «Én álmodtam a pirosarcú ifjúval.»

A harmadik így mondta:

— «Én öleltem ébren a pirosarcú ifjút.»

A fekete rabnő eltűnt a még feketébb sötétségben. Edrisz bég egyedül maradt.

Arra mind a három hang elkezdett hangosan csókokat csattogatni.

Edrisz bég a sötétben arrafelé tapogatózott, a honnan a hang jött.

«Én öleltem ébren a pirosarczú ifjút!»

Az a mondás egyre-másra ismétlődött.

Már olyan közel ért a hanghoz, hogy a kinyujtott karjával el kellett érnie annak a kimondóját. Feléje nyult. Akkor aztán jól megharapta valami a kezét. A három csokoló hang helyett három rikácsoló kiáltozás támadt körülötte.

Ekkor egy, eddig észre nem vett csapóajtó emelkedett föl előtte a falban eltűnve s a szomszéd csarnokból tündéres zöld színű világosság tört át a sötét szobába. Akkor látta Edrisz bég, hogy a három beszélő hang tulajdonosa három papagáj: egy szürke, egy zöld és egy bóbítás.

Ez az utolsó volt, a mely megharapta.

Még a madara is arra volt megtanítva, hogy előbb csokoljon, azután harapjon.

A világos csarnokból azonban már egészen más hangok zendültek eléje. Leánykacsa.

A mint a felvonult csapóajtón belépett, egy kivilágított termet látott maga előtt, melynek minden fala tükörből volt.

Azt hitte, egy egész paradicsomot lát maga előtt, tele hurikkal, a mint egyik tükör a másiknak adta át a leánycsoportot. Egy véghetetlen hosszú folyosónak látszott az; százszor ismételve ugyanaz a tükörkép, az elenyésző homályosságig.

S a mint belépett ebbe az érzékesaló terembe Edrisz, saját magát látta egyszerre a végtelen folyosóból százszorozott alakban előlépni. Úgy tetszett, mintha ezer viaszgyertyát látna égni: pedig tán csak tíz volt; éppen annyi, a hány a leány.

Voltak közöttük fehérek, feketék, barnák, szőkék, kék szeműek; fiatalok mind; a hány, annyiféle öltözetben.

Ő rajta nevettek.

Volt is okuk rá.

Edrisz bégnek azóta, hogy háborodott futását megkezdte egy álomkép után, eszébe sem jutott, hogy ruhát is kellene változtatni. Öltözete szakadozott volt, csak az arany paszmánt tartotta össze s a selyem még rongy korában is selyem, csakhogy a rongyok között a selyem az egyedüli neveléses rongy.

A haja nem volt azóta borotválva; négy évszak alatt megnőtt, összecsapzott elől-hátul, úgy lógott szerteszét a vállára, homlokára. Semmivel sem volt különb annál a másik örülnél, a kivel a bozótban összekerült.

A kezeiben pedig tartott egy kobozt meg egy szablyát. Olyan volt, mintha a kardjával akarna hegedülni.

A fekete rabnő magyarázta néma jelekkel a többinek, hogy jött át a veszedelmes léczhidon a vendég, fejjel alá felé fordulva s hogy ugráltak utána fel az oroszlánok. Azon kaczagtak olyan nagyon.

Hanem a mint Edrisz bég egyet dobantott a lábával haragosan, vége lett egyszerre minden nevetésnek.

A leányhad vette észre, hogy ez parancsoláshoz szokott uraság s a mint egy ránczoskepu vén banya megjelent közöttük, egyszerre engedelmes lett valamennyi: alázatosan közelítettek a csodálatos vendég felé, megcsókolták a kezeit, bevezették egy márványszobába, melyben a magasból okádtá alá egy réz dzsinfej a meleg vizet egy medenczébe. Ott megfürösztötték, bedörzsölték illatos olajokkal; a haját csigákba göndörítették; a szakállába gyöngyöket fűztek; azután felöltöztették pompás aranynyal és gyöngyökkel himzett ruhákba, a feje körül kínai szövetből csavartak turbánt, a melybe gyémánt forgós kócsagtollbokréta lett tűzve s akkor a két legszebb leány, két oldalt karonfogva felvezette Edriszt egy széles márványlépcsőn, mely perzsa szőnyegekkel volt borítva, egy oszlopos csarnokba, melynek hézagait roppant nagy japáni medenczékbe ültetett pálmák ékesíték.

Itt egy veres-rézből készült, kelet-indiai művészmunkával vésett ajtó előtt megálltak, az egy titkos rugó érintésére

felemelkedett magától a falba. Itt a leányok és a vén aszszony meghajtották magukat a bég előtt s hátramaradtak; csupán a néma szerezsen rabnő fogta a kezét, bevezetve őt a megnyilt ajtón át, mely azonnal visszasülyedt a helyére, a mint a küszöböt átlépték.

Edrisz bég elámult a pompától és fénytől, mely előtte fel volt halmozva. A nagy boltozatos terem egyetlen paradicsomi kertet tüntetett elő. Köröskörül hajladozó pálmák, némelyiknek a koronája virágfürtökkel, másiké óriás gyümölcsfüzérékkel kérkedik; köztük illatterjesztő virágos bokrok, aranyalmákkal terhelt narancsfák, versenytársai a büszke granát-almának; a karesú jaspis és malachit pilléreken kuszó növények kapaszkodnak fel, tele minden színű virág-csillagokkal: s azokat tarka szárnyú lepkesereg dongja körül.

A terem közepén egy szökőkút lövelli magasba zöldes vizsugarát, melynek széthulló üstöke színes üveggolyókkal lapdázik. A medence vizében esodaalakú halak uszkálnak, távol tengerek hajdani lakói s pompázó tengeri csigák, fejlábúak mászkálnak a fenékén. A medence vizének tehát a tengerből kell ide kerülni mesterséges vízvezetéken át.

S az egész tündérkertet egy világító kék boltozat fedezi be, melynek gerezdjei lazurkövel vannak kirakva. Száz csillag és egy félhold terjeszt benne földöntúli világot. Itt már használják az újkor csodatalálmányát: a világító erőt, a villanyt. (Ez a tündérmese a legújabb korban történik, a mikor már minden bűvészet valósággá válik.)

Olyan fény van itt, mint egy holdvilágos éjszakára következő hajnalon.

S a bokrokon százféle madár repked; ezek felébredtek a rögtön támadt világításra s azt hiszik, nappal van: csevegnek, fütyörésznek, egymást ágról-ágra kergetik; a fülemüle csattog, a pacsirta csicsereg, a seregélyek ember-zavakat mimelnek.

S valami elandalító, bűbajos illat tölti be az egész nagy termet.

Edrisz bég bámulva járatta körül a tekintetét e megigéző pompán s sorba olvasá le a falak párkányzatairól az alkorán verseit, melyek arannyal voltak felírva arab betűkben.

Ki lehet az, a kinek elég gazdagsága van ilyen pompát teremteni maga körül ?

Ki lehet az, a ki a keleti fényűzésnek szolgájává tette a művelt világ új találmányát ?

Aztán az is eszébe ötlött, hogy ezt az éjszakai napfényt az ő kedvéért gyújtották fel.

Minő várva várt vendégnek kell annak lenni, a kit ilyen pompával fogadnak ?

A fekete rabnő a gömbölyű teremnek egy bemélyedő sekrestyeszerű boltive felé vezette Edriszt.

Ott a bejáratot egy rózsalugas takarta el. Fölséges egy szőnyeg! mely a magasból aláomlik, megrakva ezernyi sárgarózsával, melyeknek olyan illata van, mint az őszi barackknak. Egy selyemzsinór kétfelé húzza az eleven függönyt s akkor belátni a fiókboltozat mélyébe.

Az egy tündéri grottát képez, melynek barlangszáda roppant hegykristály-darabokból s tarkán összerakott piros, fehér és fekete korallokból van megalkotva: a fülke belseje nemes nyuszt prémmel van kirakva, a talaja fehér medvebőrrel; a kerevetet pávazománczú madárprémek takarják, felváltva hattyúprémmel; a grotta közepén egy gömbölyű láb nélküli asztal, vert ezüsből.

S ennek a grottának, a teremből átderengő pitymallaton kívül egy szárnyas fülű idomtalan dzsin ad világot, melynek két szeme tüzfényt lövell a magasból alá.

Itt eltűnt Edrisz bég mellől a fekete rabnő.

Edrisz bég egyedül maradt a grottában. Úgy rémlett előtte ez az egész, mint az Abul Haszszán története az Ezeregyéjszakából.

Majd valami mysticus zene szólalt meg fölötte. Az is újabbkori varázslat: felhúzott óramű, mely hárfahangokat, orgonaszót mimel, de később női hang vegyül közéje.

Visszatért ismét a virágos terembe.

Már akkor annak háttére meg volt népesülve. Fiatal leánykák álltak nagy csoportban, kék és rózsaszín lengeteg ruhákba öltözve, lantot, fuvolát tartottak a kezükben s úgy tettek, mintha ők támasztanák azt a zenét, a mit a rejtett aeolodicon játszik.

Egyszer aztán a hátsó falat takaró csillagokkal himzett nehéz selyem függönyt szétvonták a leányok, s e függönyök alól kilépett három hölgyalak.

Három tündér a mesevilágból.

Az egyik szőke; haja, mint az ezüsttel vegyített arany, hosszan, langosan omlik végig a termetén; öltözete, mint a görög istennőszobroké, lágy, testhez tapadó; arcza fehér piros, hosszúkás, ajkai vékonyak, finom metszéssel, szemei sötétkékek, hosszú pilláktól árnyazva. Járása olyan, mint a sellőé.

A másik keleti jellegű arcz, aranyzománczú barna szín, félhold szemöldökkel, koralpiros ajkkal; aczélfényű haja göndör csigákba csavarva, az ajkak folyást kérkedő mosolyra nyilva, s e gyilkos mosoly közé vegyül a gyöngyfogak villogása; szemének járása csupa villámtűz, nyugtalan orrczimpái szenvedélytől lüktetnek, keble feszegeti a himzett dolmánczát, s az átlátszó aranyhimzésű inget, melyet piros selyem öv szorít párducz derekához, a selyem bugyogó suhog a lépteinél.

De a harmadik, a ki középen jön, mind a kettőt elhomályosítja csodaszépségével. Úgy jön elő, mint Anadyomene a gráciáitól körülvéve.

Ez egy királynő!

Homlokán egy ferroniére van átszorítva, de a nagy, szikrázó magányos gyémánt nem takarja el a rózsapiros szívet, melyet a természettől kapott ékességül.

Ő az: a hölgy, a ki a szívet a homlokán hordja.

Edrisz bég, a mint őt meglátta, örvöngve rohant eléje.

Nem szólt: de ordított, mint a fenevad, mely párját feltalálja; odaveté magát eléje és aztán elkezdte a lábujjain,

úgy csókolta végig az egész termetét, föl egész a homlokig; egész addig a szívjegyig a homlokán, s mikor azt is megcsókolta, eszmélet nélkül rogyott össze.

A három hölgy fölemelte őt karjaiba; úgy vitték a vízmedenczéig s életre locsolták.

— Mért nem hagytátok, hogy meghaljak a gyönyörtől? Kinevették érte.

— Hisz a gyönyör az élet.

Most aztán magához szorítá Edrisz imádott hölgyét.

— Milyen régen kereslek!

— A ki szeret, az megtalálja azt, a kit keres.

— Miért futottál el tőlem, mikor már az enyém voltál?

— Azt akartam, hogy bizonyítsd be, hogy szeretsz.

— Kegyetlen voltál.

— Légy te kegyetlenebb.

Arra Edrisz nem is kért engedelmet. Csókjaival akarta megfojtani a kedvesét. Szerelme bevált volna gyűlöletnek.

Így szeretnek — nem a tündérek — hanem az orosz-lánok.

A másik két leány behúzták magával az önfeledt szeretőket a virágteremből a félhomályos grottába. Ezek nem törődtek vele, hogy annyi szem látja őket.

Az ezüst asztal már akkor halmozva volt süteményekkel és ízes gyümölcsökkel, kristály poharak, palaczkok, ezüst csebrekbe hűtött drága italok voltak bőrvánkosokra rakva. Lakoma, áldomás és közbe édes csók. Ez a valódi paradicsom.

Mit bánta azt most Edrisz bég, hogy mi lesz ennek az ára? A tokajihoz szitta a szőke tündér csókját, a piros borhoz a barnáét; de a pezsgőnél a tündérkirályné maga volt az ölében.

Kaczagtak, daloltak; egymást buzdították a szerelemre. Nem volt semmi titkuk. Mindannyian meg voltak örülve.

Mámora közepett Edrisz bég felkapá a serlegét és felköszönté a nagy bölcsét Aloh-Beth-Gomál molláht; a ki megmondta, de nem tanácsolta neki, hogy idejőjjön.

— Sokáig élj még, okos ember, a ki nem örülsz az életnek. Én egy ilyen éjszakáért odaadom az egész paradicsomot.

Örült mondás volt.

S a három hölgy még nevetett rajta: összecsréztették a poharaikat s hosszú életet kívántak a szuk el tinni prófétának, hogy még sok szerelmes bolondot összeboronálhasson.

Alof-Beth-Gomál olyan ismeretes firma volt a Kelet népeinél, mint a mekkai Kaába. Ez a mennyei, az a földi paradicsomhoz egyengette az utat. Ő volt a szívfájdalomtól őrzöngök prófétája. Bizonyos, hogy a fejedelmi hölgy is felkereste a molláht. Onnan tudott mindent Alof-Beth-Gomál, multat és jövődöt. Egyik szívnek a titkát ismerve, kitalálta a másikat. Nem volt nála csodatétel a jövődömondás; csupán hideg egybevetése a tényeknek s az azokat vezető indulatoknak.

A fejedelemlő (más nevet nem ismerte Edrisz, ki kérdezi egy fejedelemlőtől a nevet?) elmondatta Edrisz béggel, mik történtek vele azóta, hogy a Kurban Bajram éjszakáján elhagyta az esküdt felesége.

A szöke leány könyezett, a barna kaczagott a történeteken.

Hogy találta magát egyedül a csupasz földön a fölélbredő völegény a nászlej után? Hogy jutott eszébe Abul-Haszszán története, a ki az anyja kunyhójában felébredve «Tochfa» nevet kiabálja s a testöreit keresi? Hogy rontott fel a Nagy Sheriffhez, az eltűnt hitves után tudakozódni? Az azt felelte neki, hogy jegyesét «Palmyra»-nak hívják: Eldorádó fejedelemlőjének.

Mind a három hölgy kaczagott s azontúl Palmyra lett a neve a fejedelemlőnek s palotájának a neve Eldorádó.

Onnan azután megint hogyan rohant Edrisz bég a dzseddai kormányzóhoz s az milyen pénzzel fizette ki. Hogy ez magasabb államtitok, a mit nem szabad elárulni.

Erre mind a három hölgy elkomolyodott: mintha ketté vágták volna a jó kedvüket.

Palmyra az ajkára tevée a mutató ujját. A szőke hölgy Edrisz bég ajkára tapasztá a tenyerét. Hallgassunk erről.

— De maradt egy bűvszerem! kiáltá Edrisz, kiszabadítva a nyakát a két leány ölelő karjaiból, hogy Palmyra ölébe hajthassa a fejét. Ez a te gyűrőd, ez a talizmángyűrű, melyet eljegyzésünk napján az ujjamra húztál. Ez tudatta velem, hogy szeretsz, hogy magadhoz hívogatsz; mert ha ez nem volna igaz, álmomban lehúzhattad volna ezt a gyűrűt az ujjamról.

Erre a hercegnő még egy karikagyűrűt húzott Edrisz bég ujjára, a talizmán gyűrű tetejébe, a mely olyan szorosán járt, hogy azontúl csak erőszakkal lehetett volna mind a kettőt az ujjáról levonni.

A visszontlátás éje azon végződött, hogy Edrisz bég elaludt, az utolsó kiürített pohárral a kezében.

Altában azt álmodta, hogy fölébredt. Az oroszlánok udvarában feküdt. Három oroszlan volt mellette: egy sárga, egy rőt és egy fekete. Híztelegtek neki. Az egyik azt mondta: «én megeszem a fejedet!», a másik azt mondta: «én megeszem a szivedet», a harmadik azt mondta: «én megeszem a lelkedet». S a nyelveikkel nyalogatták az arcát, meg a kezeit.

Hárfapendülésekre ébredt fel. Az oroszlánok nem szoktak hárfázni.

Bámulva tekinte szét. Azon bámult el, hogy nem az Abul Haszszán gunyhójában találja magát. Ez még mindig a tündérgrotta.

Együtt vannak mind a négyen.

Feje most is Palmyra ölében nyugszik; a tündér-fejedelemné a hattyúprémes divánon elomolva alszik; lábainál a két leány, egymást ölelve, a pávatollas takaróval félig beburkoltan.

A grotta rózsakárpitja előtt az énekes leányok zengedezik az ébresztőt.

A vén duena, a Kadun-kiet-khuda, bejön a félretolt rózsaindákön keresztül s öregsége előjogával elkezd zsémbelni.

— Keljetek már! A hajnalt nem alvásra rendelte Allah! Halljátok, hogy énekelnek a pacsirták?

Erre mind a négyen kitörlik az álmodt a szemeikből; elmondják egymásnak kölcsönösen, hogy mit álmodtak. A vén banya ért az álomlátások lehüvelyezéséhez: elmondja, kinek mit jelent az álma. Edrisz bég álma erős jel! «A macska szerelmet jelent: az oroszlán halálos nagy szerelmet!»

Ébren pedig a búcsúvételt, csókok és ölelések jelzik.

A három hölgyet a kert termén át kísérik el a rabnók, míg Edrisz béget a vén duena vezeti vissza az öltöző- és fürdőszobájába. Ott újra bedörzsölik keletindiai illó balzsamokkal; új, pompásabb öltözetet hoznak a számára; felciczomázzák, a tükörterembe vezetik, hogy magát száz alakban megláthassa; aztán lekísérik egy vas csigalépcsőn a menyegzői terembe.

Ez is vetekedik pompában a kerti teremmel; falai malachittal kirakva. A világos zöld teremben a fehér alakok és arczok mind rózsaszínűeknek látszanak.

A hercegnő most menyasszonynak van öltözve, a két leány nyoszolyóknak. Edrisz bég kaukázus-vidéki cserkesz-jelmezben.

Aztán színjátékot csinálnak a szentségből. Esküvőt tartanak orosz egyházi szertartás szerint. A vénasszony őszszakállas archimandritának álcázza magát, s végig mimeli az egész orthodox esketést, a két ezüstkoronával, a fátyolokkal; s a rabnók khórusban éneklük utána a «gospodi pomiluj»-t és a «kyrie eleyzon»-t.

Még a keresztet is előhozzák és a madonnaszobrot!

Megsértik e színjátszással egyszerre Jézust is és Mahomedet is s gúnyt üznek Jehova és Allah nevéből!

Látszik, hogy örültek valamennyien s pert indítottak az égiek ellen.

Ez az egyik napon történt. A másik napon megint az

ó-egyiptomi szokás szerint Serapis mysteriumait játszá-
 el a menyegzővel, harmadnap a mozaíta ritus mellett es-
 küsznek meg; negyednap a Buddha-vallást paródiázzák
 ki; azután a Brahma-hitet: egy oltár sem marad kicsufo-
 latlanul.

S az esküvői paródiákra következnek a lakodalmi mulat-
 ságok, minőket csak keleti fantázia képes kigondolni:
 indus bűvészeti mutatványok, felváltva a modern optika
 lélekjelenéseivel. Tüneményes cyclorámák gyönyörködtetik
 a szemet csodatájakkal, izgalmas jelenetekkel. Majd mes-
 terséges automatok jönnek elő, a mik a hangszereken
 játszanak, sakkoznak; a gépproféta, a ki feladott számokat
 megfejt. Máskor megint betanított kajdacsok játszanak
 szindarabot; összefeleselve akárcsak a legügyesebb színé-
 szek. Azután majmok jönnek elő; az emberi paródiát a
 nászszertartással még majomi fintorlatra eltorzítva. Ma-
 jom-Edrisz és majom-Palmyra! Egy yén pávián, kék po-
 fájú, veres hátuljú, az esketést végző Láma!

Közben eszményi élvezetek is jönnek; a szőke és a barna
 lány szavalja Mirza Száfi verseit, éneklí Hafiz dalait;
 majd meg páros tánczot lejtének, melynek csábteljes moz-
 dulataiban az érzéki inger az eszményi tökély fokára van
 emelve. Termetüket: az alkotás remekét, csak a lengeteg
 mora-szövet fedi, mely minden bájt emel, míg rejtve tart:
 úgy tesznek, mintha csak egymásnak tánczólnának, mintha
 csak egymást akarnák elbűvölni.

Azt megint durvább hatású látványok váltják fel. Fe-
 kete és veres szalamandereket tánczoltatnak egymással;
 betanított sáskákat; ellenséges «árion» csigákat vereked-
 tetnek össze; pápaszemes kigyókat tánczoltatnak dobszóra.

S mind ezekhez a szórakoztató mulatságokhoz egész
 betanult szolganő személyzet áll készen. Mérhetlen gazdag-
 ságnak kell lenni, a miből ez mind kitelik. Ilyen udvart
 csak az tarthat, a kinek milliói vannak, a mikről senkinek
 sem ad számot.

Ki lehet ilyen nagy úr? S ha ilyen nagy úr, mért nem

lakik a palotájában, melyet ilyen fejedelmi fényűzéssel rendezett be?

Vagy talán maga ez a rejtélyes hölgy a korlátlan úrnője ennek a paradicsomnak?

Ennek ellene mond a befalazott kapu, az oroszlánok által őrizett udvar.

Talán egy számüzött szultánleány ez a hercegnő?

Vagy valamely keletindiai nábob özvegye?

Tán jegyese valami sahnak?

Edrisz bég nem sokat törte ezen a fejét. Őt csak a pillanatot gyönyöreg tartotta lekötve.

Annyit kitanult a szerelmeséből, hogy az, a hárem-nevelésén túl is, részesült magasabb szellemi kiképzetésben. Volt fogalma az újabb kor találmányairól s azokat nem tartotta boszorkányságnak. Még fényképező készülékei is voltak, a mikkel ő maga és két társnője bántak. Hol azok készítettek fényképet az idylli csoportozatokról, hol ő maga. Edrisz bég volt a főalak a képeken, a hercegnővel és a leányokkal. Egész albumot készítettek belőle.

Ha ez az album valaha a kezébe talán kerülni annak, aki az oroszlánokra bizta kincsét megőrzését!

De hát arról senki sem beszélt.

Némelykor a három hölgy végig vezette Edrisz béget a palota termein, a melyek keleti pompában egymással versenyeztek. Becses kövekkel kirakott falak, aranyozott oszlopfők, zománczos arabeszkék, alkoráni mondatok arab írásjegyekkel; de semmi utánzása a természetnek: azt tiltja az alkorán; még csak egy falevél sem. Annál kevésbé egy arczkép. Az igazhívő mozlem nem engedi lefektetni a képét. Ha egy ilyen kép lett volna a palotában, Edrisz béget ez rögtön megtanította volna ennek a paradicsomnak a titkára.

Csupán egy vasajtóval bezárt szobában, mely felülről kapta egy kerek ablakon át a világosságot, voltak felhalmozva azok a kincsek, a melyeket a mozlem «bálványok»-nak nevez: aranyból, ezüsből, faragott kövekből, elefánt-

esontból készült alakjai tevéknek, páváknak; meg egy Mózes-alak a két sugárszarvval a homlokán, aztán egy Madonna-szobor; kínai, japáni pagódlak, régi Baál és Saturnus-baliták Mohammed előtti időkből.

Ha Edrisz bégnek lett volna figyelme a szerelme tárgyán kívül még egyéb látványra is, tán kapott volna egy néma intést e misztikus bálvány-alakok némelyikétől, a mi megdöbbsentette volna: talán szemébe ötlött már némelyik valahol? Aztán elgondolkozott volna rajta, hogy «hol?» De most már nem látott semmit, csak Palmyra arcát, s ha attól el akart csapongni, pillanatnyi tévelyedésre elidőzött a szőke és barna kíséző nők bájain: kőből, ércből faragott istenség le nem kötötte a figyelmét.

A roppant nagy palota négyszárnyú épület volt, több mint száz szobával. Egy részét roppant raktárak foglalták el, évszázadokra felhalmozott élelmi szerekkel. Az alsó osztályaiban eleven-állatok voltak: ökrök, juhok, a vágóhid számára. A négyszögépület közötti belső udvar kertté volt átalakítva, francia művészettel: ott diszlettek a gyümölcs és virágkertészet minden remekei; az utak, kavics helyett, csupa kauri kagylókkal és tarka cypraéakkal terítve, melyek a szerecseny államokban pénz számba vétetnek; közepén egy halas-tó, tele pisztránggal, potykával, süllővel; hozzá vastag oszlopban fellövelő artézikut adja a friss vizet. A langyos estéket e tóparton lapdázás, launtennyszjáték töltötte be. A felhevült leányok beleugráltak a tóba öltözetestül, s aztán megint kiszálltak a lapdázást folytatni. Ez volt a tökéletesített paradicsom: «egy» Ádám és «három» Éva.

A ZÖLD LEÁNY TANÁCSA.

Hét napig volt már Edrisz bég a rejtélyes palotában. Minden nap új, meg új élvezet várt reá.

Minden nap újra kezdte az esküvőt, a lakodalmat a szerelmesével.

A hetedik nap délestéjén, mikor a dáridók, játékok és enyelgések után Edrisz bég szokás szerint elnyomta az álmot: a három hölgy magára hagyta a tündéri grottában, hogy pihenje ki magát.

Edrisz bég arra ébredt fel, mintha egy hideg gyík, vagy béka mászna végig az arczán.

Az pedig nem volt se gyík, se béka, hanem egy leánynak a keze.

Egy leányt látott maga előtt, a minőt még soha emlegetni sem hallott. Szép, karcsú termetű, szabályos arczú volt; de olyan zöld volt a színe, mint a félérett citromé.

— Mit akarsz? kérdezé tőle.

— Jót akarok veled. Engem sohasem láttál. Én nekem ott van a lakásom, mind éjjel, mind nappal, abban a toronyban, a melyen te bejöttél. Én nem jöhetek a többi leányok közé, mert tőlem mindenki fél: azért, hogy ilyen színem van. De én őrzöm a házat. Még két bátyám van. Azoknak is ilyen színük van, mint nekem. Ők sem keveredhetnek az emberek közé. Mindenki irtózik tőlük. Nappal az erdőben rejtőznek, éjszaka ébren virrasztanak. Elátkozott faj vagyunk, a minek el kell múlni; mint annak a fának, a minek veres a levele.

Edrisz bég félrefordítá a leánytól az arczát.

— Szép vagy, de nem szeretlek nézni.

— Tudom. Mindenki azt mondja. Senki sem nézhet rám jó szívvel. De azért hallgasd meg, a mit mondok, mert jót akarok veled.

— Hallgatok rád, csak nem nézhetek rád.

— Nekünk, a bátyáimmal, van egy titkos jelbeszédünk, a mit æthiop őseinktől tanultunk. Minden írásjegy egy állatnak a hangja: a jaguár nyávogása az «alph», a kecskemekegés a «beth», a repülő kutya visitása a «geml», a puma hörgése a «hoi», a bölény bögése a «mái», a hokkó kiáltása a «nahasz», a vadgalamb turbékolása a «res», a kajmán sirása a «jamán», a vad páva hurrogása a «kaf», a szelid páva kiáltása a «tjavi», a kakukk hangja a «zappa» és így végig mind a húsz betűjegy, a mit az írástudók használnak. Így szoktunk mi egymással éjjelenként izenetekeket váltani. Én a bátyáimmal, a kik a pálmaerdőben laknak, ők meg én velem.

— Azok lehettek, a kik engemet megakartak löni mikor a sövényen áttörtem.

— Meglehet. Az éjjel tudatták velem, hogy az a hatalmas úr, a kié ez a palota, holnap baza fog érkezni. A kőművesek ide vannak már rendelve, hogy a befalazott kaput kibontsák. Még ma éjjel kiszökhetel innen azon a keskeny aczélahidon keresztül, a melyen ide jöttél.

— És ha nem szököm el?

— Akkor Allah álljon előtted. El vagy veszve. Ezek a szép tündérnök, a kikkel most éjt-napot együtt töltesz túlvilági gyönyörökben, kegyetlen szívűek. Irgalmat nem ismernek. A mely órában meghallják, hogy a kerítésfalon döng a kőművesek csákánya; ebből megtudják, hogy a hatalmas úr megérkezett. Még egyszer megölelnek, megcsókolnak: aztán egy néhány csepp bendzsit öntenek a poharadba, a mitől mélyen elalszol s akkor lebocsátanak az oroszlánok udvarába. Semmi nyom nem marad utánad.

Edrisz bég azt mondá a zöldszinű leánynak:

— Csak azért is itt maradok!

A rabnő visszavonult.

Déltájon a tóparton bolyongó Edrisz bég elé szembe jött a néma szerecsennő.

Leborult Edrisz előtt. A lábait csókolta. Néma jelekkel rimázkodott neki, hogy fusson e helyről.

Edrisz bég félrerúgta a rabnőt maga elöl s tovább bolyongott.

Alkonyat után, a mint a palota fényes termein végigsétált, egy ajtó szőnyege mögül a vén Kadun-kiet-Khuda suhant eléje, útját állva.

— Szép, deli ifjú! Sajnálom ifjú véredet. Menekülj el innen. Nézd ezt a nyilvesszőt. Ezt most lötték be ide az ablakon keresztül. Rajta van egy czédula. Olvasd el. Meg fogod érteni belőle, hogy e palota ura (nagy, hatalmas úr) közel van: megérkezik. A kaput kibontják. Ma éjjel még van idő az elmenekülésre. Holnap délelőtt a hatalmas úr egész kíséretével megjön s ha téged itt talál, veszve vagy. Fuss.

— Nem futok, mondá Edrisz bég. Hadd jöjjön! Szembe állok vele. Szemébe fogom mondani, hogy én vagyok az igazi férje az én szerelmesemnek. Engem kötött össze vele a mekkai Nagy Sheriff. Én voltam a társa a Kaábanál, az Arafát hegyén. Engem szeret ő és én őtet. Enyim ő és senki másé. Ha meg akar érte vivni e hatalmas úr, állok szolgálatjára, gyalog és lóháton. Ez szóm és mondásom.

— Legalább a nevét olvasd el annak, a kihez így akarsz szólni; rimázkodék a duéna.

— Majd meglátom őt holnap, ha szemtül szembe leszünk! mondá büszkén Edrisz bég s a nyilra akasztott levelkét leszakítva, bedugta a turbánjának a tekerese közé.

S aztán ment a maga paradicsomát fölkeresni.

Meglepte az öltözet, a melyben a három hölgyet találta.

A hercegnő talpig feketébe volt öltözve, a két társnője pedig fehérbe. Mind a kettő a gyász színe. A fekete az aszszonyoké, a fehér a leányoké.

Edrisz bégnek annál nagyobb volt a gyönyörúsége.

Semmi ruhában sem olyan bájos az asszony, mint a feketében meg a fehérben.

A ki gyászol, annak kell a vigasztalás s legjobb vigasztalás a csók!

S ha valakinek azt mondják, hogy «holnap meg kell halnod:» no hát annak százszoros oka van rá, hogy a gyönyör poharát fenéig üritse ki még ma!

A szerelem őrzöngése egyik szívről a másikra ragad.

Éjfélre járt már az idő. A lakomának és gyönyörnek még sem szakadt vége.

Kezdték a sorbethen, folytatták a pezsgőn, a mokka járta közben; hátra volt még a nagy porcellán medenczében lánggal lobogó punch.

A herczegnő töltögette a medenczébe a bűvös-bájos italnak az alkatrészeit, mindenféle alakú palaczkokból.

Egyik szűk nyakú fekete philolában volt a «bendzsi». Nagy arany merőkanállal töltött belőle Edrisznek. A pokoli bűvital még a pohárban is lángolt kékes zöld lobogvánnyal.

— Ejh! mondá Edrisz bég; a míg a pohárban a láng elalszik; még nem kérdeztük meg egymástól a neveinket. Ma mondjuk meg egymásnak én is, ti is.

— Tudod-e a szemek alphabetjét? Kérdezé tőle a szőke leány.

— Kitalálom.

Hát a szemek alphabetje olyan, hogy a leány annyiszor pillant a szempilláival, a hányadik a jelzett betű a sorban. A lof — az egy, Beth a kettő, Gomál a három.

Edrisz bég figyelt és számolt.

Kijött a szempillantásokból a szőke leánynak a neve.

«Laillabeth!»

Ejh! Gondolá magában Edrisz bég, ezt a nevet én sokszor hallottam. De hát két egyforma név hány van a világon. Hát te, gyönyörű, ki vagy?

A barna azt mondá.

— Hát a kézszorítások alphabetjét ismered-e?

— Azt is könnyen megtanulom.

A barna leány kezébe vette Edrisz kezét s a sebesen egymás után következő szorításokkal adta ki a neve betűit, a míg kijött. «Ferinkháné».

Edrisz bég elkomorodott. Ez a név olyan kedves volt neki valaha! Ah, de hisz az messze van innen! Távolságban Alexandriában.

Az ezüst füstölő börbönczéből bűbajos illatu keletindiai fűszerek kékes füstje párolgott elő, mely az érzékek kéjteltjes kábulatát még jobban felfokozta.

Künn hangzott a kapunyílásbontó csákányütések dobaja tompán. Edrisz bég nem ügyelt azokra a szive dobozásától.

Az oroszok bőszerűen ordítottak künn az udvaron. Ma még nem kaptak enni. Még éhesebb az oroszoknál a vak szenvedély. Edrisz bég nem látott, nem hallott most a szerelmén kívül semmit. Nem gondolt a múlt, nem a jövőre; nem törődött a kihalással, nem Allahval és a prófétával, csak a véghetetlen szerelmével.

— Igyál hát az én szerelmemre, unszoló őt a szerelmese.

— Én most csak úgy iszom, mint a galambok. Egyik galamb a másik szájából.

— Hát én itassalak meg? kérdezé a hölgy.

— De akkor sem mondhatok rád áldomást, a míg a nevedet nem tudom.

— Hát meg akarod a nevemet tudni? Ismered-e a csókok alfabetjét?

— Igen is.

— Találd ki hát!

Tizenhárom csók: — «Mim.» — M.

Egy hosszú csók: — «Olaf.» — A.

Öt szapora csók; — «He.» — H.

Megint egy foró csók: — «Olaf.» — A.

Kettő egymásután, aztán meg pihenés: — «Beth.» — B.

Tíz csók egymás után és szünet: — «Jud.» — I.

Tizenkettő és megint tizenkettő: — Kétszer «Lomad.» — LL.

Végül egy fojtogató harapcsók: «Olaf.» — A.

Hatvanhét csók s kijön ez a név: «Mahabilla».

Edrisz bég felugrott a kerevetről s eldobta a párolgó poharat a kezéből, álmodók hangján hebegve.

— A te neved Mahabilla? Társnéid Laillabeth? Ferinkháné? Kik vagytok ti? Kinek a palotája ez itt?

Ekkor eszébe jutott az a czédula, melyet a vén Kadunkiet-Khuda adott át neki: a nyilvesszővel küldött levél. Az ott volt a turbánja tekercsébe dugva. Hirtelen elővette és kibontá.

Ez volt beleírva æthiop irásjegyekkel:

«Holnap megérkezik urunk, Tefik bey, kormányzó.»

— «Tefik bey!» hörgé rémülten a rettenetes valóra ébredő szerelmes. Ez itt Tefik bey háza? Te vagy Mahabilla, Tefik bey neje; ti Laillabeth, Ferinkháné; Tefik bey leányai vagytok? Legyetek átkozottak mind a hárman! Én vagyok Edrisz bég el Homrah!

S már akkor a handzsar villogott a kezében.

MIT TALÁL TÉFIK BEY — EL GHAZI — OTTHON.

Tefik bey nagy diadallal tért vissza abyssziniai hadjárataiból. Megtörte az ellenséget, várát elfoglalta, kincseit elhozta.

Egész karavánt tett ki a rabszolgák és teherszállító állatok száma, a kik a prédát utána szállíták.

Diadalai egy új tartományt csatoltak uralkodója országához.

Annyi volt a dicsősége, hogy már esömörlött tőle.

A fővárosából eléje vonuló küldöttségeket, a kik sippal, dobbal, utczai tánczosnőkkel jöttek az üdvözlésére, sherifeket, mollákat, imámokat otthagya az alvezérének, hadd szedje az a babérokat. Maga félretért a diadalútból, a hol a pálmaerdőhöz értek s egyedül egy csatlós kíséretében ügetett a palotája felé.

A kapunyílás már akkor ki volt bontva.

Meglepte, hogy ott is várja egy küldöttség. A város főkádija van ott, egy csoport fegyveres csauszszal.

— No csak röviden beszélj, kádi, kiáltá kevély lenézéssel a bey, leugorva a lováról s odavetve a mén kantárát a lovásznak. Nem érek rá hosszú beszédet hallgatni!

— Rövid szó lesz, Tefik bey, mondá a főkádi. Feleséged meghalt.

— Kicsoda? Mahabilla?

— És a két leányod is halott.

— Laillabeth! Ferinkháné!

Tefik bey lélekszakadva rohant be a palotába, fel a már-

ványlépcsőkön, ezt a három nevet kiabálva. Emberhang nem felelt a kiáltására. Csak a három kajdács fecsegett egymás közt az előtornáciban. «Hol vagy piros arcú ifjú?» — «Én láttam, — én szerettem a piros arcút».

A rabnők mind eltűntek. Egy párt közülök futás közben széttéptek az oroszánok, azok most jóllakottan hüseltek bozótjukban.

— Kedveseim? Hol vagytok? Lihegett a bey, a kerti terembe rohanva.

Egy sor véres lábnyom mutatta neki, hogy hol keresse őket.

A vérnyomok a tündérgrottához vezettek.

Tefik bey letépte az eleven rózsafüggönyt, s a grotta közepén ott látta az ezüstasztalra téve a három szép fejet. Középen a Mahabilláé, a csodaszép fő, a piros szívvvel a homlokán; az arcz sárga már, de a szív most is piros; két felül mellette a Ferinkháné és a Laillabeth. A réziblisz tűzszemei világítottak rájuk.

— Ki tette ezt? Ki volt az átkozott? ordítá embertelen dühében a szíven sújtott hős vezér.

— Egy ismeretlen ifjú gonosztevő. Már elvette büntetését. Nézz oda!

S azzal kitárva a teremnek festett üvegü ablaktábláit, melyek a belső kertre nyíltak, odamutatott egy szép magas félrehajló borassus pálmára.

Azon függött felakasztva Edrisz bég — most már nem — El-Homrah.

Ettől a pillanattól kezdve lett Tefik bey-el Gházi, (a győztes) neve «Tefik bey-el-Deli» (az örült).

Ekként olvasható az 1886-iki napok krónikáiban.

TARTALOM.

EGÉSZ AZ ÉSZAKI POLUSIG.

	Lap
Az otffeledett matróz	1
A kitalálhatlan irat.....	5
A jeges medvék Rareyjo	7
Az éjsark éléstárháza	12
A királyt nem szabad megeenni.....	28
Egy börtönnel odább	33
A kövek fénybogarai	38
A bazalt születése	44
A labyrinth és lakói	52
A hegykristály-barlang	55
Az ősember a kristályban	58
A huszezer éves menyasszony	64
A czet palotája	67
Harcz az óriások között	76
Utazás a czethalban	81
A volcángyujtás	89
A feltámadás csodája	95
A kőbe nőtt após	106
Leánykérés özönvízelőtti módon	110
Menyegzői kéjutazás a föld alatt	117
Kain sírboltja	125
Ős genealogia	132
Az új ég	133
A Tegetthoff	139
Egy újjá születő föld	145
Az új teremtés műve	151
Ne tovább	164

A KI A SZIVÉT A HOMLOKÁN HORDJA.

	Lap
Alof-beth-gomál Mollah	169
Tefik bey és a próféta	172
A drága hold és az olcsó hercegnő	179
El-Kába Yehram	192
A szultánleányok regéi	201
A szép Gamila története	210
A gonosz Abu Lahab legendája	216
A mitől a férfi arca fehér lesz	221
A mitől a férfi arca még pirosabb lesz	224
Az a sziv a homlokon	232
Palmyra, az eldorádói hercegnő	239
Ismét az Alof-beth-gomál Mollah	246
A paradicsomban	254
A zöld leány tanácsa	270
Mit talál Tefik bey — el Ghazi — otthon	276

